

ΚΟΗΜΕΡΑ

ΕΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

1903

Δ

135

ΕΣΕ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1903

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1904

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ
VON HILLE, E. Ταμιακή επιγραφή ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως (πίν. 9)	139
ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ, Π. Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον Ἀπόλλωνος, Πανός, Ἑρμοῦ καὶ Νυμφῶν.	39
— Ποτάμων ὁ αὐλητῆς (πίν. 8)	133
ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ, ἌΝΤ. Δ. Νομισματικὸν εὑρημα ἐξ Ἐπιδαύρου (πίν. 7)	97
— — Προσθήκη.	208
ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ, Κ. Ἀγγεῖα Ἐρετρίας.	1
— Ἀνασκαφὴ ἐν Κωτίλῳ (πίν. 11-12).	151
ΜΥΛΩΝΑΣ, Κ. Δύο Ἀττικὰ ψηφίσματα.	61
ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Γ. Ἄγαλμα λίθινον ἐξ Ἀντικυθήρων (πίν. 10).	201
ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ, ΣΤΕΦΑΝΟΣ, Α. Αἱ μῆτραι τοῦ Παλαικάστρου Σητείας	187
ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Γ. Εὐβοϊκὰ	115
STRYD, J. H. W. Ἀττικὰ μετ' ἀρῶν μολύβδινα ἐλάσματα	55
ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ, Γ. Ἀνασκαφαὶ ἐν Θέρμῳ (πίν. 2-6).	71
ΦΙΛΙΟΣ, Δ. Ἀνάγλυπτος ἐπιτύμβιος ἀρχαϊκὴ στήλη (πίν. 1).	43
— Προσθήκη.	207

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

- Πίναξ 1 Ἀνάγλυπτος ἐπιτύμβιος ἀρχαϊκὴ στήλη.
- 2-6 Μετόπαι ἐκ τῶν ἐν Θέρμῳ ἀνασκαφῶν.
 - 7 Νομίσματα ἐξ Ἐπιδαύρου.
 - 8 Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον Ποτάμωνος αὐλητοῦ.
 - 9 Ταμιακὴ ἐπιγραφὴ ἐξ Ἀκροπόλεως.
 - 10 Ἄγαλμα λίθινον ἐξ Ἀντικυθήρων.
 - 11 Τοπογραφικὸς πίναξ τῆς ἐν Κωτίλῳ ἀνασκαφῆς.
 - 12 Εὐρήματα τῆς ἐν Κωτίλῳ ἀνασκαφῆς.
- Πίναξ παρένθετος σελ. 132 Ἀρχαῖον φρούριον παρὰ τὴν Χαλκίδα.
- Σελ. 1, εἰκ. 1-18 Ἀγγεῖα ἐξ Ἐρετρίας.
- 39 Φωτοτυπία ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου.
 - 55-57 Πανομοιότυπα ἀττικῶν μολυβδίνων ἔλασμάτων.
 - 114 Νόμισμα Ἄργου.
 - 151-162, εἰκ. 1-3. Ἀπόψεις τῶν ἐν Κωτίλῳ ἀνασκαφῶν.
 - 164 Τεμάχιον ἀκροκεράμου.
 - 167-170, εἰκ. 5 (ἀριθ. 1-7) - 6, Πήλινα εἰδῶλια.
 - 171 εἰκ. 7 Ἀγγεῖον πήλινον
 - 173-176, εἰκ. 8-9, Χαλκοῦν εἰδῶλιον, κάτοπτρα καὶ ἔλασμα ἔκτυπον.
 - 177 εἰκ. 10, Χαλκοῦν ἔλασμα ἐνεπίγραφον.
 - 203 Ἄγαλμα ἐξ Ἀντικυθήρων.
-

ΑΓΓΕΙΑ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

Α'. Ἀγγεῖα γεωμετρικά.

Τὰ ἀγγεῖα, περὶ ὧν θὰ πραγματευθῶμεν ἐν τοῖς ἐπομένοις, εὐρέθησαν ἐν ταῖς ὑπ' ἐμοῦ ἐνεργηθείσαις ἐν Ἐρετρίᾳ ἀνασκαφαῖς ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι τοῦ 1900, πρὸ πάντων ἐν τῷ κατὰ τὸ ΝΔ ἄκρον τῆς Ἐρετρικῆς πεδιάδος κειμένῳ ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου.

Ἐν πᾶσι τοῖς Ἐρετρικοῖς νεκροταφείοις, ὅπου ἐπεχείρησα καὶ ἐγὼ ἀνασκαφὴν, ἀνεύρισκον ἐνιαχοῦ ἐν τῷ χώματι τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων προερχόμενα πάντως ἐκ τάφων γεωμετρικῶν καταστροφέντων ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ἀλλὰ μόνον ἐν ἐνὶ τούτων τῷ τοῦ Ὑγειονομείου εὐρέθησαν ἀδλαβεῖς ὅπωςδὴποτε γεωμετρικοὶ τάφοι συμπετυκνωμένοι ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι χρόνων παλαιότερων τῶν μελανομόρφων ἀγγείων. Ἐν τοῖς λοιποῖς νεκροταφείοις μεθ' ὅλας τὰς ἐπιμόρους ἐρεύνας μόνον ἐν δύο σημείοις κατώρθωσα νὰ ἀνακαλύψω ἀνὰ ἓνα τάφον παλαιότερον τῶν μελανομόρφων ἀγγείων, ἧτοι τὸν κατωτέρω ἐν σελ. 9 περιγραφόμενον γεωμετρικὸν τάφον καὶ ἓνα νεκρικὸν ἀμφορέα ἀνατολικοῦ ῥυθμοῦ, ὅστις περιεῖχε τὸν σκελετὸν παιδίου καὶ εὐρέθη ἐν τῷ κτήματι τοῦ Δ. Λίζου πλησίον τῆς Βόθειας.

Τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων εὐρίσκονται καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως τῆς Ἐρετρίας πολλαχοῦ εἰς μικρὸν μόνον βάθος ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας, οὐδαμοῦ δ' ὅμως ἐν αὐτῇ εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἢ οἷαδὴποτε ἄλλα λείψανα χρόνων παλαιότερων τῶν γεωμετρικῶν.

Οἱ τάφοι. — Τὸ νεκροταφεῖον, ἐν ᾧ εὐρέθησαν οἱ μετὰ τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων καὶ ἐν γένει τῶν ἀγγείων, περὶ ὧν ἡ ἡμετέρα πραγματεία, τάφοι κεῖται ὀλίγον μακρὰν τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας

πόλεως πρὸς τὸ ΝΔ τοῦ σημερινοῦ συνοικισμοῦ. Ὑπάρχει ἐκεῖ ἀκρωτήριο ἀποτελοῦν τὴν ΝΔ γωνίαν τῆς δυσμικῆς Ἐρετρικῆς πεδιάδος· λευκὸς τοῖχος ἰστάμενος εἰσέτι ἐπὶ τοῦ ἀκροτάτου σημείου τῆς γωνίας ταύτης εἶνε τὸ μόνον λείψανόν νεωτέρας οἰκοδομῆς, ἣτις ἦτο προσωρισμένη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμεναρχεῖον καὶ Ὑγειονομεῖον εἰς τὴν νέαν πόλιν τῶν Ψαριανῶν. Ἐκ τῆς οἰκοδομῆς ταύτης ἡ τοποθεσία ὠνομάσθη Ὑγειονομεῖον· ἀλλ' ὠνομάζεται ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων καὶ μαγαζεῖα ἢ μαγαζότοποι, διότι ἐκεῖ εἶχεν ὀρισθῆ ἐν τῷ κατὰ

Εἰκὼν 1.

τὸν νέον συνοικισμὸν καταρτισθέντι σχεδίῳ τῆς πόλεως τῆς Νέας Ἐρετρίας, ὅτι θὰ ᾠκοδομοῦντο τὰ ἰδιωτικὰ καταστήματα τὰ μαγαζεῖα τῶν Ψαριανῶν.

Ἦδη κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν θεμελίων τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Ὑγειονομείου διηγοῦντο οἱ χωρικοί, ὅτι εὐρέθησαν ἀρχαιότητες, ἐλέγετο δ' ὅτι εἶχεν εὐρεθῆ καὶ μικρὸν χρυσοῦν πλοῖον μεγάλης ἀξίας. Ἐπίσημοι ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ νεκροταφείῳ τούτῳ ὀλίγα μόνον εἶχον γίνῃ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν

τοῦ Κορομάντζου¹, εὐρέθησαν δὲ κατ' αὐτὰς τὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ κατατεθειμένα ἀγγεῖα (πβλ. Δελτίον 1890 σελ. 50 ἀρ. 1-4). Καὶ οἱ νεώτεροι δ' Ἐρετριεῖς τυμβωρύχοι ὀλίγον ἤσχαλῆθησαν εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ νεκροταφείου τούτου, διότι καὶ καταφανὲς εἶνε, ὥστε καθίσταται ἐπικίνδυνος ἢ λαθραία ἐν αὐτῷ ἀνασκαφῇ, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ συνηθέστατα εὐρήματα, μικρὰ μελανόμορφα ληκύθια, ἐλάχιστα μόνον ἱκανοποιοῦν τούτους, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ νεκροταφείου ἦτο ἔτι ἀνέπαφον, ὅτε ἀνέλαβον ἐγὼ κατὰ τὸ 1897 τὴν κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀνασκαφῆν.

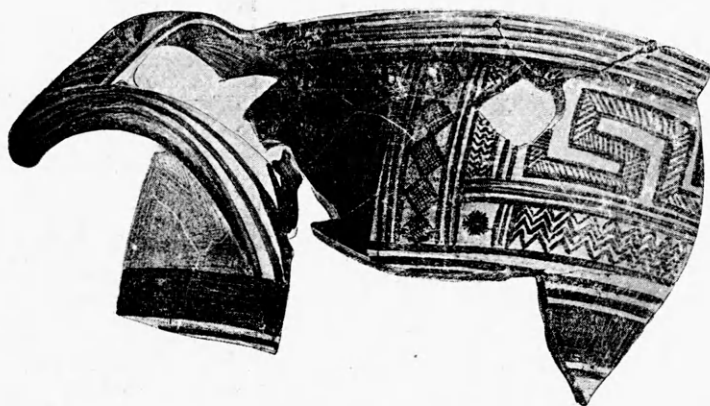
Τὸ νεκροταφεῖον κατέχει κυρίως τὴν νοτιὰν πλευρὰν τῆς γωνίας καὶ ἔχει, καθ' ὅσον ἠδυνήθη ἐγὼ διὰ προχείρων καταμετρήσεων νὰ ἐξακριβώσω, ἔκ-

τασιν περίπου 4500 τετραγωνικῶν μέτρων, ἤτοι μῆκος 150 περίπου μέτρων καὶ πλάτος περὶ τὰ 30.

Τὸ ἔδαφος ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς ἐκ λεπτῆς ἄμμου μεμιγμένης πολλαχοῦ μετὰ σποδοῦ ἐκ τῶν πυρῶν τῶν νεκρῶν καὶ ἔχει εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον βάθος δύο μέτρων μέχρι τοῦ στερεοῦ ἀποτελουμένου καὶ τούτου ἐκ χονδροτέρας ἄμμου ἀποκρυσταλλωθείσης εἰς συμπαγῆ λιθώδη μάζαν.

Ἐξωτερικὸν σημεῖον πρὸς διάκρισιν τοῦ νεκροταφείου οὐδὲν ἐσώζετο, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἦτο ἐπίτηδες κατεσκευασμένη μικρὰ ἐπιμήκης ἔξαρσις τοῦ ἐδάφους βαίνουσα καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος τοῦ νεκροταφείου ἀπὸ Δ. πρὸς Ἀ. κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ἐπιφανείας τῶν τάφων.

Ἰγνη κτισμάτων δὲν εὐρέθησαν, μόνον δὲ μέ-

Εἰκὼν 2.

γας σωρὸς ὀγκωδῶν λίθων ἰσχυρῶς κεκαυμένων, ὀλίγα μέτρα μακρὰν τοῦ ἄκρου, πλησίον τοῦ τοίχου τοῦ Ὑγειονομείου ἄγνωστον πρὸς τίνα σκοπὸν ἐκεῖ ὑπάρχων.

Τὸ μέγιστον μέρος τῶν πρὸ τῶν χρόνων τῶν μελανομόρφων ἀγγείων τάφων ἀπετελεῖτο ἐξ ἀγγείων, πίθων καὶ ἀμφορέων, οἵτινες ἐχρησίμευον ὡς περικαλύμματα ἀκαύστων σκελετῶν παιδίων. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ταφῆς τῶν παιδίων εἶνε σύνηθες κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους, πρὸ πάντων δ' ἐν Ἐλευσίνι² καὶ Ἰταλίᾳ³ εἶνε πολυάριθμοι οἱ εὐρεθέντες ἀμφορεῖς μετὰ σκελετῶν παιδίων· ἐν

Ἐρετρίᾳ δ' ὅμως ἡ τοιαύτη ταφὴ τῶν παιδίων ἦτο σχεδὸν μόνη ἐν χρήσει κατὰ τοὺς πρὸ τῶν μελανομόρφων ἀγγείων χρόνους, διότι ἐνῶ εὐρέθησαν περὶ τὰς τεσσαράκοντα ταφὰς ἐν πίθαις καὶ ἀμφορεῦσιν, μόνον ἅπαξ εὐρέθη μετὰ τῶν τάφων τῶν γεωμετρικῶν χρόνων, οἵτινες εἶχον νεκροὺς κεκαυμένους, καὶ εἷς ὅστις, ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων του ἠδυνάτο τις νὰ συμπεράνη, ἦτο προωρισμένος διὰ νεκρὸν μικρᾶς ἡλικίας.

Ἐκ τῶν χρόνων τῶν ἀσιατιζόντων ἀγγείων οὐδεὶς τάφος ἡλικιωμένου προσώπου εὐρέθη, ἐνῶ ἀνευρέθησαν δέκα πέντε περίπου ἀμφορεῖς τῶν χρόνων τούτων μετὰ σκελετοῦ μικροῦ παιδίου. Τὸ τοιοῦτον κατ' ἐμὲ ἐξηγεῖται, ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ νεκροταφεῖον ἦτο κυρίως προωρισμένον διὰ νεκροὺς μικρᾶς ἡλικίας, διότι καὶ τὸ πλεῖστον τῶν

¹ Δελτίον 1899, 202, 4.

² Ἐφημ. Ἀρχ. 1889, 173 Φίλιος. 1898, 77 καὶ 89 καὶ Σκιᾶς.

³ Monum. ant. d. Linc. I 771. Πρβλ. αὐτόθι καὶ σελ. 772 σημ. 2. Notizie 1895, 111.

εύρεθέντων γεωμετρικῶν τάφων ἀποτελοῦσιν οἱ τάφοι τῶν μικρῶν παιδίων (ὀκτώ τάφοι ἡλικιωμένων ἐπὶ πεντήκοντα ἀνευρεθέντων τοιούτων). Ὅτι δ' ὑπῆρχον νεκροταφεῖα μικρῶν παιδίων ἢ τοῦλάχιστον ἰδιαίτεροι θέσεις ἐν τοῖς ἀρχαίοις νεκροταφείοις διὰ μικρὰ παιδία ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ Orsi, ὅστις ἐν Μεγάροις Ὑβλαίοις ἀνεῦρεν ἐν τῷ νεκροταφείῳ ἐν ὠρισμένη τινι ἐκτάσει ἀποκλειστικῶς νεκρούς παιδίων τεθαμμένων ἐν ἀμφορεύσιν¹.

Τὰ χρησιμεύοντα ὡς τάφοι παιδίων τοιαῦτα ἀγγεῖα εὐρίσκονται ἐφ' ὅλου σχεδὸν τοῦ νεκροταφείου εἰς μικρὸν πάντοτε βῆθος, συνήθως μεταξύ ἢ κατωτέρω τάφων μετὰ μελανομόρφων ληκυθίων, οἵτινες ἐξαιρετικῶς ἀφθονοῦσιν ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου· ἐκείντο δ' ἀπλῶς ἐν τῷ χώματι ἀνευ τινὸς κτιστοῦ περιβλήματος ἔχοντα πλαγίαν θέσιν καὶ ὑπεστηρίζοντο ὅπως καὶ ἐν Ἐλευσίνι² συνήθως διὰ λίθων.

Τὸ στόμιον αὐτῶν ἦτο ἀνεξαιρέτως ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολὰς, ἢ δὲ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ εὐρίσκετο παρὰ τὸ στόμιον. Κάλυμμα ἴδιον κωνικοῦ σχήματος μετὰ μικρᾶς κομβιοειδοῦς λαβῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κώνου εἶχον μόνον δύο, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκαλύπτοντο ἢ δι' ἄλλων μικροτέρων ἀγγείων, λεκανῶν συνήθως, ἢ καὶ διὰ λιθίνων πλακῶν. Κτερίσματα συνήθως δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτοῖς οὔτε ἔξωθεν αὐτῶν, μόνον δ' ἐν δύο πίθοις εὐρέθησαν ὡς μόνον κτερίσματα ὀλίγα μικρὰ ἀγγεῖα.

Οἱ γεωμετρικοὶ τάφοι ἡλικιωμένων προσώπων περιεῖχον παραδόξως πάντες νεκρούς κεκαυμένους.

Ἡ παρατηρηθεῖσα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν παρὰ τὸ Δίπυλον γεωμετρικῶν τάφων³ μεγάλη σχετικῶς μειονότης τῶν ἐχόντων κεκαυμένον νεκρόν, καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ Φιλίου⁴, ὅτι ἐν Ἐλευσίνι κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους ταφή καὶ οὐχὶ καύσις ἦν τὸ σύνηθες, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ πιστευθῇ, ὅτι μόνον ὄλως ἐξαιρετικῶς ἐγένετο χρῆσις τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους⁵. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἡ παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ἀνεύρεσις τάφων γεωμετρικῶν χρόνων μετὰ

κεκαυμένων νεκρῶν¹ καὶ ἡ τελευταία ἀνασκαφὴ ἐν Ἐλευσίνι², καθ' ἣν τὸ ἐν τέταρτον σχεδὸν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν γεωμετρικῶν τάφων εἶχε νεκροὺς κεκαυμένους, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν Ἀττικῇ κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους ἦτο μὲν πάντοτε ἢ καὶ οὐδὲν ὀλιγώτερον ἐν χρῆσει ἢ ἡ ταφή, ἀλλ' ὅμως ἡ ἀναλογία τῶν μετὰ κεκαυμένων νεκρῶν τάφων πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀκαύστους τοιούτους θὰ ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτὴ, οἷα καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Ἐν τοῖς ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς γεωμετρικοῖς νεκροταφείοις ἦτο ἐπίσης συνήθως ἢ καὶ οὐδὲν ὀλιγώτερον ἐν χρῆσει ἢ ἡ ταφή, ἀλλ' ὅμως ἐκ τοῦ πλήθους τῶν εὐρεθεισῶν πηλίνων ὀστοθηκῶν καὶ ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Orsi ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἄλλων διαφορῶν ἐν μικρασιατικαῖς πόλεσιν⁴.

Ἐν Ἐρετρίᾳ πλὴν τῶν ἐν ἀγγείοις ταφῶν τῶν

Εἰκὼν 3.

νηπίων, ὧν τὴν καύσιν ἐκώλυεν ἴσως ἢ τρυφερότης τῶν ὀστέων, ἅτινα θὰ ἐξηφανίζοντο παντελῶς ἐν τῇ πυρᾷ, ἢ καὶ ἄλλος ἀγνώστος ἡμῖν λόγος, οὐδεὶς τάφος γεωμετρικῶν χρόνων μετ' ἀκαύστου νεκροῦ εὐρέθη. Ἐκ τούτου θὰ ἠδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἐκεῖ ἦτο ἐν χρῆσει μόνη ἢ καὶ οὐδὲν ὀλιγώτερον ἐν χρῆσει ἢ ἡ καύσις τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ὅμως ἐγὼ κλίνω μᾶλλον νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε εὐρεσις μόνον τάφων μετὰ κεκαυμένων νεκρῶν εἶνε τυχαία, καὶ ὅτι καὶ τάφοι γεωμετρικοὶ μετ' ἀκαύστων νεκρῶν ὑπῆρ-

¹ Berl. Philol. Woch. 1898, 318.

² Σκιαῶς ἔ. ἀ. σελ. 77.

³ Am. J. of. A. 1897, 264 Orsi· πδλ. καὶ 1901, 290 Halbherr καὶ αὐτόθι· σελ. 300 Mariani.

⁴ J. H. St. 1887, 64 καὶ ἔ. Paton. Mitt. 1887, 224 Winter. Ἴδε καὶ Böhlau Boiotische Vasen (Jahrb. 1888) σελ. 327.

¹ Monum. ant. d. Line. I 770.

² Ἐφημ. Ἀρχ. 1889, 173-174.

³ Mitt. 1893, 148.

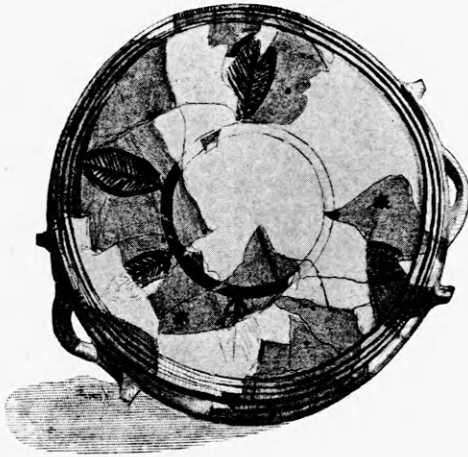
⁴ Ἐφημ. Ἀρχ. 1889, 186.

⁵ Πρβλ. τελευταῖον Perrot. Chipiez hist. de l'art VII 51.

χον ἐν Ἐρετρίᾳ, κατεστράφησαν δ' οὗτοι ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ ἐκ τούτων προέρχονται τὰ ἄκαυστα τεμάχια τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων, ἅτινα ἀνεύρισκον ἐν τοῖς διαφόροις νεκροταφείοις.

Εὐρέθησαν οἱ μετὰ κεκαυμένων νεκρῶν ἡλικιωμένων προσώπων γεωμετρικοὶ οὗτοι τάφοι συμπεπικνωμένοι κυρίως κατὰ τὴν ἄκραν τοῦ νεκροταφείου, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἐν ἄλλοις σημείοις σποραδικῶς τοιοῦτοι μεταξὺ ἢ συνηθέστερον κατωτέρω τῶν μετὰ μελανομόρφων ληκυθίων τάφων, ὑφ' ὧν καὶ διεσχίζοντο συνήθως.

Καὶ οἱ τάφοι οὗτοι οὐδὲν εἶχον στερεὸν περίβλημα ἐκ λίθων ἢ πλίνθων, μόνον δὲ συμπαγῆς μάζα ἀνθράκων μετ' ὀστέων καὶ πολλῶν θραυσμάτων ἀγγείων ὑπῆρχεν ἐν τῇ θέσει τοῦ τάφου, ὅστις

Εἰκὼν 4.

καὶ ἐμετρεῖτο κατὰ τὰς διαστάσεις τῆς μάζης ταύτης, διότι αἱ πλευραὶ τοῦ λάκκου, ὅστις εἶχε σκαφή διὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς πυρᾶς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σημειωθῶσιν ἐν τῇ μαλακῇ ἄμμῳ. Ἦσαν καὶ οἱ τάφοι οὗτοι συνήθως εἰς μικρὸν βάθος· ὁ βαθύτερος εὐρίσκετο 1,60 ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν, ὁ δὲ ἀβαθέστερος μόλις 0,80. Μῆκος εἶχον συνήθως 1,60 καὶ πλάτος 0,80, δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐκ τῶν εὐρεθέντων εἴκοσιν περίπου, τέσσαρες ἢ πέντε ἴσως μόνον δὲν εἶχον ὑποστῆ βλάβην ὑπὸ μεταγενεστέρων ταφῶν.

Ἡ μεγάλη αὕτη καταστροφή τῶν τάφων ἤδη ἐν παλαιοῖς χρόνοις δέον καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐπιτυμβίων σημάτων ἴσως δὲ καὶ παντὸς σημείου ἐξωτερικοῦ δηλοῦντος

τὴν ὑπαρξίν τοῦ τάφου, διότι καὶ καταστροφὰς τάφων ὑπὸ συγχρόνων παρετήρησα.

Πάχος εἶχον αἱ πυραὶ ἀπὸ 0,12 μέχρι 0,20. Πέριξ τῶν πυρῶν ἢ ἄμμος εἶχεν ἐρυθρωπὸν χρῶμα, ὅπερ ἐδείκνυεν, ὅτι ἡ καύσις ἐγένετο ἐντὸς τῶν τάφων, θὰ ἐπετίθετο δ' ἴσως ὁ νεκρὸς ἐκτάδην ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διότι ὅσα, εἰ καὶ δύσγνωστα ὡς ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς καύσεως καὶ τῆς ὑγρασίας τοῦ τόπου, ἤτις ἐπέφερε τὴν διάλυσιν αὐτῶν, εὐρίσκοντο ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς ἐπιφανείας τῆς πυρᾶς.

Τὰ ἀγγεῖα ἐρρίπτοντο θραυόμενα ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐκαίοντο δὲ καὶ ταῦτα τοσοῦτον ἰσχυρῶς, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶνε ὅλως παρηλλαγμαμένη, φαίνεται δ' ὅτι καὶ δὲν ἐρρίπτοντο πάντα τὰ τεμάχια τῶν ἀγγείων ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διότι μεθ' ὅλας μου τὰς προσπάθειάς δὲν κατώρθωσα ἐκ τῶν τεμαχίων οὐδὲν ἄρτιον ὅπως οὖν ἀγγεῖον νὰ ἀποκαταστήσω.

Ὅπως καὶ ἐν τοῖς γεωμετρικοῖς τάφοις τῆς Ἀττικῆς ἄλλα κτερίσματα ἐκτὸς τῶν ἀγγείων μόνον ὀλίγα εὐρέθησαν, εἶνε δὲ ταῦτα τρία χρυσοῦς διαδήματα ἀποτελούμενα ἐκ ταινίας μετρίου πλάτους καὶ μήκους 0,35 κεκαλυμμένης ὑπὸ γραμμικῶν κοσμημάτων καὶ ἐχούσης ἐν τῷ μέσῳ μικρὰν γλωττίδα, ἐφ' ἧς ὑπάρχει λείψανον γεωμετρικῆς παραστάσεως μετ' ἀνθρωπίνων μορφῶν, μία ἀργυρᾶ πόρπη τοῦ συνήθους τύπου a navicella μετὰ πλατείας τετραγώνου πλακῶς ἐπὶ τοῦ θηλυκωτήρος, καὶ τεμάχια κοσμηματικῶν ἀργυρῶν περονῶν, ὧν μία ἐκορυφοῦτο ὑπὸ ὑαλίνης χρυσοδέτου σφαίρας· αἱ τελευταῖαι κατεστράφησαν τελείως ὑπὸ τῆς πυρᾶς. Ἐν ἐνὶ τάφῳ εὐρέθη καὶ εἰς χρυσοῦς κρίκος, ὅστις ἐχρησίμευεν ἴσως ὡς δακτύλιος καὶ ἐν μικρὸν σφραγεῖδιον ἀποτελούμενον ἐκ σκαρβαθαιοειδοῦς φθαρέντος τελείως, περιδεδεμένου χρυσοῦ καὶ ἔχοντος μικρὰν ἀργυρᾶν λαβὴν. Αἰχμαὶ δοράτων σιδηρῶν κατεστραμμένα· ὑπῆρχον ἐπίσης ἐν πολλοῖς τάφοις, ἐν τισὶ δὲ τούτων εὐρέθησαν καὶ ψήγματα ἢ σκωρίαὶ χαλκοῦ, οὐδὲν ὅμως ὠρισμένου σχήματος χαλκοῦν ἀντικείμενον¹

¹ Ἐς μνημονευθῶσιν ἐνταῦθα ὡς λείψανα τῶν γεωμετρικῶν χρόνων καὶ στρογγύλα τινὰ φρέατα, ἅτινα εὐρέθησαν ἐν δύο νεκροταφείοις (X. Καρλῆ ἀνατολικῶς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ κληρονόμων Κανάρη πρὸ τῆς δυσμικῆς πύλης) εἰς κανονικὰ ἀπ' ἀλλήλων διαστήματα. Εἶχον ταῦτα συνήθως διάμ. 1,30 καὶ εἰς δύο ἐξ αὐτῶν ἡ σκαφή ἔφθασε μέχρι βάθους 4 μ. χωρὶς νὰ εὐρεθῇ τὸ στερεὸν ἔδαφος. Ἐν

Πλήν ὅμως τῶν ἀνωτέρω τάφων, οἵτινες περιεῖχον νεκρούς καέντας ἐν αὐτῷ τῷ τάφῳ, εὐρέθη ἐν Ἐρετρία, οὐχὶ ὅμως ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου, ἀλλ' ἐν τῷ παρὰ τὴν δυσμικὴν πύλῃν, ἐν τῷ κτήματι τοῦ Κανάρη, καὶ μία κάλπη γεωμετρικῶν χρόνων περιέχουσα τὰ ὀστέα νεκροῦ καέντος ἀλλαχοῦ. Ἦτο αὕτη χαλκῆ σφαιρική ὑψ. 0,35 καὶ πλ. ἴσου περίπου, καὶ εἶχε τὸ στόμιον κεκαλυμμένον διὰ μολυβδίνης πλακός, περιείχετο δ' ἐντὸς μικροῦ τετραγώνου ἀνοίγματος βάρθ. 0,50 καὶ πλ. 0,45, ὅπερ ἦτο περίξ ἐκτισμένον διὰ μικρῶν λίθων, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο καὶ ἡ στρώσις αὐτοῦ. Ἡ ἀπόστασις τοῦ τάφου τούτου ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας δὲν ὑπερέβαινε τὰ 0,90. Ἐντὸς τῆς κάλπης εὐρέθη ἐν χρυσοῦν διάδημα ἔχον παραστάσεις διαφόρων ζώων καὶ ἀνθρωπίνων μορφῶν λίαν περιέργους, δύο σιδηρᾶς λόγγας καὶ ἐν μικρὸν σιδηροῦν μαχαίριον· ἐκτὸς δὲ τῆς κάλπης, ἐν τῷ ὀρύγματι, ἐν κεκαμμένον σιδηροῦν ξίφος τοῦ συνήθους γεωμετρικοῦ τύπου.

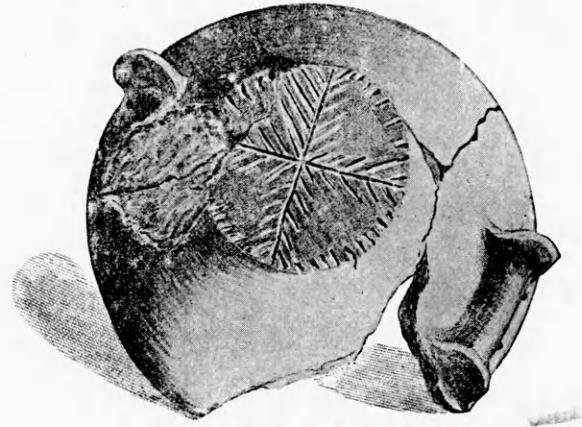
Β'. *Ἐξωθεν εἰσηγμένα ἀγγεῖα.*—Τὰ ἐκ τῶν κεκαυμένων γεωμετρικῶν τάφων τεμάχια ἀγγείων εἶνε ὅλως ἐφθαρμένα καὶ δὲν δύνανται, ὡς εἶπομεν, νὰ ἀνασχηματισθῶσιν εἰς ἄρτια ἀγγεῖα, ἐν τούτοις ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἐκ τούτων δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν περὶ τῶν σχημάτων τῶν μᾶλλον συνήθων ἐν τοῖς τάφοις τούτοις ἀγγείων ὡς καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς διακοσμῆσεως αὐτῶν.

Συνηθεστάτη εἶνε ἡ μετρίου συνήθως μεγέθους στρογγύλη καὶ ὀλίγον ἐξωγκωμένη πυξίς Ἐφ. 1898 πίν. 4, 6, ἥτις ἔχει ἐσωτερικῶς παρὰ τὸ χεῖλος μικρὰν ἐξοχὴν χρησιμεύουσαν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ καλύμματος καὶ ἔχουσαν ὀπὰς ἀντιστοιχοῦσας πρὸς ἐτέρας εὐρισκομένας ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ καλύμματος. Τοῦ σχήματος τούτου αἱ πυξίδες εἶνε συχνόταται ἐν Ἀττικοῖς τάφοις. Ἡ διακόσμησις αὐτῶν ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ μαιάνδρου διπλοῦ πεπληρωμένου διὰ πλαγίων παραλλήλων γραμ-

τοῖς κατωτάτοις στρώμασιν εὐρίσκοντο τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων καὶ ὀστέων ζώων. Ὁ προορισμὸς τῶν φρεάτων τούτων ἴσως ἐξακριβωθῆ, ὅταν ἀνασκαφῶσι ταῦτα μέχρι τοῦ στερεοῦ, ὅπερ δὲν ἐγένετο κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν νεκροταφείων, δι' ἑλλειψιν καταλλήλων ἐργαλείων. Ἄς σημειωθῆ πρὸς τούτοις ἐνταῦθα, ὅτι μεταξὺ τῶν γεωμετρικῶν τάφων εὐρέθη καὶ σκελετὸς ἵππου, ὅστις, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς θέσεώς του, ἀφοῦ ἔκειτο ἐν μέρει κατωτέρω γεωμετρικοῦ τάφου, ἐτάφη ἐκεῖ κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους.

μῶν κατέχοντος ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος αὐτῶν, τοῦ δὲ καλύμματος αὐτῶν ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ περιφερικῆς σειρᾶς συνηνωμένων ῥόμβων, ἐχόντων στιγμὴν ἐν τῷ κέντρῳ, μεταξὺ δύο γραμμῶν καὶ ἐκ σειρᾶς ὀδοντωτοῦ γλυπτοῦ κοσμήματος κατὰ τὸ ἄκρον τῶν καλυμμάτων. Ἐνια τῶν καλυμμάτων ἔχουσιν ὡς κόσμημα καὶ μόνον κυκλοτερεῖς γραμμὰς. Ὡς λαβαὶ τοιούτων καλυμμάτων ἐχρησίμευον ὀλίγα πήλινα ἱππάρια εὐρεθέντα ἐν οἷς καὶ αἱ πυξίδες τάφοι, τοῦτο δ' εἶνε συνηθέστατον καὶ ἐπὶ τῶν πυξίδων ἐξ Ἀττικῶν γεωμετρικῶν τάφων¹.

Ἐπίσης συνήθεις ὡς καὶ αἱ ἀνωτέρω πυξίδες εἶνε ἐν τοῖς Ἐρετρικοῖς τάφοις καὶ μικροὶ κύαθοι τοῦ σχήματος τῶν ἐν Mitt. 1893 taf. VIII, 1, 6². Τούτων ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ παρατάξεως

Εἰκὼν 5.

κύκλων μετὰ ἢ ἀνευ στιγμῶν ἐν τῷ κέντρῳ συνηνωμένων δι' ἐφαπτομένων, ἐκ κυκλοτερῶν γραμμῶν ἢ ἐξ ἀλλεπαλλήλων περιφερικῶν τεθλασμένων γραμμῶν περὶ τὸ χεῖλος, καὶ ἐκ μαιάνδρου ἢ ἄλλων γραμμικῶν κοσμημάτων ἐφ' ὅλης τῆς κοιλίας ἢ μόνον ἐπὶ μιᾶς σειρᾶς μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν.

Συχνάκις ἐπίσης ἀπαντῶσι καὶ κύαθοι σχήματος ὁμοίου περίπου πρὸς τοὺς προηγουμένους διαφέροντες μόνον κατὰ τὰς λαβὰς, ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἐν Mitt. 1893 T. VIII, 2, 3 δημοσιευθέντας.

Καὶ τούτων ἡ διακόσμησις εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν

¹ Collignon. Couve Catalogue des Vases d'Athènes σ. 69 ἀρ. 275 - 276.

² Ἴδε καὶ Ἐφμ. Ἀρχ. 1898 πίν. 3, 4.5 ὡς κάλυμμα ἀμφορέων.

τῶν προηγουμένων. Αἱ λαβαὶ αὐτῶν κοσμοῦνται ὑπὸ τετραφύλλου γεωμετρικοῦ ρόδακος ἢ ὑπὸ κοσμήματος σχήματος Χ. Ἐν εἰκ. 1 εἰκονίζεται τεμάχιον τοιοῦτου κυάθου, ἐφ' οὗ ἐκτὸς τῆς περὶ τὸ χεῖλος σειρᾶς κύκλων μετ' ἐφαπτομένων σώζονται καὶ δύο ἀλλεπάλληλα γεωμετρικὰ πτηνά, τὸ πρόσθιον ἵππου καὶ μικρὸς πρὸς πλήρωσιν τοῦ πεδίου χρησιμεύων ἀστῆρ.

Ἐκ μεγαλειτέρων ἀγγείων ἀπαντῶσι συχνάκις ἐν πρώτοις πρόχοι τοῦ συνήθους ἀττικοῦ σχήματος Jahrb. 1899 σελ. 210-212 μετ' ἐπιμήκους λαιμοῦ καὶ τριγωνικοῦ ἢ στρογγύλου στομίου. Εὐρέθησαν δὲ καὶ ὀλίγα τεμάχια μιᾶς πρόχου ἀυλακωτῆς, οἷα ἢ ἐν Jahrb. 1899 σελ. 208 εἰκ. 77 δημοσιευομένη ἐξ Ἀττικῆς. Ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς τάφοις εὐρίσκοντο καὶ τεμάχια τοῦλάχιστον ἑνὸς

Εἰκὼν 6.

μεγάλου κρατήρος μεθ' ὑψηλοῦ ὀριζοντίως ἠυλακωμένου ποδός, ὁμοίου καθ' ὅλα πρὸς τὸν ἐν Jahrb. 1886 σελ. 135, 2845 ἐκ Καμείρου δημοσιευθέντα, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐκ Μήλου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσεῖῳ¹ ἀποκείμενον.

Τούτοις ὅμοιος θὰ ἦτο καὶ ὁ κρατήρ, οὕτινος μόνον τὸ ἄνω μέρος εὐρέθη ἐν Ἐλευσίνι². Ἐν εἰκ. 2 ἀπεικονίζεται τὸ ἄνω μέρος ἑνὸς τοιοῦτου σωθέντος κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἡ διακόσμησις αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐξ ἀποκλειστικῶς Διπυλικῶν κοσμημάτων εὐρισκομένων, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Καμείρου καὶ τοῦ ἐξ Ἐλευσίνος, ἐν περιορισμένῳ πεδίῳ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν καὶ ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν ὁμοίως.

¹ Jahrb. 1899, 34 εἰκ. 11.

² Ἐφημ. Ἀρχ. 1898, 3, 3.

Ἐν εἰκ. 3 καὶ 4 ἀπεικονίζετα μεγάλη σητοιειδῆς λοπάς εὐρεθεῖσα ἐν ᾧ καὶ ὁ ἀνωτέρω κρατήρ τάφῳ. Τὸ σχῆμα αὐτῆς διαφέρει ἀπὸ τῶν συνήθων Ἀττικῶν φιαλῶν καθ' ὅτι τὸ χεῖλος αὐτῆς εἶνε πολὺ χαμηλότερον καὶ ἡ βᾶσις δ' αὐτῆς εἶνε πολὺ μεγαλειτέρα ἐκείνων καὶ ἔχει κατὰ τὸ ἄκρον τρεῖς κυκλοτερεῖς αὐλακας. Καὶ αἱ λαβαὶ δ' αὐτῆς διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν λαβῶν τῶν Ἀττικῶν φιαλῶν.

Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶνε ὅλως μέλαινα ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς καύσεως ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ νεκροῦ, τὰ δὲ κοσμήματα μόλις διακρίνονται. Τὸ χεῖλος εἶχε συστήματα γραμμῶν, ἐπὶ δὲ τῆς κοιλίας εὐρίσκοντο τμήματα μαϊάνδρου καὶ παρὰ ταῖς λαβαῖς δύο γεωμετρικὰ φύλλα· ἐκοσμεῖτο δὲ κατὰ τὴν συνηθειαν ἀττικῶν καὶ βοιωτικῶν τινῶν ἀγγείων καὶ ἡ βᾶσις τῆς λοπάδος (εἰκ. 4) ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ κύκλον μετὰ σταυροῦ καὶ περὶ αὐτὸν ἀκτινοειδῶς ἐξ γεωμετρικὰ φύλλα καὶ μικροὺς ἀστέρας. Ἐν τοῖς αὐτοῖς τάφοις εὐρέθησαν καὶ τὰ ἐν εἰκ. 5 καὶ 6 ἀπεικονιζόμενα δύο μικρὰ ἀγγεῖα, ἅτινα κατὰ τὸν πηλὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς διακοσμήσεως καὶ τῆς κατασκευῆς φαίνονται ὄντα λείψανα παλαιότερου ἀγγειογραφικοῦ ῥυθμοῦ. Εἰκ. 5 εἶνε ἀβαθὲς πινάκιον τριγωνικῆς περίπου τομῆς ἐκ πηλοῦ χονδροειδοῦς ἔχοντος νῦν μέλαν χρῶμα ἐκ τῆς καύσεως, εἶνε δ' ἴσως χειροποίητον καὶ ἔχει ἀντὶ λαβῶν δύο ὀριζοντίας, κυλινδρικές, διατρήτους ἐξοχὰς ἐκατέρωθεν, ἄνωθεν δὲ τούτων δύο ὀπάς, ἀφ' ὧν ἐξηρτᾶτο. Ἐπὶ τῆς βάσεως εἶνε κατὰ τὴν συνηθειαν κυκλαδικῶν τινῶν ἀγγείων ἐγκεχαραγμένος σταυρὸς μετ' ἀκανθῶν ἐπὶ τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὸν γραμμῶν. Εἰκ. 6 εἶνε μικρὸν σφαιρικὸν ἀγγεῖον ἐπίσης χειροποίητον ἐκ πηλοῦ λεπτοτάτου ἔχοντος καὶ νῦν ἴσως τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ χρῶμα, τοῦτέστι τὸ τεφρόν. Ἐπὶ τῆς πλατείας λαβῆς αὐτοῦ, ἥτις ἀναμιμνήσκει τὰς λαβὰς τῶν πρωτοκορινθιακῶν ἀρυβάλλων, εἶνε κεχαραγμένον κομψὸν γραμμικὸν κόσμημα.

Καὶ ἐν Ἀθήναις¹ ἰδίως δ' ἐν Ἐλευσίνι² εὐρέθησαν ἐν τοῖς γεωμετρικοῖς τάφοις ἀγγεῖα ὅμοια πρὸς τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα καὶ ἰδίως τὰ δύο

¹ Mitt. 1893, 138-139.

² Ἐφημ. Ἀρχ. 1898, 105 καὶ 115. Πρὸς τὸ ἐν τῇ αὐτῇ Ἐφημ. σελ. 102 ἀρ. 25 δημοσιευόμενον ἀγγεῖον ἐν ἀκριβῶς ὅμοιον εὐρέθη καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις τάφοις.

τελευταία, ἅτινα πολὺ ὀρθῶς χαρακτηρίζονται καὶ ἐκεῖ ὡς λείψανα ἀρχαίων παρακμασάντων κεραμευτικῶν τρόπων¹.

Ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τοῖς τάφοις εὐρεθέντων γεωμετρικῶν ἀγγείων ἐπικρατοῦσι τὰ γραμμικὰ κοσμήματα· ἀνθρωπίνη μορφή οὐδαμοῦ εὕρισκε-

ται. Πτηνὰ εὕρισκονται ἐπὶ δύο μικρῶν τεμαχίων, ἐφ' ἑτέρων δὲ δύο ἵπποι.

Μολονότι μόνον ἐκ τῶν κοσμημάτων δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἡ χρονολογία τῶν ἀγγείων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ, ἐν τούτοις ἡ παντελής ἔλλειψις τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν καὶ

Εἰκὼν 7.

ἡ σπανιότης τῶν μορφῶν τῶν ζώων ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς τάφοις εὐρεθέντων ἀγγείων μαρτυρεῖ κατ' ἐμέ, ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ καὶ ὅτι συνεπῶς καὶ οἱ τάφοι εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀνάγονται.

Ὁ πηλὸς τῶν ἀγγείων εἶνε καλῶς καθαρισμέ-

¹ Πρὸλ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1898, 204 σημ. 1 Τσοῦντας.

νος καὶ λίαν συμπαγῆς, ἔχει δ' ἐπὶ τῶν σπανίων τεμαχίων, ὧν ἡ ἐπιφάνεια δὲν παρηλλάχθη ἐκ τῆς δευτέρας ἰσχυρᾶς καύσεως, ἣν ὑπέστησαν ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ νεκροῦ, χρῶμα ἐρυθρωπὸν ἢ ὑποκίτρινον· τὰ κοσμήματα φαίνεται, ὅτι ἐγράφησαν ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ διὰ γανώματος μέλανος ἔχοντος νῦν ἐνιαχοῦ καστάνινον χρῶμα.

Παρέχει δηλαδὴ ἢ τεχνικὴ ἀπεργασία τῶν ἐξετασθέντων μέχρι τοῦδε ἀγγείων ἀποκλειστικῶς τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Ἀττικῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου.

Ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Ἰγειονομείου εὐρέθησαν καὶ τὰ τεμάχια, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ὁ ἀμφορεύς τῆς εἰκόνας 7.

Τὰ τεμάχια εὐρέθησαν ἀπομεμονωμένα ἐν τῷ χώματι, παρ' αὐτοῖς δὲ ἢ ὑπ' αὐτὰ οὐδεὶς σύγχρονος τάφος ὑπῆρχεν, ὥστε οὐδόλως εἶνε δυνατόν νὰ σκεφθῆ τις, ὅτι οὗτος ἐχρησίμευεν ὡς ἐπιτύμβιον σῆμα. Πολὺ πιθανόν εἶνε ὅτι καὶ οὗτος, ὅπως πάντες οἱ μεγάλοι Ἐρετρικοὶ ἀμφορεῖς, ἦτο τάφος μικροῦ παιδίου, οὗ ὁ σκελετὸς εὐρίσκετο ἐν τῷ ἐτέρῳ ἀπολεσθέντι ἡμίσει αὐτοῦ, μολονότι οὐ-

Εἰκὼν 8.

δεῖς βásiμος λόγος πρὸς πίστωσησιν τούτου παρουσιάσθη ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνασκαφήν.

Ἐν γένει νομίζω, ὅτι ἀφοῦ ἐν Ἐρετρίᾳ εὐρέθησαν τοσοῦτοι γραπτοὶ ἀμφορεῖς διαφόρων χρόνων, οἵτινες ἦσαν τάφοι παιδίων καὶ ἀφοῦ τὸ ἔθιμον τῆς χρήσεως τοιούτων πρὸς ταφήν παιδίων ἢ ὡς ὀστεοδόχων καλπῶν ἔχει βεβαιωθῆ ἀσφαλῶς καὶ ἐξ ἄλλων Ἑλληνικῶν νεκροπόλεων¹, πρέπει πάντες οἱ μεγάλοι ἀμφορεῖς, ἐν οἷς ὑπῆρχον κατ' ἀσφαλεῖς μαρτυρίας ὅσα μόνον ἀνθρώπινα ἢ τοιαῦτα μετὰ τέφρας νὰ θεωρῶνται ὡς τάφοι. Νομίζω δ' ὅτι ἀδίκως ἐθεωρήθη ἐν Ἐφεμ. Ἀρχ. 1897 σελ. 68 καὶ ὁ ἀμφορεύς τοῦ Νέσσου ὡς ἐπιτύμβιον σῆμα, ἀφοῦ

¹ Mon. Line. I 772 σημ. 1 πδλ. καὶ σημ. 2. Ἐφεμ. Ἀρχ. 1889 σελ. 173 καὶ 1899.

ἐν αὐτῷ εὐρέθη τέφρα μετ' ὀστέων, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς τὸ πρῶτον ποιησαμένους μνεῖαν αὐτοῦ ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ νὰ ὀρίσωσιν ὀρθῶς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ὡς τάφου¹.

Ὁ ἀμφορεύς ἡμῶν εἶνε ἐλλιπὴς κατὰ τὰ δύο τρίτα περίπου, ἐν τούτοις ἐκ τῶν σωζομένων τεμαχίων δύναται καὶ τὸ σχῆμα αὐτοῦ καὶ ἡ διακόσμησις νὰ ἀναπαρασταθῆ.

Τὸ σχῆμα αὐτοῦ δὲν εἶνε ἀπαραλλάκτως ὅμοιον πρὸς οὐδένα τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν γεωμετρικῶν ἀμφορέων· προσεγγίζει μᾶλλον πρὸς τοὺς μεγάλους ἀμφορεῖς τοῦ Διπύλου (πδλ. Jahrb. 1899, 193-194 ἀρ. 54-57), ἀφ' ὧν ὅμως διακρίνεται οὐσιωδῶς ἕνεκα τοῦ σχήματος τοῦ λαιμοῦ, ὅστις παρὰ τῷ ἡμετέρῳ εἶνε λίαν βραχὺς καὶ λήγει ἄνω, ὅσον δύναται τοῦτο νὰ φανῆ ἐκ τοῦ μικροῦ διατη-

Εἰκὼν 9.

ρηθέντος μέρους αὐτοῦ, ἀποτόμως, ἄνευ ἰδιάζοντος χεῖλους. Πῶς ἦταν ἐσχηματισμένα αἱ λαβαὶ τοῦ ἀγγείου δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διότι μόνον ἢ ἀρχὴ τοιαύτης σώζεται ἀριστερὰ παρὰ τὸν ὦμον τοῦ ἀγγείου.

Τὸ ὕψ. αὐτοῦ εἶνε 0,80, ἡ περιφέρεια τῆς κοιλίας 2,11, τοῦ λαιμοῦ ὕψ. 0,06.

Ὁ τε λαιμὸς καὶ ἡ κοιλία τοῦ ἀμφορέως ἐκοσμούντο διὰ περιφερικῶν ζωνῶν κοσμημάτων, ὧν διακρίνονται κυρίως αἱ τρεῖς μεγάλαὶ ἀνίσου πλάτους ἐπὶ τῆς κοιλίας.

Ἐν τῇ πρώτῃ ζώνῃ, ἣτις εἶνε πλατυτέρα τῶν

¹ Δελτίον 1890, 5. «Εὐρέθη δὲ τὸ ἀγγεῖον τοῦτο οὐχὶ ἐντὸς τάφου, ἀλλ' ἐν τοῖς χώμασιν εἰς τεμάχια τεθραυσμένον, σὺν τοῖς τεμαχίοις δὲ τούτοις ἔκειντο καὶ ὅσα καὶ κόνης, ἐξ οὗ φαίνεται, ὅτι τὸ ἀγγεῖον ἐχρησίμευεν ὡς τάφος ἢ ὡς ὀστεοδόχος κάλπη».

λοιπῶν, παρίστανται κατὰ σειρὰν πρὸς δεξιὰν ἀδεύοντα ἄρματα ὑφ' ἐνὸς μόνου συρόμενα ἵππου. Ὁ ἄρματηλάτης εἶνε κατὰ τὸν συνήθη τύπον τοῦ γεωμετρικοῦ ἀνδρὸς ἐσχηματισμένος, καὶ ἔχει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τριγωνικοῦ σκιαγραφήματος τοῦ προσώπου αὐτοῦ μικρὸν κενὸν σχήματος τριγωνικοῦ ἢ ἐπιμήκους πρὸς ὑπόδειξιν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅστις δηλοῦται παρομοίως ἐν τῇ βοιωτικῇ οἰνοχόῃ Jahrb. 1899 σελ. 81 fig. 36, ἐνῶ ἐπὶ τῶν ἐκ Διπύλου ἀμφορέων δηλοῦται διὰ ἀκανονίστου σχήματος ἢ στρογγύλου κενοῦ ἔχοντος στιγμὴν μέλαιναν ἐν τῷ μέσῳ ἢ μένει παντελῶς ἀδήλωτος.

Ὁ ἄρματηλάτης κρατεῖ τὰ ἤνια ἐν τῇ δεξιᾷ ἰστάμενος κατὰ τὸν συνήθη τρόπον ὄρθιος ἐν τῷ δίφρῳ καὶ ἔχει ἐν τῇ ἀριστερᾷ τὴν μάστιγα. Οἱ πόδες μέχρι κάτωθεν τῶν γονάτων καλύπτονται ὑπὸ τῶν πλαγίων τοῦ δίφρου πλευρῶν. Ἀπὸ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ λείπουν τὰ ἀπαντῶντα ἐπὶ τῶν πλείστων ὁμοίων γεωμετρικῶν παραστάσεων ὄπλα, ἐνῶ καὶ ἐνταῦθα μακρὰ πλοκαμοειδῆς ἀπόφυσις ἠωρημένη πρὸς τὰ ὀπίσω ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ κρανίου δηλοῖ τὸν μακρὸν λόφον τοῦ κράνους, ὅπερ ἔφερον¹.

Τῶν ἵππων τὸ σῶμα οὐδόλως διαφέρει ἀπὸ τῶν λοιπῶν γεωμετρικῶν ἵππων, μόνον δ' αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν δὲν ἔχουσι τὸν τυπικῶς γεωμετρικὸν ἐκεῖνον τύπον τῶν ἀμφορέων τοῦ Διπύλου, ἀλλ' εἰ καὶ εἰσέτι λίαν ἄτεχνοι, ἔχουσιν ὅμως ἐν τῷ περιγράμματι τοῦλάχιστον μορφὴν προσεγγίζουσαν μᾶλλον πρὸς τὴν φύσιν. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν δὲν δηλοῦνται.

Τὰ ἄρματα παρίστανται ὅλως ἐκ τοῦ πλαγίου, τοῦλάχιστον ἐκ τῶν τροχῶν διακρίνεται μόνον ὁ εἰς ἔχων ὅπως συνήθως τέσσαρας κνήμας. Ὁ δίφρος φαίνεται ὡν κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ στερεᾶς ὕλης καὶ κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ πλεκτός, ἔχει δὲ καὶ οὗτος ὡς πάντες σχεδὸν οἱ γεωμετρικοὶ δίφροι τὰ δύο ἡμικυκλικά ὑψώματα, τὰς ἀντυγας.

Καὶ ὁ Helbig² (τοῦλάχιστον διὰ τὰ ἄρματα, Rennwagen, τοῦ Διπυλικοῦ ἀμφορέως Monumenti tom. VIII, tav. XXXIX, 1. 2) καὶ ὁ Reichel³ δέχονται, ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἐξέχοντα κυκλικά ἐξαρ-

¹ Πβλ. Reichel Homer. Waffen² 124-125 εἰκ. 66, 67.

² Das Homerische Epos σ. 139 εἰκ. 32. An der Vorder wie an der Rückseite erhebt sich ein hufeisenförmig gebogenes Geländer, ἄντυξ.

³ Ε. ἀ. σελ. 121 κ. ε.

τήματα τοῦ ἄρματος εὐρίσκοντο τὸ μὲν ἐπὶ τῆς προσθίας τὸ δὲ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ ἄρματος, καὶ ὁ μὲν Helbig ὀνομάζει ταῦτα ἀντυγας, ὁ δὲ Reichel ἐπιδιφριάδας.

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Reichel τὸ ἐπὶ τῶν Διπυλικῶν ἀμφορέων μετὰ τῶν τοιούτων ἐπιδιφριάδων ἢ ἀντύγων εἰκονιζόμενον ἄρμα ἦτο περίφρακτον, ἢ δ' ἀπόβασις ἢ τὸ ἄλμα ἀπ' αὐτοῦ ἐγίνετο διὰ τῶν πλαγίων πλευρῶν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ τροχοῦ.

Ὁμολογῶ ὅτι δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ τοῦτο

Εἰκὼν 10.

περὶ τῶν ἀρμάτων τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων πολὺ δ' ὀλιγώτερον περὶ τῶν Ὀμηρικῶν ἀρμάτων.

Παρ' Ὀμήρῳ οἱ πολεμιστὰι συχνάκις ἀπεβιβάζοντο τοῦ ἄρματος, ὅπως πολεμήσωσι μετὰ τῶν πεζῶν, ἐπέβαινον δ' αὐτοῦ πάλιν καὶ δι' ἄλλας αἰτίας καὶ ὅτε στενοχωρούμενοι ἤθελον νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ ὁμίλου τινὸς τῆς μάχης, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἢ ἐπίβασις ὄφειλε νὰ εἶνε λίαν εὐχερῆς, τοιαύτη δὲ δὲν εἶνε ἂν παραδεχθῶμεν τὸ περίφρακτον ἄρμα καὶ τὴν ἐκ τῶν πλαγίων ἐπίβασιν.

Τὸ Ὀμηρικὸν ἄρμα ἦτο βεβαίως ἀνοικτὸν ὄπισθεν δὲν ἐξάγεται δὲ ἐξ οὐδενὸς χωρίου, ὅτι ὑπῆρχε καὶ διαφόρου τρόπου ἄρμα.

Ἐν Ἰλιάδος Ψ, 377 τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν ἀκολουθούντων ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ἄρμα τοῦ Εὐμήλου ἵππων τοῦ Διομήδους, λέγεται

Τοὶ δὲ μετ' ἐξέφερον Διομήδους ἄρσενες ἵπποι
Τρώιοι, οὐδέ τι πολλὸν ἄνευθ' ἔσαν, ἀλλὰ μάλ' ἐγγύς.
αἶν γὰρ δίφρον ἐπιθησομένοισιν ἔλατην.
πνοιῆ δ' Εὐμήλοιο μετάφρενον εὐρέε τ' ὤμῳ
θέρμετ' ἐπ' αὐτῷ γὰρ κεφαλᾷ καταθέντε πετέστην.

Ταῦτα ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ ἄρμα

τοῦ Εὐμήλου ἦτο ἀνοικτὸν ὄπισθεν, διότι ἄλλως οἱ ὄπισθεν τρέχοντες ἵπποι δὲν θὰ ἠδύναντο τοσοῦτον εὐκόλως νὰ ἔχωσι τὰς κεφαλὰς των ἐν τῷ ἄρματι κατατεθειμένας ἐπὶ τοῦ Εὐμήλου, δεικνύουσιν ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ὁ ποιητὴς ἦτο συνηθισμένος εἰς τὴν ἐκ τῶν ὄπισθεν εἰς τὸ ἄρμα ἐπίβασιν, ἀφοῦ παρομοιάζει τοὺς ὄπισθεν ἀμέσως μετὰ τὸ ἄρμα τρέχοντας ἵππους πρὸς πειρωμένους νὰ ἐπιβῶσι τούτου.

Πρὸς τούτοις, ὁσάκις παρ' Ὀμήρῳ πολεμιστῆς τις ἐπιβαίνων τοῦ ἄρματος φονεύεται, κυλιέται οὗτος ἐκτὸς τοῦ ἄρματος· τούτο δὲν θὰ συνέβαιν

Εἰκὼν 11.

Εἰκὼν 12.

πάντοτε, ἂν ὑπῆρχεν ἄρμα κλειστὸν ὄπισθεν.

Ἡ ἐπίβασις ἐκ τῶν πλαγίων εἰς τὸ ἄρμα τοῦ ἀμφορέως ἡμῶν καὶ ἄλλων ὁμοειδῶν τούτῳ, ἐφ' ὧν τὰ ἄρματα ἔχουσι τὰς πλαγίας πλευρὰς ἀρκετὰ ὑψηλὰς, ἀφοῦ φθάνουσι μέχρι τοῦ γόνατος τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀνδρός, θὰ ἦτο δυσχερεστάτη, ἐπικινδυνωτάτη δὲ εἰς ἐστενοχωρημένον πολεμιστὴν ἐν ὥρᾳ μάχης.

Καὶ τὰ ἐπὶ τῶν Διπυλικῶν ἀμφορέων παριστάμενα ἄρματα ἦσαν ἀνοικτὰ ὄπισθεν, παρίστανται δ' ἐπὶ τούτων συνήθως ἢ μία πλαγία πλευρὰ καὶ ὀλόκληρος ἢ μέρος τῆς προσθίας¹.

Ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀμφορέως δεικνύεται ὀλόκληρος ἢ πλαγία πλευρὰ καὶ ἐκ τῆς προσθίας μόνον ἢ ὑψηλὴ ἄντυξ, ἢ δὲ κυκλικὴ ἐξοχή, ἣτις φαί-

¹ Ηβλ. Homer. Waffen. εἰκ. 65, 66, Jahrb. 1899, 193 εἰκ. 56.

νεται ὀπισθεν, δὲν ἦτο ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς πλαγίας χρησιμεύουσα ὡς λαβὴ διὰ τὸν ἀναβαίνοντα, ὁμοία δὲ θὰ ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς, ἀλλ' ἐκείνη φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲν φαίνεται. Ὅμοιως πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ καὶ ἡ κυκλικὴ ἐξοχὴ πρὸς τὰ ὀπισθεν τῶν ἀρμάτων τοῦ ἀνωτέρω μνημονευομένου μεγάλου Διπυλικοῦ ἀμφορέως.

Διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ Ὀμηρικοῦ ἄρματος καὶ τῶν Διπυλικῶν βοηθεῖ ἡμᾶς θαυμασιῶς τὸ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1896 πίν. 3 ἀπεικονιζόμενον πῆλινον ἐκ Βοιωτίας ἄρμα, ὅπερ δὲν ἀνάγεται μὲν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου, ἀλλ' ὅμως εἶνε ἀρκετὰ παλαιόν¹. Ἐφ' ἐκάστης τῶν τριῶν πλευρῶν τῆς προσθίας δῆλα δὴ καὶ τῶν δύο πλαγίων ἔχει τοῦτο χωριστὸν ἡμικυκλικὸν περίπου ὑψηλὸν περίφραγμα κατέχον ὁλόκληρον τὴν ἔκτασιν τῆς πλευρᾶς καὶ ἐσχηματισμένον διὰ μιᾶς καμπύλης ῥάβδου, ἣτις ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν ἐξεῖχε καὶ πέρα τούτων πρὸς τὰ ὀπίσω.

Τὰ περιφράγματα ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς ἐρείσματα εἰς τοὺς ἐν τῷ ἄρματι καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ὑπηρεσίας, ταῦτα δ' ἦσαν αἱ Ὀμηρικαὶ ἄντυγες, ὅτε ὁ λόγος ἦτο περὶ τῶν τριῶν πλευρῶν καὶ ἄντυξ, ὅτε μόνον περὶ τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν. *Περίδρομοι ἢ περὶ δίφρου* ὠνομάζοντο, διότι περιέβαλλον τρόπον τινὰ τοῦτον ἐξ ὁλοκλήρου, ἀφοῦ ἦσαν ἐπὶ τῶν τριῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ πλευρῶν. Αἱ *δοιαὶ ἄντυγες* τοῦ ἄρματος τῆς Ἑρας ἠδύναντο κάλλιστα, ὡς ἐλέγχθη ἤδη, νὰ ἦσαν τῷ ὄντι δύο ἄντυγες εἰς διάφορα ὕψη.

Μόνη διαφορὰ τῶν Διπυλικῶν ἀρμάτων ἀπὸ τοῦ ἄρματος τούτου εἶνε, ὅτι αἱ ἄντυγες τῶν πλαγίων πλευρῶν εὐρίσκονται μόνον ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄκρου περιοριζομένης τῆς χρήσεως αὐτῶν μόνον εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τῆς ἀναβάσεως.

Ὁ ῥυμὸς ἐπὶ τοῦ ἄρματος τοῦ ἡμετέρου ἀμφορέως εἶνε καμπύλος ἐξέχων κατὰ τὸ ἄκρον ὑπεράνω τοῦ νώτου τοῦ ἵππου, εἶνε δὲ προσηλωμένος εἰς τὸν δίφρον καὶ ἐστερεωμένος διὰ δύο πλαγίων δοκῶν. Μακρὸν σχοινίον συνδέει τὸ ὑπὲρ τὸ νῶτον τοῦ ἵππου ἄκρον αὐτοῦ μετὰ τῆς ἄντυγος.

Ἐκ τοῦ ὀπισθίου τοῦ δίφρου εἰς τὸ ὕψος περιπού τῶν τροχῶν προέχει οἰονεὶ μικρὰ δοκὸς φέ-

¹ Π6λ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1896, 61.

ρουσα ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἐγκαρσίως ἕτερον μικρὸν ξύλον. Τὴν σημασίαν τῆς προεξοχῆς ταύτης, ἣτις λείπει ἀπὸ τῶν λοιπῶν παραστάσεων γεωμετρικῶν ἀρμάτων· δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν μόνον ἂν δεχθῶμεν, ὅτι αὕτη ἦτο βαθμὶς εὐκολύνουσα τὴν ἀνάβασιν. Ὅμοιόν τι περίπου ἀνεῦρον μόνον ἐπὶ τοῦ δίφρου τοῦ ἐκ Μήλου ἀμφορέως (Ἐφημ. Ἀρχ. 1894 πίν. 13).

Διάφορα κοσμήματα καθαρῶς Διπυλικά πληροῦσι τὰ ὑπὸ τῶν ἀρμάτων καταλειπόμενα κενά. Κάτωθεν ἐκάστου τῶν ἵππων τὸ σύνθηρες εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ὁμοίας παραστάσεις κόσμημα ἐνὸς μικροῦ ῥόμβου περικλείοντος σταυρὸν καὶ περιβαλλομένου ὑπὸ ἄλλου ῥόμβου ἔχοντος ἐπὶ τῶν πλευρῶν τρίγωνα. Συστήματα ῥόμβων, ἢ καὶ μο-

Εἰκὼν 13.

ναδικοὶ τοιοῦτοι πλήρεις τεμνουσῶν ἀλλήλας γραμμῶν καὶ κοσμήματα ὅμοια πρὸς Μ ἢ ἀλλεπάλληλα Λ ὡς καὶ δύο πλάγια τρίγωνα ἠνωμένα διὰ τῶν κορυφῶν πληροῦσι τὸν λοιπὸν κενὸν χῶρον.

Διὰ τριπλῆς κυκλοτεροῦς γραμμῆς χωρίζεται ἡ πρώτη αὕτη διακοσμητικὴ ζώνη ἀπὸ τῆς κατωτέρας εὐρισκομένης ἐπὶ τοῦ μέσου σχεδὸν τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου.

Ἐπὶ ταύτης παρίστανται πολεμιστὰι βαδίζοντες πρὸς δεξιὰ· ἔχουσι δ' οὗτοι διπλοῦν δόρυ καὶ στρογγύλην ἀσπίδα διηρημένην προφανῶς εἰς διαφοροχρῶμους ζώνας καὶ ἔχουσαν ἐπίσημον λευκὸν πτηνὸν καὶ παρά τισι τροχοειδῆς ἐξ ὀκτώ ἀκτίνων κόσμημα.

Αἱ παραστάσεις πολεμιστῶν μετὰ στρογγύλων ἀσπίδων εἶνε ἐπὶ τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων σπά-

νιαί· τὰ δὲ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἐφ' ὧν παρίστανται αἱ μικραὶ στρογγύλαι ἀσπίδες εἶνε πάντως ἐκ τῶν νεωτέρων¹.

Ἡ τρίτη πρὸς τὰ κάτω ζώνη ἢ καὶ στενοτέρα τῶν λοιπῶν πληροῦται ἐκ κοσμημάτων ὁμοίου πρὸς τὸ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει εὐρισκόμενον ἐπὶ τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως Jahrb. 1899 σελ. 194 εἰκ. 57, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ δύο συγκεντρικῶν κύκλων ἐχόντων ἐν τῷ μέσῳ ὀφιοειδῆ γραμμὴν περιβαλλομένην ὑπὸ στιγμῶν. Μεταξὺ τῶν σχημάτων τού-

Εἰκὼν 14.

των ὑπάρχουσιν ἀντίστοιχα τρίγωνα πλήρη διαγωνίων γραμμῶν συνδεόμενα δι' ὀφιοειδοῦς γραμμῆς. Κατὰ τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ κατωτέρω τῆς τελευταῖον περιγραφείσης κοσμηματικῆς ζώνης ἐπὶ τῆς κοιλίας ὑπάρχουσι σειραὶ διαφόρων καθαρῶς Διπυλικῶν κοσμημάτων. Τὸ κατώτατον τῆς κοιλίας καλύπτεται ὑπὸ γανώματος.

Ὁ πηλὸς τοῦ ἀγγείου ἡμῶν εἶνε ὁ συνήθης

¹ Mitt. 1892 σελ. 214-215 Pernice. Jahrb. 1899, 197 Wide. Reichel ἔ. ἀ. σελ. 48.

ὠχροῦ χρώματος τῶν Διπυλικῶν ἀγγείων, εἶνε δὲ ὅπως καὶ ἐπὶ τούτων γεγραμμένα τὰ κοσμήματα ἀμέσως ἐπὶ τῆς καλῶς λελειασμένης ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ.

Ἀξία σημειώσεως ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ λευκοῦ χρώματος, δι' οὗ εἶνε ἀπεικονισμένα τὰ ἐπίσημα ἐπὶ τοῦ μέλανος χρώματος τῶν ἀσπίδων¹.

Ἡ τε τεχνικὴ ἀπεργασία καὶ ὁ τρόπος τῆς διακοσμήσεως τῶν μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντων ἀγγείων, πλείστον δ' ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ μορφή εἶνε ἐντελῶς ὅμοια πρὸς τὰ ἐν Ἀττικῇ ἀνακαλυφθέντα γεωμετρικὰ ἀγγεῖα. Αἱ ἐν ἀρχῇ μνημονευθεῖσαι πυξίδες, αἱ πρόχοι, οἱ κύαθοι εἶνε ἀγγεῖα ἀπαντῶντα κατὰ προτίμησιν ἐν Ἀττικοῖς τάφοις· καὶ τὰ κοσμήματα δὲ οἷον ῥόμβοι, μαϊανδροί, τεθλασμένοι γραμμαὶ καὶ ζῶα, ὅπου ταῦτα ἀπαντῶσιν, εἶνε κατὰ τὸν Ἀττικὸν τρόπον διατεταγμένα, ὥστε δυσκόλως δύναται τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι τὰ ἀγγεῖα ταῦτα κατεσκευάσθησαν ἀλλοχού ἢ ἐν Ἀττικῇ.

Ἀληθές εἶνε, ὅτι τοῦ ἐν τέλει ἐξετασθέντος ἀμφορέως τὸ σχῆμα δὲν εὐρίσκεται ἀκριβῶς ὅμοιον ἐν Ἀττικῇ, ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ ποιότης τοῦ πηλοῦ αὐτοῦ εἶνε ἀναμφισβητήτως ἢ τοῦ Ἀττικοῦ, εὐρίσκομεν καὶ τὴν διακόσμησιν αὐτοῦ μετ' ἐλαχίστων μόνον παραλλαγῶν ἐπὶ τοῦ ἤδη μνημονευθέντος Ἀττικοῦ ἐξ Ἐλευσίνος ἀμφορέως (Jahrb. 1899, 195 εἰκ. 56).

Πρὸ πάντων ἐν Ἐρετρῖα, ἥτις ἐγγύτατα κειμένη πρὸς τὴν Ἀττικὴν ἀκτὴν, εἶχε συνδεθῆ ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων πρὸς ταύτην, εἶνε εὐεξήγητος καὶ δεδικοιολογημένη ἡ εἰσαγωγή εἰς πλῆθος Ἀττικῶν ἀγγείων. Ἀλλὰ δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀγγείων ἢ ἐξ Ἀττικῆς ἐν Ἐρετρῖα ἐπίδρασις κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους. Αἱ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τῶν Ἐρετρικῶν γεωμετρικῶν τάφων παρασχεθεῖσαι ἡμῖν πληροφορίαι περὶ τῶν ἐθίμων τῶν Ἐρετριέων κατὰ τὴν ταφὴν εἶνε λίαν ἀνεπαρκεῖς ὡς ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἣν εἶχεν ὑποστῆ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις τὸ νεκροταφεῖον, ἀλλ' ὅσα ἐκ τούτων ἐμάθομεν, ἀρκοῦσιν ἵνα καταδείξωσιν, ὅτι οἱ Ἐρετριεῖς ἠκολούθησαν καὶ ἐν ταῖς συνηθείαις κατὰ τὴν ταφὴν τοὺς Ἀθηναίους. Τάφοι κεκαυμένοι ὅμοιοι πρὸς τοὺς Ἐρε-

¹ Πρὸλ. Jahrb. ἔ. ἀ.

τρικούς εύρεθησαν και ἐν Ἀθήναις¹, τὸ δὲ περιεχόμενον τῶν τάφων ἐν τῇ γλισχρότητι αὐτοῦ, ἀγγεῖα, σιδηρᾶ ὄπλα, καὶ ὡς μόνον κοσμήματα ἐνίοτε χρυσᾶ διαδήματα καὶ σπανιώτερον ἀργυρᾶ τις πόρπη ἢ ἄλλο πολυτίμον ἀντικείμενον συμφωνεῖ καθ' ὅλα πρὸς τὴν ἐν τοῖς Ἀττικοῖς τάφοις ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν², διαφέρει δ' ἀντικρυσ ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν Βοιωτῶν ἐν τοῖς τάφοις τῶν ὁποίων πλεῖστα εὐρίσκονται χαλκᾶ κοσμήματα³.

Ἀγγεῖα γεωμετρικὰ εὐρέθησαν πλὴν τῶν ἐν τῷ περιγραφέντι νεκροταφείῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἐρετρίας, ἐν νεκροταφείοις ἢ ἐν τῇ πόλει, καὶ τούτων δὲ τὰ πλεῖστα δεικνύουσι τὸν τύπον τῶν Ἀττικῶν τοῦ Διπύλου, δύο δὲ μικρὰ λίαν χαρακτηριστικὰ ἀγγεῖα εὐρεθέντα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφηφόρου Ἀπόλλωνος ἀπεικονίζομεν ἐν εἰκ. 8 καὶ 9 ἐξ ὧν τὸ ἐν εἰκ. 8, τὸ διὰ τε τὸ σχῆμα καὶ τὸ κόσμημα τοῦ λαιμοῦ αὐτοῦ, ἔπερ ἀπετέλει σειρὰ κοσμημάτων ἐχόντων σχῆμα S, δύναται νὰ καταταχθῇ εἰς τὰ Πρωτοαττικὰ ἀγγεῖα.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντων ἀγγείων, ἅτινα ὡς εἶπομεν, εἰσήχθησαν ἐξ Ἀττικῆς, εὐρίσκονται ἐν Ἐρετρίας, οὐχὶ ὅμως ἐν τοῖς τάφοις, καὶ τινὰ τεμάχια ἀγγείων, ὧν ἡ διακόσμησις ἔχει μὲν τὸν τύπον τῶν Διπυλικῶν ἀγγείων, ἀλλ' ὅμως ἡ τεχνικὴ αὐτῶν ἀπεργασία δεικνύει ὅτι ταῦτα εἶνε προϊόντα ἐργαστηρίου διαφόρου τῶν Ἀττικῶν.

Ἐχουσι ταῦτα λεπτὸν κίτρινον ἐπίχρῖσμα καὶ ἐπὶ τούτου διὰ μέλανος χρώματος τὰς γραφάς, ἐφ' ἑνὸς τεμαχίου μάλιστα κάτωθεν τῆς οὕτω ἐζωγραφημένης ζώνης ὑπάρχει ζώνη μέλαινα, ἐφ' ἧς ἦσαν γεγραμμένοι λευκαὶ μορφαὶ ζώων.

Οὔτε ὁ πηλὸς οὔτε καὶ τὸ χρίσμα τῶν τοιούτων τεμαχίων δὲν εἶνε βοιωτικὰ· τούναντιον δὲ τὸ τελευταῖον ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῶν ἀγγείων τῆς Μήλου καὶ Θήρας καὶ πρὸ πάντων τῆς Ρόδου, οὐδόλως δ' εἶνε παράδοξον καὶ ἔκ τινος τῶν νήσων τούτων νὰ εἰσήχθησαν ἀγγεῖα γεωμετρικὰ εἰς Ἐρετρίαν, πάντως δ' εἰς Ἀνατολικόν τι ἐργοστάσιον θὰ ὀφείλωνται τὰ ἀγγεῖα, ἐξ ὧν μόνον τὰ ὀλίγα τεμάχια ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν.

Ὁ πίθος τῆς εἰκόνας 10 εὐρέθη ὁμοίως ἐν τῷ

νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου καὶ περιεῖχε τὸν σκελετὸν μικροῦ παιδίου. Κατὰ τὴν μορφήν διαφέρει ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ Κεραμειῳ¹ εὐρεθέντος πίθου ὁμοίας χρήσεως μόνον ὀλίγον κατὰ τὸν πόδα, ὅστις παρὰ τῷ ἡμετέρῳ εἶνε ὑψηλότερος, ἔχει σχῆμα κυλινδρικὸν περίπου καὶ φέρει τρία ἐπιμήκη τρήματα.

Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ κάτωθεν τοῦ ἐξέχοντος χεῖλους εἶνε ἐγκεχαραγμένη κύκλω κυματοειδῆς γραμμὴ, τρεῖς δὲ διπλαὶ κάθετοι ὀφιοειδεῖς γραμμαὶ πολλαὶς ἐπαναλαμβανόμεναι ἀποτελοῦσι τὸν λοιπὸν τοῦ λαιμοῦ κόσμον. Τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς κοιλίας περιβάλλει κυκλοτερῶς γραμμὴ μετὰ πλαγίων

Εἰκὼν 15.

ἀκανθῶν ἐκατέρωθεν, κάτωθεν δὲ ταύτης περιφερικὸν πλέγμα ῥόμβων.

Τὰ κοσμήματα εἶνε ἐπιτηδείως κεχαραγμένα.

Ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κοιλίας ὑπάρχουσιν εἰς συμμετρικὰς ἀποστάσεις τρεῖς μικραὶ μαστοειδεῖς ἀποφύσεις.

Ὅπως καὶ ὁ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ πίθος, εἶνε καὶ ὁ ἡμέτερος κατεσκευασμένος ἐκ χονδροῦ κακῶς καθαρισμένου πηλοῦ, ἔχοντος ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ ἐπιφάνεια εἶνε καλῶς λελειασμένη.

Ἐντὸς τοῦ πίθου τούτου εὐρέθησαν τρία μικρὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα ὅμοια περίπου πρὸς Mitt. 1893 πίν. VIII, 2, 7 φέροντα παραστάσεις γεωμετρικὰς, ἅτινα εἶνε, ὡς ἐμνημονεύσαμεν ἤδη, τὰ μόνον ἐν

¹ Mitt. 1893, 119 εἰκ. 12.

¹ Ἴδ. ἄνωτ. σελ.

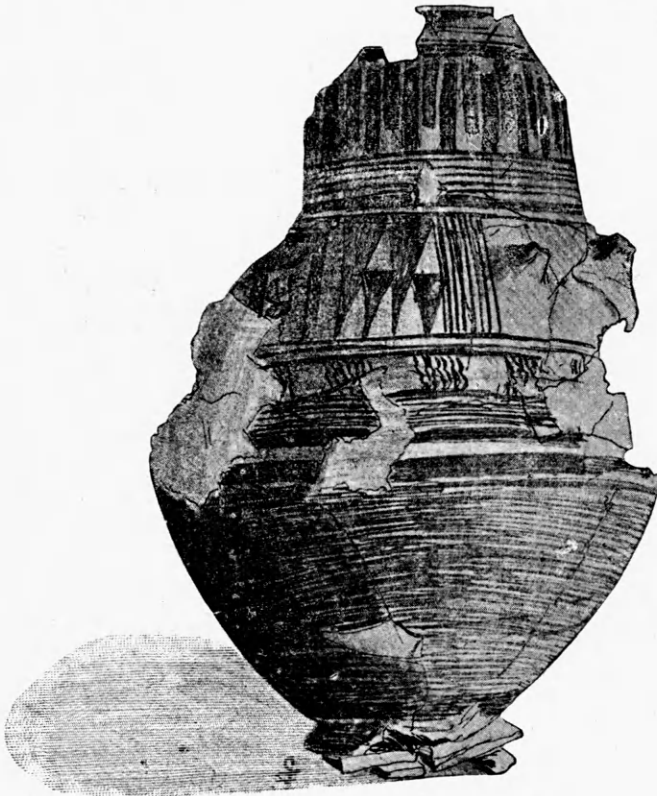
² Mitt. 1893, 147.

³ Ἐφημ. Ἀρχ. 1892, 232 κ. ἐ. Wolters.

τοῖς νεκρικοῖς τῆς Ἐρετρίας ἀμφορεῦσιν εὐρεθέντα κτερίσματα.

Πίθοι ὅμοιοι πρὸς τὸν ἄρτι περιγραφέντα εὐρέθησαν περὶ τοὺς εἴκοσι σφῶι καὶ εἰς τεμάχια, ὧν ἡ διακόσμησις εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμοια πρὸς τὸν περιγραφέντα ἢ καὶ ὀλίγον διάφορος πάντως ὅμως καθαρῶς γεωμετρική.

Μεθ' ὄλην τὴν μεγάλην ὁμοιότητα τῶν πίθων τούτων πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ, δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐξ Ἀττικῆς ἔχουσιν εἰσαχθῆ. Τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ παρὰ τοῖς ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ πίθοις δὲν εἶνε τόσον ἐρυ-

Εἰκὼν 16.

θρόν, ὡς ἐν τοῖς Ἐρετρικοῖς, ἢ δ' ἐπιφάνεια τούτων ἔχει ὅλως διάφορον ὄψιν. Τούναντίον τὸ τε χρῶμα τῶν ἡμετέρων πίθων καὶ ἡ πλήρης ῥωγμῶν καὶ ὡσεὶ ἀπολελεπισμένη ἐπιφάνεια αὐτῶν συμφωνεῖ πρὸς τὸν ἐκ Βοιωτίας ἀμφορέα Ἐφημ. Ἄρχ. 1892 πίν. 8, πρὸς Βοιωτικὰς δὲ γεωμετρικὰς διακοσμήσεις συμφωνοῦσι μᾶλλον καὶ αἱ κοσμοῦσαι τὸν λαιμὸν ὀφιοειδεῖς γραμμαί, ὥστε ἐγὼ πιστεύω, ὅτι οἱ πίθοι οὗτοι εἰσήχθησαν ἐκ Βοιωτίας εἰς Ἐρέτριαν.

Γ'. Ἐρετρικὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα.—Οἱ ἐφεξῆς δημοσιεύμενοι ἀμφορεῖς ἀποτελοῦσι τάξιν γεωμετρικῶν ἀγγείων ἰδιάζουσιν ἐν Ἐρετρίᾳ μόνον, ἔνθα καὶ κατασκευάσθησαν, ὡς θέλω προσπαθῆσαι νὰ δεῖξω κατωτέρω.

Τὸ σχῆμα τούτων γνωστὸν ἤδη πρὸ πάντων διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς Μηλίους ἀμφορεῖς θέλομεν ἐπανεῦρει καὶ ἐν τοῖς ὑστερωτέροις Ἐρετρικοῖς ἀμφορεῦσιν¹, χαρακτηρίζει δ' αὐτὸ κοιλία σφαιρική ἢ ὠσειδής, λαιμὸς ὑψηλὸς κυλινδρικός λίαν εὐρὺς καὶ πὺς κωνικός ὀλίγον χαμηλότερος τοῦ λαιμοῦ. Οἱ ἀρχαιότεροι Ἐρετρικοὶ ἀμφορεῖς ἔχουσι συνήθως κάτωθεν τοῦ χείλους ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ βαθεῖαν περιφερικὴν αὐλακα, ὀριζομένην πρὸς τὰ κάτω δι' ἐξωγκωτοῦ δακτυλίου, ἧς ὅμοια ὑπάρχει καὶ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ποδός. Αἱ λαβαὶ εἶνε τοξοειδεῖς κάθετοι ἐπὶ τῆς κοιλίας, εἶνε δὲ παρὰ τοῖς καθαρῶς γεωμετρικοῖς ἀμφορεῦσι συνήθως μοναί, ἀλλ' ὑπάρχουσι τοιοῦτοι καὶ μετὰ διπλῶν λαβῶν. Τῶν νεωτέρων ἀμφορέων αἱ λαβαὶ εἶνε σχεδὸν πάντοτε διπλαῖ.

Τὴν μορφήν τῶν ἀμφορέων τούτων ὁ Böhlau² σχετίζει πρὸς τὴν μορφήν Σαμιακοῦ τινος ἀμφορέως καὶ ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς ἀνατολικά πρότυπα.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ μορφή τῶν ἀμφορέων ἡμῶν εἶνε ἤδη ἔτοιμος ἐν Ἀττικῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Διπύλου ἐν τοῖς νεκρικοῖς πίθοις, ὅσος ὁ Mitt. 1893 σελ. 119 εἰκ. 12 ἀπεικονιζόμενος, κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους καὶ ἐν Βοιωτίᾳ, ἄν, ὡς ἐγὼ πιστεύω, οἱ ἀνωτέρω (σελ. 25-27 εἰκ. 10) μνημονευόμενοι ἐξ Ἐρετρίας πίθοι εἶνε προϊόντα Βοιωτικοῦ ἐργαστηρίου. Τῶ ὄντι δὲν ἔχομεν ἢ νὰ προσθέσωμεν εἰς τοὺς τοιοῦτους πίθους τὰς λαβάς, ὅπως σχηματίσωμεν τοὺς ὑπ' ὄψει ἡμῶν Ἐρετρικοὺς ἀμφορεῖς.

Ἀπὸ τῶν ἀμφορέων τούτων ἐλάχιστα μόνον διαφέρουσιν οἱ ἐν Jahrb. 1897 σ. 196-197 πίν. 7 (πβλ. καὶ Jahrb. 1899 σελ. 79) δημοσιεύμενοι γεωμετρικοὶ ἀμφορεῖς ἐκ Βοιωτίας ὡς ἔχοντες τὸν λαιμὸν καὶ τὸν πόδα ὀλίγον βραχυτέρα, συμφωνοῦσι δ' οὗτοι πρὸς τοὺς ἡμετέρους καὶ κατὰ τὸν

¹ Ἐφημ. Ἄρχ. 1901, 179 Laurent.

² Böhlau. Aus Jonischen und Italischen Nekropolen σελ. 146 κέ.

τρόπον τῆς κατανομῆς τῆς διακοσμῆσεως¹, διαφέρουσι δ' ὅμως οὐσιωδῶς ὡς πρὸς τὰ ἐν χρήσει κοσμήματα.

Φαίνεται, ὅτι πάντες οἱ τοῦ σχήματος τούτου ἀμφορεῖς κατεσκευάζοντο ἐπίτηδες, ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς τάφοι εἰς νεκροῦς παιδικῆς ἡλικίας, εἰς τὸν προορισμὸν δ' αὐτῶν τοῦτον, δι' ὃν ἦσαν λίαν κατάλληλοι, ὀφείλεται καὶ ἡ διατήρησις αὐτῶν ἀμεταβλήτων σχεδὸν ἐν Ἐρετρία μέχρι τῶν χρόνων τῶν μελανομόρφων ἀγγείων².

Εἰκὼν 17.

πον διετηρήθη τὸ ἔθιμον τῆς ταφῆς, οὕτω παρέμεινε καὶ ἡ πατροπαράδοτος μορφή τοῦ ἀγγείου, ἐνῶ ἐγίνετο αὕτη.

¹ Ἀρ. 1 Εἰκ. 11.

Πλὴν τοῦ κάτω μέρους τῆς κοιλίας καλυπτομένου ὑπὸ γανώματος διακοπτομένου ὑπ' ὀλίγων κυκλωτερῶν γραμμῶν ὀλόκληρον τὸ λοιπὸν ἀγγεῖον φέρει γεωμετρικὴν διακόσμησιν.

¹ Ὅμοιος πρὸς τούτοις καθ' ὅλα εἶνε καὶ ὁ ἐκ Θήρας ἀμφορεὺς Ἐθν. Μουσ. ἀρ. 12709.

² Ἰδ. Ἐφημ. Ἀρχ. 1901 πίν. 9-12.

Ὅπως θρησκευτικαὶ τινες παραδόσεις οὕτω καὶ τὰ περὶ τοὺς νεκροὺς ἔθιμα διατηροῦνται ἐνίοτε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μετ' ἀξιοσημειώτου συντηρητικότητος. Ἐν Ἐρετρία τὸ ἔθιμον τῆς ἐν γραπτοῖς ἀγγείοις ταφῆς ἀκαύστων νεκρῶν παιδίων εἶνε λίαν διαδεδομένον ἤδη ἐν τοῖς γεωμετρικοῖς χρόνοις, διετηρήθη δ' ὁμοίως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μελανομόρφων ἀγγείων, ἢ δ' ἐν πίθοις καὶ ἐν μὴ γραπτοῖς ἀγγείοις ταφῆ παιδίων ἀπαντᾷ ἐκεῖ καὶ ἐν πολὺ μεταγενεστέροις χρόνοις. Καθ' ὃν δὲ τρῶ-

Σιγμοειδεῖς γραμμαὶ καὶ κάθετοι κυματοειδεῖς κατὰ συστήματα ἐκ τεσσάρων τεταγμένοι, ὅπως ἐπὶ πλείστων Βοιωτικῶν ἀγγείων, ἀποτελοῦσι τὸ κύριον κόσμημα τοῦ λαιμοῦ, σειρὰ δὲ ὀρθογωνίων κηλίδων ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ κατωτάτου τοῦ λαιμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ χεῖλους.

Συστήματα τεθλασμένων γραμμῶν καὶ κυματοειδεῖς κάθετοι ὅμοιοι πρὸς τὰς τοῦ λαιμοῦ εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ κατωτέρου μέρους τῆς κοιλίας.

Τὸ μεταξύ τῶν δύο λαβῶν διάστημα ἔχει ἐν τῷ μέσῳ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν μετοποιεῖδές χώ-

ρισμα πληρούμενον υπό διπλοῦ πλήρους γραμμῶν ῥόμβου περιβάλλοντος ῥομβοειδῆς ζατρίκιον καὶ ἔχοντος ἐν τῷ μέσῳ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ τρίγωνα πλήρη τεμνουσῶν ἀλλήλας γραμμῶν. Τὴν μετόπην ὀρίζουσιν ἐκατέρωθεν ἕτερα ἐπιμήκη ζατρίκιοιδῆ κοσμήματα, καὶ μετ' αὐτὰ γραμμὴ κάθετος φέρουσα πλαγίως ἀκάνθας ἐκατέρωθεν. Σύστημα πολλῶν καθέτων παράλληλων γραμμῶν περατοῖ παρά ταῖς λαβαῖς τὸ κόσμημα.

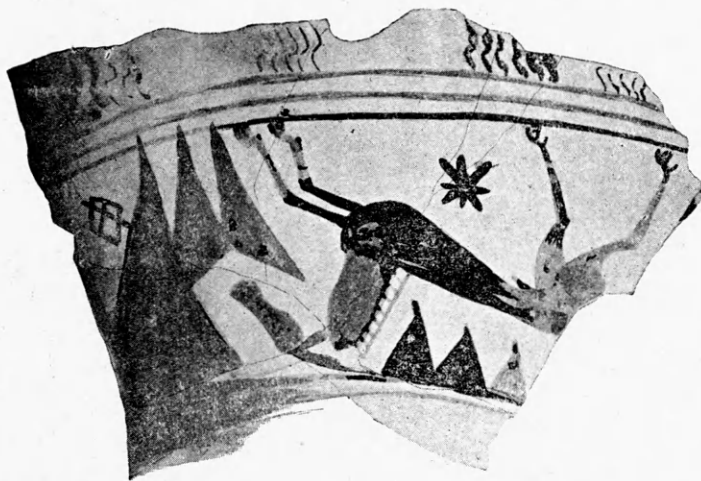
Ἀπετελέσθη τὸ ἄρτι περιγραφέν κόσμημα ἐξ ἐνὸς καθαρῶς Ἀττικοῦ κοσμήματος, μεθ' οὗ ἀνεμίχθη καὶ στοιχεῖον Βοιωτικῆς διακοσμήσεως. Ὁ ἐντὸς μετόπης εὐρισκόμενος ῥόμβος περιβάλλοντος ζατρίκιοιδῆς σχῆμα ἀπαντᾷ συχνότατα ἐπὶ Ἀττι-

κῶν μόνον ἀγγείων¹, παρ' ἐκείνοις ὅμως ἀντὶ τῆς Βοιωτικῆς καθέτου ἀκανθωτῆς γραμμῆς² ἣτις ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἡμῶν, πληροῦσι τὴν δευτέραν μετὰ τὰ ἐπιμήκη ζατρίκια παραστάδα πολ-
λαὶ ὀριζόντιοι παράλληλοι γραμμαί.

Τὸν κάτωθεν τῶν λαβῶν χώρον κατέχει κόσμημα ἀποτελούμενον ἐκ δύο χονδρῶν τεθλασμένων γραμμῶν συμπεπλεγμένων εἰς ῥόμβους.

Καὶ ὁ πούς τοῦ ἀγγείου κοσμεῖται υπό γεωμετρικῶν σχημάτων, φέρει δὲ τέσσαρα ἐπιμήκη ἀντίστοιχα τρήματα, ὅπως καὶ οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες Βοιωτικοὶ ἀμφορεῖς.

Ὁ πηλὸς εἶνε ἐρυθρὸς, ὁμοιάζει πρὸς τὸν τοῦ Διπύλου, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπολύτως, ὅπως ἐκεῖνος

Εἰκὼν 18.

συμπαγῆς. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἔχει χρῶμα ὑποκίτρινον ἐξ ἀλοιφῆς τινοῦ, ἣτις ἔχει πολλαχοῦ ἐξαφανισθῆ κατὰ τὴν πλῆσιν τοῦ ἀγγείου. Τὰ κοσμήματα εἶνε γεγραμμένα διὰ μέλανος γανώματος ὁμοιάζοντος πρὸς τὸ Ἀττικόν, εἶνε δὲ αἱ γραμμαὶ ἀλλαχοῦ μὲν παχεῖαι καὶ ἀλλαχοῦ λεπτότεραι.

Ἄρ. 2 εἰκ. 12.

Ὁ λαιμὸς ἔχει μόνον μίαν ζώνην κυματοειδῶν γραμμῶν τεταγμένων κατὰ συμμετρικὰ ἀποστήματα εἰς τριπλᾶ συστήματα, ὅμοιον δὲ κόσμημα καλύπτει ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ προηγουμένου ἀμφορέως καὶ τὸ μέσον τῆς κοιλίας.

Τὸ χεῖλος κοσμεῖται υπό συστήματος τεθλασμένων γραμμῶν.

Τὸ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν διάστημα εἶνε ἄλιν

ὁμοίως τῷ προηγουμένῳ διηρημένον, κατέχεται δ' ἐνταῦθα ἢ ἐν τῷ μέσῳ μετόπη υπό ἐξ μελάνων παράλληλων κοσμημάτων ὁμοίων πρὸς στήλας ἢ παχείας ῥάβδους, αἵτινες ὀρίζονται ἐκατέρωθεν μέχρι τῶν λαβῶν υπό παράλληλων καθέτων γραμμῶν ἐχουσῶν ἐν τῷ μεταξύ ἕτερον μικρὸν ἀνοιγμα κοσμούμενον υπό κυματοειδοῦς γραμμῆς.

Τοῦ ποδὸς τὸ κόσμημα περιορίζεται εἰς ὀλίγας περιφερικὰς γραμμάς, δὲν ἔχει δ' οὗτος ἀνοίγματα. Κάτωθεν τῶν λαβῶν ὑπάρχουσι τεθλασμέναι γραμμαί. Ὁ πηλὸς εἶνε ὅπως καὶ παρὰ τῷ προηγουμένῳ ἢ ἀλοιφῆ διακρίνεται ἐν τούτῳ σαφέστερον. Τὸ χρῶμα τοῦ γανώματος, δι' οὗ ἐγράφησαν καὶ

¹ Jahrb. 1899, 205-209 fig. 71, 74^a, 75, 79.

² Bull. Corr. Hell. 1898, 274 εἰκ. 1 καὶ σελ. 275 Couve. Jahrb. 1899, 82 εἰκ. 37 καὶ 37^a.

τὰ κοσμήματα εἶνε ἐρυθρὸν καὶ φαίνεται ὅτι ἦτο ἀρχῆθεν τοιοῦτον.

Ἄρ. 3 Couve ἐν Bull. 1898 σελ. 279 εἰκ. 2. Catalogue 213. Ἐθν. Μουσ. 1005. Εὐρέθη τῷ 1890 ἐν τῷ Νεκροταφείῳ τοῦ Ὑγειονομείου, πρὸς Δελτίον 1890 σελ. 52 ἄρ. 2.

Ἡ διακόσμησις τοῦ ἀγγείου τούτου εἶνε σχεδὸν ὁμοία τῇ τοῦ προηγουμένου κατὰ τᾶλλα, μόνον δ' ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν μετόπης ἔχει ἀντὶ τοῦ κοσμήματος τοῦ προηγουμένου σύστημα κοσμημάτων φακοειδῶν ἢ φυλλοειδῶν, περὶ ὧν ὁ Couve (ἔ. ἀ. σελ. 278) λέγει, ὅτι ἰδιάζουσιν ἐπὶ βοιωτικῶν ἀγγείων, ἅτινα δ' ὅμως οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ παραλλαγὴ τοῦ συνήθους γεωμετρικοῦ κοσμήματος τῆς ζώνης τῶν φύλλων¹, ἅτινα ἐνταῦθα ἕνεκα τῆς χαρακτηριζούσης τὰ ἡμέτερα ἀγγεῖα ἀγάπης πρὸς τὰς μελαίνας ἐπιφανείας, ἀντὶ νὰ πληρῶνται ὅπως συνήθως διὰ ὀριζοντίων γραμμῶν, καλύπτονται ἐξ ὀλοκλήρου διὰ γάνωματος, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε συχνάκις συμβαίνει καὶ εἰς τὰ γεωμετρικὰ πτηνά, ὧν τὸ περίγραμμά ἄλλοτε μὲν πληροῦται διὰ γραμμῶν καὶ ἄλλοτε εἶνε ὄλον μέλαν.

Ἄνωθεν ἐκάστης τῶν λαβῶν ὑπάρχει μία ὀριζοντία ὀφιοειδῆς γραμμὴ, κάτωθεν δὲ τούτων ἄτεχνα ὁμοιώματα μικρῶν γεωμετρικῶν πτηνῶν. Ὁ πούς ἔχει τέσσαρα τρήματα. Ὁ πηλὸς εἶνε ὁμοίος τοῖς προηγουμένοις, εἶνε δὲ κεχρισμένον διὰ τῆς ἀλοιφῆς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀγγείου καὶ τὸ κάτωθεν τοῦ ποδός. Τὸ γάνωμα εἶνε χρώματος ἐρυθροῦ.

Ἄρ. 4. Τοῦ ἀμφορέως τούτου εὐρέθη μόνον τὸ ἕτερον ἡμισυ μετὰ τοῦ σκελετοῦ τοῦ παιδίου ἀπόκειται δὲ τοῦτο ἐν τῇ συλλογῇ Ἐρετρίας.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν μετόπη κατέχεται ὑπὸ κοσμήματος συχνότατα ἀπαντῶντος ἐπὶ Ἀττικῶν ἀγγείων² καὶ ἀποτελουμένου ἐκ σειρᾶς δύο πλαγίων τριγώνων ἠνωμένων κατὰ τὰς κορυφὰς καὶ πολλῶν καθέτων γραμμῶν χωριζουσῶν τὰ τρίγωνα.

¹ Jahrb. 1899 σελ. 205 εἰκ. 70, 207 εἰκ. 75* καὶ ἄλλαχού. Πῆλ. Mitt. 1895 πίν. 3, 2 σελ. 122.

² Ἐθνικὸν Μουσεῖον 218 (Jahrb. 1899, 198 εἰκ. 62), 219, 225, 818 (Jahrb. 1899, 196 εἰκ. 60). Πῆλ. Pallat, Mitt. 1897 σελ. 279-280 εἰκ. 12. Ἐπὶ Ἰταλικῷ γεωμετρικῷ ἀγγείῳ ἴδ. Röm. Mitt. 1898 σελ. 350 fig. 64.

Ἄρ. 5. Καὶ ὁ ἀμφορέως οὗτος εἶνε λίαν ἐλλιπὴς καὶ ἀπόκειται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσεῖῳ.

Τοῦ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν διαστήματος τὸ κόσμημα (εἰκ. 13) ἀποτελεῖται ἐκ μικρῶν μετοπῶν πληρουμένων ἐναλλάξ ὑπὸ κοσμήματος ὁμοίου πρὸς τὸ τοῦ προηγουμένου ἀμφορέως, ἢ ὑπὸ δύο ἀκτίων φερομένων ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὧν μεταξὺ ὑπάρχει ἀνά ἐν μικρὸν πτηνοειδὲς σχῆμα.

Ἄρ. 6 εἰκ. 14.

Διαφέρει ὁ ἀμφορέως οὗτος ἀπὸ τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ λαιμοῦ, ὅστις ἐνταῦθα καλύπτεται ὑπὸ περιφερικῶν ταινιῶν ἀνίσου πλάτους γεγραμμένων ἢ διὰ τοῦ μέλανος γάνωματος ἢ διὰ λευκοῦ ἢ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπιτεθειμένου ἐπὶ τοῦ μέλανος γάνωματος.

Τὸ μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν κόσμημα ὁμοιάζει πρὸς τὸ τοῦ ἄρ. 2, μόνον ὅτι ἐνταῦθα ἐν τοῖς δύο μικροτέροις κενοῖς τῶν ἄκρων ἀντὶ τῆς κυματοειδοῦς γραμμῆς ὑπάρχει ἑτέρα παχεῖα γραμμὴ. Τὸ καλύπτον τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας γάνωμα διακόπτεται ὑπὸ λευκοῦ χρώματος κυκλικῶν γραμμῶν.

Ὁ πηλὸς τοῦ ἀγγείου κατὰ τὸ χρῶμα δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀμφορέων, ἀλλ' εὐρίσκονται ἐν τούτῳ πολλὰ λευκὰ μόρια καθιστῶντα τοῦτον ὁμοίον πρὸς τὸν Βοιωτικόν. Κεχρισμένη φαίνεται, ὅτι ἦτο καὶ τοῦ ἀμφορέως τούτου ἢ ἐπιφάνεια. Τὸ γάνωμα εἶνε μέλαν ἀλλ' ἀμαυρὸν καὶ ὁμοίον πρὸς τὸ τῶν Βοιωτικῶν ἀγγείων.

Ἄρ. 7.

Τοῦ ἀμφορέως τούτου ἢ διακόσμησις ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ προηγουμένου.

Ὁ λαιμὸς εἶνε ὀλίγον βραχύτερος τοῦ συνήθους καὶ ἔχει ἐκτὸς τῶν διαφοροχρῶμων ταινιῶν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ζώνην ἔχουσαν κατὰ διαστήματα συστήματα πολλῶν μικρῶν τεθλασμένων γραμμῶν, ὁμοία πρὸς τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν ἐπὶ Ἀττικῶν καὶ Βοιωτικῶν ἀγγείων¹.

Ἐφ' ἐκάστου τῶν ἀποτελούντων τὸ κόσμημα τῆς κοιλίας σκυταλοειδῶν σχημάτων ὑπάρχει γραμμὴ ἢ κηλὶς γεγραμμένη διὰ λευκοῦ χρώματος. Ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς κοιλίας, ἣτις ἐνταῦθα δὲν καλύπτεται ὀλόκληρος ὑπὸ γάνωματος ὑπάρχει παχεῖα μέλαινα ζώνη ἔχουσα κατὰ διαστήματα λευκὰς ὀφιοειδεῖς γραμμὰς. Περὶ τὸ τέρμα τῆς βάσεως

¹ Monum. Piot I σελ. 23 εἰκ. 2 καὶ ἄλλ.

υπάρχει λευκή περιφερική γραμμή, λευκαί δὲ κάθετοι γραμμαὶ κοσμοῦσι κύκλω καὶ τὸν πόδα.

Πηλὸς καὶ χρώμα τοῦ γανώματος ὅπως παρὰ τῷ προηγουμένῳ.

Ἄρ. 8 εἰκ. 15.

Σώζεται μόνον τὸ ἥμισυ περίπου.

Τὸ σχῆμα τοῦ ἀμφορέως τούτου διαφέρει ἀπὸ τῶν λοιπῶν, καθότι δὲν ἔχει οὗτος λαιμόν· ὑπὸ τὸ χαμηλὸν αὐτοῦ χεῖλος ὑπάρχει μικρὰ αὐλαξ. Ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ στοιχείων ὁμοίων πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀμφορεῖς καὶ ἐκ πολλῶν ταινιῶν ἐρυθροῦ χρώματος τεθειμένου ἐπὶ τοῦ μέλανος γανώματος ἢ ἐπὶ τοῦ πηλοῦ.

Ἄρ. 9 εἰκ. 16.

Μοναδικὸς εἶνε ὁ ἀμφορεὺς οὗτος ἕνεκα τοῦ εἶδους τῆς διακοσμήσεως αὐτοῦ, ἥτις δυστυχῶς εἶνε ἐλλιπεστάτη (εἰκ. 17 καὶ 18).

Ὁ λαιμὸς διαφέρει ὀλίγον ἀπὸ τῶν λοιπῶν καὶ δὲν ἔχει τὴν ὑπὸ τὸ χεῖλος αὐλακα. Ἄντι τῶν συνήθων κυματοειδῶν γραμμῶν καλύπτεται ὁ λαιμὸς ὑπὸ σχημάτων σκυταλοειδῶν ὁμοίων πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς κοιλίας τῶν ἀμφορέων 2 καὶ 6, ἅτινα ἄρχονται ἐναλλάξ ἀπὸ τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ λαιμοῦ ἢ ἀπὸ τοῦ χείλους.

Μεταξὺ τῶν δύο λαβῶν ὑπάρχει καὶ ἐνταῦθα ἐφ' ἑκατέρας πλευρᾶς μετόπη ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀμφορέων, ἀλλ' ἡ διακόσμησις εἶνε φύσεως διαφόρου.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς (εἰκ. 17) ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ μέγας τρίπους, οὗ οἱ σφζόμενοι δύο πόδες εἶνε κιγκλιδωτοί· ὁ μέγας αὐτοῦ λέβης εἶνε ἡμισφαιρικός καὶ ἔχει ἀνοίγματα (:) περὶ τὸ χεῖλος, τῶν δ' ὠτων σφίζεται μόνον ἐν κυκλικόν. Μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ τρίποδος εἶνε γεγραμμένον γεωμετρικὸν πτηνὸν ἔχον ἐπὶ τοῦ νώτου καμπύλως ὑψωμένην τὴν πτέρυγα ὁμοίως πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν Βοιωτικῶν εἰδωλίων Monum. Piot I, 23 εἰκ. 2.

Δύο μακρὰ ἀκτῖνες ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ μεταξὺ τούτων δύο μικρότεραι, κόσμημα πρὸς ὁ ὁμοιον οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει¹, καὶ μετ' αὐτὰς κάθετοι γραμμαὶ φαίνεται ὅτι ἀπέκλειον ἑκατέρωθεν τὴν παράστασιν τοῦ τρίποδος, ὅστις εἶνε ἐνταῦθα ὅπως καὶ ἐπ' ἐνίων ἄλλων γεωμετρικῶν παραστάσεων αὐτοτελὲς κόσμημα τῆς

¹ Πρὸλ. τελευταῖον J. H. St. 1899, 163 Appendix II.

μετόπης¹. Ἐπὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς εἰκ. 18 ὑπάρχει ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἵππος ἔχων μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ ἀστέρα καὶ ἄνωθεν ἀκτινωτὰ τρίγωνα μεταξὺ σχημάτων ὁμοίων πρὸς τὰ περιέχοντα τὸν τρίποδα ἐπὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς.

Ὁ πηλὸς τοῦ ἀγγείου εἶνε ὠχρὸς καὶ ὁμοιάζει λίαν πρὸς τὸν Διπυλικόν, φαίνεται δ' ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀμφορέως δὲν εἶχε τὸ σύννηθες χρίσμα. Εἶνε δ' ὁ ἀμφορεὺς οὗτος λεπτότατος ἔχων κατὰ τὴν κοιλίαν πάχος μόλις 0,002.

Μορφή καὶ τρόπος διακοσμήσεως συνδέουσι τοὺς μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντας ἀμφορεῖς τοσοῦτον στενωῶς, ὥστε λαμβανομένου ὑπ' ὄψει καὶ τοῦ ὅτι ἐν ἐνὶ τόπῳ εὐρέθησαν, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι πάντες ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πόλει ἐπλάσθησαν ὑπὸ ἐνὸς ἐργαστηρίου ἢ πολλῶν ἐργαστηρίων ἐχόντων τὰς αὐτὰς ἀρχάς.

Ἡ ἀνασκαφὴ ἡμῶν δὲν παρέσχε τεκμηρία ὠρισμένα περὶ τῶν χρόνων τῆς κατασκευῆς τῶν ἀμφορέων ἡμῶν. Εὐρίσκοντο οὗτοι μεταξὺ ἡ κατωτέρω τῶν τάφων μετὰ μελανομόρφων ληκυθίων, ὅπως καὶ οἱ ἐν ἀρχῇ ἐξετασθέντες τάφοι μετὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου, ὥστε ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν οὐδὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ συμπέρασμα· κτερίσματα δ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶχεν, ἐξ ὧν θὰ ἦτο ἴσως δυνατός ὁ ἀκριβέστερος ὀρισμὸς τῆς χρονολογίας αὐτῶν.

Μόνον ἐκ τῆς καθαρῶς γεωμετρικῆς διακοσμήσεως αὐτῶν, ἐξ ἧς παντελῶς ἐλλείπουσι τὰ χαρακτηρισίζοντα τοὺς μετὰ τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα μεταβατικούς ῥυθμούς, φυτικὰ κοσμήματα, δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τούτους εἰς τοὺς κυρίως γεωμετρικούς χρόνους. Εἶνε ἀληθές, ὅτι τεχνικαὶ τινες ιδιότητες, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἄφθονος χρῆσις τοῦ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ τινῶν ἐκ τῶν ἀμφορέων ἡμῶν, ἐν οὐδενὶ τῶν καθαρῶν γεωμετρικῶν ῥυθμῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ὑπάρχει, ἀλλ' ἡ ιδιότης αὕτη ἴσως ὀφείλεται εἰς πρωϊμοτέραν καὶ ἰσχυροτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἡμῶν τῆς ἀβεβαίας μέχρι τοῦδε τὴν καταγωγὴν τέχνης, ἐξ ἧς ἀργότερον παρέλαβον τὰς ιδιότητας ταύτας καὶ τὰ λοιπὰ Ἑλληνικὰ κεραμευτικὰ ἐργαστήρια, καὶ δὲν πρέπει χάριν τούτου καὶ μόνον νὰ καταβιβάσωμεν τοὺς χρόνους τῆς κατασκευῆς

¹ Monumenti IX, XXXIX, 2.

τῶν ἀγγείων εἰς τὴν μετὰ τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα περίοδον.

Δύνανται οἱ μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντες ἀμφορεῖς νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο τάξεις· 1) εἰς ἀμφορεῖς, ἐφ' ὧν δὲν ἀπαντᾷ τὸ λευκὸν χρῶμα καὶ 2) εἰς ἀμφομετὰ τοῦ λευκοῦ χρώματος.

Οἱ τῆς πρώτης τάξεως ἀμφορεῖς ἔχουσι σταθερὸν τοῦ λαιμοῦ κόσμημα τὰς κυματοειδεῖς γραμμὰς ἐπαναλαμβανομένας ἐπὶ πάντων καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς κοιλίας, ἐνῶ οἱ τῆς δευτέρας ἔχουσι ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ κυκλωτερεῖς διαφοροχρώμους ταινίας καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας μίαν μόνον παράστασιν, ἥτις εὐρίσκεται ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης τάξεως μεταξύ τῶν δύο λαβῶν. Αἱ δύο τάξεις διαφέρουσιν ὀλίγον καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ πηλοῦ, ὅπως, ἂν καὶ οὐχὶ τοσοῦτον ὠρισμένως, καὶ κατὰ τὸ γὰνωμα. Εἰς τὴν δευτέραν τάξιν ὑπάγεται καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 8 ἀμφορεύς, ἐνῶ ὅλως ἰδιάζουσιν θέσιν ἔχει καὶ διὰ τὴν διακόσμησιν καὶ ἀκόμη καὶ διὰ τὸν πηλὸν ὁ ἀρ. 9.

Πάντες οἱ ἀνωτέρω ἀμφορεῖς συνδέονται τὰ μέγιστα πρὸς βοιωτικὰ κεραμευτικὰ προϊόντα. Περὶ τῆς μορφῆς εἶπομεν ἤδη ἀνωτέρω (σελ. 28). Πρὸς βοιωτικὰς συνθεῖας ὁμοιάζει ἡ χρῆσις τῆς ἀλοιφῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ καὶ ὁ πηλὸς δέ, πρὸ πάντων τῶν ἀμφορέων τῆς δευτέρας τάξεως, ἔχει μεγάλην σχέσιν πρὸς Βοιωτικὸς πηλοῦς. Αἱ κοσμοῦσαι τὸν λαιμὸν τῶν ἀμφορέων κάθετοι κυματοειδεῖς γραμμαὶ συνεχεῖς ἢ κατὰ συστήματα εἶνε κυρίως γνώρισμα τῶν βοιωτικῶν ἀγγείων, καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς κατανομῆς τῆς διακοσμήσεως εἰς κυκλικὰς ζώνας ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ εἰς εἰκόνας ἐν μετόπαις ὑπὸ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀγγείου ἀπαντᾷ ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων ἤδη (σελ. 25 ἔ.) ἐκ Βοιωτίας ἀμφορέων, ὥστε ἐπὶ τούτων πάντων στηριζόμενός τις θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ δεχθῆ ὅτι ἐν Βοιωτίᾳ ἐπλάσθησαν οἱ ἀμφορεῖς ἡμῶν.

Ἄλλ' ὅμως, ἂν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἐν Βοιωτίᾳ δὲν εὐρέθησαν ἀμφορεῖς σχήματος ἀκριδῶς ὁμοίου πρὸς τοὺς ἡμετέρους (ἴδ. ἀνωτ. σελ. 28),

ὅτι δὲ τούναντίον οἱ εὐρεθέντες ἐκεῖ ἀμφορεῖς ὁμοιάζοντές πως πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἔχουσιν ὅλως διαφορῶς φύσεως διακόσμησιν, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι πιθανώτατα οἱ ἀμφορεῖς ἡμῶν δὲν κατασκευάσθησαν ἐν Βοιωτίᾳ, ἀλλ' ὅτι καὶ οὗτοι καὶ οἱ ἐν Βοιωτίᾳ εὐρεθέντες ἐπλάσθησαν ἴσως κατὰ κοινὸν πρότυπον, μετασκευασθέντες ἀναλόγως τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν ἑκατέρᾳ πόλει πνεύματος.

Λεπτομέρειαί τινες ἐν τῇ διακοσμήσει ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἐν εἴδει στηλῶν ἢ παχειῶν βάθρων κόσμημα τῶν ἀμφορέων 2, 6, 7 καὶ 9 ἐπὶ οὐδενὸς γνωστοῦ γεωμετρικοῦ ἀγγείου εὐρίσκεται, ὁμοίως δὲ λείπουσιν ἀπὸ τῶν γνωστῶν γεωμετρικῶν ἔργων καὶ αἱ διπλαῖ ἀκτίνες τοῦ ἀμφορέως 9, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ζατρικιοειδὲς κόσμημα καὶ τὸ ἐπὶ τῶν ἀμφορέων ἐξ ἀντιστοίχων τριγώνων κόσμημα ἀπαντῶσι τὸ μὲν ἀποκλειστικῶς, τὸ δὲ πρὸ πάντων ἐπὶ ἀττικῶν ἀγγείων.

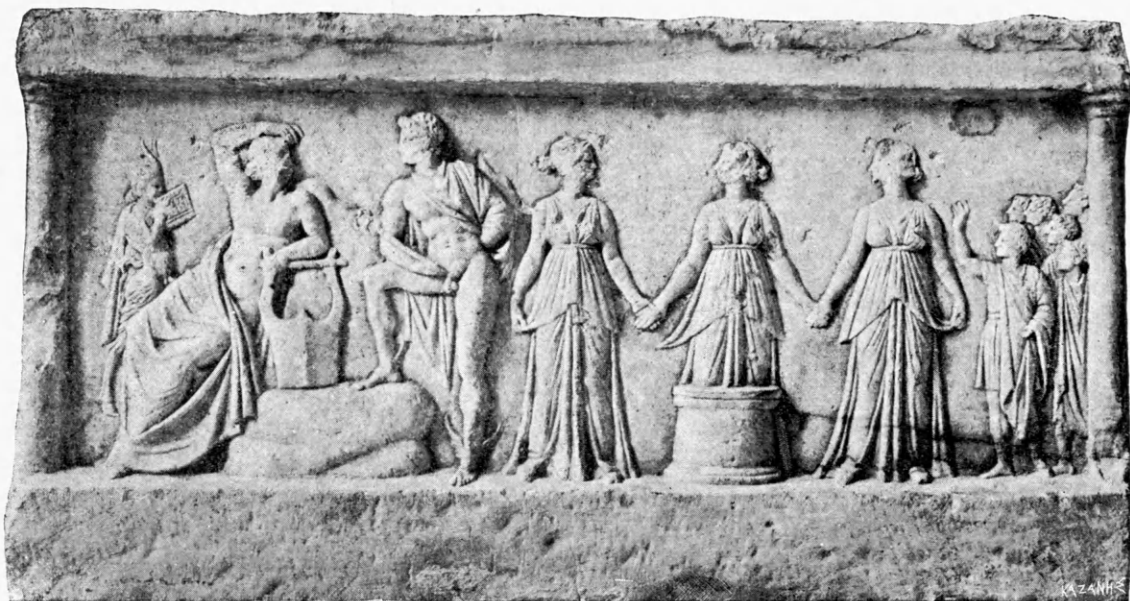
Δὲν εἶνε λοιπὸν Βοιωτικοὶ οἱ ἀμφορεῖς ἡμῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ πρὸς τινὰ τῶν γνωστῶν τοπικῶν γεωμετρικῶν ῥυθμῶν ἔχουσι τοιαύτην ὁμοιότητα, ὥστε νὰ ὑποτεθῆ ὠρισμένως ὅτι ἕκ τινος ἄλλου ἐργαστηρίου προέρχονται οὗτοι.

Ἐκ τῆς διακοσμήσεως λείπουσιν τὰ χαρακτηριστικὰ τοὺς γεωμετρικοὺς ῥυθμοὺς νήσων τινῶν κοσμήματα μυκηναϊκῆς καταγωγῆς, συνίσταται δ' αὕτη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ στοιχείων Βοιωτικῶν καὶ Ἀττικῶν, ὥστε καὶ ἐν πόλει τινὶ ὑποκειμένη καὶ εἰς τὰς ἐκ τῶν δύο τούτων τόπων ἐπιδράσεις ὀρθὸν εἶνε νὰ ζητήσωμεν τὴν πατρίδα τῶν ἀμφορέων ἡμῶν, τοιαύτη δ' ἀναμφιβόλως ἦτο ἡ Ἐρέτρια, ἥτις ἀπὸ μὲν τῆς Ἀττικῆς μόνον διὰ τῆς στενῆς πρὸς τὸν Ὠρωπὸν θαλάσσης χωρίζεται, πρὸς δὲ τὴν Βοιωτίαν συνδέεται δι' ἐπίσης στενῆς θαλασσίας ὁδοῦ καὶ πρὸς τούτους διὰ τῆς σχεδὸν χερσαίας ὁδοῦ τοῦ Εὐρίπου.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΝ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ

ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ, ΠΑΝΟΣ, ΕΡΜΟΥ ΚΑΙ ΝΥΜΦΩΝ

Ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσεῖῳ κατετέθη ἐσχάτως τὸ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τσιγκογραφῆματι ἀπεικονιζόμενον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον¹, εὑρεθὲν μεσημβρινῶς τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὸ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον, ἐν τῷ βουστασίῳ Γιαγκάκη. Παρίστησι τοῦτο τρεῖς Νύμφας ὀρχουμένας περὶ ζ βωμοῦ. Καὶ κατὰ τὸ ἀριστερὸν μὲν ἄκρον ἵσταται ὁ Πάν αὐλῶν τὴν σύριγγα, παρ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἀπόλλων καθήμενος ἐπὶ βράχου στηρίζων τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα ἐπὶ λύρας, τὴν δὲ δεξιὰν φέρων πρὸς τὴν κεφαλὴν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ὁ Ἑρμῆς. Δεξιόθεν δὲ τῶν Νυμφῶν ἕξ ἰκέται.

Τὸ ἀνάγλυφον ἐκ πεντελησίου μαρμάρου ὃν ἔχει μῆκος μὲν 0,73, πλάτος 0,39 καὶ πάχος 0,07. Διατηρεῖται δὲ ἐν καλῇ καταστάσει πλὴν τῶν προσώπων πολλῶν μορφῶν, ἅτινα πιθανῶς ἐπίτηδες ὑπὸ Χριστιανῶν ἀπεκρούσθησαν.

Τὸ πλαίσιον τοῦ ἀναγλύφου συνίσταται ἐξ ἀπλῆς κρηπίδος (ὕψος 0,68) καὶ δύο κίωνων ἐπ' αὐτῆς ἀρραβδῶτων ὑποβασταζόντων τὸν θριγκόν.

Παρεμφερῆ ἀνάγλυφα ἀττικῆς προελεύσεως εἶνε γνωστὰ ἡμῖν ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν² ἐν οἷς τελευταῖον

καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1893 σελ. 128-141, πίναξ 10. — Γλυπτὰ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἀριθ. 1783), δημοσιευθὲν ὑπὸ Π. Καββαδία.

Τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον διαφέρει τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν, ἅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φέρουσι κεφαλὴν Ἀχελφῶου, οὐτινος καὶ κόραι ἐθεωροῦντο αἱ Νύμφαι. Τὸ ὑπὸ τοῦ Rottier μάλιστα δημοσιευθὲν (B. C. H. V, πίναξ 7) φέρει ἀναγλύπτους αἴγας καὶ πρόβατα, δὲν παριστᾷ δ' ὅμως καὶ τοὺς ἀφιερῶσαντας τὸ ἀνάγλυφον ἰκέτας.

Αἱ Νύμφαι παρίστανται φέρουσαι ποδῆρη χιτῶνα ἀχειρίδωτον μετὰ διπλοῖδιου ἐζωμένου ἀμέσως ὑπὸ τοὺς μαστοὺς καταπίπτοντα συμμετρικῶς μετὰ κανονικῆς πτυχώσεως· τὸ δὲ διπλοῖδιον ἐν τῷ μέσῳ εἶνε βραχύτερον, κατὰ δὲ τὰ πλάγια φαίνεται τριγωνικόν. Χορεύουσι δὲ κρατοῦσαι τὰς χεῖρας ἀλλήλων· αἱ ἐκατέρωθεν τῆς μεσαίας ἀνέχουσι μικρὸν τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου καὶ ἔχουσιν ἐστραμμένην τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ἐν τῷ μέσῳ ἀτενίζουσαν πρὸς ἀριστερά.

Ὁ Πάν παρὰ τὸν ἀριστερὸν κίονα ὄρθιος ἱστά-

αὐτὸς ἐν Mittheilungen, 1878 σελ. 200. — Βλέπε ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Μυθολογίας τοῦ Roscher ἄρθρον Νύμφας σελ. 558, ἐνθα πᾶσα ἡ βιβλιογραφία.

¹ Φέρει αἰ. ἀριθμὸν τῆς Συλλογῆς τῶν Γλυπτῶν 1966.

² Πρβ. Furtwaengler Sammlung Savoureff A. πίναξ 28, ὁ

μενος φέρει κέρατα καὶ οὐράν καὶ ἐπὶ τῶν νώτων χλαμύδα, αὐλεῖ δὲ τὴν σύριγγα βλέπων πρὸς τὰς Νύμφας.

Ὁ Ἀπόλλων καθήμενος¹ καὶ στηρίζων τὰ νῶτα ἐπὶ βράχου ἐρείδει τὸν ἀριστερὸν πῆχυν ἐπὶ λύρας, τὴν δὲ δεξιὰν φέρει ἐπιχαρίτως ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐν ἀναπαύσει², καὶ ἔχει τὸ μὲν ἄνω σῶμα γυμνόν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ ὑπογαστρίου καὶ κάτω μέρος κεκαλυμμένον δι' ἱματίου ἐρριμμένου ἀφελῶς ἐπὶ τῶν γονάτων· στρεφόμενος δὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς δεξιὰ φαίνεται ὡς διαλεγόμενος μετὰ τοῦ Ἑρμοῦ.

Ὁ Ἑρμῆς κλινῶν μικρὸν τὸ σῶμα πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ κρατῶν διὰ τῆς δεξιᾶς τὸ κηρύκειον, ἐπερείδει τὸν δεξιὸν πόδα ἐν ὀρθῇ γωνίᾳ κεκαμμένον ἐπὶ τοῦ βράχου· ἐπὶ δὲ τοῦ μηροῦ στηρίζει τὸν πῆχυν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος· τὴν ἀριστερὰν χεῖρα περιτετυλιγμένην τῷ ἱματίῳ ἔχων φέρει πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀφίνων οὕτω γυμνόν τὸ ὄλον σῶμα, πλὴν τοῦ ἄνω ἀριστεροῦ μέρους τοῦ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μαστοῦ μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ὀσφύος, ὀπίθεν ἢ χεῖρ φέρεται πρὸς τὰ ὀπίσω· ὀπισθεν δὲ κατὰ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα αὐτοῦ κρέματα ὁ πέτασος ὡς ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύπτου κίονος τῆς Ἐφέσου³. Κατὰ τοὺς πόδας φέρει πτερύγια.

Κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ἀναγλύφου καὶ δὴ μεταξὺ μιᾶς τῶν Νυμφῶν καὶ τοῦ δεξιοῦ κίονος ἴστανται ἕξ ἰκέται πρὸς ἀριστερὰ βλέποντες καὶ φέροντες χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ὧν ὁ πρῶτος ὑψοῖ τὴν δεξιὰν. Οὗτοι, ὡς φαίνεται, εἶνε οἱ ἀναθέται τοῦ ἀναγλύφου.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς φαίνεται ὅτι ἡ παράστασις ἀνάγεται εἰς τὰ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος Πανὸς καὶ τῶν Νυμφῶν· ἀναμιμνήσκει δὲ ἡμᾶς εὐθὺς τὰ κατὰ τὴν Β. κλιτὸν τῆς Ἀκροπόλεως σπήλαια, ἔνθα ἐλατρεύοντο ὁ Ἀπόλλων ὁ Πάν καὶ αἱ Νύμφαι.

Δὲν εὐρέθη μὲν τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῶν τόπων τούτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπ' αὐ-

τῶν οὐχὶ πολὺ μεγάλη ἀπόστασις τοῦ μέρους ἔνθα (οὐχὶ κατὰ χώραν) εὐρέθη, καὶ τὸ μικρὸν μέγεθος τοῦ λίθου, ἐπιτρέπουσι τὴν εἰκασίαν ὅτι ἐκ τοῦ εἰρημένου σπηλαιοῦ προέρχεται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνάγλυφον.

Τὰ σπήλαια ταῦτα τῶν «*Μακρῶν Πετρῶν*» ἐχρησίμευσαν ὡς τόπος ἀποκρύφων ἐρωτικῶν σκηνῶν (σκότιαι εὐναι). Ἐνταῦθα ὁ Ἀπόλλων Πύθιος μετὰ τῆς Κρεούσης ἐγέννησε τὸν Ἴωνα⁴.

Ὅπως ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ παρίσταται καθήμενος ὁ Ἀπόλλων, ὁμοίως παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῶν πλείστων βασιλέων τῆς Συρίας καὶ ἐπὶ τῶν Βοιωτικῶν, Ἀκαρνανικῶν, Δελφικῶν, Κρητικῶν καὶ Χαλκηδονικῶν νομισμάτων⁵. Ἐπὶ τινὸς δὲ νομίσματος τῆς Μιλήτου τῶν Αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἔχει τὴν θέσιν τοῦ ἡμετέρου· δηλ. παρίσταται φέρων τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὡς ἐν τῷ ἐν Βερολίῳ Ἀπόλλωνι⁶. Ἀλλ' οὕτω παρίσταται ὁ Ἀπόλλων καὶ ὡς Πύθιος παρὰ Clarac (πιν. 296 καὶ 298.)

Ὡς κιθαρωδὸς κάθηται ἐν νομίσματι τῆς Δελφικῆς ἀμφικτιονίας ἐρείδων τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τῆς κιθάρας⁴.

Ἐνδεδυμένος, κρατῶν κιθάραν καὶ καθήμενος παρίσταται ὁ Ἀπόλλων ἐν νομίσματι τῆς Κυζικίου⁵ τοῦ Δ'. αἰῶνος.

Ἡμίγυμνος δὲ ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγλύφῳ ἐπὶ νομίσματος τοῦ Κολοφῶνος⁶.

Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν ἀγάλμασι (Clarac 485, 937, 488 B 737 A). Μετὰ κιθάρας ἡμίγυμνος παρίσταται ἐν Ῥωμαϊκῷ ἀγάλματι (Gazette Archeologique 1876 πιν. 2).

Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας καὶ τῆς τέχνης τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου κρίνοντες, συμπεραίνομεν ὅτι ἐποιήθη τοῦτο κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος.

Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

¹ Πausanias I, 28, 4. — Euripides Ἴων 283. — Curtius Geschichte der Stadt Athen σελ. XIII, 26. 36. 77 καὶ 33. — Aristot. Λυσιστράτη 911 καὶ ἐφεξῆς.

² Πρὸς. Pick, die Antiken Münzen Nordgriechenlands I, πιν. III, 22 - 25.

³ Πρὸς. Pick. ἔνθ' ἀνωτέρω πιν. XV, 1 - 3.

⁴ Ἴδὲ Σφοδρόν ἐν Bulletin de Corresp. Hellenique XX, (Νομισματικὴ τῶν Δελφῶν) p. 29 - 39 pl. XXVI, 32 - 36.) καὶ ἐν τῇ Διεθν. Ἐφημ. τῆς Νομισματ. Ἀρχαιολογίας Τόμ. Β'. πιν. ΙΔ' 1 - 4.

⁵ Greenwell. The Electrum Coinage of Cyzicus [London 1887 πιν. I, ἀριθ. 20.

⁶ Mionnet. 6, 108.

¹ Καθήμενος κιθαρωδὸς Ἀπόλλων εὑρεθῆναι παρὰ Clarac (481, 926A) καὶ παρὰ Stephani (Compte-rendu 1867, 49). Ἀγάλματα τοῦ τύπου τούτου ἀπαντῶσι συχνά: Ἀπόλλων ἐν τοιαύτῃ στάσει ἴστατο τὸ πάλαι ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Δουκίῳ Γυμνασίῳ (Δουκιανοῦ Ἀνάχαρις 7.) Καθολογία Γλυπτῶν Ἐθνικοῦ Μουσείου ἀριθμ. 183).

² Πρὸς. Clarac 540B, 921C. Καὶ τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου Beschreibung der Ant. Skulpturen N° 44. Βλέπε Roscher ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 460.

³ Ἴδὲ Archaeologische Zeitung 1873 πιν. 66. Προχείριος Roscher' Lex. «Hermes» σελ. 2416 ἐν ᾧ ὁ Ἑρμῆς παρίσταται ὡς ψυχοπομπός, καὶ τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου (Beschreibung der Ant. Skulpturen N° 709) ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον εἰς Νύμφας.

ΑΝΑΓΛΥΠΤΟΣ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΣ ΑΡΧΑΪΚΗ ΣΤΗΛΗ

(Πίν. 1)

Ἡ ἐν τῷ πίνακι 1 φωτοτυπικῶς εἰκονιζομένη ἀνάγλυπτος ἀρχαΐκῃ στήλῃ εὐρέθῃ κατὰ τὸν φθινόπωρον τοῦ 1901^{ου} ἔτους ἐν τῷ οἰκοπέδῳ Ἰ. Καλάμη κειμένῳ κατὰ τὸ μεσημβρινοδυτικὸν (ΔΔΜ) μέρος τῆς πόλεως ἑκατὸν περίπου Γαλ. μέτρα μακρὰν τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ἐπιλεγομένου τοῦ Χαλκούρη¹. Σφύζεται κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος μικρὸν τμήμα τοῦ τείχους τοῦ περιβόλου τῆς ἀρχαίας πόλεως².

Ἡ στήλῃ εὐρέθῃ, καθ' ἃς ἠδυνήθη νὰ συλλεξῶ πληροφορίας ἐντὸς σωροῦ λίθων ἐβρίμμένη ὡς λίθος κοινὸς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀλλαχόθεν ἐκεῖ μετενεχθεῖσα. Ἄν ὁ σωρὸς ἐκεῖνος τῶν λίθων οὐδὲν τι ἄλλο ἦτο ἢ τὸ παραγέμισμα τοῦ τοίχου τοῦ δευτέρου περιβόλου, ὅστις (τοῖχος) κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὡς φαίνεται, δὲν ἐσώζετο ὡς τοῖχος κατάδηλος, ὅπως παραπλευρῶς σφύζεται (ὡς ἀνωτέρω ἐβρήθη) δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξακριβώσω. Ὁ τῆς γῆς κύριος παριστάμενος ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἄνοιγμα τῶν θεμελίων τῆς νεοδμήτου ἐκεῖ οἰκίας του καὶ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ αὐτῆς πρὸς ἀνατολὰς ἐκτισμένων

¹ Οὕτω καλεῖται τὸ ἐκκλησιδίου καὶ ὄχι τοῦ Ἁγίου Ἀναστασίου ὡς κακῶς φέρεται γεγραμμένον ἐν τῷ χάρτῃ τῷ προσηρημένῳ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κουρτίου *Attische Studien*. Παράβ. καὶ *Wachsmuth, Die Stadt Athen im Alterthum*, Τόμ. 1, σελ. 343.

² Τὰ σφύζομενα λείψανα δὲν εἶναι πολλὰ, ἀλλ' εἶναι κατὰ τοῦτο περίεργα ὅτι καὶ ἐκεῖ διπλοῦς, ὡς φαίνεται, ὑπῆρχε *περιβόλος* ὅπως καὶ κατὰ τὸ Δίπυλον (παράβ. *Athen. Mittheil.* 1878 σελ. 28 καὶ ἐξῆς) ὁ ἐσωτέρως, ἐκ πολυγωνίων πλίνθων ἀσβεστολίθου τεφροῦ χρώματος ἐκτισμένος, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ 1,60-1,80 Γ. Μ. ὁ ἐξωτερως, ἐκτισμένος καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ παρὰ τὸ Δίπυλον (παράβ. *Athen. Mittheil.* ἔ. ἀ. σελ. 41). Τὰ νῦν ὁρώμενα ἐκεῖ λείψανα, τὰ μὲν τοῦ ἐσωτέρου τοίχου (τοῦ πολυγωνικῶς ἐκτισμένου) δὲν ἦσαν, ὡς φαίνεται, πρότερον ὁρατὰ ἀποκαλυφθέντα νῦν τὸ πρῶτον διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ κατόχου τῆς γῆς γενομένων χάριν οἰκοδομίας ἀνασκαφικῶν ἔργων, τὰ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἴσως διεκρίνοντο καὶ πρότερον. Τοῦλάχιστον ἂν οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν μὲν ἠπάτησαν (διότι καταμέτρησιν δὲν ἔκαμα) κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος σημειοῦνται (κατὰ τὸ κράσπεδον τοῦ ὑψώματος, ἔνθα τὸ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου) ἐν τῷ χάρτῃ τοῦ Κουρτίου (*Att. Studien*) λείψανα τείχους διὰ συνεχοῦς μελαίνης γραμμῆς δηλούμενα.

σταύλων (εὐρέθῃ δὲ ἢ στήλῃ τῶν θεμελίων τῶν σταύλων ἀνοιγομένων κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν) δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ μοῦ λύση ταύτην μου τὴν ἀπορίαν, μοὶ εἶπεν ὁμοῦς ὅτι τοῖχος ὀλόλιθος (*massif*) ἐκ πωρίνων πλίνθων ἐκτισμένος καὶ εἰς ὕψος 1-1,50 Γ. Μ. σφύζομενος καὶ καθέτως ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς φερόμενος ὑπῆρχεν ἐκεῖ καὶ συγχρόνως περαιτέρω πρὸς μεσημβρίαν ἐξ ὁμοίων πωρίνων πλίνθων *στρωσὶς* ἀποτελοῦσα δάπεδον 3-4 Γ. Μ. Τὰ λεγόμενα, ὡς λεγόμενα παρ' ἀνθρώπου, ἐννοεῖται, μὴ ἔχοντος τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις καὶ μὴ ἐνδιαφερομένου περὶ τοῦ πράγματός, μοὶ ἦσαν ὄχι καὶ πολὺ σαφῆ καὶ καταληπτά. Ὑπέθεσα κατ' ἀρχὰς μήπως ὑπῆρχέ τις ποτε καὶ ἐκεῖ Πύλη καὶ τὴν ὑπόθεσίν μου ταύτην εἶπον καὶ εἰς τὸν δόντα μοὶ τὰς πληροφορίας κύριον τῆς γῆς καὶ οὗτος ἐφάνη συμμεριζόμενος τὴν εἰκασίαν μου ταύτην. Καὶ ὁμοῦς νὰ ὑπῆρχε καὶ ἐκεῖ Πύλη δὲν πιστεύω μετὰ ἀκριβεστέρων τῶν ἐκεῖ τόπων ἐξέτασιν. Ὀλίγον κατωτέρω πρὸς μεσημβρίαν (εἰς ἀπόστασιν 80-100 βημάτων περίπου) ὑπῆρχεν ἡ εὐλόγως ἐκεῖ τοποθετηθεῖσα Πειραϊκὴ Πύλη (*Cur-tius* ἔ. ἀ. σελ. 66)¹ ἐδῶ δὲ κατὰ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος οἰκόπεδον κατὰ τὸ κράσπεδον τοῦ λοφίσκου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου κείμενον Πύλης ἀνάγκη δὲν ὑπῆρχε. Ἴσως τὰ λείψανα ἐκεῖνα, περὶ ὧν ὁ κύριος τῆς γῆς μοὶ ἔκαμε λόγον, ἦσαν Πύργου λείψανα, ὁ δὲ σωρὸς τῶν λίθων, ἐν ᾧ ἢ στήλῃ εὐρέθῃ, κλίνω νὰ πιστεῦσω ὅτι οὐδὲν τι ἄλλο ἦτο ἢ λείψανον τοῦ παραγεμίματος τοῦ τείχους τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου².

¹ Ταύτης δὲν σφύζονται σήμερον ἢ ἐλάχιστα ἔχνη καὶ ὁμοῦς ὅτι ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη Πύλη καὶ δὴ ἡ Πειραϊκὴ θεωρῶ καὶ ἐγὼ ἀναντιρρήτον.

² Γνωστὸν εἶναι τὸ χωρίον τοῦ Θουκυδίδου (1 § 93) «... πολ-λαί τε στήλαι ἀπὸ σημάτων καὶ λίθοι εἰργασμένοι ἐγκατελέγησαν». Καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι ἢ τε στήλῃ τοῦ δικοφοῦρου καὶ ἢ ἐπιγραφῆ τοῦ

Ἡ στήλη ἔχει νῦν ὕψος μέγιστον 1,01-1,02 Γ. Μ., πλάτος δὲ κατὰ μὲν τὴν ἔλικα 0,72, κατωτέρω δὲ 0,68 καὶ πᾶχος 0,10-0,12· ὅπισθεν δὲ κατὰ τὰ πλάγια καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω κυρτῆς ἐπιφανείας τῆς ἔλικος εἶναι ὠμαλισμένη διὰ χονδροῦ ἐργαλείου. Φέρει δὲ ἐπὶ ταύτης (τῆς ἄνω κυρτῆς ἐπιφανείας) κατὰ τὸ μέσον τοῦ πᾶχους τῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἄκρων τῆς ἔλικος ἀριστερόθεν μὲν τοῦ θεατοῦ 0,10 δεξιόθεν δὲ 0,07 ἀνὰ ἓνα μικρὸν τόρμον, ἐν οἷς καὶ σιδηρῶν ἔτι γόμφων σφίζονται λείψανα. Τὸ μάρμαρον εἶναι νησιωτικὸν (πιθανώτατα πάριον) πάντως ὅμως ὄχι πεντελικόν.

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνας ἡ στήλη δὲν περιεσώθη ἡμῖν ἀκεραία. Ἀποκεκρουμένη εἶναι ἢ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ θεατοῦ κάτω γωνία μετ' αὐτῆς δὲ συναπωλέσθη καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους. Ἐπίσης καὶ ἢ πρὸς τὰριστερὰ τοῦ θεατοῦ κάτω γωνία ἀποκεκρουμένη εἶναι καὶ μετ' αὐτῆς ἐξέλιπε καὶ ὁ δεξιὸς πούς σχεδὸν ὀλόκληρος· ἀποκεκρουμένος δ' εἶναι καὶ ὁ δεξιὸς ἀγκών. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄνω ἡ στήλη δὲν περιῆλθεν ἡμῖν σῶα καὶ ἀλύμαντος· οὐ μόνον ἀπεκρούσθη αὐτῆς μέρος κατὰ τὴν ἀνωπὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τόξου τῆς ἔλικος καὶ μετ' αὐτῆς καὶ τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ κράνου, ἀλλὰ (καὶ τοῦτο δηλοῦσι κατὰ τὴν γνώμην μου οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες τόρμοι)¹

Ξενοφάντου ('Αρχ. Ἐφημ. Περίοδος Β', σελ. 484 καὶ ἔξ.) κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Wolters καὶ Dörpfeld (Παράβ. Attische Grabreliefs Τόμ. 1, σελ. 5, ἀριθ. 5) δὲν εὑρέθησαν ἐνφοδομημένοι ἐν τῷ Θεμιστοκλείῳ Περιβόλῳ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀναιρεῖ τὴν πληροφορίαν τοῦ Θεουκιδίου, ἀφοῦ ὑπάρχει τις καὶ νῦν ἐκεῖ ἐν τῷ Θεμιστοκλείῳ τεῖχει *πώρινος σπόνδυλος* ἐνφοδομημένος, ὃν καὶ ὁ Dörpfeld ἐπιδεικνύει ἐκάστοτε. Στήλαι δὲ ἐπιτύμβιοι ὑπάρχουσι ἐπίσης ἐνφοδομημένοι ἐν τοῖς τοίχοις τῆς πύλης τοῦ Διύλου, ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ δὲ Περιβόλῳ εὑρέθη αὕτη αὕτη ἡ στήλη τοῦ *Ξενοφάντου* (Att. Grabreliefs ἔ. ἀ.) καὶ ἡ στήλη τοῦ *Ἀντιδότου* ('Ἐφημ. Ἀρχ. Περ. Β', σελ. 416) καὶ οὐδὲν τὸ παράδοξον ἀφοῦ, ὡς φαίνεται, ὁ δεύτερος Περιβόλος (ὁ μεταγενεστερός) ἀντικατέστησε τὸν πρῶτον (τὸν Θεμιστόκληιον) εἰ μὴ πανταχοῦ, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως. "Ὅτι δὲ καὶ ἡ στήλη τοῦ Ἀντιδότου εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ 480ου ἔτους π. Χ. μαριύριον ὁ χαρακτήρ τῆς γραφῆς κυρίως καὶ ὄχι τὸ τεῖχος τοῦ Περιβόλου, ἐν ᾧ εὑρέθη ἐνφοδομημένη, ὅστις ἦτο ὁ μεταγενεστερός καὶ ὄχι ὁ Θεμιστόκληιος περιβόλος, ὅπερ ἠγνοῖ ὁ μακαρίτης Ρουσόπουλος ὅταν ἔγραψεν ὅσα ἔγραψεν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι. Νομίζω δὲ ὅτι οἱ τότε Ἀθηναῖοι ὄχι τόσον εἰς τὴν συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους πεπιθόμενοι καὶ αὐτὰς τὰς στήλας τὰς ἐπιταφίους ἐνφοδομήσαν εἰς τὸ τεῖχος ὅσον εἰς τὸ ὅτι καὶ αἱ στήλαι ἦσαν πλέον ἄχρηστοι ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ αὐταὶ συντριβεῖσαι.

¹ Ἀληθῶς οἱ τόρμοι εἶναι μικροί, ἀλλὰ πρὸς τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσασιν δὲν ἔνοῦθ. Ὅπως στηρίζουσι τυχὸν τὴν στήλην ἐπὶ τῆς τοίχου (ὡς ἐβρέθη παρὰ τινος) δὲν τὸ πιστεύω.

καὶ ὅλως ἐξέλιπεν ἕτερόν τι πρόσθετον ἐπ' αὐτῆς κατὰ τὰ ἄνω ἐπίθημα. Ἡ στήλη δηλ. δὲν ἀπέληγεν ἄνω, ὡς ἤθελέ τις ὑποθέσει μόνον τὴν εἰκόνα βλέπων, εἰς τὴν ἔλικα ἐκείνην, οὐδ' εἶχεν ὄψιν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ὀρωμένη Ἰωνικοῦ κιονοκράνου, ἀλλ' εἰς ἄλλο τι κόσμημα, ὅπερ ἦν πρόσθετον καὶ ἐξ ἄλλου τεμαχίου λίθου πεποιημένον (ἀνθέμιον;)¹ ὥστε τὸ ὄλον αὐτῆς ὕψος ἦτο πολὺ μεῖζον τοῦ νῦν σφζομένου. Ἀλλὰ καὶ ἢ εἰς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποκεκρουμένη εἶναι, πολλαχοῦ δὲ ἀποτετριμμένη ἢ ἐπιδερμὶς τοῦ μαρμάρου καὶ ἰδίως κατὰ τὸν ὀφθαλμόν, ὥστε τὰ βλέφαρα νὰ μὴ διακρίνωνται σαφῶς καὶ τούτου ἕνεκα ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ νομιζῆ τις ὅτι κλειστὸς καὶ ὄχι ἀνοικτὸς ὁ ὀφθαλμὸς εἰκονίζεται. Ἄν τὰ χρώματα ἐσφίζοντο (καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη ἔφερε χρωματισμόν, ὅπου καὶ αἱ ὅμοιαι αὐτῇ, κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ) τοιαύτη τις ἡμαρτημένη περὶ τῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπεικονίσεως γνώμη δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γεννηθῆ οὐδ' εἰς τὸν ἐπιτολαιότερον παρατηρητὴν Ὅπως νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα ἀναγκαῖα ὄντως εἶναι προσεκτικωτέρα τις τοῦ πράγματος ἐξέτασις (καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἀφῆς ἀκόμη) ὅπως γίνῃ κατὰ δῆλον ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ἀνοικτὸς εἰκονίζεται². Ἰδρυτο δὲ πιθανώτατα ἡ στήλη (γομφουμένη κατὰ τινὰ τρόπον) ἐπὶ βάθρου, ἐφ' οὗ ὑπῆρχε καὶ ἡ ἐπιγραφή, ἂν ὄντως καὶ ἐπιγραφήν ἔφερον, ὅπερ δὲν εἶναι ἀπίθανον. Τοῦ ὄλου λοιπὸν μνημείου δὲν περιεσώθη ἡμῖν ἢ μέρος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τιμιώτατον, ὥστε χάριτας πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν τῇ ἀγαθῇ τύχῃ, ἣτις μᾶς διέσωσεν αὐτό. Χρωματισμοῦ, ὡς ἤδη ἐβρέθη, ἔχνη δὲν ἐσώθησαν.

Ἡ στήλη, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἰκονίζει νέον (ἀγένειον) γυμνόν, τὸ ἀττικὸν μόνον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέροντα κράνος ἄνευ παραγναθίδων καὶ ἐν

¹ Πιθανώτατα ἐπὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας τῆς ἔλικος νὰ ἦτο πρῶτον ἐπιτεθειμένον τετράγωνος κανὼν (regula) καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὕστερον τὸ ἀνθέμιον (παράβ. Att. Grabreliefs τομ. 1 πίν XIII καὶ XIV).

² Καὶ ἡ εἰκὼν ἐκ πρώτης ὄψεως δύναται νὰ παραπλανήσῃ τὸν θεατὴν· καὶ ὅμως εὐθὺς ὡς μετὰ προσοχῆς εἰς αὐτὴν προσδελήσῃ δύναται νὰ διακρίνῃ σαφῶς (σαφέστερον ἴσως ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ στήλῃ) τοῦ ὀφθαλμοῦ τὸ περίγραμμα οὐχὶ πολὺ διάφορον ὄν τοῦ τοῦ γνωστοῦ δισκοφόρου τοῦ Διύλου. Πλὴν δὲ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν βλαστῶν καὶ σχάσματι ἀπὸ τῆς ἔλικος ἀρχόμενον καὶ δι' ὄλης τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς διήκον ἔχει ὁ λίθος, ὡς καὶ ἡ εἰκὼν σαφῶς δεικνύει.

τῇ στάσει ἐκείνῃ, ἣν εἰς πολλὰ ἀπαντῶμεν μνημεῖα τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης καὶ περὶ ἧς πολὺς ἐγένετο λόγος, ὥστε περιττὸν νὰ μακρηγορήσω ἐγὼ ἐνταῦθα περὶ αὐτῆς. Ὅθενδῆποτε δὲ καὶ ἂν ἐξεπηγάσε τὸ σχῆμα τοῦτο, ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη μετεχειρίσθη ὄντως αὐτὸ θέλουσα νὰ δηλώσῃ¹ ὅτι οἱ οὕτω εἰκονιζόμενοι (θεοὶ τε καὶ ἄνθρωποι) δρομαίως ἔτρεχον, δρόμῳ ἐφέροντο, πρὸς τι σημεῖον καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ αὐτοὶ οἱ δρομεῖς, σταδιοδρόμοι καὶ δολιχοδρόμοι ἢ καὶ ὀπλιτοδρόμοι ἀκόμη ἐν ὁμοίᾳ τινὶ στάσει φέρονται ἀπεικονισμένοι ἐν ἀγγειογραφίαις τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης². Δρομέα λοιπὸν εἰκονίζει καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη καὶ ἂν ἐκ τῶν βραχιόνων μόνον, ὅπως εἰκονίζονται, ἐμέλλομεν νὰ κρίνωμεν, δολιχοδρόμον, διότι, κατὰ τὸν Φιλόστρατον, (Γυμνασ. 32) οὗτοι (οἱ δολιχοδρόμοι δηλ.) ἐνεῖχον οὕτω τὰς χεῖρας ἐν προβολῇ δηλ. περὶ τὸν ἀγκῶνα κατ' ὀρθὴν γωνίαν κεκαμμένους καὶ ἐπὶ τὰς πλευράς προσκεκολλημένους καὶ μὲ τοὺς δακτύλους εἰς πυγμὴν συνεσφιγμένους³, ὅπερ καὶ σήμερον ποιοῦσιν οἱ μακρὸν μέλλοντες νὰ τρέξωσι δρόμον. Τὸ ὅτι δὲ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στήλῃ δὲν εἰκονίζονται οἱ βραχιόνες κατ' ὀρθὴν γωνίαν κατὰ τὸν ἀγκῶνα κεκαμμένοι καὶ ταῖς πλευραῖς προσκεκολλημένοι προῆλθε βεβαίως ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ποιήσας τὴν ἡμετέραν στήλην εἰκόνισε μόνον τὰ σκέλη κατὰ γραφὴν (en profil) ἀντωπὸν δὲ (en face), πλὴν τῆς κεφαλῆς, περὶ ἧς κατωτέρω ὁ λόγος, τὸ λοιπὸν σῶμα (πρᾶγμα συνηθέστατον εἰς ἔργα ἀρχαϊκὰ) συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης του οὐδ' ἠδύνατο νὰ εἰκονίσῃ τοὺς βραχιόνες κατὰ τὸ φυσικὸν σκηνογραφικῶς (en perspective)⁴. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὅπως ἡμεῖς σήμερον ἐννοοῦμεν κάλλιστα τί ἤθελε νὰ σημάνη δούς εἰς τοὺς βραχιόνες, ἣν ἔδωκε, θέσιν, πολὺ κάλλιον ἐνόουν τὸ πρᾶγμα οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ, δι'

¹ Παράβ. Curtius. Die Knieenden Figuren der altgriechischen Kunst, Kalkmann, die Statue aus Subiaco (Jahrbuch, 1895, 1896) καὶ ἰδίᾳ Studniczka, Die Siegesgöttin, (Akademische Antrittsrede 1898 σελ. 5), καὶ Myron's Ladas (ἐν τοῖς Berichten τῆς Σαξωνικῆς Ἀκαδημίας 1898) σελ. 349 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς.

² Παράβ. Baumeister's Denkmäler τόμ. 3, σελ. 2109 κ. ἐξ.

³ Παράβ. καὶ Kalkmann ἐ. ἀ. σελ. 61, σημ. 44 καὶ Studniczka Myron's Ladas σελ. 347.

⁴ Διὰ τὸν αὐτὸν νομίζω λόγον καὶ ὁ ἀντίχειρ δὲν εἰκονίζεται κατὰ τὸ ὀρθὸν εἰς πυγμὴν μετὰ τῶν ἄλλων δακτύλων συνεσφιγμένους ὅπως ἐν ἀγγειογραφίαις δολιχοδρόμων φέρεται ἀπεικονισμένους.

οὓς καὶ εἶχε κατασκευάσει τὴν στήλην. Οἱ θεώμενοι αὐτὴν διὰ τῆς φαντασίας τῶν ἔβλεπον αὐτοὺς οὕτω τεθειμένους, ὅπως κατὰ φύσιν ἔπρεπε νὰ ἦσαν καὶ ὅπως συχνότατα ἔβλεπον αὐτοὺς εἰς τὰ ζωντανὰ παραδείγματα, εἰς τοὺς ζωντανούς δηλ. δολιχοδρόμους.

Ἐκ τῆς στάσεως λοιπὸν τῶν ποδῶν καὶ τῶν βραχιόνων κρίνοντες θὰ ἠδυνάμεθα κάλλιστα νὰ υποθέσωμεν ὅτι δολιχοδρόμον τινὰ εἰκονίζει ἡ ἡμετέρα στήλη. Ἀλλὰ καὶ οἱ δολιχοδρόμοι ὅπως καὶ οἱ σταδιοδρόμοι ἠγωνίζοντο παντάπασι γυμνοὶ ὄντες, ὁ δὲ τῆς ἡμετέρας στήλης δρομεὺς φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κράνος, γνωστὸν δὲ ὅτι κράνος καὶ ἀσπίδα (καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις καὶ κνημίδας ἐνίοτε) φέροντες ἠγωνίζοντο μόνον οἱ ὀπλιτοδρόμοι¹.

Μὴ λοιπὸν ὀπλιτοδρόμον εἰκονίζει καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη καὶ τοῦτο θέλων νὰ σημάνη ὁ ποιήσας αὐτὴν ἐπέθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ εἰκονιζομένου τὸ κράνος εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἀρκεσθεῖς τὸ σημεῖον καὶ τὴν ἀσπίδα² ἕνεκα λόγων παραλιπῶν καὶ ἕνεκα λόγων ὡσαύτως καὶ τοὺς βραχιόνες κατὰ τοὺς τῶν δολιχοδρόμων σχηματίσας;

Ἀλλὰ προτοῦ εἰς τὰ ἐρωτήματά μας ἀποκριθῶμεν, ἄς ἴδωμεν καὶ πῶς ἄλλως ἔπλασε τὴν στήλην του ὁ τεχνίτης. Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐβρήθη οὐχὶ μόνον τὰ σκέλη, ἀλλὰ καὶ τὴν κεφαλὴν

¹ Ὁ ὀπλίτης δρόμος εἰσήχθη ὡς ἀγώνισμα εἰς Ὀλυμπίαν κατὰ τὸ ἔτος 520ὸν π.Χ. (Παυσ. 5, 810). Ἐν Ἀττικῇ, ἐν τοῖς Παναθηναίοις, ὡς μαρτυροῦσι τὰ μνημεῖα (ἄμφορες Βρετ. Μουσείου Β', 143) ἦτο ἐν χρῆσει ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος καὶ ἴσως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπέτελε μέρος τῶν ἀγωνισμάτων (παράβ. καὶ Gött. Gel. Anz. 1899 N° 7, σελ. 582). Οἱ τοῦ ἀνωτέρου μνημονευθέντος πανθηναϊκοῦ ἀμφορέως τοῦ Βρετ. Μουσείου ὀπλιτοδρόμοι φοροῦσι καὶ κνημίδας. Οὐδὲν ἦττον ὑπάρχουσι καὶ μνημεῖα τῶν αὐτῶν χρόνων (τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος) ἐν οἷς οἱ ὀπλιτοδρόμοι εἰκονίζονται ἄνευ κνημίδων, ὅπως ὑπάρχουσι καὶ μνημεῖα, ὧν τὸ κράνος δὲν ἔχει παραγαθίδας. Καὶ τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Τυβίγγης, περὶ οὗ κατωτέρω ὁ λόγος, φέρει κράνος ἄνευ παραγαθίδων καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τῶν ἀθηναϊκῶν νομισμάτων ἐπίσης. Ἐν τοῖς κατόπιν χρόνοις, καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος καὶ πέρα αὐτοῦ, ἡ χρῆσις τῶν κνημίδων, ἐν τοῖς μνημείοις τούλάχιστον, φαίνεται ἐπικρατοῦσα· μετὰ ταῦτα ἐκλείπει ὅλως καὶ οἱ ὀπλιτοδρόμοι εἰκονίζονται κράνος καὶ ἀσπίδα μόνον φέροντες, βραδύτερον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ κράνος κατηργήθη καὶ οἱ ὀπλιτοδρόμοι ἠγωνίζοντο φέροντες τὴν ἀσπίδα μόνον (Παυσ. 6, 10, 4. Παράβ. ἰδίᾳ καὶ Hauser ἐν Jahrbuch 1895 σελ. 199. Ἰδὲ καὶ Jahreshefte des Österreichischen Institutes τομ. V (1902) σελ. 167 καὶ Bul. d. Corr. Hell. 1897 σελ. 252.

² Περὶ τῆς παραλείψεως τῶν κνημίδων ἴδε προηγουμένην σημείωσιν.

ἔπλασε *κατὰ γραφήν* (en profil) κατ' ἀντίστροφον ὁμῶς διεύθυνσιν. Ἐκεῖνα εἰκονίζονται *κατὰ γραφήν* πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ θεατοῦ, αὕτη τούναντιον πρὸς τὰριστερὰ καὶ συγχρόνως πρὸς τὸν δεξιὸν ὤμον οἰονεὶ κεκμηκυῖα προσκλίνουσα Ἐπικέχυται δὲ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοιαύτη τις ἔκφρασις, ὥστε ὁ βλέπων τὴν στήλην τὸ πρῶτον, νομίζων δὲ ὅτι καὶ ὁ ὀφθαλμὸς κλειστός εἰκονίζεται, κλίνει νὰ πιστεύσῃ ὅτι θνήσκοντα ἠθέλησε νὰ εἰκονίσῃ τὸν εἰκονιζόμενον ὁ τὴν στήλην ποιήσας.

Τὸ πρᾶγμα ἂν ἠλήθευε θὰ ἦτο περιέργον καί, ὅσον ἐγὼ οἶδα, πρωτοφανές, διότι ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ τέχνῃ δὲν ἀπαντῶσι στήλαι ἐπιτύμβιοι (καὶ κατ' ἐμὲ κριτὴν καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη ἐπιτύμβιος εἶναι) μὲ ἀναγλύπτους παραστάσεις νεκρῶν ἢ θνησκόντων προσώπων. Τούναντιον οἱ εἰκονιζόμενοι εἰκονίζονται ἐν τινι τῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἀσχολιῶν των (ἰδίᾳ τῇ εἰς αὐτοὺς ἀγαπητῇ ἢ ὅλως ἀρμοζούσῃ) οὐδ' εἶναι νομίζω ἀνάγκη νὰ φέρω εἰς ἀπόδειξιν τῶν λόγων μου παραδείγματα¹.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη δὲν εἰκονίζει τὸν δρομέα τῆς οὔτε νεκρὸν οὔτε θνήσκοντα· ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι ἀνοικτός, ὡς ἤδη ἐβρήθη, ἡ δὲ κεφαλὴ οὕτω κεκλιμένη εἰκονίζεται καὶ ἐν ἄλλοις ἀρχαϊκοῖς ἔργοις, ἐν οἷς οὐδεὶς, οὐδ' ὁ ἐλάχιστος, δύναται νὰ γίνῃ περὶ θνήσκοντος ἢ νεκροῦ λόγος², ὅπως καὶ ἄλλα ὑπάρχουσι παραδείγματα δρομέων πρὸς τὰ ὀπίσω βλεπόντων³. Ἄλλὰ καὶ ἡ μελαγχολίας τινὸς μετέχουσα ἔκφρασις τοῦ προσώπου δὲν εἶναι τῆς ἡμετέρας μόνον στήλης γνώρισμα⁴.

Ἐγραψα τάνωτέρω διότι, ὅταν ἡ στήλη εὐρέθη,

ἐβρήθη καὶ ὁ λόγος μήπως αὕτη εἶναι ἡ τοῦ ἐκ Μαραθῶνος ἀγγέλου στήλη τοῦ σὸν τοῖς ὀπλοῖς ἐκ τῆς μάχης δραμόντος καὶ ἐκπνεύσαντος εὐθύς ἀφοῦ ἀνήγγειλε τὴν νίκην διὰ τοῦ περιφημοῦ ἐκείνου *χαίρετε καὶ χαίρομεν*¹.

Θὰ ἦτο ἔξω τοῦ προκειμένου νὰ ὑποβάλω ἐγὼ ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν βάσανον τῆς κριτικῆς τὴν παράδοσιν ἐκείνην, ἀφοῦ εἶτε ἀληθῆς, εἶτε ψευδῆς καὶ ἀπλῶς μῦθος εἶνε², οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν ἡμετέραν στήλην σχέσιν διὰ τε τὰ ἀνωτέρω καὶ διότι αὕτη (ἡ στήλη) ἀδύνατον νὰ ἦναι ἔργον τοῦ 490^{οῦ} ἔτους π. X.

Καὶ ἐνταῦθα γενόμενοι τοῦ λόγου ἄς ἴδωμεν ἂν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἡ στήλη ἐποιήθη, καὶ ἐπανερχόμεθα κατόπιν εἰς τὸ κύριον ζήτημα, τὸ τίνα δηλ. ἡ στήλη εἰκόνιζε. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀνάγκη νὰ συγκρίνωμεν αὐτὴν πρὸς ἄλλα ὁμοία ἔργα, εἴπου τοιαῦτα ὑπάρχουσι· ὁμολογητέον δὲ ὅτι δὲν εἶναι παρὰ πολλὰ τὰ ἔργα πρὸς ἃ φαίνεται συγγενεύουσα κατὰ τὴν τέχνην ἢ ἡμετέρα στήλη.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν τῆς κόμης διασκευὴν, καὶ μάλα *τυπικῆν* ἀκόμη οὕταν (stylisiert), ὁμοιότητα ἢ, ὀρθότερον εἰπεῖν, συγγένειαν τεχνικὴν δεικνύει ἰδίᾳ κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ἡμετέρα στήλη πρὸς τὸ τῆς Ἀκροπόλεως ἀριθ. 682 γυναικεῖον ἄγαλμα (Musées d'Athènes pl. 2)³ κατὰ δὲ τὴν τοῦ σώματος διάπλασιν καὶ ἰδίως τῶν κατὰ τὸ στέρον καὶ περὶ τὴν κοιλίαν μερῶν πρὸς τὸν (κελητίζοντα;) ἰπέα τῆς αὐτῆς Ἀκροπόλεως (ἀριθ. 590 = Ἀρχ. Ἐφημ. 1887, πίν. 2) μὲ μόνην τὴν δια-

¹ Παράβ. Collignon, Hist. d. l. Scul. Gr. τόμ. 1, σελ. 381 καὶ ἐξῆς. Ἐν τῇ κατόπιν τέχνῃ εὐρηναὶ βεβαίως στήλαι ἐπιτύμβιοι ἐν αἷς νεκρὰ ἢ θνήσκοντα εἰκονίζονται πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ αὗται διάφοροι τῆς ἡμετέρας στήλης εἶναι. (Παράβ. Brückner, S. B. der Wiener Akademie CXVI, σελ. 514 καὶ ἐξῆς καὶ Att. Grabreliefs τόμ. 1, 155, 308, 309).

² Παραβλήθητω ἰδίᾳ ἡ τοῦ Σατύρου *γραφὴ* ἐν τινι κύλικι τοῦ Παμφαίου (Curtius ἐ. ἔ. ἀριθ. 8) ἧς ἡ ὁμοιότης τῆς πρὸς τὰ ὀπίσω στροφῆς καὶ τῆς πρὸς τὰ κάτω κλίσεως τῆς κεφαλῆς πρὸς τὴν τῆς ἡμετέρας στήλης εἶναι καταπληκτικῆ. Ἐν γένει δὲ πολλὴν ἔχει ὁμοιότητα ὡς πρὸς τὴν στάσιν ἢ γραφὴ αὕτη πρὸς τὴν ἡμετέραν στήλην.

³ Παράβ. καὶ Hauser, Jahrbuch 1887 σελ. 105.

⁴ Παραβλήθητω ἰδίᾳ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐν Ἀκροπόλει ἐφήβου (Ἀρχ. Ἐφημ. 1888 πίν. 2 = Collignon, Hist. d. l. Scul. Gr. τόμ. 1, σελ. 362 καὶ σελ. 365. Παραβλήθητω ἀκόμη καὶ τὸ γυναικεῖον ἄγαλμα τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως ἀριθ. 674 = Bul. d. Cor. Hell. 1890 πίν. VI δις καὶ σελ. 127). Ἴδε καὶ Journal of Hell. Stud. 1888 σελ. 122.

¹ Οὕτως ὁ Πλούταρχος (Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον κτλ. § 3) οὕτω δὲ καὶ ὁ λίθος ὁ ἐν τῇ Στοᾷ τοῦ Ἀττάλου εὐρεθεὶς καὶ ὑπὸ Κουμανούδη τὸ πρῶτον ἐκδοθεὶς (Ἐφημ. Ἀρχ. 1890 σελ. 108, 4).

² Περιέργον ὅτι τοιαῦται περὶ ὀπλιτῶν δραμόντων σὺν τοῖς ὀπλοῖς ἐκ τῆς μάχης καὶ ἀναγγειλάντων τοῖς ἑαυτῶν συμπολίταις νίκην κατὰ τῶν πολεμίων *παραδόσεις* ὑπῆρχον καὶ παρ' Ἡλείοις καὶ Ἀργείοις καὶ Δελφοῖς καὶ Κορινθίοις καὶ εἰς τοιαύτην τινα αἰτίαν καὶ ἀπέδιδον τὴν *εἰσαγωγὴν* τοῦ ὀπλίτου δρόμου εἰς τὰ γωνίσματα, ὡς ὁ Φιλόστρατος ἀναφέρει (Γυμνασ. § 7) καίπερ αὐτὸς μὴ ἀποδεχόμενος τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς ἄλλον ἀποδίδων λόγον τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὀπλίτου δρόμου εἰς τὰ γωνίσματα. Ἴσως στήλαι ὁμοίαι τῇ ἡμετέρᾳ συνετέλεσαν νὰ γεννηθῶσι τοιοῦτοι θρύλοι.

³ Ὡς πρὸς τὴν διασκευὴν μόνον τῶν ἐπὶ τὰς παρειαῖς καὶ τὸν ὤμον καὶ ὀπισθεν κατὰ τὸν αὐχένα καταπιπτόντων πλοκάμων, ἐνῶ ὡς πρὸς τὰ κοχλιοειδῆ βοστρυχίδια τὰ τὸ μέτωπον στέφοντα ὁμοιάζει σφόδρα πρὸς τὸν περιφημον ἄγαλμα τοῦ Ἀντήνορος καὶ τὸν Ἀρμόδιον (Παράβ. Jahrbuch 1887 σελ. 135 καὶ ἐξ. πίν. 10) ὅπερ ἀληθῶς εἶναι σφόδρα διδακτικόν.

φορὰν ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στήλῃ ὑγρότερα καὶ μαλακότερα εἶναι τὰ πάντα διαπεπλασμένα, θερμότερα δὲ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ μαρμάρου ἀποδεικνύεται ἢ σμίλη τοῦ ἐργασθέντος αὐτῆν, ἐνῶ ξηρότερα πῶς καὶ ψυχρότερα φαίνεται οὕσα ἐν συγκρίσει ἢ ἐργασία τοῦ ἰππέως τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως.

Ὁ ἡμέτερος Σοφούλης εἰς λεπτομερῆ ὑποβλήων τεχνικὴν ἐξέτασιν τὸν ἰππέα τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἕτερον κορμὸν τοῦ ἐν Ἀθῆναις Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου (Ἀρχ. Ἐφημ. ἐν. ἀν. σελ. 40 καὶ ἐξ.) ὅχι ἀδίκως κατ' ἐμὲ συνδέει τὰ ἔργα ἐκεῖνα πρὸς τὸν περίφημον *Μοσχοφόρον* τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (Παρ. καὶ Athen. Mittheil. 1888 σελ. 113 καὶ ἐξῆς) καὶ τοῦτον πάλιν πρὸς τὰ πώρινα ἔργα τοῦ αὐτοῦ Μουσείου, ἔργα κατὰ τὴν γνώμην πάντων, ὅσον ἐγὼ οἶδα, τῶν ἀρχαιολογούντων ἐγχώρια, ἔργα ἀττικά. Ἄν λοιπὸν ὁ αὐτὸς Σοφούλης ἢ ἄλλος τις τῶν ἀρχαιολογούντων θὰ ἤθελε νὰ συνδέσῃ καὶ τὴν ἡμετέραν στήλῃν πρὸς τὰ ἔργα ἐκεῖνα ἀποδίδων καὶ ταύτην εἰς τὸ αὐτό, εἰς ἃ καὶ ἐκεῖνα, ἀττικὸν ἐργαστήριον, οὐδεὶς ἐξ ἐμοῦ φθόνος, διότι ἐν τοῖς πλείστοις δὲν δίσταμαι τὴν γνώμην πρὸς τὸν Σοφούλην διαφωνῶν πρὸς αὐτὸν μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἄρνησιν, ἣν ἀντιτάσσει εἰς τοὺς ἀντιφρονούντας αὐτῷ, περὶ ποιᾶς τινος ἐπιδράσεως τῶν ἐκ τῶν νήσων τεχνιτῶν ἐπὶ τῶν ἀττικῶν συναδέλφων των. Ἐν τῇ λεπτῇ καὶ μετ' ἄκρας ἐμπειρίας κατεργασία τοῦ μαρμάρου, ἔχοντες καὶ ὑλικὸν ἄριστον, προηγήθησαν οἱ νησιῶται τῶν ἀττικῶν, οὐδὲν δὲ τὸ κωλύον νὰ δεχθῶμεν ὅτι παρ' ἐκεῖνων (τῶν νησιωτῶν) ἐδιδάχθησάν τινα οἱ ἀττικοί. Αὐτὴ ἢ περίτεχνος διάπλασις καὶ διασκευὴ τῆς κόμης τοῦ δρομέως τῆς ἡμετέρας στήλης μαρτυρεῖ σαφῶς νομίζω, ὅτι ὄλως ξένος πρὸς τὴν τῶν νησιωτῶν τέχνην δὲν ἦτο ὁ ἐργασθεὶς αὐτῆν.

Ἄλλὰ τὰ ἔργα, πρὸς ἃ, ὡς ἐρρήθη, ἢ ἡμετέρα στήλη δεικνύει τεχνικὴν συγγένειαν, ἐποιήθησαν ἀναμφιβόλως πρὸ τοῦ 480^{ου} ἔτους π.Χ., ἀφοῦ, ὡς γνωστὸν, εὐρέθησαν ἐν τῇ λεγομένῃ *Περσικῇ ἐπιχώσει* τῆς Ἀκροπόλεως. Ἄλλὰ καὶ πότε ἀκριβῶς ἐποιήθησαν δὲν γινώσκωμεν. Ἄλλ' ἂν πρὸ τοῦ 480^{ου} ἔτους π.Χ. ἐποιήθη καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐφήβου τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (παρ. Colli-

gnon His. d. I. Sc. Gr. Τόμ. 1 σελ. 362) καὶ ἡ νεωτάτη πασῶν τῶν ἄλλων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ποιήσεώς της γυναικεῖα μορφή (Collignon ἔ. ἀ. σελ. 356) καὶ ἡ χαλκῆ πρὸς τοῦτοις κεφαλὴ (Collignon ἔ. ἀ. σελ. 323), (διότι καὶ ταῦτα ἐν τῇ αὐτῇ εὐρέθησαν ἐπιχώσει, ἄρα εἰσι καὶ ταῦτα προγενέστερα τῆς ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀλώσεως καὶ καταστροφῆς τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως,) καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ τρία ταῦτα ἔργα εἶχον ποιηθῆ τὸ 481^{ον} ἔτος, ἐν δηλ. ἔτος πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστροφῆς, τουτέστι θέσωμεν τὸν χρόνον τῆς ποιήσεως αὐτῶν εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον, εἰς ὃ δυνάμεθα νὰ καταβιβάσωμεν αὐτόν, νομίζω ὅτι ὁ ἰππεὺς καὶ ἡ γυναικεῖα μορφή (ἀριθ. 682) καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀντήγορος περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἀδύνατον νὰ μὴ ὑποτεθῶσι 40-30 ἔτη τοῦλάχιστον ἀρχαιότερα¹. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἡ ἀρχαῖκή τέχνη ἐν τῇ Ἀττικῇ μάλιστα κατὰ τὰ τέλη τοῦ 6^{ου} καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος προώδευσε δι' ἀλμάτων, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀδύνατον νὰ δεχθῶ ὅτι ἡ ἡμετέρα στήλη εἶναι ἔργον νεώτερον τοῦ τέλους τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἢ ἡμετέρα στήλη ἐποιήθη τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 6^{ου} αἰῶνος ἀρχομένου, δηλ. περὶ τὸ 520^{ον} ἔτος π. Χ.

Καὶ νῦν καιρὸς νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ κύριον ζήτημα, εἰς τὸ τίνα δηλ. ἢ στήλη εἰκονίζει. Ἄν ἐσώζετο καὶ τὸ βάθρον εἰς ὃ ποτε ἢ στήλη ἱδρυτο καὶ ἂν ὑπῆρχεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπιγραφὴ καὶ συνεσώζετο, θὰ ἐμανθάναμεν οὐ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ δρομέως τῆς ἡμετέρας στήλης, ἀλλὰ καὶ τὸ τί ἦτο πιθανώτατα ταῦτα θὰ ἠδύναντο κάλλιστα νὰ ρηθῶσιν εἰς 4 ἢ τὸ πολὺ 6 στίχους. Ἄλλὰ τὸ βάθρον δὲν ἐσώθη, καθὼς οὐδὲ ἡ στήλη ὀλόκληρος. Ἀνάγκη λοιπὸν ν'ἀνεύρωμεν μόνοι τὸ τίνα ἢ στήλη εἰκονίζει.

Καὶ ὅτι μὲν κατὰ τὴν γνώμην μου περὶ ὀπλιτοδρόμου πρόκειται δῆλον ἐκ τῶν ἀνωτέρω. Ἄλλὰ ποῦ στηριζόμενος φρονῶ τοῦτο; Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα παραδείγματα ὀπλιτοδρόμων ἄνευ ἀσπίδος εἰκονιζομένων; Τὸ τῆς *Τυβίγγης χαλκίνου ἀγαλ-*

¹ Ὁ ἰππεὺς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ *μοσχοφόρου* προγενέστερος ὢν (Σοφούλης ἔ. ἀ. σελ. 42; δύναται νὰ ᾖναι πολὺ ἀρχαιότερος ἢ ἡμετέρα ὅμως στήλη δεικνύει ὡς πρὸς τὸν ἰππέα πρόοδον ἰκανήν, ὥστε καὶ ἰκανῶς νεωτέρα αὐτοῦ νὰ κριθῆ δύναται.

μάτιον, ὅπερ, ὡς νῦν πάντες δέχονται, εἰκονίζει ὀπλιτοδρόμον¹ δὲν δύναται νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, διότι, ἂν σήμερον δὲν ἔχει ἀσπίδα, τοῦτο οὐδὲν ἀποδεικνύει, ἀφοῦ πάντες δέχονται ὅτι εἶχε καὶ ὅτι πρέπει διὰ τῆς φαντασίας οὕτω νὰ συμπληρωθῆ (ἔχον δηλ. τὴν ἀσπίδα) τὸ ἀγαλμάτιον. Αἱ δὲ ἀγγειογραφίαι, ἐν αἷς φέρονται εἰκονισμένοι ὀπλιτοδρόμοι ἄνευ τῆς ἀσπίδος, ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, ὡς μὴ συντελοῦσαι εἰς τὸν σκοπὸν μας, ἀφοῦ εὐκόλως κατανοεῖται, διατὶ ἡ ἀσπίς ἐν ταύταις παρελείφη, ἂν καὶ περὶ ὀπλιτοδρόμων πρόκειται². Ἀπομένει λοιπὸν μόνον τὸ χαλκῶν ἀγαλμάτιον τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς Συλλογῆς. Ὁ ἐκδότης τοῦ ἀγαλματίου Hartwig (Jahreshefte des österreichischen Arch. Inst. 1902 σελ. 165 καὶ ἐξ.) ἐπιμένων εἰς τὴν ἐκδογὴν αὐτοῦ ὡς ὀπλιτοδρόμου προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παράλειψιν τῆς ἀσπίδος ὡς δύναται κάλλιον, ἄπορον μόνον πῶς δὲν ἐπῆλθεν αὐτῷ κατὰ νοῦν ὅ,τι ὁ Reisch ἤδη (Weihgeschenke σελ. 39) ἐσημείωσε ὅτι «ἴσως καὶ τὸ ἀγαλμα τοῦ Κλεοίτα (Παυσ. 1, 24, 3) κράνος ἀνήρ ἐπικείμενος ἐκληπτέον ὡς εἰκόνα ὀπλιτοδρόμου, ἀφοῦ τὸ εἰς Πίνδαρον Σχόλιον (Πυθ. IX p. 401, B) ὁμοίως χαρακτηρίζει ὡς ἀνδριάντα ἔχοντα κράνος τὸ ἐν Δελφοῖς ἀγαλμα τοῦ ὀπλιτοδρόμου Τηλεσικράτους».

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων νομίζω ὅτι οὐδαμῶς

¹ Παράβ. Hauser ἐν Jahrbuch d. Arch. Inst. 1887 σελ. 95 καὶ ἐξ. καὶ 1895 σελ. 182 καὶ ἐξ. Bul. d. C. Hel. 1897 σελ. 211 καὶ ἐξ. (De Ridder). Ἀφοῦ δ' ἐμνημόνευσα αὐτοῦ ἐνταῦθα κρίνω ὅχι ἄσκοπον νὰ παρατηρήσω τὰ ἐξῆς. Εἰς τὸ ζήτημα, ἂν τὸ ἀγαλμάτιον εἰκονίζει ὡς λέγει ὁ Hauser, (Jahrbuch 1895 σελ. 200, παράβ. καὶ Jahrbuch 1887 σελ. 102) . . . einen Hoplitodromen im Moment vor dem Ablauf ἢ ὡς λέγει ὁ de Ridder (ἐ. ἀ. σελ. 251) un hoplitodrome qui s'exerce à sauter préluant ainsi aux jeux plus sérieux de stade (παράβ. ὅμως καὶ σελ. 221) δὲν ἐπιμβαίω, διότι τοῦτο κεῖται ἔξω τοῦ θέματός μου. Ἀναγκαῖον ἡμῶς κρίνω νὰ παρατηρήσω ὅτι οὐδόλως ἐννοῶ τίνα δύναται νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς τὸ πρᾶγμα τὸ χωρίον τοῦ Πausanίου (de Ridder ἐ. ἀ. σελ. 223) ὀπλιτοδρομεῖν ἀσκήσαντος, ἀφοῦ βεβαίως τοῦτο δὲν σημαίνει s'exercant à l'hoplitodromie ὅπως ὁ de Ridder ὑπέλαβεν. Ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμαρτημένης ἐρμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ περιηγητοῦ στηριζόμενος ὁ de Ridder ἔγραψε (ἐ. ἀ. σελ. 254) περὶ τοῦ ἐν Ἀκροπόλει ἀγάλματος τοῦ Ἐπιχαρίνου εἶναι ἀστήρικτα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀστήρικτα καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀγαλματίου τῆς Τυδίγης πρὸς τὸ τῆς Ἀκροπόλεως ἀγαλμα καθόσον ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἐρμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Πausanίου βασίζονται.

² Παράβ. Jahrbuch (1895) σελ. 190 ἀριθ. 15 σελ. 196 ἀριθ. 23 Bul. C. Hel. 1897 σελ. 218, 244, 249. Jahreshefte des österreichischen Arch. Institutes tom. V (1902) σελ. 167.

σφάλλομεν δεχόμενοι ὅτι καὶ ἡ ἡμετέρα στήλη εἰκονίζει ὀπλιτοδρόμον, ἀφοῦ περὶ ταύτης προκειμένου δύναμεθα νὰ δυσχυρισθῶμεν ὅχι μόνον ὅτι ἤρκει τὸ κράνος νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν δρομέα αὐτῆς (καὶ ὅτι εἰκονίζει δρομέα οὐδεὶς ὁ ἀρνούμενος) ὡς ὀπλιτοδρόμον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ τὴν στήλην ἐργασθεὶς ἕνεκα τεχνικῶν λόγων παρέλειψε τὴν ἀσπίδα. Αὕτη προστιθεμένη θὰ κατέστρεφε τὴν ὅλην εἰκόνα.

Ἄλλ' ἂν εἶναι ὀπλιτοδρόμος ὁ τῆς ἡμετέρας στήλης δρομεὺς εἶναι συγχρόνως καὶ δολιχοδρόμος τοὺς βραχίονας κατὰ τοὺς τῶν δολιχοδρόμων ἐν προβολῇ ἀνέχων. Ἄλλ' ἔχομεν μαρτυρίας περὶ δολιχοδρομίας ἐν ὅπλοις ἢ τοῦλάχιστον μνημεῖα ὑποδηλοῦντα τοῦτο;

Τὰ τοῦ ὀπλίτου δρόμου φαίνεται ὅτι ἀκόμη δὲν διεσαφηνίσθησαν ἐπαρκῶς¹. Ὁ Hauser (ἐ. ἀ. 1887 σελ. 103 καὶ 1895 σελ. 196) δέχεται ὅτι ὑπῆρχεν ὀπλίτης δρόμος ἀπλοῦς (ἐνὸς σταδίου) διάυλος (δύο σταδίων) καὶ προσέτι καὶ διπλοῦς διάυλος (δηλ. τεσσάρων σταδίων δρόμος). Τὸ ὅτι δὲ καὶ διπλοῦς διάυλος ὑπῆρχε συμπεραίνει στηριζόμενος ἰδίως εἰς τὴν ἐρμηνείαν, ἣν αὐτὸς δίδει εἰς τινὰ μνημεῖα: ὁ de Ridder καὶ τὴν γνώμην ὅτι ἀπλοῦς (ἐνὸς δηλ. σταδίου) ὑπῆρχε ὀπλίτης δρόμος ἀρνεῖται (ὀρθῶς ὡς καὶ ἐμοὶ δοκεῖ)² καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Hauser τῶν μνημείων ἐκείνων, ἐξ ἧς ὁ διπλοῦς συμπεραίνεται διάυλος, εὐλόγως, ὡς νομίζω, ἀποκρούει καὶ δέχεται ὅτι μόνον διάυλον οἱ ὀπλῆται ἠγωνίζοντο. Καὶ ὅμως ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Φιλοστράτου (Γυμναστ. 7) . . . «οὗς ἐνόπλους³ τε καὶ ἰππίους ὀνομάζουσιν» ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Πausanίου (6, 16, 4) «δρόμου δὲ εἰσι τοῦ ἰππίου μῆκος μὲν διάυλοι δύο» εὐλόγως, νομίζω, ἐξήχθη τὸ συμπέρασμα⁴ ὅτι ἐν Νεμέᾳ τοῦλάχιστον ὑπῆρχεν ὀπλίτης δρόμος τεσσάρων σταδίων. Τοῦτο δ' ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Hartwig (ἐ. ἀ. σελ. 167), τὸ τῆς Βιέννης ἀγαλμάτιον, ὅπερ ὡσαύτως ἀνέχει τὰς χεῖρας κατὰ τοὺς δολιχοδρόμους καὶ πρὸς τούτους τὴν γραφὴν (ἣν καὶ

¹ Ἀτυχῶς τὸ ἔργον τοῦ Krause Gymnastik und Agonistik der Hellenen δὲν εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν γράφων τὰ ἀνωτέρω.

² Ε. ἀ. σελ. 243 καὶ ἐξ.

³ Παράβ. καὶ Rayet, Monuments de l'Art, πίν. 64 σελ. 6.

⁴ Παράβ. καὶ Dictionnaire des Antiquités (Daremberg et Saglio) Cursus, σελ. 1645.

ἀναδημοσιεύει) τοῦ ἐν Λούβρω ἀμφορέως, ἣτις εἰκονίζουσα φανερώς ὀπλιτοδρόμον εἰκονίζει αὐτὸν συγχρόνως καὶ ὡς δολιχοδρόμον, δηλ. ἐν προβολῇ τὰς χεῖρας ἀνέχοντα, συμπεραίνει ὅτι ὄντως ὑπῆρχε τις καὶ μεθ' ὅπλων δολιχοδρομίας ἀγών. Αὕτη δὲν ἦτο βεβαίως πολὺ μακρὰ περιοριζομένη εἰς τὸν δρόμον τεσσάρων μόνον σταδίων¹, ἀλλ' ἴσως

¹ Ἄρα γε τοσοῦτον μακρὸς ἦτο καὶ ἐν Βοιωτίᾳ ὁ ὀπλίτης δρόμος ἢ καὶ μακρότερος ἔτι; Ὁ Φιλόστρατος (ἔ. ἀ. § 32) λέγει . . . «ἄριστος δὲ ὁ κατὰ Βοιωτίαν καὶ Πλάττιαν ὀπλίτης ἐνομιζέτο διὰ τε τὸ μῆκος τοῦ δρόμου» κτλ. Τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος (Νόμοι, σελ. 833b καὶ ἐξ.) δὲν δύναται βεβαίως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν.

ικανὴ ὅπως καταδείξῃ τὴν ἀντοχὴν τῶν ὀπλιτοδρόμων. Τοιοῦτος δὲ τις ὀπλιτοδρόμος ἦτο βεβαίως καὶ ὁ τῆς ἡμετέρας στήλης ἐν δολιχοδρομίᾳ φίλων νᾶγωνίζεσθαι καὶ νὰ νικᾷ καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀπεικόνισις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τὸν τάφον του κοσμοῦσης ποτὲ στήλης ἐν τῇ ἀγαπητῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀσχολίᾳ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10ῃ Μαΐου 1903.

Δ. ΦΙΛΙΟΣ

ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤ' ΑΡΩΝ ΜΟΛΥΒΔΙΝΑ ΕΛΑΣΜΑΤΑ

Κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1900 καὶ ἐν θέσει Σφαγεῖα (μεσημερ. τῆς Ἀκροπόλεως) ἐνεργηθείσας ἀνασκαφὰς εὐρέθησαν πρὸς ἄλλοις καὶ τινὰ μολύβδινα ἐλάσματα μετ' ἀρῶν τὰ ὅποια ἀπόκεινται νῦν ὑπ' ἀρ. 13086 ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ. Ὀφείλω τῷ ἐφόρῳ κ. Στάη τὴν δημοσίευσιν τοῦ τελευταίου τούτου εὐρήματος Ἀττικῶν μετ' ἀρῶν ἐλασμάτων τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ εἶναι ἐκδεδομένα ὑπὸ Wunsch ἐν τῷ Appendix τοῦ C. I. A. καὶ ὑπὸ

Ziebarth ἐν ταῖς Nachrichten der königl. Gesellschaft der Wissenschaften. Göttingen 1899, σελ. 105 κ. ἐ.

Δυστυχῶς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐλάσματα, ὅ τὸν ἀριθμὸν, δὲν εὐρέθησαν πάντα ἐν καλῇ καταστάσει· ἰδίᾳ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 ἐφθάρησαν πολὺ ὑπὸ τοῦ χρόνου.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 1, πεποιημένον ἐκ χονδροῦ καὶ κακῆς ποιότητος μολύβδου, ἀποτελεῖται ἐκ 3 τεμα-

Ἄριθ. 2.

χίων, τῶν ὁποίων τὰ δύο μόνον προσαρμόττουσιν ἀλλήλοις. Ὁ μολύβδος ὅμως εἶναι τόσο ἐφθαρμένος καὶ ἀκάθαρτος, ὥστε δὲν δύναται τις νὰ διακρίνῃ ἄλλο τι ἐκτὸς χαραγμάτων τινῶν.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 2, εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ λεπτοῦ

βαθέος φαιόχρου μολύβδου. Ἐν ἀρχῇ ἦτο συνεπτυγμένον καὶ πεπαρμένον δι' ἡλίου. Το ἔλασμα τοῦτο εἶχε ἐπιγραφὴν καὶ ἐπὶ τῶν δύο αὐτοῦ πλευρῶν, ἀλλ', ὡς φαίνεται, παρὰ διαφόρων προσώπων κεχαραγμένην. Φαίνεται δὲ ὅτι τὰ ὀλίγα

γράμματα τῆς ὀπισθίου πλευρᾶς ἐχαράχθησαν ἀβαθῆ, δι' ἀμβλέος ὄργανου, ἐνῶ τὰ γράμματα τοῦ ἐμπροσθίου μέρους εἶναι διὰ βαθέος καὶ ὀξυτόμου ὄργανου κεχαραγμένα ἐν τῷ μολύβδῳ· ὅσα δὲ σφίζονται εἶναι σχεδὸν πάντα εὐανήγνωστα.

Τῶν 5 τούτων τεμαχίων δύο μόνον (α καὶ β) προσαρμόττουσιν ἀλλήλοις· ταῦτα ἐκ δεξιῶν ἐπὶ τὰ λαϊὰ ἀναγιγνωσκόμενα ἔχουσιν οὕτω:

... ν]ης Πύρρος
... φίλος ιολ ...
... αστης
... ιος

Ὅπως τὸ Πύρρος, καὶ αἱ ἄλλαι λέξεις ἦσαν πιθανῶς κύρια ὀνόματα, τῶν ὁποίων σφίζεται μόνον τὸ τέλος. Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου ε ἀναγινώσκεται ἡ λέξις *Εἰρηνίς*, κύριον ὄνομα (πρβ. Pape Wörterbuch d. gr. Eigennamen).

Τὰ τελευταῖα 3 ἐλάσματα διατηροῦνται ἐν καλῇ καταστάσει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 λείπει μόνον ἐν μικρὸν τεμάχιον τοῦ κάτω μέρους.

Σ Ἐ Τ Σ Η Η Κ Σ Ο Λ Ο Σ Ο Δ
Ε Ι Σ Ι Ο Η Κ Ν Λ Ι Τ Α Ρ Π
Σ Η Α Ι Κ Α Λ Σ Θ Χ Δ Α Θ
Η Τ Α Ρ Κ Η Σ Υ Α Ν
Σ Υ . Ι Ν . Η Τ Α Υ Κ Σ Α Ι Ν Ι Ε Ν Α
Σ Ο Χ Α Κ Ι Ε . Ο Ι Ν

Ἄριθ. 3.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 3 εἶναι ἔλασμα ἐκ βαθέος φαιόχρου ἄδρου μολύβδου, μήκους 9 1/2 ἐκατ. καὶ πλάτους 4 ἐκατ. τοῦ μέτρου· ἐκ τῶν συνθλάσεων αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο συνεπτυγμένον εἰς τρία καὶ πε-

ΘΕΟΙ ΑΓΑΘΗΤΥΧΗ ΑΝΤΙΦΑΝΟΣ ΠΑΤΡΟΚΛΕΟΣ
ΚΑΤΑΔΩ ΚΑΙ ΟΥΚ ΑΝΑΛΥΣΩ ΑΝΤΙΚΛΕΑ ^{ΚΑΙ} ΑΝΤΙΦΑΝΗΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΚΛΕΑ ΚΑΙ ΚΛΕΟΧΑΡΗΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΚΛΕΑ ΚΑΙ ΣΜΙΚΡΩΝΙΔΗΝ ΚΑΙ ΤΙΜΑΝΘΗΝ ΚΑΙ ΤΙΜΑΝΘΗΝ
ΚΑΤΑΔΩ ΤΟΥΤΟΣ ΑΠΑΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΡΜΗΝ ΤΟΝ ΤΟΝ ΧΘΟΝΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΔΟΛΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ
ΚΑΤΟΧΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΡΙΟΥΝΙΟΝ ΚΑΙ ΟΥΚ ΑΝΑΛ

Ἄριθ. 5.

εἰς τοὺς καταχθονίους θεοὺς ὑποδεικνύεται λ.χ. ἐν Wunsch D. T. A. ἀρ. 94 καὶ 103¹).

¹ Wunsch D. T. A. ἀρ. 103 σύνδικος ἀντὶ ἀντίδικος, ἀλλὰ ἡ ὑπόθεσις μένει ἡ αὐτή.

παρμένον δι' ἧλου ὡς καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 2· ἡ ὀπισθεν πλευρὰ (πολύ ἐφθαρμένη ὅπως καὶ ἡ ἐμπροσθεν) δὲν εἶχεν ἐπιγραφὴν. Τὰ γράμματα τῆς ἐμπροσθίου πλευρᾶς, ἅτινα εἶναι ἐλαφρῶς κεχαραγμένα ἐπὶ τοῦ μετάλλου, εἶναι τεταγμένα οὕτως, ὥστε νὰ μὴ σχηματίζωσι λέξεις. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὸ ἔλασμα τοῦτο εἶναι ἐξ ἐκείνων ἐφ' ὧν ἐχαράχθησαν ἐπίτηδες τὰ γράμματα διεσπαρμένα· τούτων εὐρίσκομεν παράδειγμα παρὰ Ziebarth ἀνωτ. ἀρ. 12.

Ἄρ. 4.

Σ Η Τ Α . . . Υ Ε
Σ Ο Γ Ρ
Σ Η Ν Ι Χ Σ . Α
Σ Ο Τ Α Ρ Τ Σ
5 Σ Ο Τ Ι Α Κ
Σ Ο Λ Λ Α
Ο Ν Ε Κ Ε Τ Ε Μ Σ Ο Τ
Σ Ο Κ Ι . . . Ἶ Ν
Σ Α Τ

Τὸ ὑπ' ἀρ. 4, κατεσκευασμένον ἐξ ἱκανῶς χονδροῦ μολύβδου καὶ λίαν ἀκάθαρτον, ἔχει ἐπιγραφὴν μόνον ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς. Παρουσιάζει ἐν «γράμμασιν ἐπαριστέροις» τὰ τέλη τεσσάρων ὀνομάτων· ἔπονται αἱ λέξεις καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς μετ' ἐκένου [ἀ]ντ[ιδ]ικός [ἄπαν]τας. Τὸ τρίτον ὄνομα συμπληροῦται εὐκόλως: *Αἰσχίνης* (στ. 3), τὰ δὲ τρία ἄλλα ὀνόματα δυνατόν νὰ ἦσαν στ. 1: *Εὐρυκράτης* ἢ *Εὐθυκράτης*, στ. 2: *Μνησίεργος*, *Πραξιέργος*, *Εὐεργος*; στ. 4: *Νικόστρατος*, *Φιλόστρατος* ἢ *Πεισιόστρατος*. Ἐπειδὴ μεταξύ τοῦ Ν καὶ ΙΚΟΣ ὑπάρχει θέσις μόνον διὰ 3 γράμματα καὶ ἐπειδὴ φαίνεται σαφῶς ἡ ἄνω γραμμὴ τοῦ Τ φρονῶ ὅτι ἀναντιρρήτως δύναται τις νὰ συμπληρῶσιν [ἀ]ντ[ιδ]ικό(υ)ς [ἄπαν]τας. Τὸ ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς δίκαις ὁ ἀντίδικος κατηγοράσατο πρόσωπα

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὰ 4 πρῶτα ὀνόματα ἐγράφησαν κατ' ὀνομαστικὴν, ἐνῶ ἡ ἀρὰ ἐξακολουθεῖ: καὶ τοὺς ἄλλους κτλ. Τὰ ἐλάσματα ἀρῶν τοῦ Wunsch D. T. A. ἀρ. 7 καὶ 103

καὶ τοῦ Ziebarth Gött. Nachr. ἀρ. 13¹ δεικνύουσιν ὅτι οἱ γράψαντες τοιαύτας ἀράς ἐποιοῦντο πολλάκις χρῆσιν τῆς συντακτικῆς ταύτης ἀνωμαλίας.

Τὸ τελευταῖον ἔλασμα ἀριθ. 5 (μήκους 0.185, πλάτους 6 ἑκατ. τοῦ μέτ.) εἶναι κατεσκευασμένον ἐξ ἱκανῶς χονδρῶν μολύβδου, ὅστις ἐφθάρη πολὺ ἐκ τῆς ὀξειδιώσεως. Κατὰ τὰ φαινόμενα ἦτο πάλαι συνεπτυγμένον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ διάτρητον. Τὰ γράμματα εἶναι ἱκανῶς εὐρυθμὰ καὶ εὐανάγνωστα.

Τὸ ἔλασμα τοῦτο παρρουσιάζει τὸ ἀκριβὲς σχέδιον ἀράς· οἶδει τὸ ὄνομα (καὶ μάλιστα τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς) τοῦ καταρωμένου, τὰ ὀνόματα τῶν καταρασθέντων ὡς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ὁποίου καταδίδονται οἱ καταραμένοι. Γίγνεται χρῆσις τῆς τεχνικῆς λέξεως καταδῶ σὺν τῇ φράσει καὶ οὐκ ἀναλύσω, φυσικῶ τῷ λόγῳ ἕνα φανερωθῆ ὅτι τὸ «καταδεῖν» εἶναι ἀμετάκλητον.

Τῆς ἀράς τοῦ «Ἀντιφάνος» προηγείται ἡ φράσις: ΘΕΟΙΑΓΑΘΗΤΥΧΗ, λέξεις τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις ἐν ἀρχῇ ψηφισμάτων ἢ συνθηκῶν πόλεων καὶ πολιτειῶν, ταύτας δὲ πρέπει νὰ ἐρμηνεύσωμεν ἐνταῦθα ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, δηλαδὴ ὡς ἐπίκλησιν πρὸς τοὺς θεούς.²

Πάντα τὰ κύρια ὀνόματα τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει τὸ ἔλασμα τοῦτο ἀπαντῶσι καὶ ἀλλαγῶν, ἐξαιρέσει τοῦ ὀνόματος Ἀντίφανος. (Τὸ ὄνομα Σμικρωνίδης, ὀλιγώτερον γνωστὸν, ὑπάρχει ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, Ἐφημ. Ἀρχ. 2^a περιόδ. ἀρ. 168). Ἀντίφανος μέχρι τοῦδε οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ. Ὁ τύπος δὲ οὗτος εἶναι πρωτοφανής, διότι τὰ κύρια ὀνόματα τὰ παραγόμενα ἐκ τῆς ρίζης φαν (φαίνω) ἔχουσι τὴν λήγουσαν ης ἢ τος καὶ ἐξαιρετικῶς ᾄς (γενικὴ ἄντος). Δι' ὃ συμπεραίνω ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωσθῆ Ἀντίφαν[Τ]ος· τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἔγραψε μετὰ τὴν λέξιν Ἐρμῆν δις τὸ ἄρθρον τὸν καὶ μετὰ τοῦ Ἀντικλέα καὶ Ἀντιφάνην τὸν σύνδεσμον καὶ κατόπιν προσέθηκε, πιθανὸν νὰ ἐλησμονήσῃ καὶ τὸ γράμμα Τ τοῦ ἑαυτοῦ ὀνόματος.

¹ Καταδῶ Ἐλένην | καὶ Τάχυλλος· οὐχὶ Ἐλενον ὡς γράφει ὁ Ziebarth· τὸ τέλος τοῦ ὀνόματος ΝΗΝ εἶναι ἔτι εὐανάγνωστον.

² Wunsch D. T. A. ἀρ. 158 ἀναγινώσκωμεν... ΟΣΤΥΧΗΑΓΑΘΗ τὸ ὁποῖον συμπληροῦται εὐχερῶς: θε/ός τύχη ἀγαθῆ.

Ἐκ τῶν τεσσάρων ἐπιθέτων τοῦ Ἐρμοῦ ἐν τῷ ἐλάσματι τούτῳ τὰ τρία εἶναι γνωστὰ ἐξ ἄλλων Ἀττικῶν ἐλασμάτων ἀρῶν, δηλαδὴ δόλιος¹, κάτοχος καὶ χθόνιος. Τὸ διὰ τί ὁ θεὸς λαμβάνει τοιαύτας προσωνυμίας ἐπὶ ἐλασμάτων ἀρῶν ἐννοεῖται εὐχερῶς, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ τελευταῖον ἐπιθέτον: Ἐριούνιος ἢ Ἐριούνης, διότι οὕτως ὀνομάζεται συνήθως ὁ Ἐρμῆς ἐνεκα τῆς πανουργίας πρὸς Ἰλιάδ. Υ' 34, ἢ ὁ δίδων τὰ ἀγαθὰ (δῶτωρ ἑών). Ἀλλὰ Ἀριστ. Βατρ. 1144, Αντ. Λιβ. 25 καὶ Εὐστάθιος, ἐρμηνεύων Ἐριούνιος, ὡς ὁ Μίαν ὠφελῶν παρὰ τὸ ἐρι καὶ τὸ ὄνω ἢ χθόνιος παρὰ τὴν ἔραν, ἀποδεικνύουσιν ὅτι Ἐριούνιος ὡσαύτως = χθόνιος, καὶ ἡ σημασία αὕτη πρέπει νὰ δοθῆ ἐνταῦθα.

Ἐπίσης δυσχερῶς δύναται τις νὰ δώσῃ ἀποκρίσιν εἰς τὸ ἐξῆς: εἰς ποίαν δηλ. ἐποχὴν ἀνάγονται τὰ ἐλάσματα ταῦτα; διότι, εἰ καὶ τὰ 5 ταῦτα ἐλάσματα ἐν τῷ αὐτῷ εὐρέθησαν τάφῳ, δὲν ἔπεται ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν βεβαιότητα περὶ τοῦ χρόνου τῆς καταθέσεως αὐτῶν. Ὡστε μόνον οἱ γραμματικοὶ τύποι τῶν ἐπιγραφῶν δύνανται νὰ ὀδηγήσωσιν ἡμᾶς. Τῶν τεσσάρων ἐλασμάτων (τὸ ὑπ' ἀρ. 1 δὲν δύναται νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν) ἡ ὀρθογραφία εἶναι ἢ μετὰ τὸ 404 π. Χ. ἄττικῆ. Ὅθεν ἐὰν ἡ γραμματικὴ μόνον εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς ἡμετέρας κριτικῆς, φανερόν ἐστίν ὅτι ἡ ἐποχὴ τῶν ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 3 δὲν ὀρίζεται ἀσφαλῶς, εἶναι δ' ὅμως ἢ μετὰ τὸ 404 π. Χ.

Τὰ ὑπ' ἀρ. 4 καὶ 5 ὅμως, ἐνθα γράφεται ὁ ἀντί ου ἐν ταῖς λέξεσι τὸς, ἄλλος, ἀντιδίκος, ἐκένο (ε ἀντί ει), τούτος καὶ ἀπαντᾷ ἢ γενικῆ καὶ ἢ αἰτιατικῆ τῶν εἰς ης οὐσιαστικῶν ὀνομάτων ὡς ἑός καὶ ἑά (Πατροκλέος, Ἀντικλέα, Φιλοκλέα), δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι ἐνεχαράχθησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1^η Ἰουνίου 1903

J. H. W. STRYD

¹ Wunsch D. T. A. ἀρ. 90 ἀρᾶται Θεοδότῃ τις καταδῶ αὐτὴν... καὶ ὅτι ἐργάζεται πρὸς τὸν δόλιον Ἐρμῆν. Ἐν τῷ προλόγῳ ὁ Wunsch τὸ «καὶ ὅτι ἐργάζεται» μεταφράζει «artibus se dedit magicis». Μοὶ φαίνεται ἀπλούστερον νὰ ἀναγνωσθῆ καὶ ὅτι ἐργάζεται, δηλαδὴ: καταδῶ αὐτὴν καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς πρὸς τὸν Ἐρμῆν, ὅστις ἐκτελεῖ δολίως τὰ ἑαυτοῦ σχέδια.

ΔΥΟ ΑΤΤΙΚΑ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ

Τὰ ἐνταῦθα ἐκδιδόμενα δύο ἀποσπάσματα ἀττικῶν ψηφισμάτων προέρχονται ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Ἀττάλου δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἐνεργηθειῶν ἀνασκαφῶν¹, εὐρεθέντα ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς τῆς στοᾶς χώρῳ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 1 ἐν χώμασι τεχνικῆς ἐπιχώσεως εἰς βάθος 6 περίπου μέτρων, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 2 ἐντετειχισμένον ἐν μετα-

γενεστέρω ἀσβεστοκίστῳ τοίχῳ εἰς βάθος 5 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας.

1.

Λίθος πεντελῆσιος κολοβός καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς πλευρὰς πλὴν τῆς ἀριστερᾶς, ὕψ. 0,19, πλάτους 0,20, γραμμ. ὕψ. 0,005, στίχ. ἀποστ. 0,004. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα ἐπιμελῶς μὲν κεχαραγμένα, ἀλλ' ἐνιαχοῦ ἀποτετριμμένα.

----- Ν Τ Ι Δ Ο Σ -----
 ----- Λ Μ Μ Α Τ Ε Υ Ε Ν Β Ο Η / -----
 ----- Ο Γ Λ Η Ν Β Ο Υ Λ Ε Υ Τ Η Ρ Ι Ω Ι -----
 ----- Ω Ν Ε Υ Σ Κ Α Ι Σ Υ Ν Π Ρ Ο Ε Δ Ρ Ο Ι -----
 5 ----- Ρ Ο Υ Φ Ρ Ε Α Ρ Ρ Ι Ο Σ Ε Ι Π Ε Ν Ε Π Ε Ι Δ -----
 ----- Δ Ι Ε Π Α Ι Ν Ε Σ Α Ν Τ Ε Σ Κ Α Ι Σ Τ Ε Φ Α Ν Ω Σ Α Ν -----
 ----- Λ Ο Ν Τ Ο Ο Ι Π Ρ Υ Τ Α Ν Ε Ι Σ Ε Ξ Ε Α Υ Τ Ω Ν Μ Ε Ν Ε Δ Η -----
 ----- Σ Ι Α Σ Τ Ε Θ Υ Κ Ε Ν Α Ι Π Α Σ Α Σ Τ Α Σ Κ Α Θ Η Κ Ο Υ Σ Α Σ Ε Ν -----
 ----- Κ Α Ι Τ Ο Υ Δ Η Μ Ο Υ Τ Ο Υ Α Θ Η Ν Α Ι Ω Ν Ε Π Τ Ι Μ Ε Μ Ε Λ Ε Ι Σ Θ Α -----
 10 ----- Κ Α Ι Φ Ι Λ Ο Τ Ι Μ Ω Σ ----- Α Γ Α Θ Ε Ι Τ Υ Χ Ε Ι Δ Ε Δ Ο Χ Θ Α Ι -----
 ----- Δ Η Μ Ο Ν Α Ρ Χ Ο Ν Τ Ο Σ Κ Υ Δ Α Θ Η Ν Α Ι Ε Α Κ Α Ι Σ Τ Ε Φ Α Ν Ω -----
 ----- Ε Ν Ε Κ Α Τ Η Σ Π Ρ Ο Σ Τ Ο Υ Σ Θ Ε Ο Υ Σ Κ Α Ι Φ Ι Λ Ο Τ Ι Μ Ι Α Σ -----
 ----- Τ Ο Υ Σ Ε Π Α Ι Ν Ε Σ Α Ι Δ Ε Κ Α Ι Τ Ο Ν Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Ε Α Ο Ρ Ε -----
 ----- Ι Κ Α Ρ Ι Ε Α Κ Α Ι Τ Ο Ν Ι Ε Ρ Ε Α Τ Ο Υ Ε Π Ω Ν Υ Μ Ο Υ Ι Ε Ρ Ω Ν Α -----
 15 ----- Λ Η Σ Κ Α Ι Τ Ο Υ Δ Η Μ Ο Υ Ν Ι Κ Ι Α Ν Σ Ι Μ Ο Υ Π Ε Ι Ρ Α Ι Ε Α Κ -----
 ----- Ξ Α Ν Δ Ρ Ο Υ Ρ Α Μ Ν Ο Υ Σ Ι Ο Ν Κ Α Ι Τ Ο Ν Κ Η Ρ Υ Κ Α Τ Η Σ Β Ο Υ Λ -----
 ----- Ν Ι Κ Ι Δ Η Ν Κ Α Ι Τ Ο Ν Α Υ Λ Η Τ Η Ν Ν Ε Ο Κ Λ Η Ν Β Ε Β Ε Ν Ι Κ Ι Δ Η -----
 ----- Μ Α Τ Ε Α Τ Ο Ν Κ Α Τ Α Π Ρ Υ Τ Α Ν Ε Ι Α Ν Ε Ν Σ Τ Ε Ι Λ Ε Ι Λ Ι Θ Ι Ν -----
 ----- Τ Η Ν Α Ν Α Γ Ρ Α Φ Η Ν Τ Η Σ Σ Τ Η Λ Η Σ Κ Α Ι Τ Η Ν Α Ν Α Θ Ε Σ Ι Ν Μ -----
 20 ----- Α Ν Α Λ Ω Μ Α -----
 ----- Γ Α Ρ Γ Η Τ Τ Ι Ο Ι ----- Σ Ω Φ Ι Λ Ο Σ ----- Μ Ε Ν Ε Σ Τ Ρ Α Τ Ο Σ Δ Ι Ο Ν -----
 ----- Κ Ι Φ Ι Σ Ι Π Π Ο Σ ----- Ι Κ Α Ρ Ε Ι Σ ----- Π Ε Ρ Γ Α Σ Ε Ι Σ -----
 ----- Π Υ Θ Ο Κ Ρ Ι Τ Ο Σ ----- Α Μ Φ Ι Α Σ -----
 ----- Ι Σ Α Ι Ε Ι -----

¹ Περί τῶν ἀνασκαφῶν τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου ὄρα Πρακτικῶν Ἀρχ. Ἐταιρ. 1898, σελ. 65. 1899, σελ. 70. 1900, σελ. 31. 1901, σελ. 31. 1902, σελ. 46.

Δευτέρας πρυτανείας Αίαντιδος (ἢ Ἀκαμαντιδος)

- - - - - ὁ δεῖνα ἐργ[αμμάτευν Βοηδ[ρομιῶνος - - - - -
 - - - - - βο]υλὴ ἐν βουλευτηρίῳ [τῶν προέδρων ἐπεψήφριζεν
 - - - - - ὁ δεῖνα Αἰξ]ωνεὺς καὶ συνπρόεδροι· [ἔδοξεν τῆι βουλεῖ
 5 - - - - - ρου Φρεάρριος εἶπεν· ἐπειδ[ῆ οἱ πρυτάνεις τῆς Αἰαντιδος φυλῆς
 καὶ οἱ ἀείσιτ]οι ἐπαινέσαντες καὶ στεφανώσαν[τες ἀποραίνουσιν τῆι βουλεῖ τὸν ταμίαν,
 ὃν εἰ]λοντο οἱ πρυτάνεις ἐξ ἑαυτῶν Μενέδ[ημον Ἄρχοντος Κυδαθηναίεα τὰς θυ]-
 σίας τεθυκῆναι πάσας τὰς καθηκούσας ἐν [τῆι πρυτανείαι ὑπὲρ τῆς βουλῆς]
 καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων, ἐπιμεμελῆσθα[ι δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων καλῶς]
 10 καὶ φιλοτιμῶς. Ἀγαθῆι τύχει δεδοχθαι τ[ῆι βουλεῖ ἐπαινέσαι τὸν ταμίαν Μενέ]-
 δημον Ἄρχοντος Κυδαθηναίεα καὶ στεφανῶ[σαι θαλλοῦ στεφάνωι εὐσεβείας]
 ἔνεκα τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ φιλοτιμίας [τῆς εἰς τὴν βουλὴν καὶ εὐνοίας τῆς εἰς ἑαυ]-
 τούς, ἐπαινέσαι δὲ καὶ τὸν γραμματέα Ὀρέ[στην [- - - καὶ τὸν ὑπογραμματέα δεῖνα]
 Ἰκαριέα καὶ τὸν ἱερέα τοῦ ἑπωνύμου Ἰέρωνα [- - - καὶ τὸν γραμματέα τῆς βου]-
 15 λῆς καὶ τοῦ δήμου Νικίαν Σίμου Πειραιέα κ[αὶ τὸν ταμίαν τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου δεῖνα Ἀλε]-
 ξάνδρου Ραμουσίον καὶ τὸν κήρυκα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου δεῖνα Βερε]-
 νικίδην καὶ τὸν αὐλητὴν Νεοκλῆν Βεβενικίδην, ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα τὸν γραμ]-
 ματέα τὸν κατὰ πρυτανείαν ἐν στήλει λιθίν[ει καὶ στήσαι ἐν τῷ πρυτανικῷ, εἰς δὲ]
 τὴν ἀναγραφὴν τῆς στήλης καὶ τὴν ἀνάθεσιν μ[ερίσαι τὸν ἐπὶ τῆι διοικήσει τὸ γινόμενον]
 20 ἀνάλωμα
 Γαργήττιοι Σώφιλος Μενέστρατος Διον[υσίου
 Κηφισίππος Ἰκαριεῖς Περγασεῖς
 Πυθόκριτος Ἀμφίας
 Βη]σαιεῖς

Ψήφισμα πρὸς τιμὴν τοῦ ταμίου Μενεδήμου καὶ διαφόρων ἄλλων ὑπαλλήλων, προκληθὲν ἐξ ἐκθέσεως τῶν ἀφυπηρητησάντων πρυτάνεων τῆς φυλῆς Αἰαντιδος ἢ Ἀκαμαντιδος καὶ τῶν ἀεισίων. Τὰ ἐλλείποντα αὐτοῦ χωρία συνεπληρώθησαν ἐν μέρει ἐξ ἄλλων παρομοίων ψηφισμάτων, τῶν ὁποίων ὁ μὲν Ulrich Koehler ἐπραγματεύθη περὶ τὰ 17, ἑλλιπῆ πάντα, ἐν τῷ 5^ῳ τόμῳ τοῦ Hermes, σελ., 331 καὶ ἐ., ἐκδοῦς κατόπιν αὐτὰ καὶ ἐν CIA., ὁ δὲ Adolf Wilhelm ἐδημοσίευσεν ἐν παρόμοιον, ἐλλιπῆς καὶ τοῦτο, ἐν Athen. Mitth., τόμ. 21 (1896), σελ., 435, προελθὼν ἐκ τῶν κατὰ τὴν δυτικὴν κλιτὸν τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφῶν τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς.

Πάντα τὰ ἐν λόγῳ ψηφίσματα ἀνάγονται εἰς τρεῖς κατηγορίας:

1) Εἰς ψηφίσματα τιμητικὰ τῶν πρυτάνεων CIA II 392. 408. 417. 432. 459¹ IV 2 441^b.

¹ Τοῦτο ἀπετελέσθη ἐκ τῶν τεμαχίων C. καὶ G. τοῦ καταλόγου

2) Εἰς ψηφίσματα τιμητικὰ τῶν πρυτάνεων καὶ τῶν ὑπαλλήλων CIA. II. 390. 391. 431¹.

3) Εἰς ψηφίσματα τιμητικὰ τῶν ὑπαλλήλων CIA. II 329 (add σελ. 416). 390. 393. 394. 440. 441. 454. 487. Athen. Mitth. τόμ. 21 (1896), σελ. 435. καὶ τὸ ἐνταῦθα πρῶτον ἐκδιδόμενον ἡμέτερον ψήφισμα.

Στ. 6. καὶ οἱ ἀείσιτ]οι. Ὅρα περὶ ἀεισίων Köhler ἐν Hermes 5, σελ. 336 καὶ ἐ. καὶ R. Schöll ἐν Hermes 6, σελ. 15 καὶ ἐξ.

Στ. 7. Ὅτι ὁ ταμίαις Μενέδημος ἦτο ὁ αὐτὸς καὶ πρύτανις ἀναφέρεται ῥητῶς ἐν τῷ ψηφίσματι «ὃν εἰ]λοντο οἱ πρυτάνεις ἐξ ἑαυτῶν» καὶ ἐν ἄλλοις δὲ παρομοίοις ψηφίσμασιν ὁ ταμίαις ἐκλέγε-

τοῦ Köhler, καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. δὲ 391 καὶ 393 τοῦ CIA, ἐκδοθέντα ὡς ἴδια καθ' ἑαυτὰ ἕκαστον ψηφίσματα, εἶναι τεμάχια ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος. πρβλ. τὸ ἐκδιδόμενον νῦν σύγγραμμα τοῦ A. Wilhelm «*Urkunden der attischen Aufführungen*».

¹ Τὸ ἐν CIA II, 221 ψήφισμα, ἀναγόμενον εἰς τὴν 6[᾽] κατηγορίαν δὲν συμπεριέλαβον ἐνταῦθα, διότι θεωρεῖται ὑποπτον, πρβλ. Köhler αὐτόθι.

ται ἐκ τῶν πρυτάνεων πρβλ. CIA. II 391, στ. 15, 440 στ. 13. 454, στ., 16. 487, στ., 4. Athen. Mitth. τόμ. 21 (1896), σελ. 434. Ἡ συμπλήρωσις «Μενέδη[μον Ἄρχοντος Κυδαθηναίᾳ]» ἐκ τοῦ στ. 10-11.

Στ. 10-11 *Μενέδημον Ἄρχοντος Κυδαθηναίᾳ*. Ἄρχοντος εἶναι γενικὴ τοῦ κυρίου ὀνόματος Ἄρχων ὡς κύριον ὄνομα τὸ Ἄρχων εὔρηται καὶ ἀλλαχοῦ. Πρβλ. CIA. 983, I, στ. 55. 1047, στ. 30. CIA. IV 2, σελ. 122 (= Dittenberger Sylloge² 640) CIA. IV, 421. BCH. τόμ. 13 (1889) σελ. 426. τόμ. 15 (1891), σελ. 141, σημ. 3. C.I.G. 3961¹.

Στ. 14 καὶ τὸν ἱερέα τοῦ ἐπωνύμου Ἰέρωνα φηψισμα παρόμοιον, ἐν ᾧ γίνεται μνεία τοῦ ἱερέως τοῦ ἐπωνύμου, ἐν CIA II 393 στ. 4, πρβλ. Böckh CIG 128 καὶ Köhler ἐν Hermes τόμ. 5 σελ. 339.

Στ. 17 *Νεοκλήν Βεβενικίδην*· περὶ μὲν τοῦ τύπου τῆς αἰτιατικῆς εἰς κλήν συνήθους ἀπὸ τοῦ τρίτου π. X. αἰῶνος ὄρα τὰ συνελεγμένα ἐξ ἐπιγραφῶν παραδείγματα ἐν Meisterhans³ Grammatik der attischen Inschriften σελ. 133, τὸ δὲ Βεβενικίδην ἐκ λάθους τοῦ χαρακτοῦ ἀντὶ Βεβενικίδην.

Στ. 18 ἐν στήλει λιθίν[ει καὶ στήσαι ἐν τῷ Πρυτανικῶ]. συνεπλήρωσα Πρυτανικῶ κατὰ τὰ ἐν CIA. II, 393, στ. 10. 394, στ. 8. 417, στ. 21 παρόμοια φηψίσματα. Ὁ Koehler ἐν Hermes τόμ. 5 σελ., 340 ἐκλαμβάνει τὴν λέξιν Πρυτανικὸν ὡς ὄνομα τοποθεσίας, δι' οὗ ἐδηλοῦτο τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ἀγορᾶς, ἐνθα ἔκειτο τὸ οἰκοδόμημα τῶν πρυτάνεων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξήσκουν τὰ πρυτανικά των καθήκοντα, ἢ Θόλος δηλαδὴ ἢ Σκιάς, μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πρυτανείου εἶναι ἀκόμη λίαν ἀμφίβολα, πρβλ. τὰς διαφόρους περὶ αὐτοῦ γνώμας τῶν ἀρχαιολόγων ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Hitzig

καὶ Blümner ἐκδόσει τοῦ Παυσανίου βιβ. I, σελ. 211, ἐν αἷς καὶ ἡ γνώμη τοῦ W. Dörpfeld (Athen. Mitth. 20, σελ. 185), παραδεχομένου δύο Πρυτανεία, τῶν ὁποίων τὸ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου ἦτο κτίσμα Ῥωμαϊκόν, καὶ ἔκειτο εἰς τὴν Β. κλιτὸν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐνῶ τὸ παλαιὸν Πρυτανεῖον ἔκειτο παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον. Ὅμως δὲ ὅτι πάντα τὰ εἰρημένα φηψίσματα πλὴν τριῶν¹ εὔρεθησαν ἐπὶ τῆς θέσεως, ἐνθα τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία ἀγορά, ἢ ἐν τοῖς γειτνιαζούσιν αὐτῇ τόποις, ἀποδεικνύει πιθανῶς ὅτι τὸ Πρυτανεῖον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦλάχιστον τοῦ φηψίσματός μας (180 π. X.) ἔκειτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀγορᾷ ἢ ἐκεῖ που πλησίον.

Ἡ χρονολογία τοῦ ἐν λόγῳ φηψίσματος, ἐλλείποντος τοῦ ἄρχοντος, δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἐπ' ἀκριβές, ἀλλὰ κατὰ προσέγγισιν μόνον ἐξ ἄλλων τινῶν τεκμηρίων. Τὰ τεκμήρια ταῦτα εἶναι πρῶτον φηψίσματά τινα τὴν αὐτὴν ἔχοντα περίπου ὑπόθεσιν τῷ ἡμετέρῳ, ἐν οἷς ὑπάρχει ὁ ἄρχων, δεύτερον δὲ κατάλογός τις ἐράνων ὠρισμένης καὶ οὗτος χρονολογίας, ἐν ᾧ ἀναφέρεται ὁ ἐν στ. 7 καὶ 10-11 τοῦ φηψίσματός μας μνημονευόμενος Μενέδημος. Τὰ εἰρημένα φηψίσματα εἶναι τὰ ἐν CIA. II. 440 ἐπὶ ἄρχοντος Εὐπολέμου Ὀλ. 148, 4 = 185) 4 π. X., 417 ἐπὶ ἄρχοντος Συμμαχου, Ὀλ. 148, 1 = 188) 7 π. X., 432 ἐπὶ ἄρχοντος Τιμησιάνακτος Ὀλ. 149, 3 = 182) 1, π. X. Ath. Mitth. τόμ. 21 (1896) σελ. 435 ἐπὶ ἄρχοντος Ἀριστόλα Ὀλ. 154, 4 = 161) 0 π. X.² Πρὸς τοὺς χρόνους τῶν φηψισμάτων τούτων συμφωνεῖ καὶ ἡ χρονολογία τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος καταλόγου ἐράνων (CIA. II, 983) ἐπὶ ἄρχοντος Ἐρμογένους Ὀλ. 149, 2 = 183) 2 π. X. (πρβλ. Kirchner ἐνθα ἀνωτέρω), ἐν τῷ ὁποίῳ καταλόγῳ ἀπαντᾷ ὁ ῥηθεὶς Μενέδημος μετὰ τὸ αὐτὸ δημοτικόν καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἄρχων, φέρων κατὰ τὸ γνωστὸν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἔθιμον, τὸ καὶ

¹ Εἰς τὸν κ. Δ. Φίλιον (Ἄρχ. Ἐφημ. 1890 σελ. 130, σημ. 2) ἐφάνη περιέργον, ὅτι ἡ γενικὴ τοῦ κυρίου ὀνόματος Ἄρχων φέρεται, ἐν τῷ λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape Ἄρχωνος καὶ ὄχι Ἄρχοντος, ὡς ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι φηψίσματι, τῷ ὑπὲρ τοῦ δημάρχου τῶν Ἐλευσινίων Παμφίλου, ἀλλὰ τὸ Ἄρχων Ἄρχωνος, τὸ ὅποιον ἄλλως ὁ Pape ἐπικυροῖ δι' ἰκανῶν παραδειγμάτων, εἰλημμένων ἐκ συγγραφέων καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν, εἶναι διάφορον τοῦ Ἄρχων Ἄρχοντος, τοῦ ἐλλείποντος δυστυχῶς μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐκ τοῦ λεξικοῦ αὐτοῦ.

² Τῶν τριῶν τούτων φηψισμάτων, τῶν μὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἢ ἐν τοῖς γειτνιαζούσιν αὐτῇ τόποις εὔρεθέντων, τὸ ἐν ἀνευρέθη ἐν τῇ Ἀκροπόλει (CIA. II, 472), τὸ ἕτερον ἐν τῷ Κεραμεικῷ (Archäolog. Anzeiger 1854. σελ. 466), καὶ τὸ τρίτον ἐν τῷ βασιλικῷ κήπῳ ἢ ἀνατολικῶς αὐτοῦ (CIA. II. 487), ἀλλὰ πιθανώτατον εἶναι ὅτι καὶ ταῦτα μετετοπίσθησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἢ ἐκ τῶν γειτνιαζόντων πρὸς αὐτὴν τόπων.

³ Περὶ ὄλων τῶν χρονολογιῶν τούτων πρβλ. Kirchner Proso-graphia Attica τόμ. II περὶ τὸ τέλος.

παρ' ἡμῖν διασωθέν, τὸ παππῶν ὄνομα, ὥστε οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἀπαντῶν Μενέδημος εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφίσματι μνημονευόμενος. Ἐκ πάντων λοιπὸν τῶν δεδομένων τούτων προκύπτει ὅτι ἡ χρονολογία τοῦ ψηφίσματός μας δύναται νὰ ἀναχθῆ κατὰ προσέγγισιν εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος¹.

2.

Τεμάχιον ψηφίσματος λίθου πεντελησιῦ πλάτ. 0,35, ὕψ., 0,25, γραμμ. ὕψ. 0,006, ἀπόστ. στίχ. 0,005, κολοβὸν πάντοθεν πλὴν τοῦ δεξιοῦ μέρους, ὅμως δὲ ἀποκεκρουσμένου καὶ τούτου κατὰ τὴν κάτω γωνίαν καὶ ἐν τῷ μέσῳ. Ἡ γραφή εἶναι ἀκανόνιστος, τὰ δὲ γράμματα κατὰ τὸ μέγεθος ἄλλοτε μὲν στενά, ἄλλοτε δὲ πλατέα.

Τὸ τεμάχιον τοῦτο εὐρὼν πρῶτος ὁ Πιττάκης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἀγίας Ἐλεούσης, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ *Ancienne Athènes*. σελ. 515, ἀλλ' ἐσφαλμένως καὶ ἐν κεφαλαίοις μόνον γράμμασι· τὸ ἀντίγραφον τοῦ Πιττάκη ἐξέδωκε κατόπιν ὁ Ῥαγκαβῆς ἐν ταῖς *Antiquités Helléniques*, 567, προσθεῖς καὶ μεταγραφὴν, ἐν ἧ ἐπεχείρησε νὰ διορθώσῃ καὶ συμπληρώσῃ τινὰ τελευταῖον δὲ ἐξέδωκεν αὐτὸ ὁ Ulrich Köhler κατὰ

τὸ τοῦ Πιττάκη καὶ οὗτος ἀπόγραφον ἐν CIA II 592 μετ' ἄλλου νέου τεμαχίου, ἀποτελοῦντος, ὡς εὐστόχως παρετήρησε, μέρος τοῦ εἰρημένου ψηφίσματος, ἀντιγράφας ἐν τῇ Συλλογῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τῇ ἀποκειμένη τότε ἐν τῷ Βαρβακείῳ. Μολονότι δὲ ὁ Köhler δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν λίθον, ἐξαφανισθέντα μέχρι τοῦ παρελθόντος ἔτους, καθ' ὃ, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐρρήθη, ἀνευρέθη ἐντετειχισμένος ἐν μεταγενεστέρῳ ἀσβεστοκτίστῳ τοίχῳ, ἀλλὰ τὸ πλημμελὲς τοῦ Πιττάκη ἀπόγραφον, κατῶρθωσε βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ νέου τεμαχίου νὰ συμπληρώσῃ καὶ διορθώσῃ ἐπιτυχῶς ἐν τοῖς πλείστοις τὸ ψηφίσμα.

Ὅμως δὲ δὲν ἔκρινα περιττὸν νὰ ἐκδώσω ἐκ νέου τὸν λίθον ἐνταῦθα κατ' ὀρθὴν καὶ πιστὴν ἀντιγραφὴν μετὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Köhler συνεκδοθέντος τῷ τοῦ Πιττάκη ἀπογράφῳ νέου τεμαχίου, ἀφοῦ παρέβαλον καὶ αὐτὸ πρὸς τὸ πρωτότυπον, καίπερ ὀρθῶς καὶ πιστῶς ὑπὸ τοῦ Köhler ἀντιγεγραμμένον¹, διότι φρονῶ ὅτι διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης, ἐνῶ ἐξ ἐνός ἐπικυροῦνται αἱ πλείσται τῶν διορθώσεων καὶ συμπληρώσεων τοῦ Köhler, ἀποδίδεται ἀφ' ἐτέρου τὸ κείμενον τοῦ ψηφίσματος αὐθεντικόν. Τὸ ὑπὸ τοῦ Köhler ἀναγνωρισθὲν νέον τεμάχιον σημειοῦμεν ἐν τῷ κειμένῳ διὰ τοῦ γράμματος α, τὸ δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἀνευρεθὲν, γνωστὸν τέως ἐκ τοῦ ἀπογράφου τοῦ Πιττάκη διὰ τοῦ γράμματος β.

α.

β.

..... Ι Κ Λ Η Ν Ι Ο Υ Α Χ Α Ρ Ν Ε
 Α Τ Α Τ Ο Ν Ν Ο Μ Ο Ν Α Ρ Ε Τ Η Σ Ε Ν Ε Κ Ε Ν Κ Α Ι Ε Υ
 Ι Ι Μ Ο Ν Τ Ο Ν Α Θ Η Ν Α Ι Ω Ν Κ Α Ι Π Ρ Ο Σ Τ Ο Υ Σ Ε Ν Η
 Ο Υ Κ Α Ι Ε Ι Κ Ο Ν Α Χ Α Λ Κ Η Ν Ε Ν Α Θ Η Ν Α Ι Σ Ο Π Ο Υ Α Ν Δ Ο
 Ε Φ Α Ν Ο Ν Τ Ο Υ Τ Ο Ν Κ Α Ι Τ Η Ν Τ Η Σ Ε Ι Κ Ο Ν Ο Σ Α Ν Α Θ Ε
 5 \ Ο Η Ι Ε Τ Ω Ν Μ Ε Γ Α . . Ν Τ Ρ Α Γ Ω Ι Δ Ω Δ Ω Ν Τ Ω Ι Κ Ο Ι Ν Ω Ι Α Γ Ω Ν Ι
 . Α Ι Π Α Ν Α Θ Η \ Ο Ι Σ Γ Υ Μ Ν Ι Κ Ο Ι Σ Α Γ Ω Σ Ι Ν Κ Α . Ε Ι Σ Τ Ο Υ Σ Λ Ο Ι Π Ο Υ Σ Ε Ι Σ
 . Υ Σ Η Π Ο Λ Δ Ε Η Φ Α Ι Σ Τ . Ι Δ Ι Ο Ν Υ Σ Ι Ω Ν Τ Ρ Α Γ Ω Ι Δ Ω Ν Ω Ι Α Γ Ω Ν Ι
 Κ Α Ι Ε Ν Τ Ο . . . \ Ο Ι Σ Ι Σ Τ Ι Θ Η Σ Ι Ν Τ Η Σ Δ Ε Α Ν Α Γ Ο Ρ Ε Υ Σ Ε Ω Σ Ε Π Ι Μ Ε Λ Ε Ι Σ
 10 Θ Α Ι Ε Ν Α Σ Τ Ε Ι Μ Ε Ν Τ Σ Κ Α Ι Τ Ο Υ Σ Λ Ε Ι Π Ε Μ Π Ο Μ Ε Ν Ο Υ Σ Θ Ε Ω Ρ Ο Υ Σ Ε
 Η Φ Α Ι Σ Τ Ι Α Ι Δ Ε Τ Ο Ν Α Ν Ο Ν Α Γ Ω Ν Ο Θ Ε Τ Η Ν Κ Α Ι Τ Ο Ν Κ Η Ρ Υ Κ Α Τ Ο Υ /

¹ Ἐν ἄλλῳ τινὶ καταλόγῳ (CIA. II, 1047, στ. 30) ἀγνώστου ὑποθέσεως καὶ μὴ ὠρισμένης χρονολογίας ἀπαντᾷ ὁ Μενέδημος φέρων τὸ αὐτὸ πατρικὸν καὶ δημοτικὸν ὄνομα «Μενέδημος Ἀρχοντος Κυδαθηναίων», εἶναι δὲ ἀναντίρρητον ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφίσματι ἀναφερόμενος Μενέδημος. Ὁ Köhler (CIA.

ἐνθα ἀνωτέρω) τίθησι τὴν χρονολογίαν τοῦ καταλόγου τούτου μετὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος.

² Τὸ ὑπὸ τοῦ Köhler ἀντιγραφὲν νέον τεμάχιον ὡς καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἀνευρεθὲν ἀπόκειται νῦν ἀμφοτέρω ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ φέροντα τὸν ἀριθμὸν 592, ὅφ' ὃν καὶ ἐξεδοθησαν ἐν τῷ CIA.

ΜΟΥΕΙΝΑΙΔΕΑΥΤΩ ΕΜΠΡΥΤΑΝΕΙΩΙΚΑΙΠΡΟΕΔΡΙΑΝΕΝΤΟΙΣ . . .
 ΣΙΝΟΙΣΟΔΗΜΟΣΟΕ ΥΝΤΕΛΕΙΚΑΙΠΡΟΣΟΔΟΝΠΡΟΣΤΗΝΒ . .
 ΛΗΝΚΑΙΤΟΝΔΗΜΟΝΙ . . . Τ ΑΙΕΡΑΚΑΙΑΛΛΟΑΓΑΘΟΝΕΥΡΕΣΘΑΙΟΤΟΥ
 15 ΚΕΙΑΞΙΟΣΕΙΝΑΙΙΙ.ΑΔΕΚΑΙΥ ΜΑΥΠΑΡΧΕΙΤΗΣ ΉΓ-ΙΚΛΕΟΥΣΚΑΛΟΚΑΓΑ . .
 Α.ΚΑΙΤΗΣΤΟΥΔΗΜΟΥΕΥΧ' ΤΟΝΓΡΑΜΜΑΤΕΑΤΟΥΔΗΜΟΥΑΝΑΓΡΑΨΑΙΤΟ . .
 ΤΟΥΗΦΙΣΜΑΕΙΣΣΤΗΛΗΝΛΙΘ ΑΙΣΤΗΣΑΙΠΑΡΑΤΗΝΕΙΚΟΝΑΕΙΣΔΕΤΗΝΑΝΑ . . .
 ΦΗΝΚΑΙΤΗΝΑΝΑΘΕΣΙΝΤΗΣ ΙΣΜΕΡΙΣΑΙΤΟΝ ΉΜΙΑΝΤΩΝΣ . . ΑΤΙΩΤΙ . . .
 .ΚΑΛΛΙΣΤΡΑΤΟΝΑΛΑΙΕΑΚΑΙΑ ΚΕΙΝΕΝΤΩΙΛΟΓΩΙΧΕΙΡΟΤΣΙ ΙΣΑΙΔ
 20 ΉΜΟΝΗΔΗΠΕΝΤΕΑΝΔΡΑ ΗΝΛΙΩΝΑΠΑΝΤΩΝΟΙΤΙΝΕΣ
 ΜΕΝΟΙΕΙΣΑΘΗΝΑΣΚΑΙΕΠΕΛ ΕΠΙΤ΄ . Ι ΉΝΒΟΥΛ . ΙΚΛ΄
 Α΄ΙΩΣΟΥΣΙΝΕΠΙΧΩΡΗΣΑΙΚΥΡΙ
 ΨΗΦΙΣΜΑΦΙΛΩΝΙΔΗΣΡΑΦΗ
 ΔΝΑΙΟΣΑΡΧΙΑΣΘΟΡΑΙΕΥΣ

- [ἐπαινέσαι - - - - - 'Επι]κλήν [Καλλ]ίου 'Αχαρνέ-
 [-α καὶ στεφανῶσαι χρυσῶι στεφάνωι κ]ατὰ τὸν νόμον ἀρετῆς ἕνεκε, καὶ εὐ-
 [-νοίας, ἧς ἔχων διατελεῖ πρὸς τὸν δῆμον τὸν 'Αθηναίων καὶ πρὸς τοὺς ἐν 'Η-
 [-φαιστίαι οἰκοῦντας, στήσαι δὲ αὐτ]οῦ καὶ εἰκόνα χαλκῆν ἐν 'Αθήναις, ὅπου ἂν δό-
 5 [-ζῆσι ἐπιτήδειον εἶναι, ἀνειπεῖν δὲ τὸν σ]τέφανον τοῦτον καὶ τὴν τῆς εἰκόνας ἀνάθε-
 [-σιν ἐν μὲν]'Αθῆν]αις Διονυσίων τ]ε τῶν μεγάλ]ων τραγωιδῶν τῶι κοινῶι ἀγῶνι
 [κ]αὶ Παναθη[ναίων καὶ τοῖς ἄλ]λοις γυμνικοῖς ἀγῶσιν κα[ι] εἰς τοὺς λοιποὺς εἰς
 [ο]ὓς ἡ πόλ[ις συντελεῖ, ἐν] δὲ 'Ηφαιστ[ί]αι Διονυσίων τραγωιδῶν τῶι ἀγῶν[ι]
 καὶ ἐν το[ῖς ἄ]λλ[οις ἀγῶσιν, οἷς ἡ πόλ]ις τίθησιν τῆς δὲ ἀναγορεύσεως ἐπιμελείσ-
 10 -θαι ἐν ἅσται μὲν τ[οὺς στρατηγού]ς καὶ τοὺς ἀεὶ πεμπομένους θεωροὺς, ἐ[ν]
 'Ηφαιστίαι δὲ τὸν ἀ[είποτε ἠιρημέ]νον ἀγωνοθέτην καὶ τὸν κήρυκα τοῦ δ[ή]-
 -μου, εἶναι δὲ αὐτῶ[ι καὶ σίτησιν] ἐμ πρυτανείωι καὶ προεδρίαν ἐν τοῖς [ἀγῶ]-
 -σιν, οἷς ὁ δῆμος ὁ ἐν 'Ηφαιστίαι σ]υντελεῖ, καὶ πρόσδοον πρὸς τὴν β[ου]-
 -λήν καὶ τὸν δῆμον [πρῶ]τ[ωι μετὰ τ]ᾶ ἱερὰ καὶ ἄλλο ἀγαθὸν εὐρέσθαι ὅτου [ἂν δό]-
 15 -καὶ ἄξιος εἶναι· ἴ[ν]α δὲ καὶ ὑ[πόμνη]μα ὑπάρχει τῆς [τ]ε ['Επ]ικλέους καλοκαγα[θί]-
 -α[ς] καὶ τῆς τοῦ δήμου εὐχ[αριστίας], τὸν γραμματέα τοῦ δήμου ἀναγράψαι τό[δε]
 τὸ ψήφισμα εἰς στήλην λιθ[ίνην κ]αὶ στήσαι παρὰ τὴν εἰκόνα, εἰς δὲ τὴν ἀνα[γρα]-
 -φὴν καὶ τὴν ἀνάθεσιν τῆς [στήλ]ης μερίσαι τὸν [τ]αμίαν τῶν σ[τρ]ατιωτι[κῶν]
 [Κ]αλλίστρατον 'Αλαιέα καὶ ἀ[νευεγ]κεῖν ἐν τῶι λόγῳ, χειροτο[νῆ]σαι δ[ὲ τὸν]
 20 [δῆ]μον ἤδη πέντε ἄνδρα[ς ἐξ 'Αθ]ην[α]ίων ἀπάντων, οἵτινες [τάχιστα παραγενό]-
 -μενοι εἰς 'Αθήνας καὶ ἐπελ[θόντες] ἐπὶ τ[ε τ]ὴν βουλ[ή]ν κα[ι] τὸν δῆμον τῶν 'Αθηναίων]
 ἀξιῶσουσιν ἐπιχωρῆσαι κύρι[ον εἶναι τὸδε τὸ ψήφισμα. Οἶδε κεχειροτόνηνται κατὰ τὸ]
 ψήφισμα· Φιλωνίδης 'Αραφή[νιος, - - - - - , - - - - - , - - - - - 'Αφι]-
 δναῖος, 'Αρχίας Θοραιεὺς

Στ. 1 'Επι]κλήν [Καλλ]ίου 'Αχαρνέα· ἡ συμπλήρωσις *Επι]κλήν ἀσφαλῆς*, πρβλ. στ. 15, περὶ δὲ τῆς αἰτιατικῆς *εἰς κλήν* ὅρα ὅσα ἐσημείωσα ἀνωτέρω ἐν σελίδι 63. Ὁ 'Επικλήης οὗτος, ὁ καὶ ἐν στ. 15 μνημονευόμενος, εἶναι ὁ ὑπὲρ οὗ τὸ ψήφισμα. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ συνε-

πλήρωσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σύμφωνα πρὸς τὸν χώρον τῶν ἐλλειπόντων τεσσάρων γραμμάτων εἰς *Καλλ]ίου*, ὀνόματος ἄλλως συνηθεστάτου παρ' 'Αθηναίους.

'Εψηφίσθη δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο, τὸ καὶ ἐν 'Αθήναις κατόπιν σταθὲν ὑπὸ τῶν ἐν 'Ηφαιστίαι

τῆς Δήμου οἰκούντων κληρούχων Ἀθηναίων πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀθηναίου πολίτου Ἐπικλέους Καλλιῶν Ἀχαρνέως, ὑπὲρ τοῦ ὁποῦ, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις παρομοίαις περιστάσεσιν¹, ἐπιζητεῖται ἢ ἐπικύρωσις τῶν ψηφισθέντων καὶ ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ δὲ χρονολογία αὐτοῦ, καθόσον παλαιογραφικῶς νὰ κρίνωμεν δυνάμεθα, ἀνάγεται εἰς τὸ τέλος περίπου τοῦ 3^{ου} ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 2^{ου} π. Χ. αἰῶνος, κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους ἀκριβῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Δημητρίου, καταργηθείσης τῆς βοηθείας τοῦ Ἀρά-

¹ Πρβλ. CIG. II, 2270 καὶ τὰ ὑπὸ A. Wilhelm ἐν Hermes τομ. 23 (1888) σελ. 454 καὶ ἐξ. ἐκδοθέντα ψηφίσματα.

του¹ τῆς Μακεδονικῆς κατοχῆς τῶν Ἀθηνῶν (229 π.Χ.), ἐδυνήθησαν φαίνεται καὶ οἱ ἐν Ἡφαιστία Ἀθηναῖοι κληροῦχοι νὰ ἐπαναλάβωσι τὰς διακοπείσας βεβαίως ἐνεκα τῆς Μακεδονικῆς κατοχῆς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν μητρόπολιν των.

Περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἐν Δήμῳ κληρούχων Ἀθηναίων παράβαλε τὰ ὑπὸ τοῦ Ulrich Köhler² καὶ Adolf Wilhelm³ δημοσιευθέντα.

¹ Ἐν Ἀθήναις, τῆ 23ῃ Ἰουνίου 1903.

K. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

¹ Πρβλ. Πλούταρχ. Κλεομ. 16, Ἀράτ. 24. 34. Παισ. Β', 8, 5.

² Athen. Mitth. I (1876) σελ. 262 καὶ ἐξ., V (1880) σελ. 268 καὶ ἐξ.

³ Hermes 23 (1888) σελ. 454-63.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΘΕΡΜΩ¹

(Πίνακες 2-6)

¹/₃ τοῦ φυσικοῦ μεγέθους.

Β'. Αἰ μετόπισι τοῦ ναοῦ τοῦ Θερμίου Ἀπόλλωνος.

Παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην τοῦ ναοῦ ἐξώθεν καὶ ἐν μέρει κατὰ τὴν βορειανατολικὴν αὐτοῦ γωνίαν εὐρέθησαν, ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀρθοκεράμων τῆς στέγης, πολλὰ θραύσματα πλινθίνων πλακῶν, φερουσῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦπτον εὐδῆλα τὰ ἴχνη τῶν ἐπ' αὐτῶν ζωγραφιστῶν παραστάσεων². Ἐκ τῶν τεμαχίων τούτων συναπηρτίσθησαν πέντε ἰκανῶς τέλειαι πλάκες, κατατεθειμέναι νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ, αἵτινες ἀπεικονίζονται ἐν πίναξι 2-6 τοῦ τεύχους τούτου. Ἄλλη τις ἔκτη, συναπαρτισθεῖσα ὁμοίως ἐκ θραυσμάτων, ἀλλὰ μὴ ἀπεικονιζομένη ἐνταῦθα, δεικνύει σαφῆ τὰ ἴχνη πτερύγων σφιγγός, ἥτις κατελάμβανεν, ὡς φαίνεται, ὀλόκληρον τὴν πλάκα. Ἐκ τῶν λοιπῶν θραυσμάτων ὀλίγα μόνον διετήρησαν ἴχνη ἐλάχιστα τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ἐπ' αὐτῶν παραστάσεων· οὐδὲ εἶνε δυνατόν, ὡς φαίνε-

¹ Ἴδε Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα 1900 σελ. 161-212.

² Αὐτόθι σελ. 184 ἐ.

ται, νὰ συγκροτηθῇ ἐκ τούτων ὅλον τι. Ἐν μόνον θραῦσμα σώζει κάλλιστα τὴν κεφαλὴν λέοντος, ὅστις πιθανῶς ἦτο ἐξευγμένος εἰς ἄρμα. Θραύσματα πλακῶν φερουσῶν ζωγραφιστῆς παραστάσεις εὐρέθησαν καὶ εἰς ἄλλο κτίριον τοῦ τεμένους, ὡς ἐσημείωσα ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας τοῦ ἔτους 1899 σελ. 59. Ἄλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε θὰ γίνῃ λόγος. Αἱ ἀπεικονίσεις ἐν τοῖς προδηλωθεῖσι πίναξι 2-6 τοῦ τεύχους τούτου ἐγίναν κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Gillieron εὐθὺς μετὰ τὴν εὔρεσιν τῶν θραυσμάτων φιλοπονηθέντα ἀντίγραφα. Τὰ χρώματα ἦσαν κατὰ τι ζωηρότερα, ὅτε τὰ θραύσματα ἐξήχθησαν ἐκ τῆς γῆς, ἢ ὅσον νῦν φαίνονται ἐπ' αὐτῶν· ἄλλην τινὰ ὁμοίως ἀλλοίωσιν δὲν ὑπέστησαν ἔκτοτε.

Αἱ πέντε πλάκες, περὶ ὧν πραγματευόμεθα ἐνταῦθα, φέρουσι τὰς ἐξῆς παραστάσεις:

Πίναξ 2. Παριστάνει Γοργόνειον. Λεῖπει μέγα μέρος τῆς πλακῆς ἀριστερόθεν ἄνω.

Πίναξ 3. Παριστάνει κυνηγὸν βαίνοντα πρὸς τὰ δεξιὰ. Διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ τόξον, διὰ τῆς ἀριστερᾶς ῥάβδον ὀριζοντίως ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου φερομένην. Ἐκ ταύτης εἶνε ἀνηρητῆμένα τὰ

θηράματα, ἔμπροσθεν μὲν ἔλαφος, ὀπίσθεν δὲ κάπρος. Λείπει μέρος τῆς πλακὸς δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἄνω καὶ ὁμοίως ἀριστερόθεν καὶ δεξιόθεν κάτω.

Πίναξ 4. Παριστάνει τὸν *Περσέα* φεύγοντα πρὸς τὰ δεξιὰ. Φέρει πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, πτερόεντα πέδιλα, ξίφος καὶ κίβισιν, ἐντὸς δ' αὐτῆς τὴν ἀποτμηθεῖσαν κεφαλὴν τῆς *Μεδούσης*. Λείπει μικρὸν μέρος τῆς πλακὸς ἀριστερόθεν ἄνω καὶ ἐλάχιστον ἀριστερόθεν κάτω, μεγαλειότερον δὲ δεξιόθεν ἄνω.

Πίναξ 5. Παριστάνει δύο *γυναῖκας* ἀντιμετώπους, ὀρθάς, προσκλινούσας πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, ὡσεὶ ἐκράτουν διὰ τῶν προτεινομένων χειρῶν ἀπὸ κοινοῦ ἀντικείμενόν τι. Παρὰ τὴν δεξιὴν γωνίαν τῆς παραστάσεως καὶ τὴν κεφαλὴν τῆς μιᾶς γυναικὸς ἀναγινώσκειται ἡ λέξις Μ Ο Ψ Δ Ι Λ Ξ Χ. Λείπει μέγα μέρος τῆς πλακὸς κάτω δεξιόθεν, ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀριστερόθεν.

Πίναξ 6. Παριστάνει *τρία ἐνθροניσμένα πρόσωπα* ἐστραμμένα πρὸς τὰ δεξιὰ, φέροντα παμποικίλιτον περιβολὴν· τὸ πρῶτον πρὸς τὰ δεξιὰ ὑψώνει τοὺς βραχίονας· τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον κρατοῦσιν ἐκάτερον διὰ τῆς δεξιᾶς φιάλην. Λείπει μέρος τῆς πλακὸς δεξιόθεν ἄνω· ἀπὸ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ἄνω λείπει οὐχὶ θραῦσμα, ἀλλὰ τεμάχιον ὀλόκληρον, ὅπερ ἀρχῆθεν συνηρμόζετο κατὰ τινὰ τρόπον μετὰ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς πλακὸς.

Τὰ θραύσματα πάντα εὐρέθησαν, ὡς εἶπομεν, ἔξω τοῦ ναοῦ καὶ ἀμέσως παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην, ἐν τῷ στενῷ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τειχίου τινὸς μικροῦ διαδρόμῳ¹. Τὰ θραύσματα τοῦ *Γοργονείου* ὡς καὶ τὰ τῆς *παριστανούσης* τὰ τρία ἐνθροניσμένα πρόσωπα πλακὸς εὐρέθησαν παρὰ τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν καὶ μᾶλλον παρὰ τὸν βορειὸν στυλοβάτην αὐτόθι. Παρὰ τὰς λοιπὰς πλευράς τοῦ ναοῦ δὲν εὐρέθη οὐδὲν ζωγραφιστῆς πλακὸς θραῦσμα, ἀλλ' οὐδὲ κεφαλαὶ ὀρθοκεράμων τῆς στέγης, πλὴν μιᾶς μόνης παρὰ τὸν δυτικὸν στυλοβάτην. Δύναται ὅμως ὡς βέβαιον νὰ θεωρηθῆ, ὅτι τὰ ἐνταῦθα ὑπάρξαντα ἄλλοτε λείψανα ταῦτα τοῦ καταστραφέντος ναοῦ, ἐξηφανίσθησαν σὺν τῷ χρό-

νω, ἐπειδὴ πᾶς ὁ περὶ τὸν ναὸν χώρος, πλὴν μόνον παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην, ὅπου ὑφύεται ἀποτόμως τὸ ἔδαφος καὶ σχεδὸν παρᾶκειται ὁ βράχος τοῦ βουνοῦ, ἀνέκαθεν ἐκαλλιεργεῖτο, ἐλάχιστη δὲ ἦτο ἡ ἐπιχώσις, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρέθησαν αἱ τε λοιπαὶ πῆλιναι ἐπενδύσεις τοῦ ξυλίνου ναοῦ καὶ οἱ ὀρθοκέραμοι καὶ τὰ θραύσματα τῶν ζωγραφιστῶν πλακῶν.

Κατὰ ταῦτα ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ πλάκες αὗται ἀνήκον εἰς τὸν ἐξωτερικὸν διάκοσμον τοῦ θριγκοῦ τοῦ ναοῦ, ὅστις ἦτο περίπτερος ὀριικός. Ἦσαν ἄρα αἱ μετόπαι αὐτοῦ. Ἐὰν ἀνήκον εἰς τὸν τοῖχον τοῦ σηκοῦ ἢ ὄλως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ, ἤθελον καταπέσει, πυρποληθέντος αὐτοῦ, πολὺ μᾶλλον ἐγγὺς ἢ καὶ ἐντὸς τοῦ σηκοῦ, οὐχὶ δὲ παντελῶς ἔξω τοῦ στυλοβάτου. Ἐνταῦθα ἄλλως εὐρέθησαν ὁμοῦ καὶ γείσα ἐκ τοῦ θριγκοῦ καὶ πῆλιναι αὐτοῦ ἐπενδύσεις. Πρὸς δὲ τούτοις αἱ πλάκες φέρουσιν ἐκ πασῶν τῶν πλευρῶν περιθωρίον, τὸ ὅποιον προδήλως ἐκρύπτετο εἰς τὰ συνεχόντα αὐτὰς ξύλινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, αὐτὰ δὲ καθ' ἑαυτὰς αἱ παραστάσεις ἀπομονοῦνται δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν διὰ δευτέρου περιθωρίου κεκοσμημένου διὰ ῥοδάκων. Δὲν ἀπετέλου ἐπομένως συνεχῆ ζώνην, ἀλλ' ἐκάστη κατελάμβανεν ἴδιον χώρον. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι οὐδὲν ἔχνος τῶν τριγλύφων εὐρέθη, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἦσαν τοποθετημένοι αἱ μετόπαι αὗται· ἀλλὰ τὰ διασωθέντα τοῦ θριγκοῦ λείψανα ἐν γένει εἶνε ἐλάχιστα, πιθανώτατον δὲ εἶνε, ὅτι ἀκριβῶς τὰ ὀγκωδέστερα αὐτοῦ τεμάχια ἀπεμακρύνθησαν, καθὼ ἐξέχοντα μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἔδαφους, ὅτε μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 218 ἢ 206 πρὸ Χριστοῦ κατεσκευάσθη διὰ λίθων ληφθέντων ἐκ παλαιότερων μνημείων ὁ νῦν ὑπάρχων στυλοβάτης καὶ ἐν γένει ἀνωκοδομήθη ὁ ναός¹, παρέμειναν δὲ μόνον τὰ λε-

¹ Ὑπενθυμίζω τὰ περὶ τούτου γραφέντα ἐν *Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι* τοῦ 1900· πρὸ. ἰδίως τοὺς αὐτόθι παρενθέτους πίνακας εἰς σελ. 161, σελ. 183 καὶ σελ. 191. Περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων διέλαβον καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ *Records of the Past*, Volumen I, June 1902 Part VI σελ. 173-181. Αἱ κατόπιν ἔρευναί μου καὶ παρατηρήσεις δὲν προσέθηκάν τι νέον, ἐπεκύρωσαν δὲ μόνον ὅ,τι ἐκεῖ ἐξέθηκα. Συνοψίζω τὰς παρατηρήσεις μου ταύτας ὡς ἑξῆς: Ὁ ναὸς εἰς ὃν ἀνήκουσιν αἱ μετόπαι, οἱ κέραμοι τῆς στέγης, τὰ πρόστυπα τῶν ὀρθοκεράμων πρόσωπα, τὰ πῆλινα γείσα καὶ αἱ πῆλιναι ἐπενδύσεις, ἐκτίσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔκτου αἰῶνος. Ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου δὲν σώζεται σχεδὸν οὐδεὶς λίθινος τοίχος ἢ λίθινος στυλοβάτης ἢ οἰονδήποτε λίθινον ἀρχιτεκτονικὸν μέρος· τὸ πολὺ βάσεις τινὲς τοῦ νῦν δυτικοῦ στυλοβά-

¹ Τὸ τεχνίον συνίσταται ἐκ λιθίνων τριγλύφων καὶ σπονδύλων κίωνων κωρινῶν ἀρχαίου τινὸς κτιρίου, βεβαίως ἐκ τῶν ὑπὸ Φιλίππου Ε' καταστραφέντων τὸ 218 καὶ 206 πρὸ Χρ. Ἴδε *Ἀρχαιολ. Ἐφημερ.* τοῦ 1900 σελ. 180.

πτότερα τῶν μετοπῶν τεμάχια κεκρυμμένα ὑπὸ τὸ νέον ὀάπεδον, ὅπερ ἐσχηματίσθη ἐπὶ τῶν ἀνθράκων καὶ τῆς τέφρας τοῦ πυρποληθέντος παλαιότερου

του δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς αἱ βάσεις τῶν *ξυλίνων κίωνων* τοῦ ναοῦ ἐκείνου· καὶ αἱ βάσεις δὲ τῶν ξυλίνων ἀναμφιβόλως κίωνων τῆς κατα μῆκος τοῦ σηκοῦ μεσαίας κιονοστοιχίας (*Mittelsäulenstellung, colonnade médiane*) εἶνε πιθανότατα λείψανα τοῦ ναοῦ τούτου τῶν μέσων περίπου τοῦ ἔκτου αἰῶνος. Οἱ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ *δύνανται* ν' ἀνήκωσιν εἰς αὐτόν, ἐξαιρουμένων φανερῶν τινων ἐπιδιορθώσεων μεταγενεστέρων. Τούναντίον ὁ νότιος, ὁ ἀνατολικὸς καὶ ὁ βόρειος στυλοβάτης εἶνε καθ' ὀλοκληρίαν κατασκευάσμα ἀκολουθήσαν τὴν καταστροφὴν τοῦ 218 ἢ 206· πολλοὶ μεταξὺ τῶν λίθων τούτων ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ὑπὸ Φιλίππου Ε' καταστραφέντων μνημείων τοῦ τρίτου αἰῶνος, ὡς δεκνύουσιν αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαί.

Ἡ ἰδέα, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα σήμερον νὰ σχηματίσωμεν περὶ τοῦ ναοῦ τούτου τῶν μέσων περίπου τοῦ ἔκτου αἰῶνος, εἶνε ὅτι οὗτος ἦτο ἐπὶ τοσοῦτον καθ' ὀλοκληρίαν ξύλινος, ὥστε λίθου ἐν αὐτῷ οὐδεμία ἄλλη χρῆσις ἔγινεν εἰ μὴ μόνον διὰ τὰς βάσεις τῶν ξυλίνων κίωνων. Ἀμφιβάλλω καὶ ἂν αὐτοὶ ἀκόμη τοῦ σηκοῦ οἱ τοῖχοι ἦσαν λίθινοι· ἀλλὰ καὶ ἐκ πλινθῶν ὤρων δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ αὐτούς, διότι εἰς τὸν ἐξόχως πετρώδη τούτον τόπον τοιοῦτον ὄλικόν ἦτο περιττόν καὶ ἴσως ἀσυνείθιστον· τοῦλάχιστον ἔγνος τι αὐτοῦ οὐδαμῶς ἐνταῦθα ἐνεφανίσθη.

Ἀνάγκη νὰ παρατηρήσω πρὸς τούτους, ὅτι ὁ ναὸς τῶν μέσων περίπου τοῦ ἔκτου αἰῶνος ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν εἰρηπῶν ἄλλου τινὸς προηγηθέντος κτιρίου. Τὸ διάγραμμα τούτου τοῦ κτιρίου φαίνεται ἐν τῷ σχεδιογραφῆματι τοῦ εἰς σελ. 175 παρενθέντου πίνακος τῆς *Ἀρχαιολ. ἐφημερ.* τοῦ 1900. Πιθανῶς καὶ τούτο ἦτο ναὸς, ἀλλ' οὐδὲν ἀπολύτως ἀρχιτεκτονικὸν μέλος ἐξ αὐτοῦ εὐρέθη οὐδὲ κέραμος.

Ἀλλὰ καὶ τούτο τὸ κτίριον δὲν εἶνε τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαιότατον ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ κτισθέν. Ἐπὶ τοῦ παρθενικοῦ ἑδάφους εὗρον μόνον τὰ προφανῆ λείψανα μεγάλου βωμοῦ. Δέχομαι λοιπὸν ὅτι τὸ πρῶτον τοῦ τόπου ἱερόν καθίδρυμα ἦτο ὁ βωμὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου ἡ τέφρα μετ' ἀπείρων τεμαχίων ὄστων κεκαυμένων τῶν θυμάτων διεσκορπίσθη περὶ ἀποτελέσασα ὑπὸ τὸν νῦν ναόν καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ εὐρύτατον στρώμα πάχους περίπου 0,30 μ. Παρὰ τὸν βωμόν τοῦτον ὑπῆρχεν ἴσως ἱερόν δένδρον ἢ σύμβολόν τι οἰονδήποτε τοῦ θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευσαν οἱ παλαιότατοι τοῦ Θέρμου κάτοικοι. Ἐπειδὴ καὶ ἁλκᾶ τινὰ εὗρον ἐνταῦθα, ὅποια εἶνε τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ εὐρεθέντα παλαιότατα ἀναθηματικά εἰς θυσίας, καὶ τεμάχια τινὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων, δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ βωμὸς οὗτος ἀνήκει εἰς τοὺς μεταξὺ τοῦ δεκάτου καὶ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος χρόνους.

Ἀλλὰ καὶ τῶν κατοικῶν τῶν χρόνων τούτων νομίζω ὅτι εὗρον ἔχνη· ἔλλειψοειδῆς τι μικρὸν κτίριον πρὸς νότον τοῦ ναοῦ ἔχει τὴν μορφήν τῶν σημερινῶν καλυδῶν τῶν Αἰτωλῶν ἐντός αὐτοῦ δὲν εὗρον ἢ ὀλίγην τέφρον. Κατὰ τὸν ὀπισθόδομον τοῦ ναοῦ φαίνεται ὁμοίως μικρὸν τι λείψανον ἔλλειψοειδοῦς τοίχου. Καὶ τὸ μέγα δὲ ἔλλειψοειδῆς κτίριον τὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ ναοῦ καὶ ἐν μέρει ὑπ' αὐτόν (ἴδε τοὺς προαναφερθέντας παρενθέντους πίνακας) ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν.

Συγκεφαλαίων λέγω :

Πρῶτον ἱερόν καθίδρυμα ὑπῆρξεν ὁ βωμὸς· ὑποθέτω ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐποικίσεως τῶν Αἰτωλῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δωρικής μεταναστάσεως.

Δεύτερον ἱερόν καθίδρυμα ἠκολούθησεν ἐπὶ τῶν χωμάτων τοῦ ἐγκαταλειφθέντος βωμοῦ ναὸς τις, ὅστις βεβαίως εἶνε προγενέστερος τοῦ ἔκτου αἰῶνος. Σύγχρονον πρὸς αὐτόν, ἄτε ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι κείμενον, εἶνε τὸ μέγα ἔλλειψοειδῆς κτίριον πρὸς βορρᾶν τοῦ νῦν ναοῦ καὶ ἐν μέρει ὑπ' αὐτόν, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα τείχια παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην.

Τρίτος ἦλθε κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ὁ ναὸς τῶν μέσων περίπου

ναοῦ. Ὅτι τὰ τρίγλυφα ἦσαν πῆλινα, εἶνε λίαν πιθανόν· πῆλινον τρίγλυφον εὐρέθη ἐν Θέρμῳ ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ ναοῦ· τούτο ὅμως ἀνήκεν εἰς θριγκὸν ἄλλων διαστάσεων καὶ οὐχὶ τῶν τοῦ ναοῦ, ἔτι δὲ ἀνάγεται εἰς χρόνους προηγηθέντας τῆς οἰκοδομήσεως αὐτοῦ, ἦτοι παλαιότερους τοῦ ἔκτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος.

Τούτο τὸ πῆλινον τρίγλυφον δεικνύει τὴν τεχνουργίαν τῶν ἀρχαιότατων ἐν Θέρμῳ εὐρεθέντων ὀρθοκεράμων, αἵτινες φέρουσι πρόστυπα αἰγυπτιαζόντα πρόσωπα, τὰ ἀπεικονισθέντα ἐν *Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι* τοῦ 1900 πίνακι 10 ἀρ. 1 καὶ σελ. 191 σχήμ. 4 ἐν μέσῳ. Δὲν εἶνε ἀδύνατον τὰ τρίγλυφα τοῦ ναοῦ νὰ ἦσαν καὶ ξύλινα μετ' ἐπενδύσεων πηλίνων, αἵτινες μετὰ τοῦ πλήθους τῶν λοιπῶν ἐπενδύσεων τοῦ θριγκοῦ ἐξηφανίσθησαν.

Γενικὴ περιγραφή τῶν μετοπῶν. Τεχνουργία. Διάκοσμος. Ἐπιγραφαί. — Αἱ πλάκες εἶνε τετράπλευροι, ὄχι ἀκριβῶς ἰσομεγέθεις. Δύο ἔχουσι μῆκος μὲν 0,99 μ., ὕψος δὲ 0,87 μ. Ἄλλαι δύο ἔχουσι μῆκος μόνον 0,84 μ. περίπου, ὕψος δὲ 0,88. Ἄλλ' ἐκ πασῶν τῶν πλευρῶν περιθώριον πλάτους 0,10 - 0,12 μ. ἐκρύπτετο μεταξὺ τῶν συνεχόντων τὰς μετόπας ξυλίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ὥστε ἀπέμενεν ὀρατῆ

τοῦ ἔκτου αἰῶνος, ἐξ οὗ ἔχομεν τὰς μετόπας, τὰς πηλίνους ἐπενδύσεις, τοὺς κέραμους τῆς στέγης.

Τέταρτος τέλος καὶ τελευταῖος ἦλθε μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 218 ἢ 206 πρὸ Χριστοῦ ὁ ναὸς ἐκεῖνος, ἐξ οὗ σώζεται ὁ νῦν ὑπάρχων στυλοβάτης καὶ τινες κατώτατοι σπόνδυλοι λιθίνων κίωνων, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο.

Εἰς νεωτάτους χρόνους εἰργάζετο παρὰ τὸν ναόν νεοτριβέτον. Οἱ παρὰ τὸν ἀνατολικὸν στυλοβάτην βροβαρικοὶ τοῖχοι ἀνήκωσιν εἰς αὐτό. Τὸ δὲ ὀάπεδον μὲν ἐκαλύπτετο ὑπὸ λεπτοῦ στρώματος φυτικής γῆς καλλιερηγομένης.

Εἰς τὴν παράστασιν ταύτην τῆς ἀλληλουχίας τῶν ἀρχαίων στρωμάτων τοῦ ναοῦ μίαν ἀμφιβολίαν ἔχω ἀκόμη. Ποῦ ἀνήκεν ἡ ἔλλειψοειδῆς τῶν ξυλίνων πάντως κίωνων σειρά, ἐξ οὗ σώζονται αἱ βάσεις ὡς φαίνεται καὶ ἐν τῷ μνημονευθέντι σχεδιογραφῆματι ἢ ἡ μόνη ὅμως πιθανότης εἶνε, ὅτι οὗτοι περιέβαλλον τὸν βωμόν, περὶ ὃν ἐσχηματίζετο ὡς φαίνεται ὑπόστεγόν τι, ἐνῶ αὐτὸς ὁ βωμὸς ἦτο βεβαίως ὑπαίθριος.

Σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι ἡ κατὰ μῆκος τοῦ σηκοῦ κιονοστοιχία, ἣτις ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν ἀρχαῖον ναόν τῶν Λοκρῶν καὶ εἰς τὸν τῆς Νεανδρείας καὶ εἰς τὸν ἐνεαστύλον τῆς Ποσειδωνίας, παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν παναρχαίων κτιρίων τῆς ἐν τῇ Κοπαίδι μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως τοῦ Γουλά. Ὁ de Ridder (πρὸς Bulletin de corresp. hellén. 16, 1894 σελ. 271 ε.) ἀνέσκαψε τὸ κτίριον, ἀλλὰ δὲν ἐσχεδιογράφησεν αὐτὸ ὀρθῶς, οὐδὲ ἄλλως ἐσημειώσεν τι περὶ τῆς ἰδιορρυθμίας του ταύτης. Τὸ κτίριον βλέπει πρὸς βορρᾶν· εἶνε αἰθουσα μῆκους μ. 26, πλάτους μ. 10· αἱ βάσεις τῶν ξυλίνων πάντως κίωνων εἶνε 5, ἀπέχουσαι ἀλλήλων μ. 5.

τῆς πλακός ἐπιφάνεια σχεδὸν τετραγωνική, μή-
κους καὶ ὕψους 0,50 ἢ 0,60 ἢ 0, 65 μ. περίπου.

Ἡ ὁρατὴ δὲ αὕτη ἐπιφάνεια τῆς πλακός ἐπλαί-
σιουτο κατὰ πάσας τὰς τέσσαρας πλευρὰς ὑπὸ πα-
χειάς μελαίνης γραμμῆς. Ἄλλ' ἐκατέρωθεν, ἤτοι
δεξιόθεν καὶ ἀριστεροθεν τῆς παραστάσεως ἐσχη-
ματιζέτο δεύτερον περιθώριον πλάτους 0,10 μ.,
κοσμούμενον ὑπὸ ἕξ καθέτως διατεταγμένων καὶ
συνεφαπτομένων ῥοδάκων. Παχεῖα μελαίνα γραμμὴ
διέκρινε πάλιν τὸ κύριον τῆς παραστάσεως ἔδαφος
ἀπὸ τοῦ περιθωρίου τούτου τῶν ῥοδάκων.

Αἱ πλάκες ἦσαν μονοκόμματοι. Εἰς δύο σῶζεται
κατὰ τὸ ἄνω περιθώριον, ἐγγὺς πρὸς τὰ ἄκρα ἐκα-
τέρωθεν, καὶ προεξοχὴ τις αὐτοῦ, προδήλως πρὸς
ἀσφαλεστέραν ἐνσφήνωσιν εἰς τὴν ξύλωσιν μεταξὺ
γείσου καὶ ἐπιστυλίου.

Μόνη ἢ ἐν πίνακι 6 ἀπεικονιζομένη μετόπη
ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τοῦλάχιστον τεμαχίων. Ἄλλὰ
τοῦτο προέρχεται ἐκ βλάβης τινός, ἧς ἔνεκεν ἡ
μετόπη κατόπιν, οὐχὶ πρὸ τοῦ τρίτου αἰῶνος, ἐπι-
διωρθώθη, ὡς θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

Τὸ πάχος τῶν πλακῶν εἶνε 0,05-0,07 μ.

Ὁ πηλός, ἐξ οὗ ἐπλάσθησαν, εἶνε χονδροειδῆς
καὶ ἀκαθάριστος, ἐρυθρός, περιέχων πάμπολλα μι-
κρὰ τεμάχια πυρίτου λίθου. Τοιαύτη εἶνε φύσει ἢ
ἐν Θέρμῳ ὀρυσσομένη κεραμίτις γῆ.

Τὴν ποιότητα ταύτην τοῦ πηλοῦ δυνάμεθα εὐ-
κόλως νὰ διακρίνωμεν κατὰ πᾶσαν τὴν ὀπισθίαν
ὄψιν τῶν πλακῶν, κατὰ τὰς στενάς αὐτῶν πλευ-
ράς, κατὰ τὰ ἀποκεκρουμένα, τεθλασμένα καὶ
ὀπωσδήποτε βεβλαμμένα μέρη. Ἐπὶ τεμαχίου τοῦ
Γοργονείου, μόλις ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους
εὐρεθέντος, διήλθε πολλακίς, ὡς φαίνεται, τὸ ἄρο-
τρον τοῦ γεωργοῦ καὶ διέρρηξε μέρη τινὰ τῆς
προσθίας ὄψεως τῆς πλακός.

Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως τῆς πλακός ὁ τε-
χνίτης δὲν ἐπέθηκεν οὐδὲν ἐπίστρωμα καθα-
ρωτέρου πηλοῦ, ὅποιον εἰς πάχος 0,02-0,03 μ.
φέρουσιν ἐπὶ τοῦ ἀκαθάριστου ὁμοίως καὶ χονδροει-
δοῦς πηλοῦ αἱ κλαζομέναι σαρχοφάγοι¹. Ἀπλῶς
μόνον ἐνεπότισεν αὐτὴν ἐλαφρῶς διὰ καθαρωτέρου
πηλοῦ τοῦ αὐτοῦ ἐρυθροῦ τόνου καὶ τὴν ἐπιφάνειαν
ταύτην ἐπιμελῶς ἐστίλβωσεν.

¹ Antike Denkmäler τόμ. I πίν. 44-46, τόμ. II πίν. 44. Ἴδε
τὸ κείμενον εἰς τοὺς πίνακας τούτους.

Ἐπὶ τοῦ ἐμποτίσματος δὲ τούτου, τὸ ὅποιον
ἔφραττε τοὺς ἀνοικτοὺς πόρους τοῦ ἀκαθάριστου πη-
λοῦ καὶ ἀπέκρυπτε τὰς τραχύτητας αὐτοῦ, παρε-
σκευάσθη τὸ καθαυτὸ ἔδαφος πρὸς ζωγράφησιν τῆς
παραστάσεως καὶ τῶν ἐκατέρωθεν ῥοδάκων, ἀφοῦ
ἐπεχρίσθη πᾶσα ἡ ἐπιφάνεια διὰ λεπτοτάτης
κιτρινολεύκου ἀλοιφῆς, τὴν ὅποιαν παρεῖχεν
ἡ ὀνομαστὴ κεραμίτις γῆ τῆς Κορίνθου¹. Ἡ ἀλοιφή
αὕτη εἰς τὰς ἡμετέρας μετόπας δὲν ἐπεκόθησεν
ικανῶς στερεὰ ἐπὶ τῆς στιλβωμένης καθαρωτέρας
ἐπιφανείας τῆς πλακός· ἀλλ' ὡς ἡ λευκὴ ἀλοιφή
εἰς τὰ βοιωτικὰ ἀγγεῖα², κατέστη πάνυ ἐξίτηλος
καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὀλίγα μόνον μέρη τῶν πλακῶν
εἶνε εὐδιάγνωστος, εἰς ὀλιγώτερα δὲ διετηρήθη
ικανῶς. Ἐπὶ τοῦ Γοργονείου διετηρήθη καλῶς καὶ
διακρίνεται ὡς λεπτοτάτη ἐπιδερμὶς κατὰ τὴν δε-
ξιὰν κάτω γωνίαν μεταξὺ τῶν παχέων βοστρύχων
τοῦ γενείου. Καὶ ἐπὶ τῆς μετόπης τοῦ κυνηγοῦ
κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν διακρίνεται καλῶς· ἔτι
δὲ εἰς τὴν τῆς Χελιδόνος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ
ἐν ἄλλοις θραύσμασιν.

Χρῶματα μετεχειρίσθη ὁ τεχνίτης τρία: τὸ
ἐρυθρόν, τὸ μέλαν, τὸ λευκόν. Ἄλλὰ τὸ ἐρυθρόν
εἰς τρεῖς ἀποχρώσεις· τουτέστιν ἐρυθρόφαιον, κε-
ραμόχροον καὶ πορφυροῦν.

Διὰ τοῦ ἐρυθροφαίου ἐπήλειψε τὸ εἰς τὴν ξύλω-
σιν κρυπτόμενον ἔσχατον περιθώριον τῶν πλακῶν.
Διὰ τοῦ αὐτοῦ χρώματος, ἐπανειλημμένως αὐτὸ
ἐναλείψας, ἀνέδειξε μελαντέρας τὰς ὀριζούσας τὸ
ὁρατὸν μέρος τῆς πλακός ταινιώσεις. Τὸ κεραμό-
χρον εἶνε τὸ χρῶμα τῶν σαρκῶν τῶν ἀνδρῶν. Τὸ
πορφυροῦν μετεχειρίσθη εἰς τὸ περιθώριον τῶν ῥο-
δάκων καὶ εἰς τοὺς χιτῶνας, ἐν μέρει δὲ ἐν ἐσωτε-
ρικοῖς κοσμήμασιν εἰς λεπτάς γραμμὰς. Τὸ μέλαν
πρὸς δῆλωσιν τῆς κόμης, τοῦ πώγωνος, τῶν ὀφρύων.
Τὸ λευκόν πρὸς δῆλωσιν τῶν γυμνῶν τῶν γυναι-
κειῶν μορφῶν· ἄλλως ὀλιγίστην, ὡς φαίνεται,
ἔκαμεν αὐτοῦ χρῆσιν· διακρίνεται κυρίως μόνον

¹ Τὴν κεραμίτιν ταύτην γῆν, ἧτις εἶνε ὁ πηλὸς πολυπληθοῦς σει-
ρᾶς κορινθιακῶν ἀγγείων (πρὸς E. Pottier, Catalogue des vases
antiques de terre cuite, 2me Partie σελ. 423) μετεχειρίσθησαν οἱ
ἐν Θέρμῳ τεχνίται ὡς ἐπίχρισμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον παχὺ καὶ
εἰς τοὺς κεράμους τῆς στέγης, ὡσαύτως δὲ ὡς ἐπίστρωμα πολὺ παχύ-
τερον διὰ τὰς προστύπους κεφαλὰς τῶν ὀρθοκεράμων αὐτῆς ἐν τῷ
ἡμέτερω ναφ τῶν μέσων περίπου τοῦ ἔκτου αἰῶνος.

² Jahrbuch III 1888 σελ. 325 πίν. 12.

εις τὰ πτερόεντα πέδιλα τοῦ Περσέως καὶ ἐν μέρει
εις τοὺς κοχλιοειδῶς συνεστραμμένους βοστρύχους
τῆς Χελιδόνας ἐπὶ τοῦ μετώπου. Μόνη ἢ μετόπη
τῶν τριῶν ἐνθρονισμένων θεοτήτων δεικνύει τὸ
λευκὸν χρῶμα εἰς τὰ κοσμήματα ἐν πολλῇ χρή-
σει· ἀλλ' αὕτη ἐξέρχεται τῆς λοιπῆς σειρᾶς, ἅτε
προφανῶς μετὰ φθορὰν τῆς ἀρχαίας ἐπιφανείας
ὑποστᾶσα διόρθωσιν ἢ ἀνακαινίσιν τελείαν ἐν πολὺ
ὕστεροις χρόνοις.

Τὰ χρώματα πάντα ἐπετέθησαν ἐπὶ νωπῆς τῆς
πλακῆς καὶ συνωπτήθησαν μετ' αὐτῆς· πλὴν δὲ
τοῦ λευκοῦ, ὅπερ μετὰ τῆς κιτρινολεύκου ἀλοιφῆς
ἐξεπρίβη, τὰ λοιπὰ παρέμειναν ἀνεξίτηλα, στερεο-
ποιηθέντα μετὰ τοῦ πηλοῦ.

Περὶ δὲ τῆς γραφικῆς τῶν παραστάσεων πα-
ρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς. Ὁ ζωγράφος διεχάραξεν ἐπὶ
τοῦ νωποῦ πηλοῦ γενικὸν τι σχῆμα τῆς παρα-
στάσεως, τὸ ὅποιον ὁμοίως οὐδαμοῦ ἐμφανίζεται ὡς
κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον εὐκρινῆς αὐτῆς διάγραμμα·
τὸ ἐγχάρακτον τοῦτο σχῆμα ἦτο ἀπλῶς βοηθητι-
κὸν πρὸς σχεδιογράφησιν τοῦ μερικωτέρου κατόπιν
καὶ ἀκριβοῦς περιγράμματος τῆς μορφῆς οὐχὶ δι'
ἐγγαράξεως πλεόν, ἀλλὰ διὰ τοῦ χρωστήρος, ση-
μειοῦντος πάντα τὰ ὅρια τοῦ ὑποτυπώματος τῆς
μορφῆς διὰ λεπτῆς διακριτικῆς μελαίνης γραμ-
μῆς¹. Ἀφοῦ δὲ τοιοῦτοτρόπως κατήρτισε τὸ ἀπλού-
στατον τοῦτο γραμμικὸν σχεδιάσμα καθ' ὅλα τὰ
ἐξωτερικὰ ὅρια τῆς μορφῆς καὶ ἐσωτερικῶς ὁμοίως
διὰ μελαίνων γραμμῶν ὑπετύπωσε τὸ σχῆμα τῆς
περιβολῆς τῶν προσώπων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν φε-
ρομένων ἀντικειμένων, ἐνήλειψε κατόπιν τὸ ἔδαφος
διὰ τῶν οἰκείων χρωμάτων.

Ἡ τεχνουργία αὕτη εἶνε ἢ μονοχρώματος γρα-
φικῆ τῆς ἀρχαίας πινακογραφίας ἐν γένει. Ὅπως
εἶνε φυσικόν, προκειμένου μάλιστα περὶ πηλίνων
πινάκων καὶ ἐπιφανειῶν τοίχων, τὸ ἔδαφος παρα-
σκευάζεται πάντοτε καταλλήλως πρὸς ὑποδοχὴν
τῶν χρωμάτων καὶ ἀνάδειξιν ἐπομένως εἴτε τῶν
κοσμημάτων εἴτε τῶν μορφῶν ἐπὶ χρίσματος κα-
θαροῦ λείου ἀνοικτῆς χοιρῆς. Χωρὶς δὲ νὰ παρα-
κολουθήσωμεν κατὰ γράμμα τὴν παράδοσιν περὶ
τῆς ἐν Σικυῶνι ἢ Κορίνθῳ πρώτης ἐφευρέσεως τῆς
γραφικῆς, εὐκόλως ἀναγνωρίζομεν, πῶς οἱ παλαιό-

¹ Ἐνιαχοῦ αὕτη εἶνε ἐρυθρά· ἴσως διότι ἀδιαφόρως ἐλάμβανεν ὁ
τεχνίτης τὸν χρωστήρᾶ του ἐκ τοῦ χρωματοσανίδου.

τατοὶ ζωγράφοι πραγματικῶς ὑπὸ τύπον σκιᾶς δι'
ἀπλῆς ἰχνογραφῆσεως ἐνὸς περιγράμματος ἀπει-
κόνισαν τὰς μορφὰς αὐτῶν καὶ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ
ἐδάφους ἀνέδειξαν κατόπιν ταύτας διὰ βαθυτέρου
τίνος τόνου¹. Ὅτι ὡς βαθύτερος τοιοῦτος τόνος
δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ληφθῆ ὁ μέλας, ὅστις ἐν τινι
περιόδῳ διὰ λόγους τεχνικοὺς ἐφηρμόσθη εἰς τὰ
μελανόμορφα διὰ τοῦτο λεγόμενα ἀγγεῖα, δύναται
νὰ θεωρηθῆ ὡσαύτως φυσικόν· ἀλλὰ καὶ ἀποκρούε-
ται ὁ τόνος οὗτος, ὡς ὀρθῶς παρετηρήθη², ὑπὸ τῆς
καλῶς νῦν ἡμῖν ἐκ πολλοῦ γνωστῆς συνηθείας τῶν
ἀρχαίων, παρὰ τοῖς ὁποίοις καθ' ὅλον τὸν ἑβδομον
καὶ ἕκτον αἰῶνα ὁ ἐρυθρὸς μὲν τόνος εἶνε ὁ κλα-
σικὸς πρὸς δῆλωσιν τῶν γυμνῶν μερῶν τοῦ σώμα-
τος, οὗτος δὲ μετὰ τοῦ κυανοῦ ἐν τῇ πολυχρωμίᾳ
αὐτῶν δεσπόζει, ἐνῶ πολὺ σπανιώτερον ὁ κίτρινος
ὡς τρίτος ἐν ταύτῃ ἐμφανίζεται καὶ ὁ μέλας ὅλως
διόλου ἐν ὑστέρᾳ μοίρᾳ ἔρχεται πρὸς δῆλωσιν ὀλί-
γων τινῶν λεπτομερειῶν. Ἦδη εἰς τοὺς μᾶλλον
προχωρημένους ἐκ τῶν ἀμφορέων τῆς Μήλου³ τὰ
πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν διακρίνονται ἐπὶ τοῦ θαμποῦ
λευκοῦ ἐδάφους δι' ἐρυθροῦ τίνος τόνου, ἐνῶ τὰ
τῶν γυναικῶν ἐπιφυλάσσονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους
τούτου. Αὕτη δὲ εἶνε καὶ ἡ πρώτη σαφῆς ὑποδή-
λωσις τῆς διὰ διαφόρου χρωματισμοῦ διακρίσεως
τῶν δύο γενῶν, ἧτις ταχέως κατόπιν τελειοποιεῖται
διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κεραμόχρου μὲν τόνου πρὸς
δῆλωσιν τῶν σαρκῶν τῶν ἀνδρῶν, διὰ λευκοῦ δὲ
τῶν γυναικῶν, πιθανῶς μάλιστα ἄνευ ἀποτόμου
ἐπεμβάσεως ὠρισμένων ἐφευρετῶν, ὡς θέλει ἢ πα-
ράδοσις, ἀλλὰ κατὰ τὴν φυσικὴν τῶν πραγμάτων
ἐξέλιξιν, καὶ ἴσως ὁμοῦ ἢ συγχρόνως μὲ τὰς γενι-
κωτέρας ἐξ Ἀνατολῆς καὶ εἰδικώτερον ἐν ταύτῃ
τῇ τέχνῃ ἐξ Αἰγύπτου ἐλθούσας ἐπιδράσεις κατὰ
τὸν ἑβδομον αἰῶνα⁴.

Ὅτι ὁμοίως ἰδιαιτέρως τὰς μετόπας τοῦ Θέρμου
χαρακτηρίζει κατὰ τὴν τεχνουργίαν ταύτην εἶνε ἢ

¹ Πρὸ. *Furtwängler* ἐν *Berliner philolog. Wochenschrift*
1894 σελ. 112.

² Πρὸ. *E. Pottier*, *Revue des études grecques* 1898 σελ. 380.

³ *Αρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* 1894 πίν. 13 καὶ 14.

⁴ Οἱ Αἰγύπτιοι διέκριναν διὰ διαφόρου τόνου τὰ ἀνδρῆκα καὶ γυ-
ναικεῖα πρόσωπα. Ὅτι εἰς τὰς Ἀθήνας πρέπει νὰ ἐντοπισθῆ διὰ τοῦ
ἐπὶ Σόλωνος, ὡς φαίνεται, ἀκμάσαντος Εὐμάχου ἢ ἐφευρέσεως τοῦ λευ-
κοῦ χρωματισμοῦ, εἶνε τοῦλάχιστον οὐχὶ πιθανόν. Πρὸ. *Studniczka*
ἐν *Jahrbuch II* 1887 σελ. 151. Καὶ ὁ Κορίνθιος Ἐκφαντος δυσ-
κόλως, νομίζω, εἶχε νὰ ἐφεύρῃ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ἐρυθροῦ τό-
νου ὅ,τι ἐν γένει ἦτο γνωστόν.

διαφορά αὐτῶν ἀπὸ τῶν προϊόντων τῆς ἰωνικῆς τέχνης καὶ ἡ πλήρης ἀναλογία πρὸς τὰ κορινθιακὰ ἔργα. Ἐνῶ αἱ κλαζομέναι σαρκοφάγοι, αἱ μὲ ζῶνας ζῶων κεκοσμημέναι οἰνοχοαὶ τῆς Ρόδου, αἱ κύλικες τῆς Κυρήνης καὶ τῆς Ναυκράτιος φέρουσι λευκὴν ἀλοιφήν ὡς ἔδαφος πρὸς ζωγράφησιν ἐπ' αὐτοῦ, οἱ δὲ τῆς Μήλου ἀμπορεῖς σκοτεινὸν τι λευκόν, τὰ ἐκ κοκκινωποῦ πηλοῦ μεγάλα ἀγγεῖα τῆς παλαιοκορινθιακῆς τέχνης, τὰ ὅποια τίθενται εἰς τὰ 600 περίπου καὶ ἐντεῦθεν, ἔχουσι τὸ αὐτὸ καὶ αἱ μετόπαι κιτρινολευκον ἔδαφος. Τὸν πηλὸν τοῦτον δεικνύουσι καὶ τὰ ἐκ Πέντε-Σκούφια πινακίδια τῆς Κορίνθου¹, ὅσα δὲν εἶνε κοκκινωπά καὶ ἐπομένως νεώτερα τῶν λοιπῶν, τὸ αὐτὸ δὲ ἔδαφος παρουσιάζεται καὶ ἐπὶ τοῦ πολυχρώμου πίνακος τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ ἀπεικονισμένου ἐν Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος τοῦ 1887 πίν. 7 (σελ. 115 ἑ. Benndorf). Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν τῶν μορφῶν ἡ αὐτὴ ἀναλογία παρατηρεῖται μετὰ τῶν ἡμετέρων μετοπῶν καὶ τῶν κορινθιακῶν ἀγγείων τῆς μνημονευθείσης σειρᾶς, ἡ αὐτὴ δὲ διαφορὰ πρὸς τὰ ἰωνικά. Εἰς τὰς σαρκοφάγους τῶν Κλαζομενῶν τὸ λευκὸν χρῶμα δὲν ἐμφανίζεται ὡς διακριτικὸν τῶν γυναικείων προσώπων, πολλὴ ὅμως χρῆσις αὐτοῦ γίνεται εἰς δῆλωσιν τῶν ἐσωτερικῶν λεπτομερειῶν τῶν μελαινῶν ἄλλως μορφῶν. Εἰς ἄλλα ἰωνικά τὸ λευκὸν κεῖται καὶ ὡς χρῶμα τῶν ἀνδρῶν, ἐν γένει δὲ ἡ χρῆσις καὶ ἄλλων χρωμάτων, τοῦ κυανοῦ π. χ. καὶ ἰσχροῦ πρὸς δῆλωσιν μερῶν τινῶν τῶν μορφῶν ἀνθρώπων καὶ ζῶων, εἶνε ἴδιον τῆς ἰωνικῆς τεχνουργίας. Τούναντιον ἡ φαιδρὰ αὐτῆ πολυχρωμία εἶνε ἄγνωστος εἰς τὰς μετόπας τοῦ Θέρμου, ὧν ὁ χρωματισμὸς συμφωνεῖ, ὡς εἴπομεν, πρὸς τὸν χρωματισμὸν τῶν μορφῶν τῶν μεγάλων κορινθιακῶν ἀγγείων καὶ οὐσιωδῶς πρὸς τὸν τῶν πινακιδίων. Ἡ ἐν Λούβρω κελεῖβη², ἡ παριστάνουσα τὸν Ἡρακλέα παρὰ τῷ Εὐρυτιῷ, ἥτις εἶνε τὸ ὠραιότατον παράδειγμα τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν κορινθιακῶν ἀγγείων καὶ δίδει ἰδέαν τῆς τότε ἐν Κορίνθῳ ἀσκουμένης μεγάλης τοιχογραφίας, δεικνύει τελείαν τὴν ἀναλογίαν τοῦ χρωματισμοῦ πρὸς τὰς ἡμετέρας

μετόπας, ἐνῶ συγχρόνως καὶ οἱ τύποι τῶν προσώπων αὐτῆς, ὅπως καὶ οἱ τῶν πινακιδίων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀνακαλοῦσι τελείως τοὺς τύπους τῶν μορφῶν τῶν μετοπῶν.

Προκειμένου περὶ τῆς περιωρισμένης ταύτης πολυχρωμίας τῶν ἡμετέρων μετοπῶν, κοινῆς εἰς τὰ μνημονευθέντα κορινθιακὰ ἔργα καὶ ἀντιθέτου ὅλως διόλου πρὸς τὰ πολυχρωμότερα ἰωνικά, πρέπει ἴσως νὰ παρατηρηθῇ καὶ τοῦτο. Τὰ πέταλα τῶν περιστοιχούντων ἐκατέρωθεν τὰς παραστάσεις ῥοδάκων ἐπεφυλάχθησαν ὁμοιομόρφως ἐπὶ τῆς κιτρινολευκοῦ ἀλοιφῆς τοῦ ἔδαφους. Δὲν εἶνε καὶ μέλανα καὶ ἐρυθρά, ὅπως συνήθως, ἐναλλάξ. Ἴνα ἀποφύγη τὴν σύμπτωσιν τοῦ ἐρυθροῦ τῶν πετάλων πρὸς τὸ ἐρυθρὸν τοῦ ἔδαφους, ἡδύνατο ὁ ζωγράφος, ἀπομιμούμενος πιστότερον τὴν φύσιν τοῦ ἀνθους, ὅπερ καθ' ἑκάστην στιγμὴν ἀνεκάλει εἰς αὐτὸν ἡ πραγματικότης, νὰ χρωματίσῃ διὰ λευκοῦ μὲν τὰ πέταλα, διὰ κιτρίνου δὲ τὸν κεντρικὸν κύκλον. Ἀλλὰ τὴν προσέγγισιν ἐν γένει πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωρότητα τῶν χρωμάτων γνωρίζει μόνον ἡ ἰωνικὴ τέχνη. Τοιαύτην ὅμως τάσιν τοῦ τεχνίτου, ὅστις βεβαίως διέθετε μέσα πρὸς τοῦτο, κύριος ὢν τῶν στοιχειωδῶν κυρίων χρωμάτων, δὲν βλέπομεν εἰς τὰς μετόπας, ὅπως οὐδὲ ἐν γένει εἰς τὰ ὀπωσδήποτε σκοτεινὴν πῶς ὄψιν παρέχοντα προϊόντα τῆς κορινθιακῆς ἀγγειογραφίας, ὅπου μόνον ὁ ἐρυθρὸς ἀναχρωματισμὸς ὀλίγων τινῶν μερῶν ἀνυψώνει τὴν παράστασιν ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ ὁμοιοδοῦς αὐτῆς τόνου καὶ ποικίλλει κἄπως αὐτήν. Οἱ τεχνῖται οὗτοι εἶνε φύσει νηφάλιοι καὶ αὐστηροί.

Ἡ ἐκατέρωθεν διὰ ῥοδάκων πλαισίωσις τῶν μετοπῶν, ὡς διακόσμησις τοῦ πίνακος, εἶνε εὐεξήγητος ἐκ τε τῶν παραδόσεων τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης, αἵτινες καὶ ὑστερώτερα διετηρήθησαν ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐκ τῶν συνηθειῶν τῆς κορινθιακῆς τέχνης. Ὅμοιοι ῥόδακες ἐν σειρᾷ περιζωννύουσι μυκηναϊκὸν ἀγγεῖον παρὰ *Furtwängler-Löschke*, *Mykenische Vasen* πίν. 38 ἀρ. 393. Τὸ ἕτερον περιθώριον παραστάσεως ἀποτελεῖ σειρὰ ὁμοίων ῥοδάκων καὶ ἐπὶ κλαζομενίας σαρκοφάγου (*Antike Denkmäler* πίν. 26)· πλαίσιον δὲ ἀνάλογον πρὸς τὸ τῶν μετοπῶν ἐκατέρωθεν ἀποτελεῖται ἐν τῷ μεγάλῳ ἀττικῷ ἀγγεῖῳ τοῦ Νέτου ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ. Κατὰ τὴν μορφήν ὅμως, ὑπὸ τὴν ὁποίαν οἱ Κορίνθιοι ἀγγειογράφοι, χάριν εὐκολίας μᾶλλον, μετεχειρίσθησαν αὐτὸν ὡς κό-

¹ Ἀπεικονισμένα ἐν *Antike Denkmäler* I πίν. 7. 8. II πίν. 23. 24. 29. 30. 39. 40.

² Ἴδε *E. Pottier*, *Vases antiques du Louvre* πίν. 49 E 635. Ἀπεικονίζεται μετὰ τῶν χρωμάτων ἐν *Longpérier*, *Musée Napoléon III* πίν. 22 καὶ ἐν *Rayet-Collignon*, *Histoire de la céramique* σελ. 72 πίν. 6.

σημημα διεσκορπισμένον ἐπὶ τῶν παραστάσεων τῶν ἀγγείων τῶν φερόντων ζώνας ζώων, δὲν ἐμφανίζεται εἰς τὰς μετόπας, ὅπως οὐδὲ ἐπὶ τῶν μεγάλων προμνημονευθέντων ἀγγείων, ἐνῶ συνειθίζεται ἔτι εἰς τὰ ἐκ Πέντε-Σκούφια πινακίδια. Τοιοῦτον δὲ σχῆμα δεικνύει τὸ πλαίσιον τῶν ῥοδάκων παραστάσεως ἀμφορέως ἀρχαίου παρὰ *Gerhard*, *Auserlesene griechische Vasen* πίν. 241. Εἰς τὰ πλαίσια προστύπων παραστάσεων ἐπὶ χαλκίων πλακῶν τῆς Ὀλυμπίας (*Olympia. Die Bronzen IV.* πίν. 39) ἐμφανίζεται τὸ πλέγμα, ἀλλ' οὐχὶ ῥοδάκων σειρά. Ὁ ἐν πίνακι 37 αὐτόθι ἀρ. 712 ῥόδαξ εἶνε μᾶλλον κόσμημα τοῦ ἐδάφους τῆς παραστάσεως.

Καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τέλος, αἵτινες παρέκειντο εἰς τὰς παραστάσεις, εἰ καὶ μία μόνη σώζεται, δεικνύουσι τὰς κορινθιακὰς συνθηεῖας τῶν τεχνιτῶν. Εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ Ἴωνες ἢ διόλου δὲν προσέγραφον ὀνόματα δηλωτικὰ τῶν προσώπων ἢ πολὺ σπανίως, ἐνῶ λαλίστατοι ἦσαν κατὰ τοῦτο οἱ Κορίνθιοι καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Ἀττικοί. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶνε, ὅτι τὸ ἐν ταῖς μετόπαις ἐμφανιζόμενον ἀλφάβητον εἶνε τὸ ἀρχαῖον κορινθιακόν, καθὼς ἀκριβέστερον θὰ διαλάβωμεν κατωτέρω.

Αἱ παραστάσεις τῶν μετοπῶν καθ' ἑκάστας. 1. Τὸ Γοργόνειον. Ὁ τύπος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον παρουσιάζεται ἐνταῦθα τὸ Γοργόνειον, εἶνε ὁ καθόλου ἀρχαῖκός, γνωστός ἐξ ἀπείρων παραλλαγῶν¹. Εἰδικώτερον ὅμως δύναται τὸ ἡμέτερον νὰ ταχθῆ μᾶλλον εἰς τὴν σειράν ἐκείνην, ἥτις ἢ οὐδεμίαν ἢ πολὺ μικρὰν χρῆσιν κάμνει τῶν ὄψεων, τουτέστι εἰς τὴν κορινθιακὴν, ἥτις κατὰ τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἰωνικὴν, χαλκιδικὴν καὶ ἀττικὴν. Εἰς τὸ ἡμέτερον ἐμφανίζεται εἰς μόνον ὄψιν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ ἀνερχόμενος, ὅστις βεβαίως εἶχε τὸν ἀντίστοιχόν του ἐκ τῆς ἐτέρας ἐλλειπούσης πλευρᾶς. Ἀλλ' ἡ κόμη δὲν φαίνεται ὅτι ἐσχηματίζετο ἐξ ὄψεων. Ὁ ἐλικοειδὴς σχηματισμὸς αὐτῆς ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὸ σπαρτιατικὸν Γοργόνειον, ὅπερ ἀπεικονίζεται ἐν *Archäologische Zeitung* 1881 πίν. 11, 3. Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα οὔτε πρὸς τοῦτο ὁμοιάζει τὸ τοῦ Θέρμου οὔτε πρὸς τὸ αὐτόθι ἐν πίνακι 17, 1 ἀπεικονιζόμενον τοῦ ξηροσάρκου καὶ ὅλως διόλου εἰδεχθοῦς τύπου, πρὸς ὃν

¹ Roscher's, *Lexicon der griech. u. röm. Mythologie* ἐν λέξει σελ. 1702 ἑ. (Furtwängler).

ἀντιτίθεται ὁ σαρκώδης καὶ πλατὺς κορινθιακὸς καὶ ἀττικὸς.

Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἡμετέρου, καὶ μοναδικόν, ὡς φαίνεται, ἀποτελεῖ ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ κόρη, ἀπομακρυνομένη ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ βολβοῦ, προσκλίνει τοσοῦτον πρὸς τὴν ῥίνα, ὥστε κάμνει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ κεφαλὴ συνῆγε τοὺς ὀφθαλμοὺς προσβλέπουσα ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς τῆς ἐν τῷ θριγκῷ θέσεως πρὸς τὰ κάτω. Τὸν καθόλου σχηματισμὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἄνευ ὅμως τοῦ ἀνωτέρω χαρακτηριστικοῦ, δεικνύει ὅμοιον καὶ τὸ παρὰ *Six*, *de Gorgone*, 1855 ἐν πίν. 1, III f ἀπεικονιζόμενον ἄνευ ὄψεων, πωγωνοφόρον Γοργόνειον. Ὅμοίως καὶ τὸ ἐν κύλικι κορινθιακῇ ἐν *Jahrbuch* II 1888 πίν. 12.

Τὸ κενὸν τὸ διαχωρίζον τὴν σάρκα τῆς ῥινὸς ἀπὸ τῶν ῥωθῶνων φαίνεται ὅτι ἀπέβαλε μόνον τὸ χρῶμα, δι' οὗ ἐδηλοῦτο ἡ πτυχή ἢ σχηματιζομένη αὐτόθι διὰ τὸ σιμὸν τῆς ῥινὸς καὶ τὴν ὀγκώδη προβολὴν αὐτῆς μεταξὺ τῶν ῥωθῶνων.

Χαρακτηριστικὸν ἰδιάζον εἰς τὸ ἡμέτερον Γοργόνειον εἶνε καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ πώγωνος. Πωγωνοφόρα ἐμφανίζονται πολλάκις τὰ Γοργόνεια¹ ἀλλ' ὁ πώγων δηλοῦται ἱκανῶς κατὰ φύσιν διὰ γραμμῶν βραχειῶν παραλλήλων, αἵτινες παριστάνουσι τὰς τρίχας. Εἰς τὸ ἡμέτερον ὅμως παχεῖς ἀραιὸι βόστρυχοι ὡσεὶ κόμης κατέρχονται οὕτως, ὥστε ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν μᾶλλον θὰ ὑπέθετέ τις ὅτι πρόκειται περὶ κόμης, καθόσον μάλιστα αἱ ἄκραι ἐκατέρωθεν πλεξίδες φαίνονται ὡς νὰ κατέρχωνται ὀπισθεν τῶν ἀφανῶν ὠτων. Ἀλλ' ὁ ἄνω φαινόμενος ἐλικοειδὴς σχηματισμὸς τῆς κόμης ἀποκλείει, νομίζομεν, τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ἄλλως ἐὰν διεξέλθωμεν πάσας τὰς γνωστὰς ἀπεικονίσεις Γοργονείων, οὐδαμοῦ θὰ εὕρωμεν ὅμοιον σχηματισμὸν εἴτε τῆς κόμης εἴτε τοῦ πώγωνος, καὶ ὡς μόνον ὅμοιον παράδειγμα γνωρίζω ἐξ αὐτοψίας τὸ ἐν κελέβῃ κορινθιακῇ ἐπὶ τῆς πλατείας ἄνω ἐπιφανείας τῆς μιᾶς λαβῆς παριστανόμενον. Ἡ κελέβη αὕτη εἶνε ἢ ἐν τῷ Βατικανῷ ἐν *Museo Gregoriano* ὑπ' ἀρ. 19 ἀποκειμένη. Ὁ πώγων παρίσταται καὶ ἐν τούτῳ καθ' ὅμοιον ἐντελῶς τρόπον, ἐν εἴδει παχέων βοστρύχων κόμης. Ἡ κελέβη, ἄνευ τοῦ Γοργονείου, ὅπερ, ἐννοεῖται, μόνον ἄνωθεν εἶνε ὁρατὸν, ἀπεικονίζεται παρὰ *Rayet-Collignon*, *Histoire de la céramique*, 1888, σελ. 73 fig. 37.

Τὰ χρώματα τῆς πλακὸς ἀπετρίβησαν πολὺ

ὀπωσδήποτε ἰκανῶς φαίνεται ἡ ἐφαρμοσθεῖσα ἐπ' αὐτῆς περιορισμένη πολυχρωμία, ἡ ἀκριβέστερον διχρωμία. Οἱ παχεῖς τοῦ πώγωνος βόστρυχοι ἦσαν βεβαίως ἐναλλάξ μέλανες καὶ ἐρυθροί. Ὁ μέλας χρωματισμὸς διετηρήθη πανταχοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐρυθρὸς τῆς γλώσσης τοῦλάχιστον καὶ τῶν χειλέων διακρίνεται ἔτι· κατὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι ὠμοίαζε τὸ ἡμέτερον Γοργόνειον πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδοῦσης ἐν τῷ ἀττικῷ ἀγγεῖῳ τοῦ Νέτου καὶ πρὸς τὸ ἐν κύλικι κορινθιακῆ ἀπεικονιζόμενον ἐν *Jahrbuch* 1898 πίν. 42. Πρβ. καὶ τὸ παρὰ *Furtwängler*, *Sammlung Somzee* σελ. 76 πίν. 42.

Περὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν τὸ Γοργόνειον κατεῖχε μετὰ τῶν μετοπῶν, ἐπιτρέπεται ἴσως νὰ εἰκασώμεν ὡς ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τῶν θραυσμάτων αὐτοῦ, ὅτι ἦτο ἡ τελευταία καὶ βορειοτάτη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς. Διότι ταῦτα εὑρέθησαν μετὰ τοῦ σώματος τῆς σφιγγός¹, ἣτις βεβαίως ἦτο γωνιάϊον ἀκρωτήριον, κατὰ τὴν βορειανατολικὴν τοῦ ναοῦ γωνίαν.

2. Ὁ κυνηγός. Ἡ παράστασις κυνηγοῦ, ἐπανερχομένου μετὰ τῆς λείας του ἐκ τῆς θήρας, δὲν εἶνε ἄγνωστος ἐκ τῆς ἀρχαίας τέχνης. Εἰς ἐν τῶν πινακιδίων τῶν ἐκ Πέντε-Σκούφια τῆς Κορίνθου (*Antike Denkmäler* I πίν. 8 ἀρ. 13) εἰκονίζεται κυνηγὸς καὶ παρ' αὐτῷ ὁ κύων· ἀλλ' ἐνταῦθα παρεστάθη πορευόμενος ἐπὶ θήραν ὄπλα φέρων ξίφος, δόρυ, φαρέτραν, ἴσως διὰ τοῦτο καὶ τόξον, ὅπερ δὲν φαίνεται. Ὅλως διόλου ἄλλη ἦτο ἡ παράστασις, τὴν ὁποίαν περιγράφει ὁ Ἡσίοδος ἐν *Ἀσπίδι Ἡρακλέους* στ. 302-304:

Τοὶ δ' ὠκύποδας λαγὸς ἤρευν
ἀνδρες θηρευταί, καὶ καρχαρόδοντε κύνε πρό,
ἰέμενοι μαρπέειν, οἱ δ' ἰέμενοι ὑπαλύξαι·

καὶ τὴν ὁποίαν βλέπομεν ἐπὶ κορινθιακῆς ληκύθου, ἀπεικονισμένης ἐν *Journal of hellenic Studies* XI πίν. II. Πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀνάλογος εἶνε ἡ ἐν φιάλῃ τοῦ βρετανικοῦ μουσείου παράστασις²· ὁ κυνηγὸς ἐνταῦθα κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν κύνα ἀπὸ ἱμάντος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου φέρει βλάβδον, ἐξ ἧς ὀπισθεν κρέμανται λαγὸς καὶ ἀλώπηξ. Καὶ ἐπὶ ὄλης τοῦ βρετανικοῦ μουσείου³ ὁ κύων

συνοδεύει τὸν θηρευτὴν, ἐκ δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου βλάβδου ἔμπροσθεν μὲν κρέμαται λαγὸς, ὀπισθεν δὲ ἀλώπηξ. Διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ καὶ τὸ μόνον αὐτοῦ ὄπλον, τὸ τόξον. Ἡ φαρέτρα διακρίνεται ἐν μέρει ἐπὶ τῶν νώτων ὀπισθεν τοῦ αὐχένος, ἐπὶ δὲ τοῦ στήθους φαίνεται ὀϊμάς, ἐξ οὗ ἐκρέματο ἡ φαρέτρα.

Τὸ τρίχωμα τῆς ἐλάφου, ἧς τὸ σῶμα εἶνε ἀκριβῶς περιγεγραμμένον διὰ μελαίνης γραμμῆς, δηλοῦται διὰ μελάνων γραμμιδίων ὡς στιγμάτων ἐπὶ τοῦ κιτρινολεύκου¹ ἐδάφους. Τοῦ δὲ κάπρου τὸ περίγραμμα εἶνε ἐναληλιμμένον διὰ μέλανος χρώματος· ἡ τανύθριξ μῆριγξ δηλοῦται δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν· ἐπιφυλαγμένοι ἐπὶ τοῦ κιτρινολεύκου ἐδάφους εἶνε οἱ χαυλιόδοντες.

Ἡ κόμη τοῦ ἀνδρὸς περιβάλλεται ὑπὸ ταινίας, ἣτις δηλοῦται διὰ δύο γραμμῶν ἐρυθρῶν. Κατέρχεται δὲ τὸ μὲν ἐπὶ τῶν νώτων, τὸ δὲ δεξιόθεν — καὶ ἀριστερόθεν βεβαίως — ἐπὶ τοῦ στήθους, εἰς δύο πλεξιῶδες ἐκατέρωθεν διηρημένη. Μύστακα δὲν φέρει, ὁ δὲ πώγων προέχει ὀξέως πρὸς τὰ ἔμπρός, κατὰ τὸν κατὰ συνθήκην τρόπον τῆς μελαίνης ἐναλείψεως τοῦ καθόλου περιγράμματος αὐτοῦ, ἄνευ ἀκριβεστερας δηλώσεως τοῦ σχήματος. Καὶ ἡ ῥίς πολὺ προέχει ὀξεῖα. Μολονότι δὲ λείπει ἡ κορυφή τοῦ κρανίου, εὐκόλον εἶνε νὰ παρατηρήσῃ τις, ποῖον εἶνε τὸ σχῆμα τὸ ἀποτελούμενον διὰ τῆς λοξῆς τῆς ῥίνος γραμμῆς καὶ τῆς κυρτώσεως τοῦ κρανίου. Ἐνῶ δηλονότι εἰς τὰ πρόσωπα τῆς ἰωνικῆς τέχνης ἡ ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς ῥίνος πρὸς τὴν κύρτωσιν ταύτην τοῦ κρανίου γραμμὴ εἶνε συμμετρικῶς καμπύλη², ἐνταῦθα τὸ μέτωπον προβαίνει πῶς, ἀντὶ νὰ εἰσέχη ὡς εἰς τὰ ἰωνικά· ἡ ῥίς ἐπομένως σχηματίζει εἰσοχὴν κατὰ τὴν ῥίζαν ἀντὶ νὰ ἐκτείνεται ἡ γραμμὴ αὐτῆς ἄθλαστος μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου, ὅπως εἰς ἐκεῖνα. Τὸ σχῆμα τοῦτο εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ βλέπομεν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἐκ Πέντε-Σκούφια κορινθιακῶν πινακιδίων.

Καὶ ὁ ὄφθαλμὸς εἶνε οὐχὶ ὁ ἐπιμήκης τῶν ἰωνικῶν προσώπων, ἀλλ' ὁ στρογγύλος μᾶλλον τῶν κορινθιακῶν παραστάσεων· ἐκτός ὅτι εἰς τὰ ἰωνικά καὶ ὁ τοῦ ἀνδρὸς ὀφθαλμὸς παριστάνεται κατὰ

¹ Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πίνακος εἶνε κατὰ τι ἀτελής. Τὸ σῶμα τῆς ἐλάφου δὲν εἶνε κεραμόχρουν, οἷον φαίνεται ἐπὶ τοῦ πίνακος· καὶ τὸ ἀριστερόν ἡμισυ τοῦ χιτῶνος δὲν εἶνε κίτρινον, ὅπως οὐδὲ ἡ βλάβδος. Καὶ τοῦ κάπρου τὸ σῶμα δὲν εἶνε πορφυροῦν ἀλλὰ μέλαν, ὅπως τοῦ πώγωνος, τῆς κόμης.

² *Athen. Mitteilungen* 1898 σελ. 59 (Zahn).

¹ Ἴδε *Archaeolog. Ephem.* 1900 σελ. 209.

² *Revue archéologique* 18, 1891 σελ. 361 ἔ. *Scènes de chasse* (Fossey): Ἴδε αὐτόθι σελ. 363.

³ Αὐτόθι σελ. 367 fig. 2. Πρβ. καὶ σελ. 369 fig. 3.

τὸ αὐτὸ γυναικεῖον ἐπίμηκες ὄλως διόλου σχῆμα¹. Εἰς τὰ κορινθιακὰ ἀγγεῖα ἐκατέρωθεν τῆς κυκλικῆς κόρης ὑπάρχει ἀπλή μόνον γραμμὴ ἐγγάρρακτος, ἐνῶ ἐνταῦθα ἐκατέρωθεν σχηματίζεται τριγωνίδιον· ἀλλ' ἡ διαφορὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἀπλότητος, ἣν συνεπάγεται ἡ ἐγγάρραξις, ἐνῶ ἐνταῦθα ὁ ζωγράφος μὲ τὸν χρωστῆρα εὐκολύνετο περισσότερον εἰς τὴν διαγραφὴν πληρεστέρου πως σχήματος. Καὶ εἰς τὰ ἐκ Πέντε-Σκούφια πινακίδια ἐμφανίζεται πολλαχοῦ τοῦτο τὸ γραφικώτερον σχῆμα.

Εἰς τὰ μεγάλα κορινθιακὰ ἀγγεῖα, τὰς κελέβας, ὅπως καὶ εἰς τὰ πινακίδια ταῦτα, εὐρίσκομεν καὶ τοῦ σώματος ὄλου τὸν τύπον ἀπαράλλακτον πρὸς τὸν ἡμέτερον κυνηγόν. Ἐπὶ τῆς κελέβης, ἐφ' ἧς παρίσταται ὁ Ἡρακλῆς παρὰ τῷ Εὐρυτίῳ, ὁ τεμαχιζὼν τὸ κρέας ἀνὴρ εἶνε ὁμοίωτος πρὸς τὸν ἡμέτερον. Ὡσαύτως δὲ ἐπὶ τῶν πινακιδίων· ἐπὶ παραδείγματος ὁ Ποσειδῶν ἐν *Antike Denkmäler* τόμ. I πίν. 7 ἀρ. 1 καὶ τόμ. II πίν. 24 ἀρ. 11 ἢ πίν. 29 ἀρ. 8, ὁ Ζεὺς ἐν *Jahrbuch* 1897 σελ. 17 fig. 6 καὶ ἄλλα. Ὁ τύπος οὗτος εἶνε ὁ ἐπίμηκεστερος μὲ στενήν τὴν ὄσφυν καὶ ἐξέχοντα διὰ τοῦτο τὰ ἰσχύα, ἐνῶ τὰ ἰωνικὰ σώματα εἶνε βραχύτερα καὶ πληρέστερα, ὅπως βλέπομεν αὐτὰ εἰς τὰς ἐκ Καίρης (*Cervetri*) τοιχογραφίας τὰς ἐν Λούδρω καὶ ἐν τῷ βρεττανικῷ μουσεῖῳ ἀποκειμένης².

Τὸ ἐνδύμα ἀποτελεῖται ἐκ χιτῶνος ἀχειριδῶτου βραχέος, στενωῶς ἐζωσμένου. Αἱ παρυφαὶ εἰς τοὺς βραχίονας καὶ εἰς τὸν λαιμὸν ἔχουσιν ἀπλοῦν κόσμημα ὀδόντων ἢ σφηνίσκων ἐναλλάξ μελάνων καὶ ἐρυθρῶν³. Ἀξιοσημεῖωτον εἶνε ὅτι ὁ χιτῶν κατὰ τὸ στῆθος εἶνε δίχρους, ἤτοι κατὰ τὸ ἡμισυ πορφυροῦς καὶ κατὰ τὸ ἡμισυ ἐπιφυλαγμένος εἰς τὸ κιτρινόλευκον ἔδαφος, ὥστε καὶ ἐνταῦθα ἐφηρμύσθη οὐχὶ πολυχρωμία, ἀλλ' ἀπλουστάτη διάκρισις μετὰξὺ ἐνὸς χρώματος καὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Κοσμηματικόν τινα πλοῦτον, εἰ καὶ αὔθις οὐχὶ πολύχρωμον, δεικνύει ὁ χιτῶν εἰς τὸ κάτωθεν τῆς ζώνης μέρος. Τὸ κράσπεδον ὄλον κοσμεῖται διὰ πλέγματος δικτυωτοῦ ἰκανῶς συνθέτου⁴ λοξῶς καὶ ἄλλῃ ταινίᾳ ὁμοίου πλέγματος φέρεται ἀπὸ

τῆς ζώνης ἀριστερόθεν ἐπὶ τὰ δεξιὰ πρὸς τὸ κράσπεδον κάτω, ἐκατέρωθεν δὲ τῆς ταινίας ταύτης εἰκονίζονται ῥόδακες, εἰς ἀριστερόθεν καὶ δύο δεξιόθεν μὲ ἐναλλάξ μέλανα καὶ ἐρυθρὰ τὰ πέταλα. Τὸ ἔδαφος δὲ τοῦ μέρους τούτου τοῦ χιτῶνος ἐκατέρωθεν τῆς λοξῆς ταινίας εἶνε δίχρουν ὡσαύτως, πορφυροῦν καὶ μέλαν.

Ἀκριβῶς τοιαύτη τοῦ χιτῶνος διακόσμησις μοὶ εἶνε ἄγνωστος ἀλλαχόθεν. Γενικὴν ἀναλογίαν δεικνύει τὸ ἐνδύμα τοῦ Ἑρμοῦ ἐπὶ ἀμφορέως τῆς Μήλου ἐν Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τοῦ 1894 πίν. 14, ὅπερ εἶνε κατάστικτον διὰ μικρῶν ῥοδάκων ὄλως διαφοροῦ σχήματος. Ῥόδακα καὶ ἀστερίσκους περὶ τὴν ὄσφυν δεικνύει τοῦ Πάριδος ὁ ἀχειριδῶτος χιτῶν παρὰ *Gerhard*, *Auserlesene griech. Vasen* πίν. 227. Ἀλλὰ τὴν πλησιεστάτην ἀναλογίαν δεικνύει αὔθις ἐν τῶν ἐκ Πέντε-Σκούφια πινακιδίων. Ἡ ἀνδρική μορφή ἐν *Antike Denkmäler* II πίν. 24 ἢ ὑπ' ἀρ. 12 ἔχει ἐξηρητημένον ὡς κόσμημα ἐκ τῆς ζώνης ἐπὶ τοῦ μηροῦ δι' ἰμάντος ῥόδακα, ὁμοίως δὲ αὐτόθι I πίν. 8 ἀρ. 16. Ἡ χρῆσις δὲ αὐτοῦ ἢ τοιαύτη ἐξηγεῖται ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τῆς κορινθιακῆς τέχνης. Τῷ ὄντι ῥόδακες χρυσοὶ ἐρραμιμένοι εἰς τὰ ἐνδύματα εἶνε συνήθεια χαλδαϊκὴ καὶ φοινικικὴ¹. Διαδήματα κεφαλῶν γυναικῶν τῆς κυπριακῆς τέχνης κοσμοῦνται ὡσαύτως διὰ σειρᾶς ῥοδάκων προστύπων, ἐν μάλιστα διάδημα φέρει τριπλῆν ῥοδάκων σειρὰν². Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔδαφος τοῦ χιτῶνος τοῦ κυνηγοῦ, ἐφ' οὗ εἰκονίζονται οἱ ῥόδακες, εἶνε χρωματισμένον, τὰ πέταλα ἐπιφυλάσσονται εἰς τὸ ἔδαφος τοῦτο, διακρινόμενα ἀπ' αὐτοῦ διὰ μικροῦ γύρου ἐπὶ τῆς κιτρινολεύκου ἀλοιφῆς, ὅστις ἔμεινεν ἀχρωμάτιστος.

Τὸ δικτυωτὸν πλέγμα, πολὺ σύνηθες εἰς τὴν ἰωνικὴν τέχνην³, δὲν εἶνε ἄγνωστον καὶ εἰς τὴν κορινθιακὴν⁴. Ἀπλοῦν ὄλως διόλου εὐρίσκεται ὡς κόσμημα τοῦ περιθωρίου εἰς χαλκᾶ τῆς Ὀλυμπίας⁵, ὡς προανεφέραμεν. Ἀλλὰ καὶ πολύπλοκον εὐρίσκομεν αὐτὸ ὡς κόσμημα κορινθιακῆς ληκύθου

¹ Athen. *Mittheilungen* 1887 σελ. 23 (*Studniczka*). *Jahrbuch* 1892 σελ. 189 (*Mayer*).

² Εἶδον αὐτὰ ἐν Λούδρω αἰθούσῃ Α προθήκῃ I.

³ Πρὸς. *Bulletin de coresp. hellén.* 1897 σελ. 467 (*Pottier*). Δὲν εἶνε ὁμοῦς ἄγνωστον καὶ εἰς τὰ γεωμετρικά, εἰς τὰ ὅποια διεδιδάσθη ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης· ἴδε *Jahrbuch* 14, 1899 σελ. 41 fig. 27 (*Sam Wide*).

⁴ Πρὸς. *E. Pottier*, *Vases antiques du Louvre* E 612 ἀρῶδαλλος πίν. 43. σελ. 52.

⁵ Olympia. *Die Bronzen* ἐν πίν. 39 διάφοροι πλάκες.

¹ Πρὸς. *Zahn*, ἐνθ' ἄνωτ. καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τεσσάρων κεφαλῶν κλαζομένης σαρκοφάγου ἐν *Antike Denkmäler* II 25.

² Ἡ ἐν Λούδρω ἀπεικονίζεται ἐν *Longperier Musée Napoléon* III πίν. 13· ἢ δὲ ἐν τῷ βρεττανικῷ μουσεῖῳ ἐν *Journal of hellenic Studies* X 1889, σελ. 243 πίν. 7 (*Murray*).

³ Ἰδε πίν. 3 σχῆμα B.

⁴ Ἰδε πίν. 3 σχῆμα A.

ἀπεικονιζομένης ἐν *Archäologische Zeitung* 1883 πίν. 10 (πρὸς αὐτόθι σελ. 158· Furtwängler), ἐν χαλκῷ 'Ὀλυμπίας', ἐν χαλκῷ ἀπεικονιζομένῃ ἐν 'Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι 1892 πίν. 10 ἀρ. 3 καὶ ἐπὶ ληκύθου κορινθιακῆς ἀπεικονιζομένης ἐν *Journal of hellenic Studies* 1890 πίν. I. Μία δὲ τῶν πολλαπλῶν βεβαίως παραλλαγῶν τοῦ πολυσυνθέτου τούτου, γνωστοῦ εἰς πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, εἶνε καὶ τὸ ἡμέτερον.

Τὰ πέδιλα ἔχουσι τὴν μορφήν τῶν τοῦ Ἡρακλέους παραδείγματος χάριν ἐπὶ τοῦ ἐκ Μήλου ἀμφορέως ('Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1894 πίν. 13-14).

3. Περσεύς. Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχαιοτάτας παραστάσεις ὁ Περσεύς φεύγων πρὸ τῶν Γοργόνων ἐμφανίζεται καὶ ἐνταῦθα φέρων κυνέην, ξίφος, πτερόεντα πέδιλα καὶ τὴν κίβισιν μετὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης. Τὸ κλασικὸν χωρίον, τὸ μαρτυροῦν περὶ τῆς ἐμπνεύσεως ταύτης τῶν καλλιτεχνῶν, εἶνε τὸ τοῦ Ἡσιόδου ἐν Ἀσπίδι Ἡρακλέους στίχῳ 216 ἐ, ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον εἰς τὴν ἡμετέραν παράστασιν. Διότι ἄλλως πολλαὶ εἶνε καὶ ἐνταῦθα αἱ παραλλαγαὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν τριῶν μνημονευθέντων γνωρισμάτων. Ἐπὶ ἀμφορέως μελανομόρφου παρὰ *Gerhard*. *Auserlesene griechische Vasen* πίν. 216 ἡ κίβισις εἶνε ἐξηρητημένη ἐκ τοῦ βραχίονος ὡς μικρὰ πήρα, ὁ δὲ ἦρωσ οὐδὲν ὄπλον φέρει οὐδὲ τὰ πτερόεντα πέδιλα φορεῖ. Ἄλλ' ἡ μικρὰ πήρα, ἐκ χειρὸς φερομένη, εἶνε ἐν γένει κατὰ τι νεωτέρα συνήθεια¹. Ἐπὶ τεμαχίου μελανομόρφου ἀγγείου τῆς Ἀκροπόλεως ('Ἀρχαιολογ. Ἐφημερ. 1885 πίν. 5 ἀρ. 4) τὴν κίβισιν κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἐν αὐτῇ δὲ φαίνεται ὡς Γοργόνειον ἢ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης, καὶ φορεῖ μὲν τὰ πτερόεντα πέδιλα, ἀλλ' οὐδὲν ὄπλον φέρει. Ὡς πήρα μικρὰ παριστάνεται καὶ ἡ κίβισις ἢ ἡ Χάρις φέρει πρὸς τὸν Περσεῖα παρὰ *Gerhard*, *Auserl. gr. Vasen* πίν. 323, 2. Ξίφος, πτερόεντα πέδιλα, κυνέην καὶ κίβισιν ὡς μικρὰν πήραν φέρει ὁ Περσεύς ἐπὶ αἰγινητικῆς κύλικος ἐν *Archäologische Zeitung* 1882 σελ. 201 πίν. 9. Οὐδὲν ὄπλον φέρει εἰς τρίποδα ἐκ Τανάγρας, ἀλλὰ κυνέην καὶ κίβισιν ἐν *Archäologische Zeitung* 1881 σελ. 29 πίν. 3. Ἡ κυνέη δὲ ἀδιαφόρως ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ τέχνῃ ἐμφανίζεται ὡς ἀπλοῦς πῖλος ἢ ὡς πέτασος μὲ στενὸν γῦρον, πάντοτε ἄνευ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς πτερύ-

γων, αἵτινες μετὰ τῆς ἄρπης ἀντὶ τοῦ ξίφους εἶνε γνώρισμα νεωτέρας τέχνης. Μὲ πέτασον καὶ κίβισιν ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος ἐξηρητημένην, ἄνευ τῶν πτεροέντων πεδύλων καὶ τοῦ ξίφους, ἐμφανίζεται ἐν κορινθιακῇ ὄλπῃ, ἐνθα ὁ Περσεύς ῥίπτει πλακούντια εἰς τὸ κῆτος τὸ κατὰ τῆς Ἀνδρομέδας ἐκπεμφθέν¹.

Ἐπὶ τῆς ἡμετέρας μετόπης γνώρισμα ἰδιαίτερον καὶ μοναδικὸν ἀποτελεῖ ἢ ἐν τῇ κίβισι φερομένη κεφαλὴ τῆς Μεδούσης. Ἐντὸς τῆς κίβισεως κρύπτεται τὸ μέχρι τοῦ στόματος κάτω μέρος τοῦ προσώπου, ὅλον δὲ τὸ λοιπὸν εἶνε ὁρατόν· ἀλλ' ἡ κεφαλὴ δὲν ἔχει διόλου τὴν θηριώδη καὶ εἰδεχθῆ Γοργονείου ὄψιν. Εἶνε ἀνθρωπίνη κεφαλὴ γυναικός, ἀπεικονιζομένης κατ' ἐνώπιον, ἥς τὴν ἐκλιποῦσαν ζωὴν δηλοῦσιν οἱ κεκλεισμένοι ὀφθαλμοί. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην ἀπόπειραν τῆς ἀρχαιοτάτης τέχνης πρὸς δῆλωσιν τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου². Εἶνε δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ἐν τῇ τέχνῃ τῶν ἡμετέρων μετοπῶν ἐμφανίζεται μετὰ τινος κατὰ φύσιν ἀποδόσεως τοῦ σχήματος τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐν γένει, ἣτις εἶνε ξένη πρὸς τὸν τρόπον αὐτῆς· οἷοτι καὶ ὁ βολβός ἔχει φυσικὸν σχῆμα καὶ αἱ βλεφαρίδες σαφῶς χαρακτηρίζονται καὶ αὐταὶ αἱ ὀφρῦες ἔχουσι φυσικώτερον σχῆμα.

Περὶ τοῦ χιτῶνος ἰσχύουσιν ὅσα περὶ τοῦ κυνηγοῦ ἐλέχθησαν. Τὸ πλέγμα εἶνε ἐνταῦθα μόνον³. Πρὸς δῆλωσιν πτυχῶν εἰς τὸ ἀνασυρόμενον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ μέρος τοῦ χιτῶνος οὐδεμία ἀπόπειρα ἔγινε. Τὸ μέγα ξίφος, κρεμάμενον ἐκ τελαμῶνος πλατέος, ἔχει ὀριζοντίαν διεύθυνσιν παρὰ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν ἕνεκα τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω βιαίας φορᾶς τοῦ ἦρωος.

4. Ἡ Χελιδῶν. Τὸ προσγεγραμμένον εἰς τὴν μίαν μορφήν ὄνομα καὶ ἡ στάσις τῶν δύο γυναικῶν καθιστᾷ κατὰ πρῶτον λόγον πιθανόν, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ μύθου τῆς Πρόκνης καὶ Φιλομήλας καὶ τῆς σφαγῆς τοῦ Ἴτυος. Ἐλάχιστά τινα μόνον ἔχνη ἀδιάγνωστα σώζονται ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, περὶ τὸ ὅποσον αἱ δύο αὐταὶ γυναῖκες ἡσχολοῦντο. Ἴσως ἦτο ὁ νεκρὸς τοῦ Ἴτυος ἢ ἡ παρασκευὴ τῶν τεμαχίων αὐτοῦ πρὸς τὸ δεῖπνον τοῦ Τηρέως. Ἀλλὰ

¹ *Rayet-Collignon*, *Histoire de la céramique* σελ. 75 fig. 38.

² Πρὸς *Monuments grecs publiés par l'Association pour l'encouragement des études grecques* N° 23-25, 1895-97 2me volume σελ. 11 ἐ.

³ Ἴδε πίν. 4 σχῆμα Α.

¹ Ἐνθ' ἀνωτέρω πίν. 37 ἀρ. 697.

² *Archäologische Zeitung* 1881 σελ. 30 (Furtwängler) πίν. 30.

δὲν εἶνε ἀδύνατον, ὅτι ἡ παράστασις οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν μῦθον τοῦτον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἴσως τὸ ὄνομα τῆς ἐτέρας τῶν γυναικῶν δὲν θὰ ἦτο τὸ τοῦ πτηνοῦ, εἰς ὃ μετὰ τὴν ἐγκληματικὴν πρᾶξιν μετεμορφώθη αὕτη. Ἐλάχιστά τινα ἴχνη δεικνύουσιν, ὅτι μετὰ τὸ ὄνομα Χελιδῶν ἠκολούθει καὶ ἄλλη λέξις, καὶ παρὰ τὰ νῶτα δὲ τῆς ἀπέναντι γυναικὸς ὑπάρχουσιν ἴχνη, γραμμῶν πιθανῶς.

Ὁ ποδῆρης ὀριζὸς χιτῶν τῶν γυναικῶν ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι ἐνῶ εἰς τὸ ἄνωθεν τῆς ζώνης μέρος εἶνε μονόχρους πορφυροῦς ἄνευ ποικιλιατὸς τινος, εἰς τὸ κατώτερον μέρος ποικίλλεται διὰ τριγωνιδίων ἐναλλάξ μελάνων, πορφυρῶν καὶ ἐπιφυλαγμένων εἰς τὸ ἔδαφος, τοῦλάχιστον τὸ τῆς Χελιδόνος, διότι ὁ τῆς ἀπέναντι ἐκοσμεῖτο ἴσως μόνον ὑπὸ τοῦ μαιάνδρου.

Ὁ τύπος τοῦ προσώπου τῶν δύο γυναικῶν μᾶς φέρει αὖθις εἰς τὰς ἐπὶ τῶν κορινθιακῶν κελεβῶν καὶ πινακιδίων γυναικειᾶς μορφᾶς. Παραβλητέαι π. χ. αἱ ἐν *Antike Denkmäler* II πίν. 29 ἄρ. 8, πίν. 30 ἄρ. 1, ἡ Κόρη ἐν τῇ κελεύθῃ E 645 σελ. 59 πίν. 51 τῶν *Vases antiques du Louvre* ὑπὸ *E. Pottier* καὶ ἄλλαι. Ἡ αὐτὴ δὲ διάκρισις ἀπὸ τοῦ ἰωνικοῦ τύπου παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τῆς γραμμῆς ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς ῥινὸς πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ κρανίου· ἡ γραμμὴ αὕτη διὰ τῆς εἰσοχῆς τῆς ῥίζης τῆς ῥινὸς καὶ τῆς προεξοχῆς τοῦ μετώπου ἀποβάλλει τὴν ἰωνικὴν συμμετρικὴν καμπυλότητα. Οἱ ὀφθαλμοί, ὀλίγον μόνον διαφέροντες τῶν ἀνδρικών, εἶνε ὅλως διάφοροι τῶν ἐπιμήκων ἰωνικῶν καὶ σχεδὸν ὅμοιοι πρὸς τοὺς τῶν πινακιδίων τῆς Κορίνθου. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑποτύπωσιν καθόλου, ἐξ ἧς ἐννοεῖται λείπει πᾶσα ἔκφρασις καὶ ἀτομικὸς χαρακτηρισμὸς, αἱ δύο γυναῖκες τῆς μετόπης ἀνακαλοῦσι τὰς γυναῖκας τῶν κορινθιακῶν κελεβῶν καὶ πινακιδίων. Ἡδὴ ἡ ὑποτύπωσις αὕτη δεικνύει πρόοδόν τινα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς μορφὰς τῶν ἀμφορέων τῆς Μήλου, καὶ τῶν τελειοτέρων· ἀλλ' ὕστερεῖ εἰσέτι τῆς ὑποτύπωσιν τῶν μορφῶν ἐν κορινθιακῇ κύλικι τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἀπεικονιζομένη ἐν *Αρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος* πίνακι 7 ὑπ' ἄρ. 1, ὅπου ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Σοφοῦλης ὅτι ὑπάρχει τάσις τοῦ τεχνίτου πρὸς ἀτομικὸν χαρακτηρισμὸν ἐκατέρας τῶν μορφῶν. Αἱ ἡμέτεραι, «σχῆματα μόνον γυναικειᾶς μορφῆς», εἶνε παντελῶς ὅμοιοι

πρὸς ἀλλήλας, ὅπως ἄλλως πᾶσαι ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν αἱ μορφαὶ τῆς βαθμιδῆς ταύτης τῆς τέχνης, ἐν αἷς οὐδεμία λεπτοτέρα καὶ τολμηροτέρα γραμμὴ δὲν δεικνύει ἀφύπνισιν τοῦ ἀληθοῦς καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος.

5. Τὰ τρία ἐνθρονισμένα πρόσωπα. Ἡ μετόπη αὕτη ἐξέρχεται τοσοῦτον ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν λοιπῶν τεσσάρων, ὡς καὶ τῶν ἀσυναρμόστων θραυσμάτων τῶν λοιπῶν, ὥστε πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἢ ὅτι ἐγγράφη βραδύτερον ποτε πρὸς ἀντικατάστασιν ἄλλης παλαιότερας ἢ ὅτι φθαρεῖσα ἀνεκαινίσθη ἀπλῶς ἐν τινι ὑστέρῳ χρόνῳ ἐπὶ τῶν σχημάτων τῆς ἀρχαίας.

Πρῶτον ἡ ἐκατέρωθεν πλασίωσις δεικνύει ῥόδακας ἄλλου σχήματος καὶ ἀραιότερον διατεταγμένους· ἀλλ' οὐδὲ ἀντιστοιχοῦσιν οὗτοι πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῆς μιᾶς καὶ ἄλλης πλευρᾶς. Δεύτερον λείπει ὀλόκληρον τὸ κάτωθεν περιθώριον, ἀποκοπὴν ὡς φαίνεται μετὰ φθοράν· τὴν προὔπαρξιν αὐτοῦ δεικνύει ὁ κατὰ τὸ ἤμισυ ἀπομείνας ῥόδαξ κάτω δεξιόθεν¹. Τρίτον τὰ κοσμήματα τῶν ἐνδουμάτων καὶ τοῦ θρόνου ἀνήκουσιν εἰς ἐποχὴν οὐχὶ προγενεστέραν τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Πρέπει ὅμως νὰ δεχθῶμεν μᾶλλον ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὴν ἀρχαιοτέραν πλάκα, ἀνεκαινισθεῖσαν κατόπιν ἐπ' αὐτῶν τῶν γραμμῶν οὕτως εἰπεῖν τῆς ἀρχαίας, ἢ ὅτι αὕτη ἐπλάσθη καὶ ἐγγράφη ἐν ὑστέρῳ ὅλως διόλου χρόνῳ. Διότι ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἔλειπε τὸ κάτω περιθώριον οὐδὲ θὰ ἀπετελεῖτο ἡ πλάξ ἐξ ἐνὸς μεγάλου τεμαχίου, ὅπερ περιέχει ἤδη τὰς μορφὰς, καὶ ἐξ ἐνὸς μικροῦ, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου μόλις εἰσέδυσον αἱ κορυφαὶ τῶν κεφαλῶν τῶν προσώπων. Εἰς τὴν ἀριστερὰν στήλην τῶν ῥοδάκων φαίνονται ἐγκεχαραγμένοι οἱ κύκλοι παλαιότερων ῥοδάκων συνεφαπτομένων, ἢτοι ὁμοίων πρὸς τοὺς τῶν λοιπῶν μετοπῶν. Τέλος ἐπὶ ὅλως διόλου νεωτέρας πλακῆς καὶ οἱ τύποι τῶν προσώπων θὰ ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τοὺς χρόνους, οὐχὶ δὲ τόσον πλησιάζοντες πρὸς τὰς ἀρχαϊκὰς πάλιν μορφὰς.

Ὅτι ὁ τύπος οὗτος τοῦ προσώπου εἶνε ὁ ἀρχαϊκός, εἶνε φανερόν. Καὶ ὅμως ὑπάρχει καὶ διαφορὰ τις εἰς τὸν κατὰ φύσιν μᾶλλον σχηματισμὸν τοῦ ἀνθερεῶνος, τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥωθῶνων, οἱ ὅποιοι εἰς τὰς λοιπὰς κεφαλὰς τῶν μετοπῶν δὲν

¹ Δὲν ἐδηλώθη ἐν τῷ πίνακι, ἀλλὰ διακρίνεται καλῶς ἐπὶ τῆς πλακῆς τῆς μετόπης.

δηλούνται. Καὶ ἡ κόμη τῶν ἐνθρονισμένων προσώπων εἰκονίζεται ὄχι κατὰ τὸν σχηματικὸν τρόπον ἐκείνων, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλευθέως, περισσότερον κυματοειδῆς.

Ἡ ἐλευθερία αὕτη τῆς χειρὸς τοῦ τεχνίτου τελείως φαίνεται εἰς τὴν ζωγράφησιν τῶν γρυπῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσιν ἐν τῶν κοσμημάτων τοῦ θρόνου καὶ τοῦ ἐνδύματος τῶν προσώπων. Διὰ τοῦ χρωστικῆς με λευκὸν χρῶμα ἐζωγράφησεν ὡς ἐπιδέξιος χειριστῆς αὐτοῦ καὶ ὄχι ὡς σχηματογράφος.

Ὁ δὲ ἀνθεμίων διάκοσμος τῶν δύο στηριγμάτων τοῦ θρόνου καὶ ἄλλαι τινὲς λεπτότητες αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, ἐνῶ δεικνύουσιν ἐλευθέραν αὔθις χρῆσιν τοῦ χρωστικῆς, ἐνθυμίζουσι συνάμα ἕως διόλου νεωτέρους τρόπους τέχνης, πομπηιανούς. Ὁμοίον κόσμημα εἶνε καὶ τὸ πλέγμα τῆς κάτω παρυφῆς τῶν ἐνδυμάτων, τὸ ὅποιον εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον ἐλευθέρα ἀπομίμησις κανονικωτέρου σχεδίου. Τὴν ἐκουσίαν ταύτην ἀμέλειαν πρὸς ἀπομίμησιν ἀρχαϊκῶν τύπων δεικνύει ἰδίως ὁ σχηματισμὸς τῶν ποδῶν. Καὶ ὁ τύπος τοῦ κεραυνοῦ, ὅστις μετὰ γρυπῶν ἐναλλάξ ἀποτελεῖ μίαν ζώνην διακόσμου τοῦ ἐνδύματος, δὲν ἀνέρχεται πέραν τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Ἐν γένει ὁ τεχνίτης προεὐρών τὴν ἐφθαρμένην εἰκόνα, ἀνεκαίνισεν αὐτήν, ζητήσας νὰ προσεγγίση μὲν, ὡς φαίνεται, εἰς τὸ ἀρχαϊκὸν αὐτῆς σχῆμα, ἀλλ' ἀναμίξας ἢ νέα ἕως διόλου στοιχεῖα ἢ τὰ παλαιὰ κατὰ τὸν νέον πλέον τρόπον ἀπομιμηθεῖς. Μίαν ἀνάλογον ἀνάμιξιν νέων στοιχείων ἐπὶ παλαιῶν τύπων δεικνύουσιν οἱ παναθηναῖκοι ἀμφορεῖς, οἱ ἀπεικονιζόμενοι ἐν Monumenti inediti X tav. 48 c καὶ 48 d.

Παρὰ τὸν ὄμον τοῦ πρώτου ἀριστερόθεν προσώπου φαίνεται ἐπὶ τῆς πλακῆς σχῆμά τι ὡς ῥοπάλου. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀπίθανον· ἴσως εἶνε μᾶλλον τὰ ἴχνη τοῦ ἐρεισινώτου τοῦ θρόνου. Ἰχνος ὡς ῥάβδου ὑπάρχει φαίνεται καὶ παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοῦ πρώτου δεξιόθεν προσώπου. Ἰσως εἶνε ἴχνος συμβόλου, ὅπερ ἐκράτει διὰ τῆς ἀριστερᾶς.

Ὅτι τὰ τρία πρόσωπα εἶνε θεότητες, εἶνε πιθανώτατον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πλάξ εὐρέθη σχεδὸν κατὰ τὸ μέσον τοῦ βορείου στυλοβάτου, ἢ κεντρικῆ αὕτη θεότης αὐτῆς ἴσως ἐπιτρέπει τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἢ παράστασις σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν ἐν τῷ ναῷ λατρευόμενον θεόν¹. Ἄν ἡ εἰκασία εἶνε ὀρθή, τότε τὰ τρία πρόσωπα εἶνε ἢ Λητώ, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ

¹ Πρὸς περὶ ὁμοίας σχέσεως πρὸς τὴν λατρευομένην θεότητα (τὸν

Ἄρτεμις, ὡς θεωροῖ τῶν ἐν σχέσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ταῖς παρακειμέναις μετόπαις τελουμένων. Σκηναὶ ἐκ τοῦ πραγματικοῦ βίου, σκηναὶ μυθολογικαὶ καὶ παραστάσεις σχετιζόμεναι πρὸς τὴν λατρείαν τῶν θεοτήτων τούτων ἀπετέλουν, ὡς φαίνεται, τὰ θέματα τῶν πολυπληθῶν μετοπῶν τοῦ ναοῦ, ἐνός τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἕως διόλου μοναδικοῦ, ἐκ τοῦ ὁποῦ τὰ ὀλίγα ταῦτα σεβαστὰ λείψανα διεφύλαξεν εἰς ἡμᾶς ὁ μακρὸς χρόνος.

Προέλευσις καὶ χρονολογία τῶν μετοπῶν. Πᾶν ὅ,τι ἐδηλώθη ἀνωτέρω περὶ τῆς τεχνουργίας τῶν μετοπῶν καὶ τοῦ τύπου τῶν παραστάσεων, ὑπέδειξεν ἀρκούντως τὴν ἄμεσον σχέσιν τῶν προϊόντων τούτων τῆς ζωγραφικῆς πρὸς τὴν Κόρινθον. Τοῦτο καὶ ἄλλως δὲν δύναται νὰ ξενίσῃ ἡμᾶς, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι καὶ τῶν προστύπων κεφαλῶν τῶν ὀρθοκεράμων τῶν ἐκ τε τοῦ ναοῦ καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων τοῦ Θέρμου οἱ τύποι εἶνε πελοποννησιακοὶ¹ καὶ ὅτι ὁ κορινθιακὸς πολιτισμὸς ἐν γένει εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ἐκ τῶν παραλίων τῆς Αἰτωλίας διὰ τῶν αὐτόθι κορινθιακῶν ἀποικιῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς εἰσδύσας, κατέλιπεν ἐν Θέρμῳ τὰ ἴχνη του². Τοῦ πολιτισμοῦ τούτου τὴν σφραγίδα φέρει καὶ τὸ ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις ἐπιγραφαῖς τοῦ Θέρμου καὶ δὴ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ προϊόντων τῆς κεραμικῆς τέχνης ἐν χρήσει ἀλφάβητον.

Τοιαῦται ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν τέσσαρες μέχρι τοῦδε. Ἡ μία κεχαραγμένη ἐπὶ τῶν χειλέων τεθραυσμένου στομίου πίθου, ἠκρωτηριασμένη ἄλλως, δεικνύει δις τὸ γράμμα Ε ὑπὸ τὴν μορφήν Σ:

... Ξ Α Μ Σ □ Δ Σ ...

Ἐπειδὴ τὸ γράμμα τοῦτο ἀπαντᾷ ἅπαξ μόνον ἐν τοῖς πινακίδιοις τῆς Κορίνθου³ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς γνησίως κορινθιακόν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀνήκον εἰς τὴν Σικυῶνα, εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς ὁποίας ὄντως συχνάκις εὐρίσκεται. Ἐν ταῖς τῆς Κορίνθου τὸ Ε γράφεται, ὡς γνωστόν, πάντοτε ἢ οὕτως: Β ἢ οὕτως: Ε. Δὲν εἶνε δὲ παράδοξον ὅτι ἐκ τῶν ἀντιπέραν τῆς Αἰτωλίας παραλίων τῆς Πελοποννήσου ἴσχυσαν ἐπιδράσεις οὐχ ἦττον ἀρχαϊκαὶ καὶ σικυωνικαὶ ἢ κορινθιακαί. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον

Ἀπόλλωνα) μετόπης τοῦ ἐν Σελινούντι ναοῦ O. Benndorf, Die Metopen von Selinunt σελ. 49.

¹ Ἰδὲ Ἀρχαιολογ. Ἐφημερ. 1900 σελ. 192 ε.

² Αὐτόθι σελ. 190.

³ Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 842 πρὸς Wilisch, Die altkorinthische Thonindustrie σελ. 170.

καὶ τοῦτο, ὅτι ξένος τις ἐκ Σικυῶνος ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ εἰς αὐτὸν ἀνήκοντος ἀγγείου ἐπιγραφὴν κατὰ τι ἐν χρήσει ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι ἀλφάβητον· διότι ἀπιθανώτερον εἶνε ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀγγεῖον, ἔπερ εἶνε ἰκανῶς ὀγκώδης πίθος, μετηνέχθη ἐκεῖθεν εἰς Θέρμον. Ὁ χονδροειδῆς τοῦλάχιστον πηλὸς καὶ ἢ ἐντελῶς ὁμοίᾳ πρὸς τὴν τῆς κεραμίτιδος γῆς τοῦ Θέρμου φύσις αὐτοῦ δεικνύουσιν, ὅτι πρόκειται περὶ προϊόντος τῆς ἐπιχωρίου τοῦ Θέρμου κεραμείας.

Αἱ δύο ἄλλαι ἐπιγραφαὶ διεσώθησαν ἐπὶ τῶν ζωγραφιστῶν ἐκείνων πλακῶν, τῶν ὁποίων τὰ θραύσματα εὐρέθησαν πλησίον τοῦ ναοῦ ἐν οἰκοδομήματι καταστραφέντι βεβαίως ἐπὶ Φιλίππου Ε' τὸ 218 ἢ 206 πρὸ Χριστοῦ. Εἶνε αὗται:

Ψ Α Ρ Ε Τ Ε Μ Ε Ξ Ρ Ζ Μ

Ἐνταῦθα εὐρίσκεται δις τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀρχαίου κορινθιακοῦ ἀλφάβητου γράμμα ζ. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ εἰδικῶς τὸ ἀλφάβητον τοῦτο χαρακτηρίζον γράμμα Β δὲν ἀπαντᾷ, τὸ σπουδαιότερον δέ, τὸ γράμμα Ψ = χ εἶνε ὄλως ξένον πρὸς τὴν Κόρινθον, ὅπου τὸ χ γράφεται ἢ Χ ἢ +, ἐνῶ τὸ Ψ ὡς χ εἶνε βεβαίως μόνον ἰωνικόν. Ἄλλ' ἢ μὲν χρήσις τοῦ Ε οὐδὲν σημαίνει· διότι ἐν τοῖς πινακιδίοις τῆς Κορίνθου, ὅπου ἀπειράκις γίνεται χρήσις τοῦ Β ὡς ε, ἀπαντᾷ καὶ τὸ Ε, ἐν τινι μάλιστα πινακιδίῳ (Antike Denkmäler II πίν. 30 ἀρ. 9) εὐρίσκονται ἀμφοτέρω ἐν τῇ αὐτῇ λέξει: Ἄσσωπόδωρος Ε Μ Β ἀνέθ[ηκε]· τὸ δὲ ἰωνικόν Ψ ἀντὶ τοῦ κορινθιακοῦ + ἢ Χ μεταξὺ τῶν ἀναμισθητῶν κορινθιακῶν ἄλλων γραμμάτων τῶν δύο λέξεων, δύναται νὰ ἐξηγηθῆ, νομίζω, ἐκ τινων χαλκιδικῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἰτωλῶν. Χαλκιδεῖς ἦσαν οἱ ἀποικίσαντες τὴν αἰτωλικὴν Χαλκίδα, οἱ Χαλκιδεῖς δὲ δὲν ἔμειναν ἀμέτοχοι καὶ τῶν καθαρῶς κορινθιακῶν αὐτόθι ἀποικιακῶν ἰδρυμάτων¹, τὰ ὁποῖα ἐν γένει κατόπιν κατίσχυσαν ἐν τῇ αἰτωλικῇ παραλίᾳ.

Ἡ τετάρτη ἐπιγραφή εἶνε ἢ ἐπ' αὐτῆς τῆς μετόπης τῆς Χελιδόνας. Ἡ ἀπουσία καὶ ἐκ ταύτης τοῦ Β οὐδὲν σημαίνει ἀπέναντι πάντων τῶν ἄλλων κορινθιακοῦ σχήματος γραμμάτων.

Ἐὰν δὲ ἀναμισθήτητον θεωρηθῆ, ὅτι τὸ ἀλφάβητον τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἶνε τὸ ἀρχαῖον κο-

¹ Ἴδε Ἄρχαιολογ. Ἐφημερίδα 1900 σελ. 191.

ρινθιακόν, ἔστω καὶ μετὰ τινος ἐπιδράσεως εἴτε τοῦ σικυωνικοῦ εἴτε καὶ τοῦ χαλκιδικοῦ, τότε καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία. Εἶνε γενικῶς δεκτόν, ὅτι μόνον ἢ διὰ καθέτου κεραιίας γραφὴ τοῦ ἰῶτα χαρακτηρίζει νεωτέρους χρόνους τοῦ ἀλφάβητου τούτου, ἦτοι τοὺς μετὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα². Ἄλλὰ τὸ γράμμα τοῦτο ἀπαντᾷ ἢ διὰ τριῶν ἢ καὶ διὰ περισσοτέρων κεραιῶν γραφόμενον ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ Θέρμου. Ἐξ αὐτῶν δὲ βλέπομεν, ὅτι δὲν εἶνε ὀρθὴ ἢ παρατήρησις ὅτι τὸ ζ εἶνε πάντοτε νεώτερον τοῦ διὰ τεσσάρων κεραιῶν γραφομένου³. Διότι ἐν τῇ λέξει Ἰριε γράφεται καὶ κατὰ τοὺς δύο τρόπους, ἦτοι πρῶτον διὰ τεσσάρων κεραιῶν καὶ ἐλικσειδῶς μᾶλλον, εὐθὺς δὲ κατόπιν διὰ τριῶν μόνον· ἄλλως τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγγείων τὸ ἀλφάβητον, ὅπου ἀποκλειστικῶς ἐπικρατεῖ ἢ διὰ τεσσάρων κεραιῶν γραφὴ, δὲν δύναται νὰ ληφθῆ ὡς γνώμων καὶ περὶ τῶν μνημειακῶν μᾶλλον ἐπιγραφῶν, ὁποῖαι εἶνε αἱ τῶν μετοπῶν τοῦ Θέρμου. Καὶ ἐπειδὴ ἐν αὐταῖς ἤδη ἰσχύει τὸ παλαιότερον τῶν ἀγγείων τούτων ἀλφάβητον, ἢ σύγχρονος πρὸς αὐτὰ χρονολόγησις τῶν μετοπῶν ἐκ τῶν προτέρων φαίνεται ἀφ' ἑαυτῆς διδομένη.

Ἡ ἡλικία ὁμῶς τοῦ ναοῦ καὶ ἐξ ἄλλων δεδομένων — ἐκ τοῦ τύπου τῶν προστύπων κεφαλῶν τῶν ὀρθοκεράμων τῆς στέγης — δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ νεωτέρα τῶν μέσων περιπύου τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ἐὰν ἐπομένως αἱ μετόπαι δὲν εἶνε ἔτι παλαιότεραι, — καθόσον ἢ στέγη καὶ παλαιότερου ναοῦ, βλαβεῖσα ὀψωδῆποτε ἢ παλαιωθεῖσα, ἦτο δυνατόν διὰ νεωτέρου σχετικῶς ὑλικῶ νὰ ἀνακαινισθῆ περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰῶνος — τοῦλάχιστον πρέπει νὰ θεωρηθῶσι σύγχρονοι πρὸς τοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πλησιάζοντας τὴν ἀρχὴν τοῦ ἕκτου αἰῶνος χρόνους. Εἰς τούτους ἀνήκουσι καὶ τὰ κατὰ τοὺς τύπους τῶν μορφῶν καὶ τὴν τεχνουργίαν συγγενέστατα πρὸς τὰς μετόπας μεγάλα κορινθιακὰ ἀγγεῖα τῆς τελευταίας ἀναπτύξεως τῆς ἀρχαίας κορινθιακῆς τέχνης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

² Πρὸς Kirchhoff, Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets, 1887 σελ. 101 ἔ. Wilisch, Die altkorinthische Thonindustrie σελ. 148. Ath. Mittheilungen 22, 1897, σελ. 52 ἔ, πίν. 9 (Δραγούμης).

³ Wilisch ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 148.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΕΥΡΗΜΑ ΕΞ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

(Πίν 7)

Κατὰ τὰς ἐν Ἐπιδαύρῳ γινομένης ἀνασκαφᾶς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εὐρέθη παρὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἄκραν τοῦ σταδίου¹ ἐν τῷ ἔτει 1903 μικρὸς θησαυρὸς ἀποτελούμενος ἐξ ἐξήκοντα καὶ ἐνὸς ἀργυρῶν νομισμάτων, ὧν 3 εἶνε τοῦ Λυσιμάχου, 37 Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, 1 Φιλίππου Γ' τοῦ Ἀρριδαίου, 4 Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, 12 τῶν Ἀθηναίων καὶ 4 τῆς Ἐπιδαύρου.

Τὸ εὐρημα τοῦτο, παραδοθὲν ἤδη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον καὶ κατατεθὲν ἐν αὐτῷ, δημοσιεύομεν ἐν τοῖς ἐξῆς, τάσσοντες ἐκ τῶν μακεδονικῶν νομισμάτων πρῶτα τὰ τετράδραχμα καὶ εἶτα τὰς συγγενεῖς δραχμάς.

Θ Ρ Α Ι Κ Η

Λυσιμάχος (306-281 π. Χ.)

1. Κεφαλὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου πρὸς δ. μετὰ κεράτων κριοῦ (Ἄμμωνος), ἀναδεδεμένη τὴν κόμην διὰ ταινίας, ἧς τὰ ἄκρα συνδεδεμένα κατὰ τὸ ἴνιον ἀνεμῶνται πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ ὄλον ἐν κύκλῳ κοκκωτῷ.

Ἄνω ἐπ' εὐθείας. Ἡ Ἀθηνᾶ μετὰ κορινθιακοῦ λοφοφόρου κράνους, ἀχειριδῶτου χιτῶνος καὶ ἱματίου κάθηται πρὸς ἄρ. ἐπὶ ἐδωλίου καμπυλογράμμου γλυπτοῦ (ὑποτιθεμένου ἐκ μαρμάρου)· τὸν ἀριστερὸν ἀγκῶνα ἐρείδει ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, ὁρατῆς ἐκ τῶν ἔξω κατὰ τὸ ἤμισυ (ἢ ἴσως χωρὶς κατασκευασθεῖσα προσεκολληθῆ τῷ γυάλῳ, ὅπερ φέρει πρόσωπον λέοντος ὡς μεσόμφαλον ἐπίσημον), ἐπὶ δὲ τῆς πα-

¹ Ὅρα τὸν τοπογραφικὸν πίνακα παρὰ Π. Καβαδία, «Τὸ Ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ.»

λάμης τῆς προτεταμένης δεξιᾶς (περὶ τὸν καρπὸν αὐτῆς ψέλιον) ἀνέχει μικρὰν πρὸς ἄρ. ἐστραμμένην μετ' ἀναπεπταμένων πτερυγῶν καὶ ἀνεμουμένου χιτῶνος Νίκην, ἧτις δι' ἀμφοτέρων τῶν προτεταμένων χειρῶν κρατεῖ στέφανον ἄνω τοῦ ὀνόματος τοῦ Λυσιμάχου. Ὅπισθεν τῆς Ἀθηνᾶς φαίνεται πλαγίως τεθειμένον τὸ ὄδρυ. Ἐν τῷ πεδίῳ ἄρ. μεταξύ τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος κεῖται τὸ μονογράφημα ΔΨ.

Ρ 4δραχμον, 29-31 χιλ. 16, 60 γρ. Διατῆρ. καλῆ.

L. Müller, die Münzen des thracischen Königs Lysimachos σελ. 65, ἀριθ. 317 (ἀθέβαια Θράκης). Πίν. 7 ἀριθ. 19.

2. Ὅμοιον.

Ἄνω. Ὅμοιον. Ἡ καμπύλη τοῦ ἐδωλίου τερματίζεται δι' ἑλικὸς ἀνεχούσης. Ἐν τῷ πεδίῳ ἄρ. ἀνημμένη λαμπὰς μετὰ προκαλυπτήρος τῆς χειρὸς καὶ ταινίας κοσμητικῶς περιδεδεμένης, προσέτι δὲ τὸ μονογράφημα ΠΨ.

Ρ 4δρ. 28-31 χιλ. 16, 80 γραμ. Διατ. καλῆ. Πίν. 7 ἀριθ. 20.

Ὁ Müller (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 81-83 ἀριθ. 443 α) ἀνάγει τὰ νομίσματα τοῦ τύπου τούτου εἰς τὴν Χρυσαιορίδα (Στρατονίκειαν) τὴν κατὰ τὸν Μαϊάνδρον, ἀλλὰ τὸ μονογράφημα παρ' αὐτῷ δὲν ἔχει τὴν ἐγκαρσίαν γραμμὴν τοῦ ἀνεστραμμένου Α. Πρὸς Macdonald, Catalogue of greek coins in the Hunterian Collection I σελ. 432 ἀριθ. 71.

3. Ὅμοιον.

Ἄνω. Ὅμοιον, ἀλλὰ μονογράφημα ἐν τῷ πεδίῳ ἄρ. Π, ἐν δὲ τῷ ἐξέρῳ Κ.

Ρ 4δρ. 24-29 χιλ. 16, 75 γραμ. Διατ. καλῆ. Müller ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 544 (ἀθέβαια).

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας (336-323 π. Χ.)

4. [12] ¹Κεφαλή Ἡρακλέους πρὸς δ., φοροῦσα συνδεδεμένην κατὰ τὸν λαιμὸν προτομήν λεοντῆς, ἧς ἡ χαίτη εἶνε διατεταγμένη κατὰ συνθέτους βραχεῖς βοστρύχους ἀκτινοειδῶς.

Ἄπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ δ. ἐκ τῶν ἄνω ἐν καμπύλῃ γραμμῇ. Ζεὺς γυμνὸς τὰ ἄνω, καθήμενος πρὸς ἄρ. εὐθυτενῆς ἐπὶ θρόνου τορευτοῦ ἄνευ ἐρεισινώτου, ἀνέχων πρὸς δ. ἐστραμμένον ἄετὸν ἐπὶ ἀνοιχτῆς καὶ ὄρατῆς τῆς παλάμης τῆς προτεταμένης δεξιᾶς χειρὸς καὶ τῆ ἄρ. ἐρείδων καθέτως σκῆπτρον. Ὁ δεξιὸς ποὺς βαίνει πρὸ τοῦ ἄρ. ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἐν τῷ πεδίῳ ἄρ. δελφίς ἐστραμμένος πρὸς τὰ κάτω, ὑπὸ τὸν θρόνον τὸ μονογράφημα □.

Ⓜ 4δρ. 18-19 χιλ. 16, 95 γραμ. Διατ. καλῇ. Πίν. 7 ἀριθ. 1.

L. Müller, Numismatique d'Alexandre le Grand N° 542 (I Fabrik. Ἀβέβαια Μακεδονίας, Θράκης καὶ Θεσσαλίας). Εἶνε τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἀλεξανδρεῶν νομισμάτων ἐν τῷ εὐρήματι καὶ σχετικῶς τετριμμένον. Σημειωτέον, ὅτι δύο ἐκ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου τῶν φερόντων τὸ ἀνωτέρω μονογράφημα παρὰ τῷ Müller (ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 439, 603) δηλοῦσι τὸ ὄ μικρὸν δι' Ο, τὰ δὲ λοιπὰ καὶ τὰ τοῦ μουσείου ἡμῶν γράφουσιν αὐτὸ συνήθως διὰ στιγμῆς (-) ὡς καὶ ἐν τῷ βασιλικῷ ὀνόματι. Καίπερ δὲ τῶν σφραγιδολύφων ἀντιγραφόντων πολλάκις ἐπακριδῶς τὰς παλαιότερας νομισματικὰς σφραγίδας (Imhof Blumer, W. Numismatische Zeitschrift 1895 σ. 6 σημ. 19) προσθέτομεν ἐνταῦθα, ὅτι τὸ μὲν 439 εἶνε V ῥυθμοῦ κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Müller, τὸ δὲ 603 ἀδήλου ῥυθμοῦ. Πάντα τὰ λοιπὰ εἶνε τοῦ I κατὰ τοὺς αὐτοὺς πίνακας ῥυθμοῦ, ἧτοι τοῦ παλαιστάτου, συμφωνοῦντα ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ καὶ πρὸς τὰ νομίσματα τοῦ Φιλίππου Β', τὰ φέροντα τὸ αὐτὸ μονογράφημα.

Ὁ Müller παρατηρῶν (σελ. 374) τὴν ταυτότητα τῶν μονογραφήματων ἐπὶ πολλῶν νομισμά-

¹ Ὑπὸ τοὺς ἐν ἀγκύλας τιθεμένους ἀριθμούς εἶνε καταγεγραμμένα τὰ ἀντίστοιχα νομίσματα ἐν τῷ Κεφ. ΚΖ' τοῦ περιγραφικοῦ καταλόγου τῶν εἰσαχθέντων εἰς τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν μουσεῖον κατὰ τὸ ἀκαδημ. ἔτος 1902-1903.

των τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἐρμηνεύει αὐτήν, ἅτε ἔχων ὡς δεδομένον, ὅτι ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ Φιλίππου δὲν ἐκόπησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, καὶ δεχόμενος, ὅτι ἡ τέχνη τῶν νομισμάτων, περὶ ὧν πρόκειται, δὲν εἶνε ἀσφαλῆς μαρτύριον περὶ τοῦ χρόνου τῆς κοπῆς αὐτῶν. Ὁ Σβορώνος (Ἐφημερ. Ἀρχαιολογ. 1893, σελ. 148-9) ἐξετάζων τὰ φέροντα τὸ ἀνωτέρω μονογράφημα νομίσματα τοῦ τε Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου εὐρίσκει τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν παρ' ἀμφοτέροις καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι εἶνε τοῦ αὐτοῦ νομισματοκοπέου καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως. Προσθέτομεν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ σύγκρισις τῶν νομισμάτων ἐκείνων τοῦ Φιλίππου, τῶν φερόντων τὸ ἀνωτέρω μονογράφημα, πρὸς ἄλλα, περὶ ὧν πειθόμεθα ἀσφαλῶς, ὅτι ἐκόπησαν βασιλεύοντος ἔτι τοῦ Φιλίππου, δεικνύει, ὅτι τὰ πρῶτα εἶνε νεωτέρας τέχνης. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὁμοιοτεχνα τετράδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰ φέροντα τὸ εἰρημένον μονογράφημα, ἐκόπησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τούτου, πρέπει ἄρα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ τὰ τοῦ Φιλίππου ἐκόπησαν μετὰ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ὅτι δὲ μόνον χρυσοὶ Φίλιπποι, οὐχὶ δὲ καὶ δίδραχμα τοῦ Φιλίππου ἐκόπησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὡς λέγει ὁ Müller, δὲν εἶνε ἀποδεδειγμένον. Οὐδ' εἶνε δεδομένον, ὅτι κατηργήθησαν τὰ ἀργυρᾶ φοινικικοῦ κανόνος νομίσματα τοῦ Φιλίππου μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἀφ' οὗ καὶ τὰ πρῶτα ἀργυρᾶ τετράδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τοῦ αἰετοῦ ἦσαν τοῦ αὐτοῦ κανόνος. Τοῦναντίον μάλιστα τὰ δίδραχμα τοῦ Φιλίππου ἦτο δυνατόν νὰ συνυπάρχωσι μετὰ τῶν ἀττικοῦ σταθμοῦ τετραδράχμων τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς συνυπῆρχε μετὰ τοιούτων τετραδράχμων ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος ἢ ῥοδιακοῦ σταθμητικοῦ κανόνος δραχμῆ (R. S. Poole, B. M. C. The Ptolemies σελ. XVIII). Τοῦτο δ' ἀποδεικνύεται οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἐμπορίου, χάριν τοῦ ὁποίου ἐπὶ αἰῶνας πολλάκις διετηρήθησαν νομισματικοὶ τύποι καὶ κανόνες πόλεων καὶ βασιλέων λίαν διαδεδομένοι, ὡς ἦσαν καὶ τὰ νομίσματα τοῦ Φιλίππου (πρβλ. Fr. Lenormant, ἐν Revue numismatique 1868 σ. 237-8. E. Babelon, Traité des monnaies I, σελ. 481), ἀλλὰ καὶ ἐξ εὐρημάτων νομι-

σματικῶν ὡς τὸ ἐξ Ἀγίων Θεοδώρων τοῦ δήμου Πτελεατῶν παρὰ τὴν Λαμίαν, ἀνέκδοτον εἰσέτι, ἔπερ περιήλθεν εἰς τὸ ἡμέτερον Ἐθνικὸν νομισματικὸν μουσεῖον ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ τοῦ ἔτους 1902, περιληφθὲν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν τότε εἰσαχθέντων ὑπὸ τὰ γράμματα ΚΓ^(Α).

Τὸ εὐρῆμα τοῦτο περιλαμβάνει·

δίδραγμα τοῦ Φιλίππου	28
τετράδραγμα Ἀλεξάνδρου	31
δραχμὰς Ἀλεξάνδρου	3
τετράδραγμα Φιλίππου Ἀρριδαίου	1
Δίδραγμα Βοιωτῶν ἐν γένει τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 378-338 ἢ 335 (B. Head, B. M. C. Central Greece σελ. 80 ἐξ.).	7
Διώβολον Θηβαίων τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 446-426 κατὰ τὸν Head (ἐνθ' ἄνωτ. pl. XIII, 10) ἢ καὶ νεώτερον ἢ ἐπιγραφή εἶνε ο — ΕΒ	1
Τετράδραγμα Ἀθηνῶν τῶν Μακεδονικῶν χρόνων (—322 π. X. Ὅρα B. Head, B. M. C. Attica σελ. XXXI)	34
Δραχμὴν Ὀπουντιῶν τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 369-338 (B. M. C. Central Greece σελ. XIV).	1
Δραχμὰς Ἰστιαίας τῶν ἐτῶν 369-336 (B. M. C. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. LXI)	2
Δραχμὰς Ἰστιαίας τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 313-265 (B. M. C. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. LXI καὶ 127)	3
Δίδραγμα Σικυῶνος τοῦ τύπου τῶν ἐτῶν 400-300 (B. M. C. Peloponnesus σελ. 40 ἀρ. 57· βάρος διάφορον).	1
	112

Ἐν τοῖς νομίσμασι τούτοις ἐν τετράδραγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου φέρει τὴν φοινικικὴν χρονολογίαν II III —, ἣτις ἀντιστοιχεῖ κατὰ τὸν Six (Numismatik Chronicle 1886 σελ. 110) τῷ ἔτει 278]7, κατὰ τὸν Rouvier (Revue des études Grecoques 1899 σελ. 271) τῷ ἔτει 298, κατὰ δὲ τὸν Σβορώνου, ὀρίζοντα ἀφετηρίαν τῆς χρονολογίας ταύτης τὸ ἔτος 310 π. X., καθ' ὃ εἶχεν ἐκλίπει τὸ βασιλικὸν γένος τῶν Μακεδόνων καὶ ἤρχισεν ἢ ἀνεξάρτητος κατ' οὐσίαν διοικήσεις τῶν σατραπῶν, τῷ ἔτει 276 (Revue belge de numismatique 1901, σελ. 405 καὶ « Τὰ νομίσμ. τοῦ κράτους τῶν

Πτολεμ. » σελ. ρπε'). Ἐχομεν ἄρα ἐν τῷ εὐρῆματι νομίσματα τοῦ Φιλίππου μετὰ νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὧν τινα εἶνε βεβαίως κόμματα ὑστέρων χρόνων.

Ἄλλὰ πάλιν ἐν ᾧ ἐκ τῶν 31 τετραδράχμων καὶ 3 δραχμῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ εὐρῆματι τῶν Ἀγίων Θεοδώρων τὰ 28 τετράδραγμα δεικνύουσι τὸν δεξιὸν πόδα τοῦ ἀετοφόρου Διὸς βαίνοντα πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ, εἶνε δηλονότι τῶν τριῶν ἀρχαιοτέρων τάξεων κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ Müller, ἐκ τῶν 16 τετραδράχμων καὶ 21 δραχμῶν τοῦ εὐρήματος τῆς Ἐπιδαύρου μόνον 1 τετράδραγμα καὶ 2 δραχμαὶ δεικνύουσι τὴν αὐτὴν διάταξιν, ὅπερ δεικνύει, ὅτι τὰ δίδραγμα τοῦ Φιλίππου, ὧν οὐδὲν ἔχομεν ἐν τῷ εὐρῆματι τῆς Ἐπιδαύρου, ἐκυκλοφόρου μᾶλλον παραλλήλως τοῖς παλαιοτέροις νομίσμασι τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὅτι δὲ καὶ ἐκόπτοντο παραλλήλως τὰ νομίσματα ταῦτα, ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ τοῦ ἐξῆς ἐν τοῖς νομίσμασι δηλ. τοῦ εὐρήματος τῶν Ἀγίων Θεοδώρων πλὴν ἄλλων συμπτώσεων παρατηρούμεν, ὅτι φέρουσι τὸ μονογράφημα Π καὶ ἀκροστόλιον ὡς σύμβολον τρία δίδραγμα τοῦ Φιλίππου (Müller, Philippe II ἀριθ. 155) καὶ ἐξ τετράδραγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου (Müller Alexandre ἀριθ. 280). Ἔτερα τέσσαρα τετράδραγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου φέρουσι τὸ αὐτὸ μονογράφημα, ἀλλὰ σύμβολον τὰ μὲν δύο δελφίνα (Müller ἀριθ. 542) τὰ δ' ἕτερα δύο στέφανον (Müller ἀριθ. 549). Προσέτι ἐν τετράδραγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου φέρει μονογράφημα Γ καὶ σύμβολον στάχυν (Müller ἀριθ. 570, πρλθ. ἀριθ. 571), δύο δὲ δίδραγμα τοῦ Φιλίππου φέρουσι τὸ μὲν κλάδον καὶ Π (Müller ἀριθ. 242), τὸ δὲ πῖλον καθέτως καὶ Π (Müller ἀριθ. 236).

Βεβαίως δὲν εἶνε ἀσφαλῶς ἀποδεικτόν, ὅτι τὰ νωτέρω νομίσματα πάντα εἶνε σύγχρονα ἤτοι ὅτι ἐκόπησαν ἐν μὴ μακροῖς ἀπ' ἀλλήλων χρονικοῖς διαστήμασι, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπλῶς μόνον συγγενῆ, τὰ πρῶτα ὅμως τρία δίδραγμα τοῦ Φιλίππου καὶ ἐξ τετράδραγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἅτινα, εὐρεθέντα ὁμοῦ, φέρουσι κοινὸν τὸ μονογράφημα καὶ κοινὸν τὸ σύμβολον (ἀκροστόλιον), φρονῶ, ὅτι εἶνε καὶ σύγχρονα καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Προσέτι εξετάζοντες τὴν διατήρησιν τῶν νομισμάτων τοῦ εὐρήματος τούτου παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ δίδραχμα τοῦ Φιλίππου διτηρήθησαν ἐπίσης καλῶς ὡς καὶ τὰ τετράδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὅμῳ τις μάλιστα τῶν διδράχμων τοῦ Φιλίππου διακρίνεται κατὰ παρατήρησίν τινα τοῦ κ. Σβορώνου εὐμενῶς ἀνακοινωθεῖσάν μοι, ὡς νεωτέρα τῶν ὑπολοίπων φιλιππειῶν νομισμάτων τοῦ εὐρήματος καὶ ὁμοίτεχνος τοῖς τετραδράχμοις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκόπησαν κατὰ τὸν κ. Σβορώνον ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ οὐχὶ ἐπὶ Φιλίππου. Ἀκριβῶς δὲ ταῦτα τὰ νομίσματα εἶνε ἀρίστης διατηρήσεως, ἢ ἂν ἔπαθον τριβὴν τινα, αὕτη δὲν εἶνε μεῖζων τῆς τριβῆς τῶν συνευρεθέντων νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου· εἰς ταύτην δὲ τὴν ὁμάδα ἀνήκουσι καὶ τὰ φέροντα τὸ εἰρημένον μονογράφημα, κοινὸν γνώρισμα καὶ τῶν τετραδράχμων τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Λαμβανομένης λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τῆς ἐν τῷ εὐρήματι τῶν Ἀγίων Θεοδώρων ὁμοίας διατηρήσεως τῶν νομισμάτων τοῦ τε Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῆς ὁμοιότητος τῆς τέχνης αὐτῶν, τῆς ταυτότητος τοῦ μονογραφήματος καὶ τοῦ γεγονότος τῆς ὁμοῦ εὐρέσεως, ὅπερ μαρτυρεῖ, ὡς εἶπομεν, περὶ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἰσχύος αὐτῶν, εὐλογον εἶνε νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι συγχρόνως τοῖς τετραδράχμοις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκόπτοντο ὡς ἐμπορικὸν νόμισμα δίδραχμα τοῦ Φιλίππου καὶ δὴ τὰ ἔχοντα τὸ ἀνωτέρω μονογράφημα μεθ' ὁμοίων συμβόλων¹. Ἄν δὲ τοῦτο ἐγίνετο πανταχοῦ, ἔνθα ἐξετείνετο ἡ μακεδονικὴ κυριαρχία ἢ πολλῶν μᾶλλον ἐν τινι μόνον μέρει αὐτῆς καὶ δὴ τῷ εὐρωπαϊκῷ, ἅτε εἰθισμένῳ μᾶλλον ἐν τοῖς νομίμασι τοῦ Φιλίππου, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ βεβαιώσωμεν. Ὑπομιμνήσκομεν μόνον, ὅτι πάντα τὰ φέροντα τὸ μονογράφημα [Π] νομίσματα ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ Müller εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας, τὰς παλαιότητας δηλονότι κτήσεις τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους.

5[6]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ὅμοιον. Ἀλλ' ὁ ἀριστερός πούς τοῦ Διδῆ βαίνει πρὸ τοῦ δεξιοῦ. Ὑπὸ τὸν θρόνον Π, πρὸ τοῦ θεοῦ μήνη.

¹ Τοῦτο οὐχὶ ὡς εἰκάσιαν ἀλλ' ὡς βεβαιότητα θέλει ἀναπτύξει προσεχῶς ὁ κ. Σβορώνος, ὡς εἶπέ μοι.

Α. δραχμή· 17 χιλ. 3,98 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 262 (ἀβέβαια Μακεδονίας). Πᾶσαι αἱ δραχμαὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ εὐρήματι τούτῳ ἔχουσι θρόνον τοῦ Διδῆ ἄνευ ἐρεισινώτου πλὴν τῆς ὑπ' ἀριθ. 34 κατωτέρω τασσομένης.

6[8]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ὅμοιον. Ἀλλ' ἡ ἐπιγραφή εἶνε ἐπ' εὐθείας, ἢ ἀετοφόρος χεῖρ παριστάνεται προοπτικῶς, ὑπὸ τὸν θρόνον Π, πρὸ τοῦ θεοῦ δυσδιάκριτον σύμβολον.

Α Δραχμ. 18 χιλ. 4,8 γραμ. Διατ. καλή.

Πίν. 7 ἀριθ. 11.

7[17]. Ὅμοιον τῷ ὑπ' ἀρ. 4.

Ὅπ. ὅμοιον τῷ αὐτῷ, ἀλλ' ἡ ἐπιγραφή κεῖται ἐπ' εὐθείας· δὲν ὑπάρχει μονογράφημα, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ δ. ἴσταται ὡς σύμβολον ἀθλητῆς πρὸς ἀρ. ἐστραμμένος προτεινὼν τὰς χεῖρας.

Α, 4δρ. 25-27 χιλ. 16, 75 γραμ. Διατ. καλή.

Πίν. 7 ἀριθ. 2.

Müller ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 637 (ἀβέβαια Μακεδονίας, Θράκης καὶ Θεσσαλίας). Τὸν ἀθλητὴν τοῦ συμβόλου ὀρθῶς ἀνεγνώρισεν ὁ Imhoof Blumer (Jahrbuch des Kais. deutsch. archäol. Instituts 1888 σελ. 287-8) ὡς παγκρατιαστὴν ὅμοιον πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Ἀγαλλέου τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀρχαιολογικοῦ μουσείου (Benndorf ἐν Anzeiger der Wiener Akademie 1886, N° 22=A. Conze die attischen Grabreliefs πίν. 183) καὶ διέκρινεν ἀπὸ τοῦ παιδός, ὅστις παρίσταται ἐπὶ νομισμάτων τοῦ τε Ἀλεξάνδρου (Müller ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 640) καὶ τοῦ Τάραντος (Διεθν. ἐφημερ. τῆς νομισματικ. Ἀρχαιολογίας τόμ. II, πίν. IΕ ἀριθ. 1-5 καὶ πίν. IΘ)¹.

¹ Ἡ γνώμη τοῦ A. J. Evans (Numismatik Chronicle Ser. III, Vol. IX σελ. 14 σημ. 26 καὶ σελ. 66-7) καὶ τοῦ Imhoof Blumer (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 288, πρὸλ. καὶ M. Βλαστόν ἐν Διεθν. ἐφημερ. τῆς νομισμ. Ἀρχαιολ. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 307 σημ. 2), ὅτι ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ταραντίνων παρίσταται παῖς δεόμενος, ὁ Τάρας, πρὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ποσειδῶνος, φωτίζεται, νομίζω, κάλλιον, ἂν ἡ παράστασις αὕτη παραβληθῇ πρὸς τὰ ἐπιτύμβια ἀττικὰ ἀνάγλυφα (δρα A. Conze, die attischen Grabreliefs πίν. 22, 86, 134), ἐφ' ὧν παρίστανται μικροὶ παῖδες ὡς ὁ Τάρας ἀνατείνοντες τὰς χεῖρας πρὸς τὴν μητέρα ἢ ἄλλον τινὰ οἰκεῖον προσκλίνοντα μετὰ στοργῆς. Ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τούτων βεβαίως δὲν παριστάνεται δέησις, ἀλλὰ σκηνὴ μεταξὺ οἰκισιότατων προσώπων· πρὸς τὰς παραστάσεις ὅμως ταύτας δὲν εἶνε ξένος ὁ νοῦς τῶν νομισμάτων τοῦ Τάραντος, ἐπειδὴ καὶ ἐπ' αὐτῶν ὁ Τάρας, λίαν μικρὸς παῖς ὢν, ἀνυψοῦται

8[35]. Ὅμοιον τῷ ὑπ' ἀριθ. 7.

Ὅπ. Ὅμοιον. Ἀλλ' ὁ θρόνος ἔχει ἐρεισίνωτον, ὁ δὲ δεξιὸς ποὺς τοῦ θεοῦ βαίνει ὀπισθεν τοῦ ἀριστεροῦ ἐπὶ τῶν δακτύλων· πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μονογράφημα Ⓜ , ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον Ⓜ .

Ρ. 4δρ. 24-26 χιλ. 17, 2 γραμ. Διατ. καλή. Müller ἀριθ. 1589 (ἀβέβαια).

Πίν. 7 ἀριθ. 3.

9[34]. Ὅμοιον τῷ ὑπ' ἀριθ. 8.

Ὅπ. ὅμοιον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ θεοῦ μονογράφημα δυσδιάκριτον ὡς ἐν ἀριθ. 8, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον Ⓜ .

Ρ. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 92 γραμ. Διατ. καλή.

Παραλλαγή τοῦ προηγουμένου ἀριθ. = Müller ἀριθ. 1589 (ἀβέβαια).

10[31]. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ

Ὅπ. Ὅμοιον, ἀλλ' ὁ θεὸς πατεῖ ἐπὶ ὑποπόδιον, πρὸ τοῦ θεοῦ σύμβολον Νίκη ἐστραμμένη πρὸς δ. καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ κρατοῦσα κλάδον φοίνικος ἐπ' ὤμου, τῇ δὲ δεξιᾷ προτείνουσα στέφανον. Ὑπὸ τὸν θρόνον ἐφθαρμένον μονογράφημα.

Ρ. 4δρ. 24-26 χιλ. 16, 68 γραμ. Διατ. μετρία.

Müller ἀριθ. 1349 (; Λαοδίικεια).

11[30]. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ.

Ὅπ. ἐν τῷ ἐξέρῳ ἐκπεσὸν κατὰ τὴν κοπὴν ἕξω τοῦ κύκλου τοῦ νομίσματος τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιγραφῆς ΒΑΣΙΛΕΩΣ, δ. δ' ἐκ τῶν ἄνω ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ Διὸς ἐν τῷ πεδίῳ ἀρ. Μ, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ὑπεράνω τῆς συνδετικῆς τῶν ποδῶν αὐτοῦ δοκίδος ΛΥ. Ὁ θεὸς φορεῖ πέδιλα.

Ρ. 4δρ. 27 χιλ. 16, 90 γραμ. Διατ. καλή.

Ὁ Müller (ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 1272) ἀποδίδει τὸν τύπον τοῦτον πόλει τινὶ τῆς Λυκίας, ἀλλ' ὁ Imhoof Blumer (Wiener numismatische Zeitschrift 1895 σελ. 5-7, βρα Taf. I, 15) ἀπέδειξε, ὅτι

ἀφελῶς ἐπὶ τῶν ἄκρων ποδῶν, ὡσεὶ θέλων νὰ δεῖξῃ τὸν πόθον αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρικὴν ἀγάλην, ἐν ᾧ οἱ ἰκέται τῶν ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων οἱ μὴ διατελοῦντες ἐν τοιαύτῃ οἰκειότητι πρὸς τοὺς θεούς, οὓς ἰκετεύουσι, οὗτ' ἐπὶ τῶν ἄκρων ποδῶν ὡς ἀναπηδήσοντες ἴστανται οὗτ' ἐντείνονται καθ' ὅλου τοσοῦτον. Οἱ παῖδες τῶν ἐπιτομῶν ἀναγλύφων καὶ ὁ Τάρας τῶν νομισμάτων εἶνε τοσοῦτον συγγενεὺς ὡς εἰκόνας, ὡστε πιθανῶς κατάγονται ἐξ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου, ὅπερ ἦν γνωστὸν τοῖς τεχνίταις τῶν τε ἀναγλύφων καὶ τῶν νομισμάτων, ζῶσιν ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι π. Χ. Ἐπίσης διάφορον τοῦ Τάραντος φαίνεται μοι καὶ τὸ θέμα τοῦ νεανίου, ὅστις παριστάνεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου (Müller ἀριθ. 640), ὃν ἐρμηνεύει ὁ Imhoof (Jahrbuch ἔ. ἀ.) ὡς παῖδα δεόμενον.

εἶνε κόμμα τῆς Βαβυλῶνος κοπὴν ἐπὶ σατράπου αὐτῆς τοῦ Ἀρχοντος ἐν τοῖς ἔτεσι 323-321 καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρτιγενοῦς Ἀλεξάνδρου τοῦ Δ' υἱοῦ τῆς Ῥωξάνης.

12[33]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ - ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ἀετοφόρος Ζεὺς φορῶν πέδιλα κάθηται ἐπὶ θρόνου μετ' ἐρεισινώτου. Πρὸ τοῦ θρόνου τὸ μονογράφημα Α, ὑπ' αὐτὸ ἄγκυρα πρὸς τὰ ἄνω, ὑπὸ τὸν θρόνον Π.

Ρ. 4δρ. 29 χιλ. 16, 78 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 1506-7 (νομίσματα κοπέντα ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Σελευκιδῶν).

Κατὰ τὸν Imhoof Blumer (W. num. Zeits. 1895 σελ. 8) τὰ νομίσματα τοῦ τύπου τούτου (βρα καὶ ἀριθ. 36) ἐκόπησαν ὑπὸ τοῦ Σελεύκου πιθανῶς μετὰ τὸ ἔτος 312, ὅτε οὗτος ἦτο μᾶλλον ἀνεξάρτητος κύριος ἢ σατράπης ἐπίτροπος. Ὁ Σβορώνος δὲ («Τὰ νομίσματα τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων» σελ. ρ') φρονεῖ, ὅτι ἡ ἄγκυρα ἐμφανίζεται ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Σελεύκου κοπέντων ἢ ἐν τοῖς ἔτεσι 316-312)1, προηγηθείσης δηλονότι τῆς μετὰ τοῦ Πτολεμαίου φιλίας καὶ συμμαχίας καὶ τῆς παρ' αὐτῷ ναυαρχίας τοῦ Σελεύκου, ἢ μᾶλλον μετὰ τὸ 312)1 εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνακτήσεως τῆς Βαβυλῶνος τῇ βοθηείᾳ τοῦ Πτολεμαίου. Αὕτη ἡ δευτέρα χρονολογία συμφωνεῖ καὶ τῇ τοῦ Imhoof.

13[16]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ - ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μονογράφημα Ⓜ ἐν στεφάνῳ δάφνης, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ΜΙ.

Ρ. 4δρ. 26-27 χιλ. 16, 86 γραμ. Διατ. καλή. Müller ἀριθ. 732.

14[4]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. πρὸ τοῦ θεοῦ ῥόπαλον ἐντὸς κύκλου, ὑπὸ τὸν θρόνον τὸ μονογράφημα Ⓜ

Ρ. 4δρ. 26-27 χιλ. 16, 85 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 143-4 (Ἡράκλεια Σιντικῆ).

Πίν. 7 ἀριθ. 4.

15[28]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ὅμοιον, ἀλλὰ θρόνος ἄνευ ἐρεισινώτου ὑποπόδιον. Πρὸ τοῦ θεοῦ λύρα, ὑπὸ τὸν θρόνον Γ

Ρ. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 81 γραμ.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 967 (Μυτιλήνη).

Πίν. 7 ἀριθ. 5.

Λεπτῆς ἐργασίας καὶ λίαν καλῆς διατηρήσεως κόμμα. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἡρακλέους ἰσχνή, μετ' ἐκτύπων λεπτομερειῶν τῶν μυῶν τοῦ προπετοῦς μετώπου, βαθέως κειμένων ὀφθαλμῶν καὶ προεχούσης γνάθου ὑπομιμνήσκει μακρόθεν τὸν χαρακτῆρα τῶν κεφαλῶν Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ νομισμάτων. Καλλίστη δ' εἶνε ἡ πτύχωσις τοῦ λεπτοῦ ἱματίου τοῦ Διός, καὶ λεπτομερῆς ἡ ἐργασία τοῦ ἀετοῦ ὡς καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν ἐπομένων τετραδράχμων.

16[25]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ἐρεισίνωτον, ὑποπόδιον, πέδιλα. Πρὸ τοῦ θεοῦ προτομὴ ἵππου πρὸς ἀριστ. ἐστραμμένη, ὑπὸ τὸν θρόνον ΔΕ.

Ρ. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 63 γραμ. Διατ. καλή. Müller, ἀριθ. 891. (Σικυῶν).

Πίν. 7 ἀριθ. 6.

17[23]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Ὁ Ζεὺς φορεῖ πέδιλα. Πρὸ αὐτοῦ Ἀθηνᾶ πρόμαχος ἀρχαϊκῆ πρὸς ἀρ., προτείνουσα τῇ ἀριστερᾷ τὴν ἀσπίδα, τῇ δὲ δεξιᾷ πάλλουσα δόρυ· ὑπὸ τὸν θρόνον ΕΥ. Τὰ δύο ἄνω ἄκρα τοῦ διὰ σφαιριδίων (ἤλων;) κατακόσμου ἐρεισινώτου ἀνέχουσιν ἐκάτερον Νίκην μετ' ἀναπεπταμένων πτερυγῶν οἰοεὶ ἄρτι καταπτομένην καὶ ἀνέχουσαν στέφανον.

Ρ. 4δρ. 27-29 χιλ. 16, 83 γραμ. Διατ. ἀρίστη.

Müller, ἀριθ. 878 (Σικυῶν).

Πίν. 7 ἀριθ. 7.

18[24]. Πανόμοιον καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς σφραγίδος, ἐξ ἧς καὶ τὸ προηγούμενον.

Ρ. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 89. Διατ. καλή.

Ὁ τύπος τῶν δύο τούτων νομισμάτων (17 καὶ 18) ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Σβορώνου (Τὰ νομίσματα τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων, σελ. οζ', π' καὶ 16 πρβλ. πίν. I, ἀριθ. 20, 21) εἰς τὰ ἔτη 309-3 ὡς κόμμα Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος κατέχοντος τότε τὴν Σικυῶνα.

19[22]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Τύπος ὡς

τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16, ἀλλὰ πρὸ τοῦ θεοῦ κέρως Ἀμαλθείας, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ΝΟ.

Ρ. 4δρ. 28 χιλ. 16, 99 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 877 (Σικυῶν).

20[21]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Πρὸ τοῦ θεοῦ κέρως, ὑπὸ τὸν θρόνον Ν.

Ρ. Δρχ. 17-18 χιλ. 4, 20 γραμ. Διατ. καλή.

Παραλλαγὴ τοῦ προηγούμενου ἄγνωστος τῷ Müller.

Πίν. 7 ἀριθ. 12.

21[26]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Ἐλλείπει ἐρεισίνωτον καὶ ὑποπόδιον· πρὸ τοῦ θεοῦ δελφίς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀρ., ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον, ἄνω μὲν τῆς ἐγκαρσίας δοκίδος τῆς συνδεούσης τοὺς πόδας αὐτοῦ Α ἢ Δ (πρβλ. Σβορώνου, Τὰ νομίσματα τοῦ Κράτους τῶν Πτολεμαίων σελ. π'), κάτω δ' αὐτῆς Α (;).

Ρ. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 65 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρβλ. ἀριθ. 899 καὶ 542-6.

Πίν. 7 ἀριθ. 8.

Ὁ ὀπίσθιος τύπος τοῦ νομίσματος τούτου εἶνε ὅλως διαφόρου ἐργασίας ἢ ὁ πρόσθιος. Πλὴν τοῦ περιγράμματος τοῦ προσώπου τοῦ Διός, ὅπερ δὲν εἶνε ἐπιτυχῆς ἐνεκα τῆς μὴ ἰσχυρᾶς μηδ' εὐσταθοῦς ἴσως τύψεως τῆς σφραγίδος (διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶνε ἀσαφῆ καὶ τὰ λοιπὰ πρόστυπα τῆς ὄψεως ταύτης μέρη, ὡς οἱ πόδες τοῦ θεοῦ, ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀετοῦ, ὁ θρόνος, ἡ ἐπιγραφή, τὰ μονογραφήματα καὶ τὸ σύμβολον), τὰ λοιπὰ γυμνὰ ἔκτυπα μέρη αὐτοῦ δεικνύουσι παράδοξον τινα τάσιν τοῦ σφραγιδοφλύφου πρὸς παράστασιν πασῶν τῶν ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν. Οἱ βραχιόνιοι, οἱ θωρακικοὶ καὶ οἱ κοιλιακοὶ μύες, τὸ στέρνον καὶ αἱ πλευραὶ ὑπομιμνήσκουσι τὴν ἐξεργασίαν τῶν ἀγαλμάτων τοῦ κρεμαμένου Μαρσίου καὶ εἶνε ἔργον τεχνίτου προβιβάλλοντος μετὰ τόλμης τὰς ἀρχὰς τοῦ Λυσίππου. Ἡ τόλμη αὕτη φαίνεται μοι τόσο ἀήτης, ὥστε θὰ ἀπέδιδον τὴν σημερινὴν κατάστασιν καὶ ὄψιν τῆς πλευρᾶς ταύτης τοῦ νομίσματος εἰς τυχαίαν διάβρωσιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἂν μὴ ἡ δῆλωσις τῶν λεπτομερειῶν ἐτήρει τὴν ἀνατομικὴν ἀκολουθίαν καὶ ἀκρίβειαν.

22[29]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. πρὸ τοῦ θεοῦ P , ὑπὸ τὸν ἄνευ ἐρεισινώτου θρόνον ἀμφιπέλεκυς.

Ρ. Δρ. 27-28 χιλ. 17, 70 γραμ. Διατ. καλή.
Müller ἀριθ. 1136 (Καρία).

Πίν. 7 ἀριθ. 9.

Ἡ κεφαλή τῆς προσθίας ὄψεως ἔχουσα θηλυπρεπεῖς μαλακὰς παρειὰς ἀποστρογγυλοῦσας τὰς γνάθους, εἶνε ὅλως διάφορος πρὸς τὸν τρόπον τῶν λοιπῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ εὐρήματι τούτῳ.

23[13]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ P ὑπὸ τὸν θρόνον ἀμφιπέλεκυς.

Πίν. 7 ἀριθ. 13.

Ρ. Δρ. 17-18 χιλ. 4, 16 γραμ. Διατ. καλή.
Müller ἀριθ. 1140 (Καρία).

24[5]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μονογράφημα E , ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον Μ.

Ρ. Δρ. 18 χιλ. 4 γραμ. Διατ. μετρία.

Ἄγνωστον τῷ Müller.

25[7]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ οὐχὶ ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ. Ὁ Ζεὺς μετὰ πεδίλων ἐπὶ θρόνου μετ' ἐρεισινώτου. Πρὸ αὐτοῦ προτομή γρυπός, ὑπὸ τὸν θρόνον X .

Ρ. Δρ. 17-18 χιλ. 4, 3 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρὸς ἀριθ. 293 (Ἀβδηρα).

26[10]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ μέλισσα πετομένη πρὸς δ., ἐν τῷ πεδίῳ δὲ πέραν τῆς ἐπιγραφῆς αἰχμὴ δόρατος πρὸς τὰ ἄνω.

Ρ. Δρ. 18 χιλ. 4, 10 γραμ. Διατ. καλή.

Πρὸς Müller ἀριθ. 322.

27[9]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μονογράφημα Μ ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον κεφαλή μετὰ φρυγίου πύλου πρὸς δ. ἐστραμμένη.

Ρ. Δρ. 17-18 χιλ. 4, 9 γραμ. Διατ. καλή.

Ἄγνωστον τῷ Müller, οὗ πρὸς ἀριθ. 390 (ἀβέβαια μεσημβρινῶν πόλεων τῆς Θράκης).

Πίν. 7 ἀριθ. 14.

28[11]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ μονογράφημα ἐφθαρμένον P ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον Α, μεταξὺ δὲ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ σκήπτρου μικρόν τι πιθανῶς τυχαῖον πρᾶγμα ὡς χεῖρ ἀπὸ τοῦ ὤμου κεκομμένη ἢ πούς ζώου (πρὸς Müller, Philippe III. ἀριθ. 48-9).

Ρ. Δρ. 11 χιλ. 4, 14 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 792.

Πίν. 7 ἀριθ. 15.

29[14]. Ὅμοιον (λίαν προέχουσα γνάθος).

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ Διὸς ὀξυπύθμενος ἀμφορεύς, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ΜΕ.

Πίν. 7 ἀριθ. 16.

Ρ. Δρ. 17-18 χιλ. 4, 20 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 600 (ἀβέβαια Μακεδονίας, Θράκης ἢ Θεσσαλίας).

30[17]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ A , ὑπὸ τὸν θρόνον τὸ αὐτὸ καὶ ἄνωτέρω μονογράφημα (ΜΕ).

Ρ. Δρ. 17. χιλ. 4, 12 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 775 (ἀβέβαια τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας).

31[19]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. πρὸ τοῦ θεοῦ ΚΙ, ὑπὸ τὸν θρόνον τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῷ ἀριθ. 29 μονογράφημα (ΜΕ)

Ρ. Δρ. 17-18 χιλ. 3, 93 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 821 (ἀβέβαια τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας).

32[20]. Ὅμοιον τῷ προηγούμενῳ ἢ ἐπιγραφὴ κακῶς ἐσχεδιασμένη.

Ρ. Δρ. 17-18 χιλ. 4, 15 γραμ. Διατ. καλή.

33[18]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. πρὸ τοῦ θεοῦ K , ὑπὸ τὸν θρόνον P

Ρ. Δρ. 17 χιλ. 4, 12 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 808 (ἀβέβαια τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας).

34[27]. Ὅμοιον.

Ὅπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Πρὸ τοῦ θεοῦ, ἔχοντος τὸν δεξιὸν πόδα πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ, ἀποτετριμμένη μορφή, κατὰ τὸ ἄνω ἡμισυ διατηρουμένη, φοροῦσα πέτασον (Ἐρμῆς; πρὸς Müller σελ. 230 καὶ Svoronos, Numismatique de la Crète ancienne

pl. 1, 26), ὑπὸ δὲ τὸν μετ' ἐρείσινώτου θρόνον Π||.

Ρ. Δρχ. 16-17 χιλ. 4, 12 γραμ. Διατ. καλή.

Müller ἀριθ. 907 ("Απτερα). "Ορα καὶ ἀνωτ. ἀριθ. 5. Αὕτη μόνη ἢ δραχμὴ ἐν τῷ εὐρήματι καὶ ἢ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 36 ἔχουσι τὸν δεξιὸν πόδα πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ.

35[32]. "Ομοιον.

'Οπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ· πρὸ τοῦ θεοῦ Σ.

Ρ. Δρχ. 18 χιλ. 4, 12 γραμ. Διατ. καλή.

Πρβλ. Müller ἀριθ. 1321 καὶ ἐπ. (Σόλοι).

Πίν. 7 ἀριθ. 17.

36. "Ομοιον.

'Οπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ·Υ. 'Ο δεξιὸς ποὺς τοῦ Διὸς βαίνει πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ. Πρὸ τοῦ Διὸς ἐφθαρμένον σύμβολον (ἄγκυρα;), ὑπὸ τὸν θρόνον μονογράφημα P .

Ρ. Δρχ. 17-18 χιλ. 4, 9 γραμ. Διατ. καλή.

Πρβλ. Müller ἀρ. 1508 (ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Σελευκιδῶν κοπέντα νομίσματα). "Ορα καὶ ἀνωτέρω ἀριθ. 12 καὶ ἀριθ. 34.

Πίν. 7 ἀριθ. 18.

37. "Ομοιον.

'Οπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ[ΟΥ. Πρὸ τοῦ Διὸς Γ (;)

Ρ. Δρχ. 17 χιλ. 4 γραμ. Διατ. μετρία.

38. "Ομοιον.

'Οπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ·Υ. Πρὸ τοῦ θεοῦ λείψανον συμβόλου ἢ μονογραφήματος, ὑπὸ τὸν θρόνον ἀδι-ἀγνωστόν τι μονογράφημα.

Ρ. Δρχ. 15 χιλ. 4, 10 γραμ. Διατ. μετρία.

39. "Ομοιον.

'Οπ. κατιωμένον καὶ δυσδιάγνωστον.

Ρ. Δρχ. 16-17 χιλ. 3, 63 γραμ. Διατ. κακή.

40. "Ομοιον.

'Οπ. ΑΛΕΞΑΝΔΡ·Υ. Ὑπὸ τὸν θρόνον σύμβολον ἢ μονογράφημα ἐφθαρμένον.

Ρ. Δρχ. 15-16 χιλ. 3, 89 γραμ.

Φίλιππος Γ' ὁ Ἀρριδαῖος (323-317 π. X.).

41. Κεφαλὴ Ἡρακλέους περιβεβλημένη τὴν λεοντῆν πρὸς δ.

'Οπ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ - ΦΙΛΙΠΠ·Υ. Ζεὺς ἀετοφόρος καθήμενος πρὸς ἀρ. ἐπὶ θρόνου τορευτικῶς κεκοσμημένου καὶ μετ' ἐρείσινώτου. Πρὸ τοῦ θεοῦ τὸ μο-

νογράφημα P , ὑφ' ὃ σταφυλή, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον I .

Ρ. 4δρ. 28 χιλ. 16, 68 γραμ. Διατ. καλή.

Müller, Philippe III, ἀριθ. 56.

Πίν. 7 ἀριθ. 10.

Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς (306-283 π. X.).

42. Κεφαλὴ τοῦ βασιλέως Δημητρίου πρὸς δ. κερασφόρος καὶ ἀναδεδεμένη διὰ ταινίας, ἧς τὰ ἄκρα ἀνεμούνται κατὰ τὸν τράχηλον. Πέριξ κύκλος κοκκωτός.

'Οπ. ἐκ τῶν ἄνω ἀρ. ΔΗΜΗΤΡΙ·Υ, δ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ· ὁ Ποσειδῶν, γυμνὸς τὰ ἄνω, κάθηται πρὸς ἀρ. ἐπὶ βράχου, ἀνέχων τῇ προτεταμένη δεξιᾷ ἀφλαστον, τῇ δ' ἀριστερᾷ στηρίζων τὴν τριαινὰν ἐπὶ τοῦ ἀνωμάλου ἐδάφους, ἐφ' οὗ πατεῖ αὐτὸς καὶ ἐφ' οὗ ἴδρυται ὁ βράχος. Ἐν τῷ πεδίῳ δεξ. μετὰξὺ τριαίνης καὶ ἐπιγραφῆς Δ, ἀρ. P . Τὸ ὄλον ἐν κύκλῳ κοκκωτῶ.

Ρ. 4δρ. 30-31 χιλ. 16, 88 γραμ. Διατ. καλή.

Πίν. 7 ἀριθ. 21.

43. "Ομοιον τῷ προηγουμένῳ.

'Οπ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (οὕτω)-ΒΑΣΙΛΕΩΣ. Ποσειδῶν γυμνὸς ἰστάμενος πρὸς ἀρ. πατεῖ τὸν δεξιὸν πόδα ἐπὶ βράχου καὶ προκύπτων ἐρείδει τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος, τῇ δ' ἀριστερᾷ χειρὶ στηρίζει τὴν τριαινὰν ἐπὶ τοῦ ἀδήλου ἐδάφους. Ἐν τῷ πεδίῳ δεξ. πέραν τῆς ἐπιγραφῆς μονογράφημα ὡς ἀνωτέρω (ΔΡ), ἀρ. δὲ P .

Ρ. 4δρ. 29-30 χιλ. 16, 95 γραμ. Διατ. καλή.

Πρβλ. Macdonald, Catalogue of greek coins in the Hunterian collection I, σελ. 338 ἀριθ. 9. 'Ο Σβορῶνος («Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν μουσεῖον» σελ. 64) ἐρμηνεύει τὸν βράχον ὡς ἀγέλαστον πέτραν, τὸν δὲ Ποσειδῶνα ὡς Γενέσιον, οἷος ἐλατρεύετο ἐν Λέρνῃ (Παυσαν. 2, 38, 4), οὐχὶ δὲ ὡς Ἴσθμιον, ὡς ἐδέχοντο μέχρι τοῦδε ἄλλοι (πρβλ. Geschichte der griech. Plastik von M. Collignon, II, deutsch. übers. von Baumgarten, σελ. 450-2).

Πίν. 7 ἀριθ. 22.

44. Ἐπὶ πρῶρας πλοίου, πρὸς ἀρ. ἐστραμμένης, βαδίζει ἐσπευσμένως πρὸς ἀρ. Νίκη πτερωτὴ φοροῦσα ἐζωσμένον χιτῶνα ἀνεμούμενον καὶ σαλπίζει διὰ σάλπιγγος, ἣν κρατεῖ τῇ δεξιᾷ· τῇ ἀρι-

στεραῖ κρατεῖ πρὸς τὸ ἄνω πλαγίως «στυλίδα» δί-
χρηλον (πρὸς Babelon, Mélanges numismatiques
I, σελ. 211 ἐπ.). Τὸ ἔλρον ἐν κύκλῳ κοκκωτῶ.

Ἔπ. δ. ἐκ τῶν ἄνω ΔΗΜΗΤΡΙ-Υ. Ποσειδῶν
διαθεβηκῶς τὰ σκέλη, ὀρώμενος κατὰ τὰ τρία τέ-
ταρτα ἐκ τῶν ὀπισθεν, στρέφεται πρὸς ἄρ. καὶ προ-
τείνων τὴν ἀριστεράν, περιτετυλιγμένην διὰ τοῦ
ἱματίου κρεμαμένου ἐν δυο συστήμασι πτυχῶν,
πάλλει τῇ δεξιᾷ τὴν τρίαιναν. Ἐν τῷ πεδίῳ δ. τὸ
γράμμα Ι καὶ ὑπ' αὐτὸ μονογράφημα ΜΕ (πρὸς
ἀριθ. 29-30). Τὸ ἔλρον ἐν κύκλῳ κοκκωτῶ.

Ρ. 4δρ. 27-28 χιλ. 16, 68 γραμ. Διατ. καλή.
Πίν. 7 ἀριθ. 23.

45. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ

Ἔπ. ἐπίσης ὅμοιον, ἀλλ' ἐν τῷ πεδίῳ ἄρ. Λ,
δεξ. Α

Ρ. Διώβολον 13-14 χιλ. 2 γραμ. Διατ. με-
τρία.

Πρὸς Macdonald ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 13 καὶ 14.
Πίν. 7 ἀριθ. 27.

Α Τ Τ Ι Κ Η

Ἄθῆναι.

46-57. Ρ. Δώδεκα τετράδραγμα τοῦ γνωστοῦ
τύπου τῶν μακεδονικῶν χρόνων, κακῶς ἀποτετμη-
μένα τὴν περιφέρειαν καὶ φέροντα ἔμπροσθεν μὲν
κεφαλὴν Ἀθηνᾶς πρὸς δ. μετ' ἐνωτίων καὶ κράνους
λοφοφόρου καὶ κατακόσμου ἔλιξι καὶ ἀνθεμίσις,

ὄπ. δὲ ἐν τῷ πεδίῳ δ. ΑΘΕ, ἐν τῷ μέσῳ
γλαυκα πρὸς δ. μετ' ἀντωποῦ κεφαλῆς, καὶ ἄρ.
ἐν τῷ πεδίῳ κλάδον ἐλαίας καὶ μήνην.

Πίν. 7 ἀριθ. 28 (=56).

ΑΡΓΟΛΙΣ

Ἐπίδαυρος.

58. Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ πρὸς ἄρ. δαφνοστεφής.
Ἔπ. Ε ἐν στεφάνῳ δάφνης.

Ρ. Δρχ. 18-19 χιλ. 2, 53 γραμ. Διατ. καλή.
Πίν. 7 ἀριθ. 24.

59-60. Ρ. Δρχ. 14 χιλ. 2, 43-2, 37 γραμ.
ὅμοια τῷ προηγουμένῳ.

Πίν. 7 ἀριθ. 25 (=59).

61'. Ρ. Δρχ. 14-16 χιλ. 2, 44 γραμ. ὅμοιον
τοῖς προηγουμένοις.

Ἐκ τῶν νομισμάτων τούτων τὰ τῶν Ἐπιδαυ-
ρίων (ἀριθ. 58-61) ἀνάγονται ὑπὸ τοῦ P. Gar-
dner (B. M. C. Peloponnesus σελ. 156) εἰς τὰ
ἔτη 370-323 π. Χ., αἱ δὲ ἀθηναϊκαὶ γλαυκαὶ

¹ Συγχρόνως τοῖς ἀργυροῖς τούτοις νομίμασι, ἅτινα ἀποτε-
λοῦσιν ἐν εὐρημα, παρεδόθησαν εἰς τὸ ἔθν. νομισματικὸν μου-
σεῖον ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας καὶ γαλκᾶ τινὰ νομίματα
μὴ ἀνήκοντα μὲν εἰς τὸ ἀνωτέρω εὐρημα, ἀλλ' εὐρεθέντα ἐπίσης ἐν
τῇ αὐτῇ ἀνασκαφῇ τῆς Ἐπιδαύρου. Ταῦτα παραθέτομεν ἐνταῦθα
παρακαταλέγοντες αὐτὰ ἀριθμητικῶς τοῖς νομίμασι τοῦ εὐρήματος,
ὡς ἐγένετο καὶ ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ μουσείου.

Ἐπίδαυρος.

62. Κεφαλὴ Ἀσκληπιοῦ πρὸς δ. δαφνοστεφής.

Ἔπ. Ε ἐν στεφάνῳ δάφνης. Ἐξω τοῦ στεφάνου Μ.

Μ. 12-14 χιλ. Διατ. καλή.

Πίν. 7 ἀριθ. 26.

63. Ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ κακῶς διατηρούμενον.

Μ. 11-12 χιλ.

Κυρακάλλας.

64. ΑΝ ΚΑΙ Μ-ΑΥΡ ΑΝΤΩΝΙΝ. Προτομή Κυρακάλλας ἀγενείου,
πρὸς δ. ἐστραμμένη δαφνοστεφής καὶ μετὰ θώρακος καὶ ἐφαπτιδός.

Ἔπ. ΙΕΡΑΣ ΕΠΙ ΔΑΥΡΟΥ. Θεὰ τις ἰσταμένη κατενώπιον καὶ στρέ-
φουσα τὴν κεφαλὴν πρὸς δ. ἐν χιτῶνι ἐξωσμένῳ καὶ ἱματίῳ ἐρείδει
γαμαὶ ὑψηλὸν σκήπτρον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, τῇ δ' ἀριστερᾷ κρατεῖ
ἄγγετόν τι.

Μ. 19-21 χιλ. Διατ. μετριωτάτη.

Τύπος ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ἐφ' ὅσον γινώσκω ὅρα τὴν παρατι-
θεμένην ἐνθάδε εἰκόνα.

Ἄργος.

65-66. Κοινὰ κέρματα φέροντα προτομὴν λύκου, ὄπ. δὲ Α, ὑφ' ὃ
κράνος κατενώπιον.

Μ. 12-13 χιλ.

Φλειοῦς.

67. Μ. 11 χιλ. Ταῦρος. - ὄπ. φ.

ΣΑΜΟΘΡΑΙΚΗ

Μύρινα.

68. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους πρὸς δ.

Ἔπ. Γλαῦξ πρὸς ἄρ. Ἐπιγραφῆς λείψανα.

Μ. 16-17 χιλ. Διατ. κακή.

69-90. Μ. Διάφορα ἐφαρμένα καὶ ἄχρηστα.

(ἀριθ. 46-57) δὲν εἶνε νεώτεροι τοῦ ἔτους 322 π. X., διότι μετὰ τὸν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενόμενον Λαμιακὸν πόλεμον ἔπαυσαν νὰ κόπτονται (Head ἐν B. M. C. Attica σελ. XXXI). Ἐκ τῶν ὑπολοίπων, ὅπως δὴ ποτε χρονολογητῶν ὄντων, εἶνε δυνατὸν νὰ ᾧσι σύγχρονα τὰ τοῦ Λυσιμάχου (306-281 π. X.) καὶ τὰ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (294-288 π. X.). Ἐπειδὴ ὅμως ἀγνοοῦμεν κατὰ τίνα ἀκριβῶς ἔτη τοῦ βίου καὶ τῆς βασιλείας αὐτῶν ἔκοψαν τὰ ἐν τῷ ἡμετέρῳ εὐρήματι νομίσματα αὐτῶν ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Δημήτριος, δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τόδε μόνον μετ' ἀσφαλείας, ὅτι ὄηλ. τὸ εὐρημα τῆς Ἐπιδαύρου ἐτάφη μετὰ

τὸ ἔτος 294 π. X., καθ' ὃ ἄρχεται ἡ βασιλικὴ νομισματοκοπία τοῦ Δημητρίου.

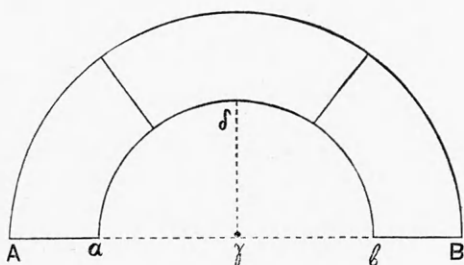
Καὶ ὅτι μὲν ἐλλείπουσιν ἐντελῶς ἐκ τοῦ εὐρήματος νομίσματα τῶν πλησίον τῆς Ἐπιδαύρου πόλεων, εἶνε ἴσως τυχαῖον· ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ ἐξαρθῇ, νομίζω, ἡ πληθώρα τῶν μακεδονικῶν καὶ τῶν ἀθηναϊκῶν κομμάτων ἐν συγκρίσει καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ τῶν Ἐπιδαυρίων. Τὰ μακεδονικὰ καὶ τὰ ἀθηναϊκὰ νομίσματα κυριαρχοῦσιν ἐν τῷ ἐμπορίῳ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ὡς δεικνύει τῆς τε Ἐπιδαύρου καὶ τὸ τῶν Ἀγίων Θεῶρων εὐρημα.

ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΥΒΟΪΚΑ

α'. Τέσσαρα Χαλκιδικὰ ψηφίσματα.

Ἐν οἰκοπέδῳ τοῦ K. Ἀλιφαρμάκη κειμένῳ παρὰ τὴν κάτω πύλην τοῦ κατεδαφισθέντος ἡδὴ ἐνετικοῦ φρουρίου, ὀρυσσομένων θεμελιῶν πρὸς οἰκοδομίαν οἰκίας εὐρέθησαν ἐν τοῖς τοῦ τείχους θεμελίοις δύο λίθοι λευκοῦ μαρμάρου ἔχοντες σχῆμα τόξου, οἷτινες μετ' ἄλλου τινὸς οὐπω εὐρεθέντος ἀπετέλουσαν ἐξέδραν τοιάνδε τὸ σχῆμα.

Ὡς ἡδυνήθημεν νὰ εικάσωμεν ἐκ τῶν δύο εὐρεθέντων λίθων, τοῦ μεσαίου καὶ τοῦ ἐν δεξιᾷ τῷ ὀρῶντι, ἡ ἰδιάμετρος αὐτῆς α β ἦτο μήκος μ. 2,04 1/2, ἡ δὲ ἀκτίς γ δ μ. 0,53. Τὸ πλάτος τῶν λίθων ἐχόντων ἄνωθεν τε καὶ κάτωθεν κυμάτιον εἶνε μ. 0,44, τὸ δὲ ὕψος 0,27. Ἐπὶ τῶν

δύο εὐρεθέντων λίθων εἶνε κεχαραγμένα τέσσαρα ψηφίσματα. Τοῦτων τὸ πρῶτον (ἀριθ. 1) εἶνε γεγραμμένον ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ μεσαίου λίθου, τὸ δεύτερον (ἀριθ. 2) ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ ἐν δεξιᾷ τῷ ὀρῶντι, τὸ τρίτον (ἀριθ. 3) ἐν τῷ κυρτῷ τοῦ αὐτοῦ λίθου, τὸ δὲ τέταρτον (ἀριθ. 4) ἐπὶ τῆς πλευρᾶς β B τοῦ αὐτοῦ. Ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ δευτέρου ψηφίσματος, ἡ ἐξέδρα ἔκειτο ἐν τῷ ἐπιγραφεστάτῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ, ἡ δὲ ἀγορά, ὡς γινώσκωμεν ἐξ ἀποσπάσματος τοῦ Ἡρακλείδου, ἔπερ μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀπεδίδοτο τῷ Δικαιάρχῳ, ἔκειτο παρὰ τὸν Εὐριπον. Οἱ λίθοι οὗτοι, πρὶν ἢ ὡς θεμέλιοι τοῦ τείχους χρησιμεύωσιν, ὡς φαίνεται, καὶ ἄλλην χρεῖαν ἐπλήρωσαν· τοῦτο τεκμαιρόμεθα ἐκ τοῦ ὅτι πλὴν τῶν πρὸς σύνδεσιν μετ' ἀλλήλων χρησιμευόντων ἐν τοῖς ἄκροις τετραγώνων τὸρμων ἔχουσι καὶ ἄλλους, ὁ μὲν μεσαῖος ὀλίγον ἀπωτέρω καὶ πλαγίως τοῦ συνδετικοῦ τετραγώνου τὸρμου καὶ ἕτερον κυκλωτερῆ, ὁ δὲ ἐν δεξιᾷ τῷ ὀρῶντι πρὸς τῷ συνδετικῷ ἔχει ἄνωθεν μὲν δύο κυκλωτερεῖς, ἔνθα δὲ τὸ τέταρτον ψηφίσμα ἐτέρους δύο μικροτέρους, ὧν ἕνεκα καὶ τὰ γράμματα ἐνταῦθα ἐλλείπουσιν. Τὰ γράμματα τῶν μὲν τριῶν τελευταίων ψηφισμάτων εἶνε

δμοια, ἔχουσι πάντα ἀκρέμονας, τοῦ δὲ πρώτου, ὅπερ πιθανῶς εἶνε ἀρχαιότερον τῶν ἄλλων, οὐχί.

Ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ψηφισμάτων γινώσκομεν ἀσφαλῶς, πότε ἐγένοντο τὰ τε ψηφίσματα καὶ ἡ ἐξέδρα. Ἐν τούτῳ μνημονεύεται ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος ὁ πρεσβύτερος.

ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων δύο βασιλεῖς Πτολεμαῖοι μνημονεύονται μετὰ τῆς προσωνομίας τοῦ πρεσβυτέρου, ὁ τρίτος κατὰ διαδοχὴν ὁ καὶ Εὐεργέτης ἐπονομαζόμενος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα, οὗ ἀδελφὸς ἦν ὁ Μάγας (ιδ. Πλουτ. Κλεομ. 33), καὶ ὁ ἕκτος ὁ ἐπικαλούμενος Φιλομήτωρ κατ' ἀν-

τίθεσιν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν ἀποκαλούμενον *Φύσκωνα* (Διοδ. 31, 33, 34, 39 α. Ἰουστίνου 34, 2. Λιβ. 44, 19). Κρίνοντες ἔκ τε τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπικοινωνίας καὶ σχέσεως τοῦ βασιλέως, ἦν μαρτυροῦσιν ἄλλα τε καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ πεμφθεῖσα τοῖς Ῥωμαίοις σιτικὴ δωρεά, μᾶλλον πειθόμεθα ὅτι ὁ ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ μνημονευόμενος Πτολεμαῖος ὁ πρεσβύτερος εἶνε ὁ ἕκτος τῶν Πτολεμαίων, ὁ ἐπικαλούμενος Φιλομήτωρ, ὅστις ἐβασίλευσε τῷ ἔτει 181-146 π. Χ. (ιδ. Πολ. XXVIII, 1. XXIX, 11. Λιβ. 35, 13).

1

ΕΠΙ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΕΠΑΝΔΡΙΔΟΥ

ΜΙΚΥΘΙΩΝΧΑΡΙΔΑΜΟΥΕΙΠΕΝΕΠΕΙΔΗΑΡΙΣΤΩΝΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥΣΟΛΕΥΣΕΥΝΟΥΣΥΓΓΑΡΧΩΝΔΙΑΤΕΛΕΙ
 ΤΩΙΔΗΜΩΙΤΩΙΧΑΛΚΙΔΕΩΝΚΑΙΠΟΛΛΟΙΣΤΩΝΠΟΛΙΤΩΝΧΡΗΣΜΟΣΓΙΝΕΤΑΙΕΙΣΑΑΝΤΙΣΑΥΤΟΝ
 ΠΑΡΑΚΑΛΗΕΚΤΕΜΦΘΕΙΣΔΕΚΑΙΥΠΟΤΟΥΒΑΣΙΛΕΩΣΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥΤΟΥΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΕΠΙΤΗΣ
 5 ΣΙΤΙΚΗΣΔΩΡΕΑΣΤΗΣΑΠΟΣΤΑΛΕΙΣΗΣΡΩΜΑΙΟΙΣΚΑΙΠΑΡΑΓΕΝΟΜΕΝΟΣΕΙΣΤΗΝΗΜΕΤΕΡΑΝ
 ΠΟΛΙΝΤΗΝΤΕΑΝΑΣΤΡΟΦΗΝΕΠΟΙΗΣΑΤΟΕΝΤΗΙΕΠΙΔΗΜΙΑΙΑΞΙΩΣΤΟΥΤΕΠΕΜΨΑΝΤΟΣ
 ΒΑΣΙΛΕΩΣΚΑΙΤΗΣΗΜΕΤΕΡΑΣΠΟΛΕΩΣΔΕΔΟΧΘΑΙΤΗΒΟΥΛΗΠΡΟΞΕΝΟΝΕΙΝΑΙΚΑΙΕΥΕΡ
 ΓΕΤΗΝΤΟΥΔΗΜΟΥΤΟΥΧΑΛΚΙΔΕΩΝΑΡΙΣΤΩΝΑΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥΣΟΛΗΚΑΙΑΥΤΟΝΚΑΙΕΓΓΟΝΟΥΣ
 ΑΥΤΟΥΚΑΙΕΙΝΑΙΑΥΤΟΙΣΓΗΣΚΑΙΟΙΚΙΑΣΕΓΚΤΗΣΙΝΚΑΙΑΣΦΑΛΕΙΑΝΚΑΙΑΣΥΛΙΑΝΚΑΙΠΟΛΕΜΟΥΟΝΤΟΣ
 10 ΚΑΙΕΙΡΗΝΗΣΚΑΙΤΑΛΛΑΥΠΑΡΧΕΙΝΑΥΤΟΙΣΠΑΝΤΑΟΣΑΠΕΡΚΑΙΤΟΙΣΑΛΟΙΣΠΡΟΞΕΝΟΙΣΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣ
 ΤΟΥΔΗΜΟΥΤΟΥΧΑΛΚΙΔΕΩΝ ΓΕΓΡΑΠΤΑΙ

Ἐπί ἡγεμόνος Ἐπανδρίδου

Μικυθίων Χαριδάμου εἶπεν· ἐπειδὴ Ἀρίστων Ἡρακλείδου Σολεὺς εὐνους ὑπάρχων διατελεῖ
 τῷ δήμῳ τῷ Χαλκιδέων καὶ πολλοῖς τῶν πολιτῶν χρήσιμος γίνεται εἰς ἃ ἂν τις αὐτὸν
 παρακαλῇ, ἐκπεμφθεὶς δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ πρεσβυτέρου ἐπὶ τῆς
 5 σιτικῆς δωρεᾶς τῆς ἀποσταλείσης Ῥωμαίοις καὶ παραγενόμενος εἰς τὴν ἡμετέραν
 πόλιν τὴν τε ἀναστροφήν ἐποιήσατο ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ ἀξίως τοῦ τε πέμψαντος
 βασιλέως καὶ τῆς ἡμετέρας πόλεως, δεδόχθαι τῇ βουλῇ προξενον εἶναι καὶ εὐεργέτην
 τοῦ δήμου τοῦ Χαλκιδέων Ἀρίστων Ἡρακλείδου Σολῆ καὶ αὐτὸν καὶ ἐγγόνους
 αὐτοῦ καὶ εἶναι αὐτοῖς γῆς καὶ οἰκίας ἐγκτησιν καὶ ἀσφάλειαν καὶ ἀσυλίαν καὶ πολέμου ὄντος
 10 καὶ εἰρήνης καὶ τᾶλλα ὑπάρχειν αὐτοῖς πάντα, ὅσαπερ καὶ τοῖς ἄλλ(λ)οῖς προξένοις καὶ εὐεργέταις
 τοῦ δήμου τοῦ Χαλκιδέων. Γέγραπται.

Κατὰ τοῦτο τὸ ψηφίσμα Ἀρίστων ὁ Ἡρακλείδου Σολεὺς ἀναγράφεται ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν Χαλκιδέων πρόξενος τοῦ δήμου τοῦ Χαλκιδέων καὶ εὐεργέτης, ἀνθ' ὧν εὐεργέτησεν αὐτὸν καὶ διότι πολλοῖς τῶν πολιτῶν χρήσιμος ἐγένετο. Καὶ ταῦτα μὲν καθόλου, ἐπὶ δὲ τῶν καθ' ἕκαστον παρατηρήσεως ἀξία νομίζομεν τάδε·

Στίχ. 1. Ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἡγεμῶν τῶν Χαλκιδέων ἦν ὁ Ἐπανδρίδης γινώσκειται ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐβασίλευεν Πτολεμαῖος ὁ πρεσβύτερος, περὶ οὗ ὀλίγω πρότερον εἶπομεν.

Στίχ. 2. Τὸ ὄνομα *Μικυθίων* οὐχὶ πλήρες εὐρομεν καὶ ἐν ἄλλῳ ἀποσπάσματι ἐπιγραφῆς, ἦν ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιο-

λογικῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1901^{ου}. Σημειωτέον ὅτι ἐνταῦθα μὲν κεῖται ὡς κύριον ὄνομα, ἐκεῖ δὲ ὡς ὄνομα τοῦ πατρὸς. *Χαριδάμου*. Παρατηρητέος ὁ δωρικὸς τύπος ἐν Ἰωνικῇ πόλει. Ὑπὸ τὸν αὐτὸν τύπον ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἑρετρικῷ νομίσματι. *ιδ.* *Mionet 5. IV 364. Ἀρίστων*. Κατὰ Διοδώρον (3, 42) Ἀρίστων τις ἐπέμφθη ὑπὸ Πτολεμαίου πρὸς κατασκοπὴν τῆς ἕως Ὤκεανοῦ παρηκούσης Ἀραβίας Ὁ ἐν τῷ ψήφισματι ὅμως τούτῳ Ἀρίστων δὲν εἶνε ὁ ὑπὸ Διοδώρου μνημονευόμενος, διότι ἢ πρὸς κατασκοπὴν ἀποστολὴ ἐγένετο ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου.

Στίχ. 3. Ὁ χαράξας τὸ ψήφισμα τεχνίτης ἔγραψε χρήσιμος ἀντὶ τοῦ χρήσιμος.

Στίχ. 4. παρακαλῆ ἄνευ ὑπογραφῆς, ἐν ᾧ ἐν τῷ τρίτῳ ψήφισματι τὸ η τῆς αὐτῆς λέξεως εἶνε ὑπογεγραμμένον.

Στίχ. 5. ἐπὶ τῆς σιτικῆς δωρεᾶς. Οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν εἶνε γνωστὴ ἡ δωρεὰ αὕτη τοῦ σίτου πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Πιθανῶς ἐγένετο μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ἕνεκα τῆς ἀπειλητικῆς στάσεως τοῦ πρέσβεως τῶν Ῥωμαίων Ποπιλλίου εὐγνωμοσύνης ἕνεκα. Ὡς γνωστόν, καὶ πρεσβεῖα ἐπέμφθη εὐχα-

ριστήσουσα τοῖς Ῥωμαίοις διὰ τὴν εὐεργεσίαν ταύτην. (Πολυβ. XXIX, 11). Τοῖς Ῥωμαίοις αἰτησαμένοις ἕνεκα μεγάλης σιτοδείας ἀπεστάλη σίτος καὶ πρότερον ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος (Πολυβ. IX 45). Περὶ τῶν σχέσεων καθόλου τῶν Πτολεμαίων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους *ιδ.* *de rebus inter Aegyptios et Romanos intercedentibus usque ad bellum Alexandrinum a Caesare gestum Halis Saxonum 1893 ser. Ericus Bandelin*

Στίχ. 6. ἀναστροφὴν ἐποιήσατο = συμπερινεύχθη, ἔδειξε συμπεριφορὰν.

Στίχ. 7. δεδόχθαι τῇ βουλῇ. Κατὰ τοῦτο τὸ ψήφισμα μόνον ἡ βουλή ἐψηφίσαστο, ἐν ᾧ κατὰ τὸ τρίτον ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος, κατὰ δὲ τὸ τέταρτον μόνον ὁ δῆμος.

Στίχ. 8. Σολῆ· περὶ τοῦ συνηρημένου τούτου τύπου *πρβ.* *Dittenb. Syl 171, 2, 172, 2, 216, 18, 263, 16, 285, 8 βασιλῆ. 741, 3 Κασαρῆ. 858, 19 Μναρῆ. 988, 75 Πριηνῆ. 472, 10 Σελευκῆ. 860, 18 Φωκῆ.*

Στίχ. 10. τοῖς ἄλλοις. Καὶ τοῦτο ἡμαρτημένως ἐχαράχθη, παραλειφθέντος τοῦ ἑτέρου λ.

2.

ΕΠΙΗΓΕΜΟΝΟΣΑΡΧΙΟΥΜΗΝΟΣΤΑΡ...ΙΩΝΟΣΤΕΤΡΑΔΙΕΠΙΔΕΚΑ
ΕΠΕΙΔΗΧΡΕΙΑΝΕΧΟΥΣΗΣΤΗΣΠΟΛΕΩΣΔΙΑΦΟΡ...ΕΚΑΤΑΓΟΡΑΣΜΟΝΣΙΤΟΥΚΛΕΩΝ
.ΥΝΟΣΤΙΔΑΛΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΣΥΠΑΡΧΩΝΤΗΣΠΟΛΕΩΣΠΡΟΞΕΝΟΣΠΑΡΑΚΛΗΘΕΙΣΔΑΝΕΙΣΑ.
ΟΣΟΝΑΝΑΥΤΩΙΕΥΚΑΙΡΟΝΗΙΕΠΕΔΩΚΕΝΑΥΤΟΝΑΠΡΟΦΑΣΙΣΤΩΣΔΟΥΣΑΤΟΚΟΥΔΡΑΧΜΑΣΜΥΡΙΑΣΤΡΙΣΧΙΛΙΑΣ
5 ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΑΣΠΡΟΑΙΡΟΥΜΕΝΟΣΟΣΟΝΕΦΕΑΥΤΩΙΜΗΚΑΘΥΣΤΕΡΕΙΝΤΟΝΔΗΜΟΝΜΗΘΕΝΟΣΤΩΝΚΑΤΕΠΕΓ
ΓΟΝΤΩΝΠΕΡΙΔΗΤΟΥΤΩΝΔΕΔΟΧΘΑΙΤΟΙΣΣΥΝΕΔΡΟΙΣΕΠΑΙΝΕΣΑΙΚΛΕΩΝΑΕΥΝΟΣΤΙΔΑΛΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΝ
ΕΠΙΤΩΙΓΝΗΣΙΑΝΤΗΝΕΞΕΑΥΤΟΥΕΥΝΟΙΑΝΑΠΟΔΕΙΚΝΥΣΘΑΙΕΙΣΤΗΝΗΜΕΤΕΡΑΝΠΟΛΙΝΚΑΛΕΣΑΙΔΕ
ΑΥΤΟΝΚΑΙΕΠΙΘΥΣΙΑΝΕΙΣΤΟΠΡΥΤΑΝΕΙΟΝΕΠΙΤΗΝΚΟΙΝΗΝΕΣΤΙΑΝΤΟΥΣΔΕΣΤΡΑΤΗΓΟΥΣΚΑΙΤΟΝ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΤΟΥΣΥΝΕΔΡΙΟΥΠΡΟΝΟΗΘΗΝΑΙΟΠΩΣΗΔΕΔΟΜΕΝΗΑΥΤΩΙΠΡΟΞΕΝΙΑΥΠΟΤΗΣΠΟΛΕΩΣ
10ΑΦΗΙΕΝΤΩΙΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩΙΤΗΣΑΓΟΡΑΣΤΟΠΩΙΩΣΑΥΤΩΣΔΕΚΑΙΤΟΔΕΤΟΔΟΓΜΑΤΟΝΔΕ
.....ΟΥΝΑΙΤΟΕΣΟΜΕΝΟΝΕΙΣΤΑΥΤΑΑΝΗΛΩΜΑΤΗΝΔΕΑΠΟΔΟΣΙΝΠΟΙΗΣΑΣΘΑΙΤΩΝΠΡΟΕΙ
..... Τ.....ΥΣΣΙΤ...ΣΚΑΘΩΣΕΝΤΩΙΠΕΡΙ.....

Ἐπὶ ἡγεμόνος Ἀρχίου. μηνὸς Ταρ[γην]λιῶνος, τετράδι ἐπὶ δέκα.

Ἐπειδὴ χρεῖαν ἐχούσης τῆς πόλεως δι' ἀφορ[ίαν γ]ε κατ' ἀγορασμὸν σίτου Κλέων
Εὐνοστίδα Λακεδαιμόνιος, ὑπάρχων τῆς πόλεως πρόξενος, παρακληθεὶς δανείσαι
ὅσον ἂν αὐτῷ εὐκαιρὸν ᾗ, ἐπέδωκεν αὐτὸν ἀπροφασίστως δούς ἀτόκου(ς) δραχμὰς μυρίας τρισχιλίας
5 πεντακοσίας, προαιρούμενος ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ μὴ καθυστερεῖν τὸν δῆμον μηθενὸς τῶν κατεπεῖ
γόντων, περὶ δὲ τούτων δεδόχθαι τοῖς συνέδροις ἐπαινεῖσαι Κλέωνα Εὐνοστίδα Λακεδαιμόνιον

ἐπὶ τῷ γνησίῳ τὴν ἐξ ἑαυτοῦ εὐνοίαν ἀποδείκνυσθαι εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν, καλέσαι δὲ αὐτὸν καὶ ἐπὶ θυσίαν εἰς τὸ πρυτανεῖον ἐπὶ τὴν κοινὴν ἐστίαν, τοὺς δὲ στρατηγούς καὶ τὸν γραμματέα τοῦ συνεδρίου προνοηθῆναι. ὅπως ἡ δεδομένη αὐτῷ προξενία ὑπὸ τῆς πόλεως
10 ἀναγρ|αφῆ ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸδε τὸ δόγμα, τὸν δὲ ταμίαν δ]ρῶναι τὸ ἐσόμενον εἰς ταῦτα ἀνήλωμα, τὴν δὲ ἀπόδοσιν ποιήσασθαι τῶν προειρημένων δραχμῶν ἀ]τ[όκων το]ὺς σιτ[ῶνα]ς, καθὼς ἐν τῷ περὶ [τούτων νόμῳ εἴρηται.

Κατὰ τὸ δόγμα τοῦτο Κλέων ὁ Εὐνοστίδου Λακεδαιμόνιος, πρόξενος ὢν τῆς τῶν Χαλκιδῆων πόλεως, ἐπειδὴ ἐδάνεισε προθύμως τὸν δῆμον δραχμᾶς μυρίας τρισχιλίας πεντακοσίας ἀτόκως, ὑπὸ μὲν τῶν συνέδρων ἐπηνέθη καὶ ἐκλήθη ἐπὶ θυσίαν, οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ ὁ τοῦ συνεδρίου γραμματεὺς ἐπετάχθησαν νὰ ἀναγράψωσι τὴν τε δεδομένην αὐτῷ προξενίαν καὶ τοῦτο τὸ δόγμα ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ, ὁ δὲ ταμίης νὰ δώσῃ τὴν γεννησομένην δαπάνην, οἱ δὲ σιτώναι νὰ ἀποδώσωσι, καθ' ἃ ὁ νόμος ὀρίζει, τὰς προειρημένους δραχμᾶς ἀτόκως.

Ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ παρατηρητέα τὰδε:

Στίχ. 1. ἐπὶ ἡγεμόνος Ἀρχίου. Τὸ πρῶτον ἐντεῦθεν γινώσκεται ὁ ἡγεμὼν οὗτος. Ταρ[ρηλι]ῶνος ἕνεκα τόρμου, τίς οἶδε πρὸς τίνα χρεῖαν γενομένου ἐπὶ τοῦ λίθου, ἐν τε τῷ στίχῳ τούτῳ ἠλείπουσι τρία γράμματα καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ τέσσαρα. Ὁ τύπος Ταρρηλιῶν ἀντὶ τοῦ συνήθους Θαρρηλιῶν εὑρηται καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Τήνου. Ὅτι καὶ οἱ Χαλκιδεῖς εἶχον τὸν μῆνα Ταρρηλιῶνα, ἐντεῦθεν τὸ πρῶτον μαθηάνομεν τετράδι ἐπὶ δέκα = τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ.

Στίχ. 2. δι' ἀγορ[ίαν γ]ε' πρβ. Dittenb. Syl 226, 179 διὰ τε τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἀφορίας. κατ' ἀγορασμόν = πρὸς ἀγορασμόν = πρὸς ἀγοράν. Ἡ λέξις ἀγορασμὸς ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Στοβαίῳ (Ἀνθολ. 74, 61) καὶ παρὰ τοῖς λεξικογράφοις. Περὶ τῆς προθέσεως κατὰ δηλοῦσης σκοπὸν πρβ. τὰ Ὀμηρικὰ κατὰ προῆξιν, κατὰ ληίδα, κατὰ χρέος, κατὰ δαῖτα καὶ τὰ τοῦ πεζοῦ λόγου κατὰ ζήτησιν, κατὰ θέαν, καθ' ἀρπαγὴν κλπ.

Στίχ. 3. Εὐνοστίδα· ὁ τύπος δωρικός, ἄτε Λακεδαιμονίου ὄντος τοῦ Κλέωνος. ὑπάρχων-πρόξενος. Ὡς δῆλον καὶ ἐκ τούτου τοῦ στίχου καὶ ἐκ τοῦ ἐνάτου, εἰ καὶ ὑπῆρχεν ὁ Κλέων πρόξενος τῶν Χαλκιδῆων, ἡ προξενία δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναγραφῆ, ὅπερ δὲν εἶνε ἀσύνηθες· διὸ ἐπιτάσσε-

ται ὁ γραμματεὺς τοῦ συνεδρίου νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ τε ψηφίσματος τῆς προξενίας καὶ τούτου τοῦ δόγματος. Ἴσως τὸ ψήφισμα τῆς προξενίας ἦτο κεχαραγμένον ἐν τῷ τρίτῳ λίθῳ τῆς ἐξέδρας τῷ οὐπὼ εὑρεθέντι παρακληθεῖς δανεῖσαι. Προξενία δεδομένη δανείου ἕνεκα πρὸς πόλεις δὲν εἶνε τι ἀσύνηθες. πρβ. Dittenb. Syl. 112, 481, 516 κ. ἀ.

Στίχ. 4. ὅσον ἂν αὐτῷ εὐκαιρον ἦ = ὅσον ἂν αὐτῷ ὁ καιρὸς ἐπιτρέπη = ὅσον ἂν ἔχη διαθέσιμον ἐπέδωκεν αὐτόν = ἐφάνη πρόθυμος. ἀτόκου[ς] ὁ χαράξας τὴν ἐπιγραφὴν παρέλιπε τὸ τελικὸν ς. μυρίας τρισχιλίας πεντακοσίας· ὅρα ὅτι προτάσσονται οἱ μείζονες τῶν ἀριθμῶν τῶν μικροτέρων.

Στίχ. 6. δεδόχθαι. πρβ. CIG. 1570, 1562, 1563, 1568, 2671, 2161, 3146. τοῖς συνέδροις· περὶ τῶν συνέδρων ἰδ. Keil Syl. 4, 6.

Στίχ. 7. ἐπὶ θυσίαν πρβ. ἐπιγραφὰς Δήλου. τοὺς δὲ στρατηγούς καὶ τὸν γραμματέα τοῦ συνεδρίου. συνήθως ὁ τῆς ἀναγραφῆς ἐπιμελούμενος εἶνε ὁ γραμματεὺς, ἐνταῦθα καὶ οἱ στρατηγοί. Συνέδριον ὠνομάζετο ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος ὁμοῦ συνεργόμενοι. πρβ. Ἀριστοτ. περὶ κόσμου 400 β. 16 ἐκδ. Bekker: «ἐξίασι-βουλευταὶ δὲ καὶ ἐκκλησιασται εἰς συνέδρια τὰ προσήκοντα».

Στίχ. 9. προνοηθῆναι μέσον τὴν διάθεσιν· ἡ δεδομένη προξενία ἰδ. σημ. ἐν στίχῳ 3φ.

Στίχ. 10. ἀναγρ|αφῆ. Τὰ πρῶτα πέντε γράμματα οὐδὲν φαινόνται ἕνεκα φθορᾶς τοῦ λίθου. Ὡσαύτως καὶ τοῦ ἐπομένου στίχου τὰ ἑπτὰ πρῶτα γράμματα. τῆς ἀγορᾶς· κατὰ τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ἡρακλείδου (I 26-29) ἡ ἀγορὰ ἔκειτο παρὰ τὸν Πορθμόν.

Στίχ. 11. ἀνήλωμα ὁμοίως εὑρηται ἐν Dittenb. Syl. ἐπ. 921, 18. τὴν δὲ ἀπόδοσιν ποιήσασθαι = ἀποδοῦναι.

Στίχ. 12. Τὸν στίχον τοῦτον οὕτω συνεπληρώσαμεν ἔκ τε τοῦ χώρου καὶ τῶν συμφραζομένων εἰκάσαντες.

3.

ΕΠΙΗΓΕΜΟΝΟΣΔΕΞΙΤΕΛΟΥ

ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΣΜΥΡΩΝΟΣΕΙΠΕΝΕΠΕΙΔΗΣΩΚΡΑΤΗΣΣΩΣΙΠΑΤΡΟΥΣΙΔΩΝΙΟΣ
 ΕΥΝΟΥΣΩΝΔΙΑΤΕΛΕΙΤΩΙΔΗΜΩΙΤΩΙΧΑΛΚΙΔΕΩΝΚΑΙΠΟΛΛΟΙΣΤΩΝΠΟΛΙΤΩΝ
 ΧΡΗΣΙΜΟΣΓΙΝΕΤΑΙΕΙΣΑΑΝΤΙΣΑΥΤΟΝΠΑΡΑΚΑΛΗΣΤΟΥΔΗΣΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ
 5 ΟΥΘΕΝΕΛΛΕΙΠΩΝΕΙΣΑΓΗΓΟΧΕΝΔΕΚΑΙΣΙΤΟΝΠΛΕΟΝΑΚΙΣΚΑΙΑΠΕΔΟΤΟΟΣΟΥΠΑΡΕ
 ΚΑΛΟΥΣΑΝΑΥΤΟΝΟΙΑΡΧΟΝΤΕΣΔΕΔΟΧΘΑΙΤΗΒΟΥΛΗΚΑΙΤΩΙΔΗΜΩΙΠΡΟΞΕΝΟΝ
 ΕΙΝΑΙΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΗΝΤΟΥΔΗΜΟΥΤΟΥΧΑΛΚΙΔΕΩΝΣΩΚΡΑΤΗΣΣΩΣΙΠΑΤΡΟΥΣΙΔΩΝΙΟΝ
 ΚΑΙΑΥΤΟΝΚΑΙΕΚΓΟΝΟΥΣΑΥΤΟΥΚΑΙΕΙΝΑΙΑΥΤΟΙΣΓΗΣΚΑΙΟΙΚΙΑΣΕΓΚΤΗΣΙΝΚΑΙ
 ΑΣΦΑΛΕΙΑΝΚΑΙΑΣΥΛΙΑΝΚΑΙΠΟΛΕΜΟΥΟΝΤΟΣΚΑΙΕΙΡΗΝΗΣΚΑΙΤΑΛΛΑΥΠΑΡΧΕΙΝ
 10 ΑΥΤΟΙΣΠΑΝΤΑΟΣΑΠΕΡΚΑΙΤΟΙΣΑΛΛΟΙΣΠΡΟΞΕΝΟΙΣΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣΤΟΥ
 ΔΗΜΟΥΤΟΥΧΑΛΚΙΔΕΩΝ ΓΕΓΡΑΠΤΑΙ

Ἐπί ἡγεμόνος Δεξιτέλου

Ἄρτεμίδωρος Μύρωνος εἶπεν· ἐπειδὴ Σωκράτης Σωσιπάτρου Σιδώνιος
 εὐνοὺς ὧν διατελεῖ τῷ δήμῳ τῷ Χαλκιδέων καὶ πολλοῖς τῶν πολιτῶν
 χρήσιμος γίνεται εἰς ἃ ἂν τις αὐτὸν παρακαλῆ, σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας
 5 οὐθὲν ἐλλείπων, εἰσαγήγοχεν δὲ καὶ σίτον πλεονάκεις καὶ ἀπέδοτο ὅσου παρε-
 κάλουσαν αὐτὸν οἱ ἄρχοντες, δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ προξενον
 εἶναι καὶ εὐεργέτην τοῦ δήμου τοῦ Χαλκιδέων Σωκράτην Σωσιπάτρου Σιδώνιον
 καὶ αὐτὸν καὶ ἐκγόνους αὐτοῦ καὶ εἶναι αὐτοῖς γῆς καὶ οἰκίας ἐγκτησιν καὶ
 ἀσφάλειαν καὶ ἀσυλίαν καὶ πολέμου ὄντος καὶ εἰρήνης καὶ τᾶλλα ὑπάρχειν
 10 αὐτοῖς πάντα, ὅσα περ καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις καὶ εὐεργέταις τοῦ
 δήμου τοῦ Χαλκιδέων. Γέγραπται.

Κατὰ τοῦτο τὸ ψήφισμα ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος
 τῶν Χαλκιδέων ἀναγράφει πρόξενον καὶ εὐεργέτην
 Σωκράτην τὸν Σωσιπάτρου Σιδώνιον παρέχων αὐτῷ
 καὶ τοῖς ἐκγόνοις αὐτοῦ πάντα, ὅσα περ καὶ τοῖς ἄλ-
 λοις προξένοις καὶ εὐεργέταις τοῦ δήμου, διότι τε
 εὐνοὺς ἐστὶν ἑαυτῷ καὶ πολλοῖς τῶν πολιτῶν γίνε-
 ται χρήσιμος καὶ διότι εἰσαγαγὼν σίτον πλεονάκεις
 ἐπώλησεν ὅσον παρεκάλουν αὐτὸν οἱ ἄρχοντες.

Στ. 1. Καὶ ὁ ἄρχων οὗτος, ὡς περ καὶ οἱ ἐν
 τοῖς ἄλλοις ψήφισμασι, τὸ πρῶτον γινώσκεται ἐν-
 τεῦθεν.

Στίχ. 5. *εἰσαγήγοχεν*· περὶ τοῦ τύπου τούτου
 πρβ. Περγάμου ἐπιγ. 177, 186. Αἰγίνης 2219 6.
 (6' αἰῶνος π. X.) Ἰλίου 3595 (227 π. X.)·
 ἰδ. καὶ Δηλ. 148 B 10 *συναγάροχα*. Περὶ δὲ
 προξενίας δοθείσης ἔνεκα εἰσαγωγῆς σίτου καὶ εὐ-
 ώνου πωλήσεως ἰδ. Dittenb. Syl. 547, 3.548, 2.

Στίχ. 6. *παρεκάλουσιν*· περὶ τοῦ τύπου τού-
 του ἰδ. Dittenb. Syl. *ἠξίουσαν* 260, 4. 928, 74,
 87.300, 40. 930, 18. 588, 112, 124, 135,
 140. 300, 51. 307, 21.

4.

ΕΠΙΗΓΕΜΟΝΟΣΑΝ...ΟΝΤΟΣΜΗΝΟΣΟΛΥ...
 ΩΝΟΣΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗ...ΚΛΕΟΥΣΕΙΠΕΝΕΠ...
 ΕΥΒΟΥΛΟΣΑΓΓΑΘΙΝΟ...ΣΕΥΝΟΥΣΩΝΔΙΑΤ...
 ΤΩΙΔΗΜΩΙΤΩΙΧΑΛΚΙΔΕΩΝΚΑΙΠΟΛΛΟΙΣΤΩΝΠΟΛΙ...
 5 ΧΡΗΣΙΜΟΣΓΙΝΕΤΑΙΟ...ΑΝΤΙΣΧΡΕΙΑΝΕΧΩΝΑΥΤ...

ΤΥΓΧΑΝΗΔΕΔΟΧΘΑ. ΜΩΙΕΙΝΑΙΠΡΟΞΕΝΟΝ
 ΕΥΒΟΥΛΟΝΑΓΑΘΙΝΟΥΚ. ΚΑΙΤΟΥΣΕΚΓΟΝΟΥΣΑΥΤΟ.
 ΚΑΙΥΠΑΡΧΙΝΑΥΤΩΙΓΗΣΚΑΙΟΙΚΙΑΣΕΝΚΤΗΣΙΝΚΑΙΕΙΝΑΙ
 ΑΥΤΩΙΑΣΥΛΙΑΝΚΑΙΑΣΦΑΛΕΙΑΝΚΑΙΠΟΛΕΜΟΥΟΝ
 10 ΤΟΣΚΑΙΕΙΡΗΝΗΣΚΑΙΤΑΛΛΑΥΠΑΡΧΕΝΑΥΤΩΙΦΙΛ.
 ΘΡΩΠΑΠΑΝΤΑΚΑΘΑΠΕΡΚΑΙΤΟΙΣΑΛΛΟΙΣ
 ΠΡΟΞΕΝΟΙΣ ΓΕΓΡΑΠΤΑΙ

- Ἐπί ἡγεμόνος Ἄν[τιλέ]οντος, μηνός Ὀλυ[νθι-
 ῶνος, Ἀσκληπιιάδης. . . κλέους εἶπεν· ἐπειδὴ
 Εὐβουλος Ἀγαθίνου. . . εὐνοῦς ὦν διατ[ελεῖ
 τῷ δήμῳ τῷ Χαλκιδέων καὶ πολλοῖς τῶν πολι[τῶν
 5] χρήσιμος γίνεται ὁ[σοις ἄ]ν τις χρεῖαν ἔχων αὐτ[οῦ]
 τυγχάνη, δεδόχθαι τῷ δήμῳ εἶναι πρόξενον
 Εὐβουλον Ἀγαθίνου κ[αὶ αὐτὸν] καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτοῦ
 καὶ ὑπάρχ[ε]ιν αὐτῷ γῆς καὶ οἰκίας ἐνκτησιν καὶ εἶναι
 αὐτῷ ἀσυλίαν καὶ ἀσφάλειαν καὶ πολέμου ὄν-
 10 τος καὶ εἰρήνης καὶ τᾶλλα ὑπάρχ[ε]ι(ν) αὐτῷ φιλ[άν-
 θρωπα πάντα, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις
 προξένοις. Γέγραπται.

Κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο Εὐβουλος ὁ Ἀγαθίνου εὐνοῦς ὦν τῷ δήμῳ τῷ Χαλκιδέων καὶ χρήσιμος γενόμενος τοῖς ἔχουσι χρεῖαν αὐτοῦ πολίταις ἀνεγράφη κατὰ δόγμα τοῦ Χαλκιδέων δήμου πρόξενος. Παρατηρητέον ὅτι ἐν τούτῳ τῷ ψήφισματι ὁ Εὐβουλος ἀναγράφεται μόνον πρόξενος οὐχὶ δὲ καὶ εὐεργέτης, ὡς οἱ ἐν τῷ πρώτῳ καὶ τρίτῳ ψήφισματι, καὶ ὅτι, ἐν ᾧ ἡ προξενία δίδεται καὶ τοῖς ἐκγόνοις αὐτοῦ, ἡ ἐγκτησις γῆς καὶ οἰκίας καὶ ἡ ἀσυλία καὶ ἀσφάλεια καὶ πολέμου ὄντος καὶ εἰρήνης αὐτῷ μόνῳ.

Στ. 1. Τὴν ἐν τοῖς στίχοις 1^ω, 2^ω, 3^ω, 4^ω, 5^ω, 6^ω, 7^ω φθορὰν τῶν γραμμάτων ἐπήνεγκον οἱ δύο τόρμοι, περὶ ὧν ἐποιησάμεθα λόγον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Κρίνοντες ἐκ τοῦ χώρου, ὅτι ἐλλείπουσι τέσσαρα μόνον γράμματα, συνεπληρώσαμεν γράψαντες Ἀν[τιλέ]οντος. Τὸ ὄνομα τοῦτο σύνηθες ἐν Χαλκίδι· μάλιστα δὲ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτ. 8, 12. σ. 1316 α), ὅτι Ἀντιλέων τις σύγχρονος τοῦ Κορινθίου Περριάνδρου μετέβαλε τὴν ὀλιγαρχίαν εἰς τυραννίδα. Ὀλυ[νθι]ῶνος. Τρία μόνον γράμματα ἐλλείπουσιν ἕνεκα φθορᾶς τοῦ λίθου ἐν δεξιᾷ γενομένης. Δύναται νὰ συμπληρωθῇ κατὰ τὸ Ἀρθεστηριῶν

(ἐκ τοῦ Ἀρθεστηρία) καὶ Βοηδρομιῶν (ἐκ τοῦ Βοηδρόμια), Ὀλυ[μπι]ῶν (ἐκ τοῦ Ὀλύμπια). Ἐπειδὴ δ' ὅμως οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐτελοῦντο Ὀλύμπια ἐν Χαλκίδι οὐδὲ ἀναφέρεται ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ τῶν ἐλληνίδων πόλεων μὴν ἔχων τὸ ὄνομα τοῦτο, γινώσκουμεν δὲ ὅτι ἐν μὲν τῇ Χαλκιδικῇ πόλιν ἀποικος τῶν Χαλκιδέων ὠνομάζετο Ὀλυθος, ἐν δὲ Πάρῳ καὶ νῦν ὁ Ἰούνιος, ὡς εἶπέ μοι ὁ ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολίων τοῦ νομοῦ Εὐβοίας κ. Σαγκριώτης, καλεῖται ῥινιασθῆς (ἐκ τοῦ ἐρινεός), προετιμήσαμεν νὰ συμπληρώσωμεν Ὀλυ[νθι]ῶνος τουτέστι ῥινιαστοῦ, ὡς νῦν οἱ Πάριοι καλοῦσι τὸν μῆνα, καθ' ὃν ἐρινάζουσι τὰς συκᾶς.

Στίχ. 2. Τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀσκληπιᾶδου δὲν συνεπληρώσαμεν, ἐπειδὴ πλεῖστα ὀνόματα κύρια ἔχουσι πρὸ τοῦ -κλῆς τὰ ἐλλείποντα τέσσαρα γράμματα, οἷον Ἀντικλῆς, Πυθοκλῆς, Ἐρμοκλῆς, Ἀγνοκλῆς, Περικλῆς κ. ἄ.

Στίχ. 3. Καὶ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ δὲν συνεπληρώσαμεν τὸ ἐθνικὸν τοῦ Ἀγαθίνου, διότι καὶ Ῥόδιος καὶ Πάριος καὶ Τήριος καὶ ἄλλως δύναται νὰ συμπληρωθῇ.

Στίχ. 5. Συνεπληρώσαμεν ὁ[σοις ἄ]ν ἔχοντες

πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἐν τῷ πρώτῳ καὶ τρίτῳ ψηφίσματι εἰς ἃ ἄν.

Στίχ. 7. Συνεπληρώσαμεν κ[αὶ αὐτὸν] ἕνεκα τοῦ ἐπομένου καὶ τοὺς ἐκρότους, εἰ καὶ συνήθως ἔπεται τῷ τοῦ πατρὸς ὀνόματι τὸ ἐθνικόν. πρβ. ψήφ. 1 στ. 8. ψήφ. 2, στ. 6. ψήφ. 3, στ. 7.

Στίχ. 8. ὑπάρχ(ε)ιν· ἐνταῦθα ὁ χαράξας τὸ ψήφισμα παρέλιπε τὸ ε, ἐν δὲ στίχῳ 10^ῳ ἐν τῇ αὐτῇ λέξει τὸ ι. ἔγκτησιν· πρβ. 1ον καὶ 3ον ψήφισμα, ἐν ᾧ γράφεται ἔγκτησιν.

Στίχ. 10. φιλόανθρωπα· ἡ λέξις αὕτη δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐν τῷ πρώτῳ οὔτε ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ψηφισμάτων.

Β'. Ἐλεγχος τῆς γνώμης τοῦ κ. Wilhelm, ὅτι ὁ ἐν Χαλκίδι εὑρεθεὶς ἱερὸς νόμος προέρχεται ἐξ Ἀττικῆς.

Ἐν διατριβῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ τεύχει τῆσδε τῆς Ἐφημερίδος (ἔτ. 1902^{ου}) ὁ κ. Wilhelm ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ὑπ' ἡμῶν ἐν σελ. 29^ῃ τοῦ αὐτοῦ ἔτους δημοσιευθεῖσα Χαλκιδικὴ ἐπιγραφή προέρχεται ἐξ Ἀττικῆς, ἐπάγεται δὲ ὡς ἀποδείξιν πρῶτον μὲν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, δεύτερον δὲ καὶ τὴν γραφήν.

Ὅτι μὲν ἐπιγραφαὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἦσαν ἰδρυμέναι, μετεκομίσθησαν ἀλλαχοῦ εἴτε ὑπὸ ναυτιλλομένων ὡς ἔρμα τῶν πλοίων ληφθεῖσαι, εἴτε ἵνα χρησιμεύσωσιν ἐν τοῖς Χριστιανικοῖς ναοῖς ὡς λίθοι καλῶς κατεργασμένοι, δὲν ἀμφισβητοῦμεν, διότι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ γινώσκομεν Θεσσαλικὴν ἐπιγραφήν ὑπὸ ἀλιέως ληφθεῖσαν καὶ νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ Χαλκίδος ὑπάρχουσαν, ὅτι δ' ὅμως ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος ἐπιγραφή προέρχεται ἐξ Ἀττικῆς, οὐδαμῶς πειθόμεθα. Καὶ πρῶτον μὲν ἰδῶμεν, ἂν ὄντως τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀποδεικνύει τὴν ἐξ Ἀττικῆς προέλευσιν.

Ὁ κ. Wilhelm εἰπὼν ὅτι οἱ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενοι θεοὶ καὶ ἥρωες ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Χαλκίδα, ὡς ἀριδύλως προκύπτει ἐκ τῶν στίχων 9^{ου} καὶ 10^{ου} τῆς Α' πλευρᾶς τοῦ λίθου ἐπάγεται τάδε· Γνωστὴ εἶνε τοῖς τὰ Ἀττικὰ μελετῶσι ἡ ἐπὶ τῇ Κυνοσούρα τῆς Σαλαμῖνος λατρεία τοῦ Διὸς τοῦ Τροπαίου. Εἰς μνήμην τῆς ἐνδόξου

μάχης οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης, (2, 92) τροπαῖον ἔστησαν, ὅθεν ἀναγαγόμενοι ἐκράτησαν· τὸ δὲ τρόπαιον τοῦτο, ἰδρυμένον ἐπὶ τῷ Τροπαίῳ ἄκρῳ (γρ. Τροπαία ἄκρα) καλουμένῳ ἀκρωτηρίῳ τῆς Κυνοσούρας ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Πανσαρίου ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Σαλαμῖνος (1, 36, 1) καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Τσουντα ἐκδοδομένη ἐπιγραφῇ (Ἐφημ. Ἀρχ. 1884 σ. 165. στ. 33). Ταῦτα ἀναγινώσκων τις ἀναμφιβόλως θὰ ὑπολάβῃ ὅτι καὶ ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Πausanias καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Τσουντα δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφή ποιοῦνται λόγον περὶ τῆς Τροπαίας ἄκρας καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῇ ἱεροῦ τοῦ Τροπαίου Διός. Ὁ ἀναγινώσκων δ' ὅμως τὸ παρατιθέμενον χωρίον τοῦ Θουκυδίδου βλέπει, ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τοῦ τροπαίου, ὅπερ ἰδρῦθη ἐπὶ τῇ Κυνοσούρα ἄκρῳ τῆς Σαλαμῖνος, τῇ κατὰ τὸν κ. Wilhelm καὶ Τροπαίῳ καλουμένῃ, ἀλλὰ περὶ τοῦ τροπαίου, ὅπερ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν νικήσαντες τοὺς Πελοποννησίους περὶ Ρίον τὸ Μολυκρικόν (Θουκ. II 86), διότι ἐντεῦθεν οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγαγόμενοι ἐκράτησαν (II 92). Ὁ δὲ Pausanias ἐν τοῖς Ἀττικοῖς (1, 36, 1) λέγει μὲν περὶ τοῦ τροπαίου, ὅπερ ἔστησεν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν Σαλαμῖνι ἐπὶ τῇ νίκῃ, ἧς αἴτιος ἐγένετο, ἀλλ' οὔτε ὅτι ἱερὸν τοῦ Τροπαίου Διὸς ὑπῆρχεν ἐκεῖ, οὔτε ὅτι Τροπαία ἡ ἄκρα ὀνομάζεται ἀναφέρει, ἐν ᾧ μνημονεύει τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Κυχρέως, ὡς καὶ ὁ Ἡρόδοτος (8, 76, 77), καθ' ὃν καὶ ἡ ἄκρα ὀνομάζεται Κυνόσουρα. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ κ. Τσουντα ἐκδοθείσῃ ἐπιγραφῇ γίνεται μὲν λόγος περὶ τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ κεῖται τὸ Θεμιστοκλέους τρόπαιον κατὰ Περσῶν καὶ περὶ τεμένους τοῦ Αἰάντος καὶ ἄλλων, ἀλλ' ἂν ἡ ἄκρα ὀνομάζετο Τροπαία ἢ Κυνόσουρα καὶ ἂν ὑπῆρχεν ἐπ' αὐτῇ ἱερὸν τοῦ Τροπαίου Διός, ἀτυχῶς δὲν λέγεται. Πόθεν ὁ κ. Wilhelm ὁ εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὰ Ἀττικὰ μελετήσας γινώσκει, ὅτι καὶ ἡ ἄκρα ἐκαλεῖτο Τροπαία καὶ ὅτι ὑπῆρχεν ἐπὶ τῇ Κυνοσούρα ἱερὸν τοῦ Τροπαίου Διός, ἡμεῖς τουλάχιστον ἀγνοοῦμεν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὄντως καὶ ἡ ἄκρα ὀνομάζετο Τροπαία καὶ ἱερὸν τοῦ Διὸς ἐπ' αὐτῇ ὑπῆρχε καὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐπωνομάζετο τοῦ Τροπαίου Διός, διατὶ ἄρ' ἄγε δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ Ζεὺς νὰ λα-

τρεύηται και ἐν Χαλκίδι ὡς Τροπαῖος, ἀφ' οὗ ἐν αὐτῇ ταύτῃ ἐλατρεύετο ὡς Ὀλύμπιος; (Dittenb. Syl. 17, 61). Μήπως οἱ Χαλκιδεῖς δὲν ἤσαντο τρόπαια πολεμοῦντες πρὸς τοὺς Ἐρετριεῖς καὶ πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἀθηναίους; Τούτου ἕνεκα καὶ ἡμεῖς ἀδισταχῶς μὲν συνεπληρώσαμεν Διὶ τροπαῖοι, μετὰ πολλοῦ δὲ δισταγμοῦ ἐν Κυρὸ[ς κεφαλῆι, ἅτε μόνον ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ἄκρας πρὸς κυνὸς κεφαλὴν καὶ ἐκ τῆς νῦν προσωνομίας αὐτῆς εἰκάσαντες.

Δευτέρα ἀπόδειξις κατὰ Wilhelm, ὅτι ἡ ἐπιγραφή εἶνε Ἀττικὴ καὶ οὐχὶ Χαλκιδικὴ, εἶνε, ὅτι ἀναφέρεται ἐν Ἀττικῇ πρῶτον μὲν ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου δῆμος Ἐλαιεύς, ὅστις ὑπὸ Διοδώρου καλεῖται Ἐλαιεύς, εἶτα δὲ ἐν Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ (GIA. I 164) μνημονεύεται ἱερὸν Ἡρακλέους ἐν ἐλαεῖ. Καὶ ἂν ἀποδεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ κ. Wilhelm, ὅτι πρέπει νὰ συμπληρωθῇ *Ἡρακλῆι ἐν τῷ ἐλαιεῖ* καὶ οὐχὶ ὡς ἡμεῖς συνεπληρώσαμεν Ἀφροδίτῃ ἐν τῷ ἐλαιεῖ, ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἐπιγραφή εἶνε Ἀττικὴ; ἀγνοεῖ ἄρα γε ὁ κ. Wilhelm, ὅτι ἐν Χαλκίδι ὁ Ἡρακλῆς ἐλατρεύετο ὡς ἐν Ἀθήναις καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ καὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο Ἡράκλεια καλούμενα, ὡς μαρτυρεῖ ἀγωνιστικὴ ἐπιγραφή ἐν Χαλκίδι εὑρεθεῖσα, ἣτις καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἀθηνᾶ (τόμ. θ. 1897); Ἡ μὲν ἐν Χαλκίδι ἡ ἐλαία δὲν φύεται καὶ τούτου ἕνεκα δὲν ἦτο δυνατόν τόπος τις νὰ εἶνε κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν ἢ ἱερὸν νὰ κεῖται ἐν ἐλαιῶνι; Καὶ ὁ δῆμος δὲ ἢ ὁ τόπος τῆς Ἀττικῆς Ἐλαιεύς ἢ Ἐλαιεύς δι' οὐδένα ἄλλον λόγον οὕτως ὠνομάσθη ἢ διότι ἔβριθεν ἐλαιῶν.

Περὶ δὲ τῆς λατρείας Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου παρ' Ἀθηναίους λέγει ὅτι εἶνε πασίγνωστος. Ἀλλὰ μήπως ἐν Εὐβοίᾳ ἡ λατρεία τοῦ τε Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος εἶνε ἀγνωστος, ἀφ' οὗ πλείσται ἐπιγραφαὶ πανταχοῦ τῆς Εὐβοίας εὑρεθεῖσαι μαρτυροῦσι τούτο;

Ἀποδεχόμενος δὲ ὁ κ. Wilhelm τὴν ἐν στίχῳ 11^ο ἡμετέραν συμπλήρωσιν *Χσ]όθοι*, ὅπερ ὅμως κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην δύναται νὰ εἶνε καὶ *Κ]όθοι*, τεκμαίρεται, ἐξ ὧν ὁ Στράβων λέγει ἐν σελ. 383^π, ὅτι ὁ Εὐσθός εἶνε Ἀττικὸς ἥρωας, διότι γῆμας τὴν Ἐρεχθέως θυγατέρα, ὤκισε τὴν τετράπολιν τῆς Ἀττικῆς, Οἰνόην, Μαραθῶνα, Προ-

βάλινθον καὶ Τρικόρυνθον. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἡ Χαλκίς ἐπὶ τῶν Μηδικῶν, ὡς μαρτυροῦσιν ὁ τε Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης, νομίζεται Ἰωνικὴ πόλις, διατι νὰ μὴ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Εὐσθός ἐλατρεύετο ἐν Χαλκίδι ὡς υἱὸς τοῦ ἀρχηγέτου τῶν Ἰώνων;

Παράδοξον φαίνεται ἡμῖν, ὅπερ λέγει ὁ κ. Wilhelm περὶ τῆς λατρείας τοῦ Γλαύκου καὶ τοῦ Πτορθίου Ποσειδῶνος. Διότι, ἐν ᾧ ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Γλαύκου ἐν Ἀττικῇ εἶνε ἀγνωστος, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ Πτορθίου, ἔπειτα παραδέχεται ὅτι ὑπῆρχε μὲν, ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀποδειχθῇ, διότι μαρτυρίαι δὲν σώζονται. Νομίζομεν δ' ὅμως ὅτι, ἂν ἡ κατ' ἀναλογίαν ἀπόδειξις, μηδεμιᾶς ἄλλης οὔσης δυνατῆς, παρέχῃ πιθανότητά τινα, ὅταν ὅμως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μαρτυρῆται, ὅτι ὁ Γλαῦκος ἐνομιζέτο υἱὸς τῆς Εὐβοίας καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, εἶνε πολὺ τολμηρόν, ἵνα μὴ τι ἄλλο εἴπωμεν, νὰ ἀποδέχῃται τις, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Γλαύκου εὐαρμοστεῖ μᾶλλον τῇ Ἀττικῇ ἢ τῇ Χαλκίδι, τῇ πρωτεύουσῃ τῆς ὁμωνύμου τῇ μητρὶ αὐτοῦ νήσου Εὐβοίας.

Τελευταῖον δὲ κρίνων ὁ κ. Wilhelm τὴν ἐπιγραφὴν ἐκ τῆς γραφῆς ἀποφαίνεται μετὰ πάσης βεβαιότητος ὅτι εἶνε οὕτως εἰπεῖν Ἀττικωτάτη. Καὶ ἡμεῖς τὸ Ἀττικὸν τῆς ἐπιγραφῆς παρατηρήσαμεν, ἀλλ' οὐδεμίαν ὑπόνοιαν περὶ τοῦ γνησίου τῆς καταγωγῆς αὐτῆς ἐγεννήθη ἡμῖν ἐνθυμηθεῖσι πρῶτον μὲν ὅτι ἡ μέση Εὐβοία, ἔνθα καὶ ἡ Χαλκίς, ἀπὸ μὲν τῆς 7^{ης} ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο ἐξιωνιζομένη, ἀρχομένης δὲ τῆς 5^{ης} εἶχεν ἤδη ἐξιωνισθῆ, ὡς μαρτυροῦσιν ὁ τε Ἡρόδοτος (8,46) καὶ ὁ Θουκυδίδης (4,61). ἔπειτα δὲ ὅτι, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὴν Εὐβοίαν, κληροῦχοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο κύριοι τοῦ εὐφορωτάτου Ἀηλάντου πεδίου, οὐ μόνον ἡ Χαλκίς, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ νῆσος τὴν τε γλῶσσαν καὶ τὰ Ἀττικὰ ἤθη παρέλαβεν (ιδ. Geyer Topographie und Geschichte der Insel Euböia 1903).

Γ'. Ἐπανόρθωσις ἡμαρτημένου.

Ἐν τῇ ἐπὶ μικροῦ κανθάρου γεγραμμένη ἐπιγραφῇ, ἣτις καὶ πανομοιότυπως ἐδημοσιεύθη ἐν σελ. 113^π τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου τεύχους τοῦ ἔτους

1902^{ου}, οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ τε πανομοιότυπον καὶ ἡ μεταγραφὴ ἐν τῷ ἔξωθεν τῆς βάσεως δευτέρῳ στίχῳ εἶνε ἡμαρτημένα· ἀντὶ λοιπὸν τοῦ

Πάντα τάγαθὰ ἀμήχανα κάπορα αὐτῶι
γραπτέον

Πάντα τάγαθὰ ἀμήχανα καὶ ἄπορα αὐτῶι.

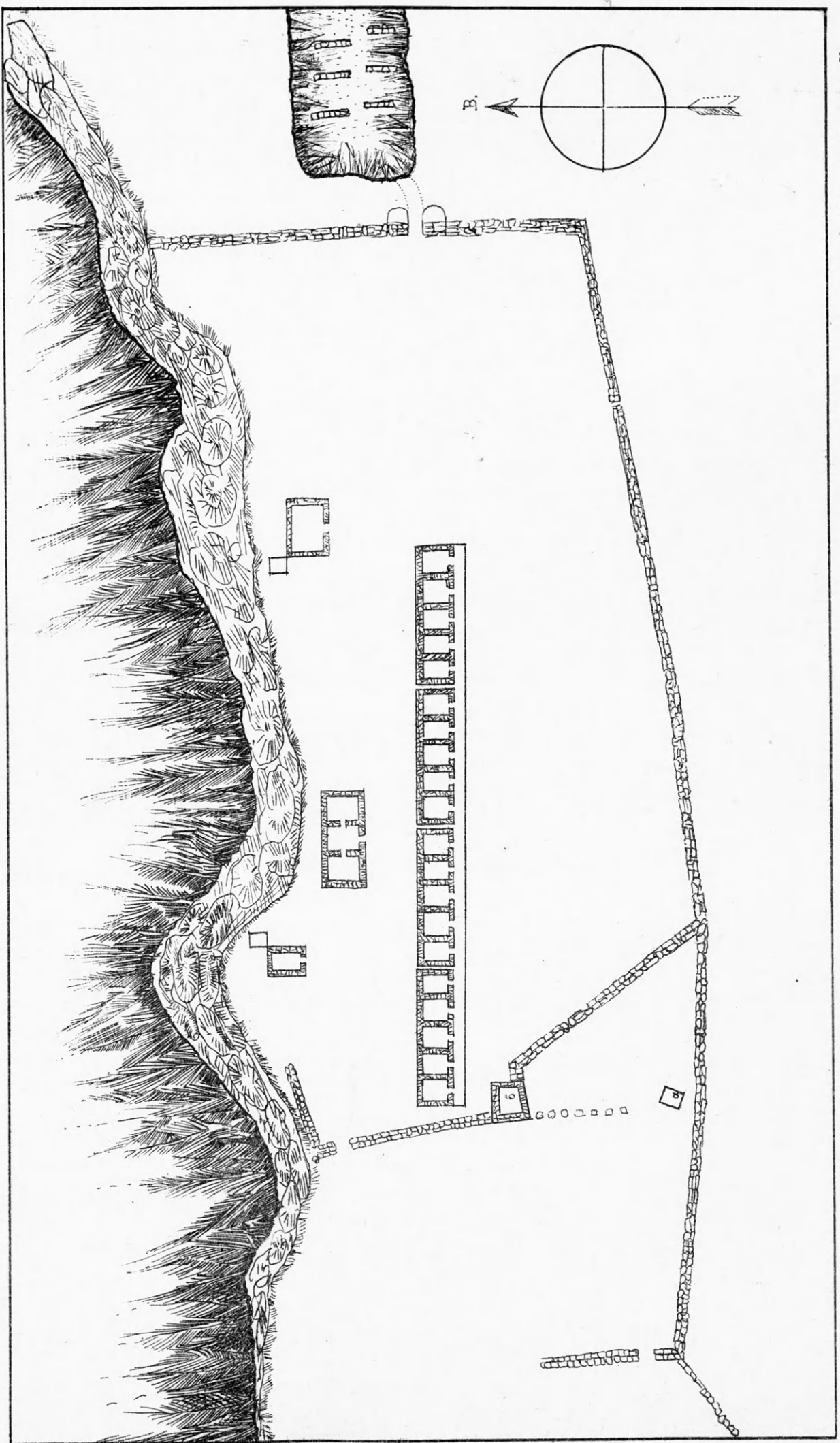
**Δ'. Ἀρχαῖον φρούριον
παρὰ τὴν Χαλκίδα.**

(ιδ. παρ. ενθ. πίνακα ')

Πέραν τοῦ Ἀηλάντου ποταμοῦ ἐν ἀριστερᾷ τῷ εἰς Ἐρέτριαν πορευομένῳ ἀντικρῦ καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ παρὰ τὸ χωρίον Φύλλα ἐνετικῶ φρουρίου, ὅπερ κοινῶς Καστέλλι νῦν λέγεται, ὑψοῦται λόφος πετρώδης ἐπιμήκης, ἀπότομος μὲν πρὸς τὸ μέρος τὸ βλέπον πρὸς τὸ Ἐνετικὸν φρούριον, ἡρέμα δ' ἀνιῶν ἐκ τοῦ πεδίου, ὁπότεν καὶ ἀνοδος βατῆ ὑπάρχει παρὰ δύο μικροτέρους βραχῶδεις λόφους κειμένους ἐν ἀριστερᾷ τῷ ἀνιόντι. Ὁ πετρώδης οὗτος λόφος κοινῶς καλεῖται βράχος. Ἐπὶ τούτου φαίνονται εὐδιάκριτα τὰ ἴχνη ἀρχαίου φρουρίου. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν τριῶν πλευρῶν αὐτοῦ, τῆς δυτικῆς τῆς μεσημβρινῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς, ἄτε εὐεπιβάτων, διακρίνονται πανταχοῦ σχεδὸν αἱ βάσεις περιβόλου πεποιημένου ἐξ ἀργῶν λίθων, ἔχοντος δὲ πλάτος δύο μέτρων. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ἔνθα καὶ ἡ εἴσοδος, ὑπῆρχον δύο περιβόλοι, ὁ μὲν ἐξωτερικός, ὁ δὲ ἐσωτερικός. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἔχει ἕκτασιν εἴκοσι καὶ πέντε μόνον μέτρων, διότι τὸ ἄλλο μέρος εἶνε φύσει ὀχυρόν, ὁ δ' ἕτερος ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ πεντηχοστοῦ μέτρου τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, ἔνθα φαίνονται ἴχνη τετραγώνου πύργου (α), ἐκτείνεται μέχρι τοῦ βορείου ἄκρου, ὅπου κάμπτεται ἐπὶ ἐκκαίδεκα μέτρα. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τοῦ τετραγώνου πύργου (α) τοῦ ἐπὶ τοῦ πεντηχοστοῦ μέτρου τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς κειμένου μέχρι τοῦ ἐτέρου πύργου τοῦ ἔχοντος σχῆμα τραπεζίου (β) ἐλάχιστα ἴχνη τοῦ τείχους σώζονται· ἴσως τοῦτο τὸ μέρος κατεστράφη, διότι μετὰ πέντε καὶ τριάκοντα μέτρα ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς φαίνεται λοξὴ πλευρὰ περιβόλου, ἣτις σχηματίζουσα ὀξεῖαν γωνίαν προσκολλᾶται τῇ ἀνατο-

' Τὸ σχέδιον καὶ ἡ καταμέτρησις τοῦ φρουρίου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ἀριστείδου Φαρμακίδου.

λικῇ πλευρᾷ τοῦ τραπεζοειδοῦς πύργου (β) διὰ προεκτάσεως τείχους ἔχοντος μῆκος μέτρων δύο καὶ ἡμίσεως. Τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ταύτης τὸ ὅλον μῆκος εἶνε μέτρων ὀγδοήκοντα καὶ ἑπτὰ, ὧν τὰ τεσσαράκοντα ἐν ἀνήκουσι τῇ λοξῇ. Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουσι δύο πύλαι, ὧν ἡ μὲν ἔχουσα πλάτος ἐξ μέτρων κεῖται πρὸς μεσημβρίαν ἐπὶ τῆς λοξῆς πλευρᾶς, ἡ δ' ἔχουσα πλάτος τριῶν μέτρων ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν μέρους. Τὸ τεῖχος τὸ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς ἔχει ἕκτασιν διακοσίων εἴκοσι καὶ ὀκτῶ μέτρων. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ, ἧς τὸ μῆκος εἶνε μέτρων ὀγδοήκοντα καὶ ἕξ, ὑπάρχει κάθοδος, ἐν ἣ πύλῃ, ἧς ἐκατέρωθεν δύο πύργοι ἡμικυκλικοί. Ἐν ἀριστερᾷ τῆς καθόδου ὑπάρχει χάσμα, οὗ ἐν τῷ μυχῷ ἐπὶ τοῦ βράχου ἦν κεχαραγμένη ἐπιγραφὴ, ἧς, ἐπειδὴ ὁ βράχος ὑπὸ τῶν ὑδάτων καταβρωθεὶς εἶνε λίαν ἐφθαρμένος, οὐδὲν γράμμα διακρίνεται. Ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τοῦ λόφου ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους, ἄνωθεν ὁδοῦ ἐχούσης μῆκος μὲν μέτρων ἑκατὸν ἔνδεκα καὶ τεσσαράκοντα ἑκατοστῶν, πλάτος δὲ δύο καὶ ἡμίσεως καὶ βλεπούσης πρὸς μεσημβρίαν, κεῖνται εἴκοσι δωμάτια ὑποδιαιρούμενα εἰς τέσσαρας πεντάδας χωριζόμενας ἀπ' ἀλλήλων διὰ διαδρόμου. Καὶ ἐκάστη μὲν πεντάς ἔχει μῆκος μέτρων εἴκοσιν ἑπτὰ καὶ δέκα ἑκατοστῶν, ἕκαστον δὲ δωμάτιον ἰδίαν θύραν ἔχον ἔχει πλάτος μὲν ἔσωθεν μέτρων τεσσάρων καὶ τριάκοντα ἑκατοστῶν, μῆκος δὲ πέντε καὶ ἐνενηκοντα ἑκατοστῶν. Καὶ ἐκάστου μὲν διαδρόμου τὸ πλάτος εἶνε ἐνὸς μέτρου, ἐκάστης δὲ θύρας τῶν δωματίων ἐνὸς καὶ δέκα ἑκατοστῶν. Ὑπεράνω τῶν δωματίων τούτων ἐν τῷ μέσῳ ὑπάρχουσιν ἄλλα τρία δωμάτια εὐρύτερα τῶν ἄλλων συνεχόμενα ἀλλήλοις καὶ κοινοῦντα ἔξωθεν μὲν διὰ μιᾶς μόνης θύρας κειμένης ἐν τῷ μεσαίῳ δωματίῳ καὶ ἐχούσης πλάτος ἐνὸς μέτρου καὶ ἐβδομήκοντα ἑκατοστῶν, ἔσωθεν δὲ διὰ θυρῶν ἐν τοῖς μεσοτοιχοῖς ὑπαρχουσῶν. Τῶν τριῶν τούτων δωματίων τὸ μῆκος εἶνε μέτρων δέκα ὀκτῶ καὶ εἴκοσιν ἑκατοστῶν, ἐκάστου δὲ τούτων τὸ μὲν μῆκος εἶνε μέτρων ἕξ καὶ εἴκοσιν ἑκατοστῶν, τὸ δὲ πλάτος τεσσάρων καὶ ἐνενηκοντα τριῶν ἑκατοστῶν. Ἐκατέρωθεν δὲ τῶν τριῶν τούτων δωματίων ἐπὶ δύο προβολῶν τοῦ βράχου κειμένων ἐν τῷ ὑψηλοτάτῳ μέρει αὐτοῦ, ὧν ἡ μὲν

ΑΡΧΑΙΟΝ ΦΟΥΥΡΙΟΝ ΓΑΡΑ ΤΗΝ ΧΑΛΚΙΔΑ

0 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
ΚΛΙΜΑΣ 1/1000.

εἶνε πρὸς ἀνατολάς, ἢ δὲ πρὸς βορρᾶν, ὑπάρχουσιν ἕτερα δύο δωμάτια. Τούτων τὸ μὲν ἐν τῇ ἀνατολικῇ προβολῇ κείμενον ἔχει ἕσωθεν πλάτος μὲν μέτρων ὀκτώ καὶ ἐξήκοντα ἑκατοστῶν, μῆκος δὲ ἑπτὰ καὶ δέκα ἑκατοστῶν, ἐπὶ δὲ τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας αὐτοῦ ὑπάρχει πύργος μικρός, οὗ τὸ τε πλάτος καὶ μῆκος ἐκάστης πλευρᾶς εἶνε τριῶν μέτρων, τὸ δὲ ἐν τῇ δυτικῇ προβολῇ δωματίον ἔχει πλάτος μὲν μέτρων τριῶν καὶ τεσσαράκοντα ἑκατοστῶν, μῆκος δὲ πέντε καὶ ἐξήκοντα. Καὶ ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας τούτου ὑπάρχει ἕτερος πύργος καθ' ὅλα ὁμοιος τῷ ἐν τῇ ἀνατολικῇ προβολῇ κειμένῳ.

Ὅτι μὲν ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ διέμενε διαρκῶς φρουρὰ ἰκανή, μαρτυροῦσι τὰ δωμάτια, τὰ τε ἐν τῇ αὐτῇ σειρᾷ ὄντα, ἐν οἷς ὄκουν οἱ στρατιῶται, καὶ τὰ ἄλλα, ἐν οἷς οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατηγοὶ. Ἀλλὰ τίνοι τῶν δύο γειτόνων πόλεων ἀνῆκε τὸ φρούριον τοῦτο; τῇ Χαλκίδι ἢ τῇ Ἐρετρίᾳ; Ἐπειδὴ κεῖται οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ Ληλάντου

ποταμοῦ, ἐντεῦθεν δὲ τῆς ὀροσειρᾶς, ἣτις διαχωριζομένη ὑπὸ τοῦ νῦν *Κακορρεύματος* λεγομένου μόνη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς φυσικὸν ὄριον τῶν δύο ἀντιζήλων πόλεων, πειθόμεθα μᾶλλον ὅτι ἀνῆκε τῇ Χαλκίδι. Ὡς δὲ παρ' Ἀθηναίοις οἱ ἔφηβοι ἐν τοῖς φρουρίοις ἐξετέλουν τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν φρουροῦντες τὰ ὄρια τῆς χώρας (Ξενοφ. Ἀπομ. 3, 6, 10, 11. Λυσ. 12, 40. Πολυδ. Η, 105. Πλάτ. Νόμ. Γ' 778. Αἰσχ. Παραπ. 167. Ἀριστοτ. πολιτ. 42, 2.), οὕτω φρονοῦμεν ὅτι καὶ τῶν Χαλκιδέων οἱ ἔφηβοι ἐνταῦθα διαμένοντες ἤσκούοντο καὶ τὴν χώραν ἐφύλαττον ἀπὸ πάσης ἐπιδρομῆς τῶν πολεμίων. Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέταξαν τὴν Χαλκίδα καὶ τὴν ἄλλην Ἐύβοιαν, πάντως ἐνταῦθα ἐγκατέστησαν κληροῦχοι Ἀθηναῖοι, ἵνα τοὺς τε κληρῶν αὐτῶν φυλάττωσι καὶ τοὺς Χαλκιδεῖς φόβῳ συνέχωσιν.

Γ. Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1903

ΠΟΤΑΜΩΝ Ο ΑΥΛΗΤΗΣ

(Πίν. 8)

Σπουδαιότατον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐνεπίγραφον, τὸ ἐν πίνακι 8^α ἀπεικονιζόμενον, προσεκλήσατο ἐπ' ἐσχάτων τὸ ἡμέτερον Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Εἶναι δὲ τοῦτο μαρμαρίνη στήλη ὕψους μὲν 0,88, πλάτους δὲ 0,32 καὶ πάχους 0,08· ἔχουσα τὸ ἄνωθεν μέρος ἀποκεκρουμένον καὶ φέρουσα κάτωθεν μολυβδίνην σύνδεσιν, δι' ἧς συνεκρατεῖτο μετὰ τοῦ βάρθρου αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τούτῳ, εὐρεθέντι ἐν τῇ θέσει Μοσχάτῳ παρὰ τὸ Νέον Φάληρον πλησίον τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου ἐν ἔτει 1902, ἐν τῷ ἐκεῖ κτήματι τοῦ κηπουροῦ Ι. Μαμάη, εἰκονίζε-

ται γέρων παγωνοφόρος καθήμενος ἐπὶ ἔδρας καὶ δεξιούμενος τὸν πρὸ αὐτοῦ ἱστάμενον ἄνδρα. Ἐκότερος τούτων φέρει ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ διπλοῦς αὐλούς.

ὑπὸ τὸ ἀνάγλυφον ὑπάρχει πεντάστιχος ἐπιγραφή, ἣς οἱ μὲν τέσσαρες ἑμμετροὶ στίχοι ἐχαράχθησαν κατὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ νεκρικοῦ μνημείου, ὁ δὲ τελευταῖος ὁ μείζοσι γράμμασι κεχαραγμένος μετὰ ταῦτα, ὅτε ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα Πατρόκλεια σύζυγος τοῦ Ποτάμωνος ἐτελεύτησεν.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἔχει ὡς ἐξῆς·

ΕΛΛΑΣ ΜΕΝ ΠΡΩΤΕΙΑ ΤΕΧΝΗΣ ΑΥΛΩΝ ΑΠΕΝΕΙΜΕΝ
ΘΗΒΑΙΩΙ ΠΟΥΑΜΩΝΙ ΤΑΦΟΣ ΔΟΔΕ ΔΕΞΑΤΟ ΣΩΜΑ
ΠΑΤΡΟΣ ΔΕ ΜΝΗΜΑΙΣΙΝ ΟΛΥΜΠΙΧΟΥ ΑΥΞΕΤΕΡΑΙΝΟΣ
ΟΙΟΝ ΕΤΕΚΝΩΣΕΜ ΠΑΙΔΑ ΣΟΦΟΙΣ ΒΑΣΑΝΟΝ

ΠΑΤΡΟΚΛΕΙΑ ΠΟΤΑΜΩΝΟΣ ΓΥΝΗ

ἤτοι ἐν μεταγραφῇ·

Ἐλλάς μὲν πρωτεία τέχνης αὐλῶν ἀπένειμεν
Θηβαίῳ Πουάμῳ τᾶφος δ' ὅδε δέξατο σῶμα
Πατρός δὲ μνήμασιν Ὀλυμπίχου αὖξ' ἐπαινος
Οἶον ἐτέκνωσεμ παῖδα σοφοῖς¹ βάσανον²

Πατρόκλεια Ποτάμωνος γυνή.

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἡ ἐπιγραφή ἀποτε-
λεῖται ἐκ δύο δακτυλικῶν ἐξαμέτρων καὶ δύο πεν-
ταμέτρων, πλὴν τοῦ μεμονωμένου πέμπτου στί-
χου πεζῆ γεγραμμένου. Ἀνάγεται, ὡς ἐκ τοῦ
σχήματος τῶν γραμμάτων καταφαίνεται, εἰς τοὺς
πρώτους χρόνους τῆς Δ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταε-
τηρίδος.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ πλὴν τοῦ ἐν τῇ δευτέρᾳ
συλλαβῇ τῆς δευτέρας λέξεως τοῦ δευτέρου στίχου
ἀμαρτήματος τοῦ λιθοξόου Υ ἀντὶ Τ οὐδὲν ἄλλο
παρατηρεῖται σφάλμα. Ἐκ τοῦ ἐπιγράμματος
τούτου μαθαίνομεν ὅτι ἡ στήλη ἀνήκει τῷ ἀποθα-
νόντι Θηβαίῳ Ποτάμῳ.

Ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ μνημονευόμενος πα-
τήρ τοῦ Ποτάμωνος Ὀλύμπιχος εἶναι ἀναμφιβό-
λως αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ὀλύμπιχος οὔτινος ποιεῖται
μνεῖαν ὁ Πίνδαρος καὶ περὶ οὗ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ
Πινδάρου ἐν τῷ Γ' Πυθιονίκῃ στίχῳ 159 τῆς ἐκ-
δόσεως W. Christ ἐν Leipzig 1896, λέγει τὰ
ἑξῆς:

« Ἀριστόδημός φησιν Ὀλύμπιχον αὐλητὴν, δι-

¹ Ἡ λέξις σοφός καὶ σοφία ἐλέγετο περὶ πάσης ἐπιστήμης καὶ δὴ
καὶ περὶ αὐλητικῆς· οὕτω καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Κύρου Ἀναβάσει 1,
2, 8 λόγον ποιούμενος περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ ἐν Φρυγίᾳ ποταμοῦ
Μαρσίου καὶ τῆς Μουσικῆς ἕριδος Ἀπόλλωνος καὶ Μαρσίου διη-
γεῖται τὰ ἑξῆς: « ἐνταῦθα (παρὰ τὸν παταμὸν Μαρσίου) λέγεται
Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσίου ἐρίζοντα οἱ περὶ σοφίας ».

² Βάσανον σοφοῖς = κριτήριον, λυθία λίθος τοῖς ἐπιστήμοσι τῆς αὐ-
λητικῆς.

δασκόμενον ὑπὸ Πινδάρου, γενέσθαι κατὰ τὸ ὄρος,
ἔπου τὴν μελέτην συνετίθει καὶ ψόφον ἱκανὸν καὶ
φλόγα ἰδεῖν καταφερομένην. Τὸν δὲ Πίνδαρον ἐπαι-
σθόμενον συνιδεῖν Μητρὸς Θεῶν (Ῥέας) ἄγαλμα
λίθινον [μετεωρόλιθον] τοῖς ποσὶν ἐρχόμενον, ἔθεν
αὐτὸν συνιδρύσασθαι πρὸς τῇ οἰκίᾳ Μητρὸς Θεῶν
καὶ Πανὸς ἄγαλμα· τοὺς δὲ πολίτας πέμψαντας
εἰς Θεοῦ πανθάνεσθαι περὶ τῶν ἐκβησομένων· τὸν
δ' ἀνειπεῖν, ἱερὸν Μητρὸς Θεῶν ιδρύσασθαι· τοὺς
δ' ἐκπλαγέντας τὸν Πίνδαρον διὰ τὸ προειληφέναι
τὸν χρησμόν, ὁμοίως τῷ Πινδάρῳ ἐκεῖ(σε) τιμᾶν
τὸν Θεὸν τελεταῖς.»

Ἐνταῦθα ὁ Christ παρατηρεῖ ὅτι ὁ Ἀριστόδη-
μος παρέλαβε τὴν ἄνω πληροφορίαν ἐκ τῶν ὑπὸ
τῶν ἱερέων τοῦ ναοῦ τῆς Ῥέας διατηρουμένων χρο-
νικῶν πινάκων.

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἀναγομένων
χρονολογικῶς, ὡς εἶπομεν, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς τε-
τάρτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος συνάγεται
ὅτι ὁ Ποτάμων οὗτος, ὁ Ὀλύμπιχος, εἶναι υἱὸς αὐ-
τοῦ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Πινδάρου Ὀλυμπίχου.

Δὲν γνωρίζομεν μὲν κατὰ τίνα χρόνον ἀκριβῶς
ὑπῆρξεν ὁ Ὀλύμπιχος μαθητὴς τοῦ Πινδάρου,
ἀφ' οὗ ἔμως ὁ Πίνδαρος ἐγεννήθη κατὰ τὸ 521 πρὸ
Χριστοῦ ἔτος, ὁ Ὀλύμπιχος, βεβαίως ἐγεννήθη ἰκανὰ
ἔτη βραδύτερον, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ποτάμων δύναται
νὰ ἔζησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' πρὸ Χριστοῦ
αἰῶνος, εἰς ἣν ἐποχὴν ἐχαράχθη τὸ ἐπίγραμμα.

Οὕτως ἔχομεν εὐρημα σπουδαιότατον, οὐ μόνον διότι ὁ Ποτάμων ὁ αὐλητὴς ἔτυχε τῶν πρωτείων τῆς τέχνης τῶν αὐλῶν, καὶ ἐπομένως τὸ μνημεῖον εἶναι μεγάλου μουσικοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀγνώστου μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Ποτάμων οὗτος ἦτο υἱὸς αὐλητοῦ διδασκάλου ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θηβαίου ποιητοῦ.

Ἦδη ἐρχόμενοι εἰς ἐξέτασιν τῆς παραστάσεως τοῦ ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου παρατηροῦμεν ὅτι ἀριστερὰ μὲν τῷ ὄρῳντι κἀθηται γέρων πωγωνοφόρος κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς διπλοῦς αὐλοῦς καὶ δεξιούμενος ἕτερον ἰστάμενον δεξιὰ τῷ ὄρῳντι καὶ κρατοῦντα ἐπίσης διὰ τῆς ἀριστερᾶς διπλοῦς αὐλοῦς. Ἐκ τῶν αὐλῶν οὗς κρατεῖ ἐκάτερος φαίνεται τὸ ἐπάγγελμα ἀμφοτέρων. Ὁ μὲν καθήμενος ἀναντιρρήτως εἶναι ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ προαποθανών, ἐπομένως ὁ πατήρ, Ὀλύμπιχος, ὁ δὲ ἰστάμενος εἶναι ὁ υἱὸς Ποτάμων. Ὑποτιθεμένου δὲ ὅτι ἡ συνάντησις καὶ δεξιῶσις τῶν εἰκονιζομένων γίνεται ἐν τῷ Ἄδῃ βεβαίως ὁ πατήρ ὡς πρεσβύτερος καὶ ὡς προαποθανών, ἔπρεπεν αὐτὸς μὲν νὰ κἀθηται, νὰ ἰσταται δὲ ὁ υἱός. Τοῦτο συμβαίνει διότι ὁ γλύπτης ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τὸν καταθάνατον εἰς τὸν Ἄδην υἱὸν ὡς ἐρχόμενον πρὸς τὸν ἤδη ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενον πατέρα.

Ἐν τοῖς δυοῖν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 869 καὶ 871 ἐπιτυμβίοις ἀναγλύφοις¹ εἰκονίζονται καὶ οἱ ἀποθανόντες υἱοὶ καὶ οἱ ζῶντες πατέρες ὄρθιοι, ἀλλ' οἱ μὲν υἱοὶ καίπερ ὄρθιοι στηρίζονται ὀπισθεν ἐπὶ τετραγώνου παραστάδος καὶ ἔχουσι χιαστὶ τὸν ἀριστερὸν πόδα ὡς ἐν ἀναπαύσει, πρὸς δὴλωσιν ὅτι εἶναι ἤδη ἐν τοῖς νεκροῖς. Ἴσως διὰ τῆς ὀρθίας στάσεως τῶν ἀποθανόντων υἱῶν ἠθέλησαν οἱ τεχνῖται νὰ δηλώσωσι τὸν σεβασμὸν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς.

¹ Πρὸλ. Π. Καββαδία, «Κατάλογος τῶν Γλυπτῶν» ἀριθ. 866 καὶ 871—Conze Grabreliefs 1054 καὶ 1055 Taf. CCX. καὶ CCXI.

Τοῦτο καθ' ἡμᾶς ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ὁ τεχνίτης εἰκονίσας τὸν Ποτάμωνα ἰστάμενον καὶ ἐντελῶς ὄρθιον. Ὅθεν ἡ μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦσα παρὰ τισιν γνώμη ὅτι οἱ ἀποθανόντες παρίστανται πάντοτε καθήμενοι εἶναι πεπλανημένη, οὐδ' ὑπῆρχον κανόνες ἀπαράβατοι δι' ὧν ἐδεσμεύοντο οἱ τεχνῖται διὰ τὴν παράστασιν τῶν νεκρικῶν σκηνῶν. Ἄλλως δὲ καὶ οἱ εἰδικῶς περὶ τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων γράψαντες. Κουμανούδης¹, Wolters², Furtwängler³, Brückner⁴ παραδέχονται ὅτι ἐν ταῖς ἐπιτυμβίαις παραστάσεσιν οἱ τεθνεῶτες παρίστανται ὅτε μὲν ὄρθιοι, ὅτε δὲ καθήμενοι. Ἡ διαφορὰ τῆς στάσεως ἔγκειται ἐν τῷ ὀφειλομένῳ σεβασμῷ τῶν ἰσταμένων πρὸς τοὺς καθήμενους, ὡς υἱῶν πρὸς γονεῖς, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθ. 869 καὶ 871 ἀναγλύφοις τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Ἐν δὲ τῷ ἡμετέρῳ καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ υἱὸς δεξιούται τὸν πατέρα συναντῶν αὐτῷ ἀναπαυόμενῳ ἐν τῷ Ἄδῃ⁵.

Τὸ ὄνομα Ὀλύμπιχος ἦν σύννηθες ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Οὕτω ἐν C.I.G. Sept. 1, ἀναφέρονται περὶ τοὺς εἰκοσιν Ὀλύμπιχοι. Καὶ τὸ ὄνομα Ποτάμων εἶναι ἐπίσης κοινὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις⁶.

Διὰ τοῦ ἀναγλύφου τούτου εἰς τοὺς τόσους ἄλλους ἐν πλείστασις ἐπιγραφαῖς ἀναφερομένους Θηβαίους αὐλητὰς προστίθεται καὶ ἕτερος ἐπίσημος, τέκνον καὶ οὗτος τῆς αὐτῆς πόλεως, ἐν ᾗ μεγάλως φαίνεται ἡσκειτο ἡ αὐλητικὴ τέχνη.

Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

¹ Σ. Κουμανούδη Ἐπιγραφαὶ Ἐπιτύμβιοι ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ σελ. κέ'.

² Friedrichs - Wolters, Die Gübsabgüsse Ἀριθ. 1004 κ. ἐ. — Wolters in Athen. - Mittheilungen 1891 σελ. 394.

³ Furtwängler. Collection Sabouroff ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ σελ. 48.

⁴ Brückner «Von den Griechischen Grabreliefs» Wiener Akademie 1888.

⁵ Friedrichs - Wolters ἐνθ. ἀν. Νο 1039. — v. Sybel 94 — Π. Καββαδίας, Γλυπτὰ Ἐθν. Μουσείου. Ἀριθ. 903.

⁶ Πρὸλ. C.I.G. 289, 2. - 1957 - 9. 2183, 3137. Ἀνθολογία Ἑλληνική VI, 21.

ΤΑΜΙΑΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΞ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

(Πίν. 9).

Μέχρι πρό ολίγων μηνῶν ἢ φέρουσα τὴν περι-
ῆς ὁ λόγος ἐπιγραφὴν ὀπισθόγραφος στήλη ἦτο
ἐντετοιχισμένη ἐν τῇ μέσημβρινῇ τῶν Βυζαντινῶν
παραστάδων τῆς σωζομένης δυτικῆς πύλης τοῦ
Παρθενῶνος. Ἡ ἑτέρα τῶν ἐνεπιγράφων πλευρῶν
τῆς στήλης ἦτο ὀρατὴ πάντοτε ὡς καὶ τὸ ἄνω
μέρος τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς. Ὁ μακαρίτης Εὐ-
στρατιάδης ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ
Ἐφημερίδι (1874 σελ. 462 καὶ ἐξ. Παραβ. καὶ
C. I. A. II, 2,678 A καὶ B) καὶ τὴν ἐπιγραφὴν
τῆς πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένης πλευρᾶς τῆς στή-
λης, ἀναγραφὴν οὖσαν τῶν ἐν τῇ χαλκοθήκῃ χρη-
μάτων καὶ τὴν τοῦ ὀρατοῦ μέρους τῆς ἀντιθέτου
πλευρᾶς, ἀναγραφὴν οὖσαν τῶν ἱερῶν χρημάτων
τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἡ στήλη ἐξήχθη τῆς Βυζαντινῆς παραστάδος
κατὰ τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον κατὰ τὰς γενο-
μένας δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἐν
τῷ Παρθενῶνι ἐργασίας καὶ ἐναπετέθη εἰς τὸ δυ-
τικὸν αὐτοῦ μέρος πρὸς μελέτην τῶν βουλομένων.
Ἡ Γενικὴ Ἐφορεία τῶν ἀρχαιοτήτων προθύμως
μοὶ παρέσχε τὴν ἄδειαν νὰ μελετήσω καὶ ἐκδώσω
αὐτὴν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκφράζω αὐτῇ καὶ ἐνταῦθα τὰς
ἐγκαρδίου εὐχαριστίας μου.

Ἡ στήλη εἶναι ἐκ πεντελικοῦ λίθου μήκους μὲν
1,99 πλάτους δὲ 1,00 καὶ πάχους 0,29 τ. μ.,
ἐπομένως τὸ μὲν μήκος ἀναλογεῖ πρὸς 4 τὸ δὲ
πλάτος πρὸς 2 περίπου ἑλληνικοὺς πήχεις. Ἡ
γενικὴ ἐπικεφαλὶς τῆς στήλης ὡς καὶ ἡ ἰδιαιτέρα
τῆς πρώτης σελίδος ἐλλείπουσι, διότι τὸ ἄνω μέ-
ρος τῆς στήλης, ὡς καὶ μέγα τριγωνικὸν τεμάχιον
τῆς δεξιᾶς γωνίας, εἶναι ἀποκεκομμένα. Ἀλλὰ καὶ
αἱ σωζόμεναι ἐνεπίγραφοι πλευραὶ εἶναι ἐφθαρ-

μέναι (ἂν καὶ ὄχι πολὺ) τὴν ἐπιδερμίδα, ἐν δὲ τῇ
πρώτῃ σελίδι εἶναι ἐγκοκομμένοι δύο τετραγωνι-
καὶ κοιλότητες ἢ μὲν 8×7 ἢ δὲ 7×6 ἑκατοστῶν.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἰς τρεῖς σελίδας διηρημένη εἶναι
ἐκτὸς ολίγων ἐξαιρέσεων στοιχηθὸν γεγραμμένη.
Περιέχει δὲ ἐκάστη σελὶς 125 περίπου στίχους.
Τὸ μήκος τῶν στίχων διαφέρει. Τὸ μήκος τῶν τῆς
πρώτης σελίδος εἶναι 0,405 τ. μ. ($= \pm 1 \frac{1}{4}$
ποδ.) τῶν τῆς δευτέρας 0,330 ($= \pm 1$ π.)
καὶ τῶν τῆς τρίτης 0,250 ($= \frac{3}{4}$ ποδ.)· ἐνια-
χοῦ δὲ ὁ χαρακτὴς ἔγραψε μικρότερα καὶ πυκνό-
τερα τὰ γράμματα ὅπως οἰκονομήσῃ χῶρον.

Ἐκ τῆς Β' σελίδος (στίχ. 114 καὶ ἐξ.)

στέφανοι ἐπέτειοι

στέφανος χρυσοῦς ὁ παρὰ Ἀνδρίων

τῇ Βουλῇ τῇ ἐπὶ Ναυσιγένους

ἄρχοντος . . .

ἐξάγεται ὅτι ἡ παράδοσις τῶν χρημάτων εἶναι ἢ
τοῦ ἔτους Ὀλ. 103, 1 ($= 368/7$ π. X.) ἐπομέ-
νως ἐν ἔτος ἀρχαιότερα τῆς παραδόσεως τῆς ἐπὶ
ἄρχοντος Πολυζήλου (C. I. A. II, 2,677).

Αἱ λέξεις ἐπέτειοι ἐπὶ Λυσιστράτου (σελ. I,
στίχ. 128) εἶναι παρελημμένα ἐσφαλμένως ἐκ
τῆς παραδόσεως τοῦ ἔτους Ὀλυμπ. 102, 4 ($=$
 $369/8$ π. X.).

Ἐπιφυλασσόμενος νὰ γράψω βραδύτερον ἐκτε-
νέστερον περὶ τῆς ἐπιγραφῆς θὰ περιορισθῶ νῦν εἰς
τὸ νὰ δικαιολογήσω μόνον τὰς σπουδαιότερας τῶν
συμπληρώσεών μου καὶ τὰς ἀπὸ τῶν τοῦ Εὐστρα-
τιάδου διαφερούσας ἀναγνώσεις μου.

Ἐχει δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ὡς ἐξῆς.

θηραία III· φιάλιον - - - - -]·
 εκ τῶ Παρθενῶνος
 γοργόνει[ο]ν κάμπτη κα[- - - - -]
 ἔπιπος· γρύψ· γρυπὸς προ[τομή].
 γρύψ μέ[γας]· λέοντος προ[τομή].
 δράκων ἐπίχρυσος· [κ]ί[ν]αι·
 X[ι]οργ[ε]ς ΠII· ξιφομάχαρ[αι] ΠIII]
 ἐγγειρίδιον· ξίφη Γ· θώρακι[ες] ΔΠI]
 πήληξ χαλκῆ· λύρα καταχρυσ[ος].
 λύραι ἐλεφάντιναι IIII· λυρ[αι].
 ζύλαι Γ· κράνη χαλκᾶ IIII·
 ἀσπίδες ὑπόζυλοι ἐπίχρυσοι].
 κράνος Παιλυρικόν· ἀσπί[ς] ἐγ[γ]
 Λέσθο ἐπίσημος· Νίκη ἀσπί[ς]
 ἐκ Παναθηναίων ἐπίχαλκο[ς].
 λήιον σταχυ(ε)ςΔII περίχρυσον].
 ἀλαδοστοθήκη ἄλυσιν ἀργ[υρᾶν]
 ἔχουσα· μάχαιρα χαλκῆ ἐν
 ἐλύτρῳι ἐλεφαντίνῳ· χαλ[κός]
 κεχρυσωμένος· ἀκινάκης
 κεχρυσ(ω)μένος· κιβωτίω δύο·
 ὀπισθοκρηπίδες· συδήνη μη[- - - - -]
 ἀλα[β]ισ[τ]οθήκη ζυλίνη· κο[ί]τι[η]
 ὑπόζυλος καταχρυσος· ἀσπί[δες]
 ἐπίσημοι ΔΔΔIII, τούτων Γ ο[ὐ]
 γεγραμμένοι· ἀσπίδες
 ἐπίχαλκοι ΔΠII· κολέον μα[χ]αίρας
 ιατρικῆς ἐλ[[ε]λ]]εφάντινον·
 κλίνας Μιλ[η]σιοργῆς ΠII·
 κλινίδες II· κνημίδων ζεύ[γη] Δ].
 κυναί χαλκαὶ λεία<ι> ΔΠII· [κράνη]
 χαλκᾶ III· στύρακες ΗΔ· σώρακοι
 καιν(ο)ι· σωράκιον τοξευμάτων
 σαπρῶν ἀχρήστων· δίφροι [Δ].

δωδεκάτη, [σ]ταθμὸν [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔ].
 τρίτη και δεκάτη [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔΗΗΗ].
 τετάρτη και δεκάτη [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔ].
 πέμ[ε]πτη και δεκάτη [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔ]ΗΗΗ.
 ἕκτη και δεκάτη [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔ]ΓΗΗΗΗΗΗ.
 ἑβδόμη και δεκάτη [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔΗΗΗ].
 ὀγδόη και δεκάτη [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔΗΗΗ].
 ἐνάτη και δεκάτη [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔΗΗΗ].
 εἰκοστή, [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔΗΗ].
 μία και εἰκοστή ΧΗΗΗΗ[Ι].
 δευτέρα και εἰκοστή [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔΗΗΗΗ].
 τρίτη και εἰκοστή [ΧI].
 τετάρτη και εἰκοστή [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔ]Η.
 πέμπτη και εἰκοστή [Χ].
 ἕκτη και εἰκοστή Χ[ΡΗΗΗΗΗ].
 ἑβδόμη και εἰκοστή [ΧII].
 ὄρθαι ἀργυραὶ κα[ι]ναί].
 πρώτη, σταθμὸν [Ρ[Η]Η[Η]ΠΔΔΔΔ]ΗΗΗ[Η].
 δευτέρα, σταθμὸν [ΡΗΗΗΗΠΔΔΔ].
 τρίτη, σταθμὸν [ΡΗΗΗΗΗΗΗΗΗΗ].
 Ἀθναὶς Νίκης ὄρθαι [ἀργυραὶ].
 πρώτη, σταθμὸν [ΡΗΗΗΗ[- - - - -]].
 δευτέρα, σταθμὸν [ΡΗΗΗ[- - - - -]].
 τρίτη, σταθμὸν ΧI·
 τετάρτη, σταθμὸν [ΡΗΗΗΗΠΔΔΔΔ].]ΗΗ.
 Ἀρτέμιδος Βραυρων[ιας] ὄρθαι[ι]
 ἀργυραὶ: πρώτη [ΡΗΗΗΗ]Η[Π]ΔΔΔΠΗΗΗΗ.
 δευτέρα, σταθμὸν [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔΗΗΗ].
 τρίτη, σταθμὸν [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΠΗΗ].
 τετάρτη, σταθμὸν [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔΗΗ].
 πέμπτη, σταθμὸν [ΡΗΗΗΗΗΠΔΔΔΔΗΗ].
 ἕκτη, σταθμὸν [ΡΗΗΗΗΗΗΗΗΗΗΗ].
 ἑβδόμη, σταθμὸν [Ρ[ΗΗΗ]ΗΠΔΔΔΗΗΗ].

35 [δ]οκ[ι]μεία λεία χρυσά τετραράκοντα
 [ξ], σταθμὸν [ΠΔΔΔΠΗΗΗΗΗΗ].
 χρυσίον, ὃ παρὰ Ἀριστάρχῳι [η]ύρέθη,
 σταθμὸν Π[Η]Η.
 [ε]λικτιῆρες Ἀρτέμιδος Βραυρωνίας
 40 χρυσοί, σταθμὸν : ΗΗΗΗΗ.
 [φ]ύλλον [ἀπό] τῆς θύρας ἀπὸ τῶ ἑκατομπέδο
 [χρ]υσῶν ἀπὸ τῶ ἥλο ἄστατον.
 στέφανος χρυσοῦ, ὃν ἡ Νίκη ἔχει
 [ἐπὶ τῆς] κεφαλῆς, <ἦ> ἐπὶ τῆς χειρὸς
 45 τῶ ἀγάλματος· τῆς Νίκης
 τῆς ἐπὶ [Σωκρα]τίδο ἀρχοντος·
 πρώτος ῥυμός· κεφαλῆ· στεφάνη·
 [σ]τέφανος, [ὃ ἐπὶ] τῆς κεφαλῆ.
 [σ]τέφανος, ὃν [ἐν] τῆς χειρὸς ἔχει.
 50 [ἐ]νωιδίω· ὑπο[δ]ερ[ι]ς ῥυμός· χεῖρες
 ἀμόρ[ε]ρ[α]ι· ἀμ[φ]ιδέαι δύο [· . ο .]
 [ἦ]λ[ω]]
 [σ]ταθμὸν] ΗΠΔΔΠΗΗΗ.
 [δ]εύτερος ῥυμός· θώραξ, περόνας
 55 [·]ον ὀπίσθιον,
 [σ]ταθμ[όν]] ΠΔΔΗΗΗ
 [τ]ρίτος ῥυμός· σκέλη ἀμφοτέρα·
 [·]α[·] δύο· περόνας τέτταρες·
 [σ]ταθμ[όν] . . .]ΧΗΗΠΔΔΔΗΗΗ.
 60 τέταρτος ῥυμός· ἀπόπτυ[μ]α· πόδες δύο·
 [π]ρονίδες [- - - - -]
 [σ]ταθμὸν ΧΧΗ[·]ΔΔΔΗ.
 ὄρθαι χρυσῆ [σ]ταθμὸν :: ΧΗΗΗΗ.
 [σ]τέφανος χρ[υ]σοῦ, ἀριστέιον τῆς θεῶ
 65 [ἐ]κ Παναθηναίων, τῶν ἐπὶ Σωκρατίδο
 ἀρχοντος, σταθμὸν ΗΠΔΔΔΗΗΗΗ.
 τὰδε χρυσᾶ και ἐπίτη(κ)τα
 κ[α]ι ὑπόχαλκα ἄστατα·
 70 κρατήρ ἐπίτηκτος ἐπίχρυσος ὑπάργυρος·

υπόστατον κρατῆρος υπόχαλκον
 επίχρυσον· γοργόνειον χρυσόν
 | υπάργυρον επίτηκτον από τῆς ἀσπίδος
 τῆς ἀπό τῷ νεῷ· ἀσπίδισκαί επίχρυσοί
 75 υπάργυροι τέταρες· ἀκινάκης σιδηρῶς,
 τὴν λαβὴν χρυσῆν ἔχων, τὸ δὲ κολεῖον
 ἐλεφαντίνον επίχρυσον, τὸ δὲ [...]ιον
 χρυσόν· ἀσπίδες επίχρυσοί· λείαι δύο·
 τρίτη ἀσπίς επίχρυσος γοργόνειον ἔχουσα·
 80 ἀνθήμειον χαλκῶν ἐπιτήκτωι περι-
 κειχρυσωμένον· ὑποδερῖδιον ζύλινον
 επίχρυσον· κανὼν κατὰχρυσον
 υπόχαλκον χαλκῶ διερείσματ' ἔχον.

85 τὰδε σταθμῶι παρελθόμεν χρυσῶ
 καὶ ἐπίτηκτα καὶ υπόχαλκα·
 κανὼν χρυσὸν υπόχαλκον, ἵνα ὁ Ἀπόλλων,
 σταθμὸν :: XXXΠΠΔΔΔΔΠΓ·
 ἕτερον κανὼν χρυσὸν υπόχαλκον, ἵνα
 90 ὁ Ζεὺς, σταθμὸν :: XXXΠΠΗΠΔΔΔΔΔ·
 [φι]άλη χαλ[κο]κρῶς βαρ(β)αρικῆ, ἣν Κλέων
 ἀνέθηκεν, σταθμὸν ΗΠΔΠΓΗΗΗΗ·
 φιάλη υπάργυρος ἀκυλωτῆ, σταθμὸν ΗΗΗΗ·
 θυμιατήριον επίχρυσον υπόχαλκον, ἵνα
 95 τὸ ἄλφα π(α)ρ[α]σεσήμανται, σταθμὸν
 σὺν τοῖς ἦλοις τοῖς χαλκοῖς XXXHHHH·
 θυμιατήριον επίχρυσον υπόχαλκον, ἵνα
 τὸ βῆτα παρασεσήμανται, σταθμὸν XXXHHΠΔΔ·
 χρυσίον ἐπίτηκτον υπάργυρον,
 100 σταθμὸν :: Π[Η]ΗΗΗ·
 χρυσίον ἐπίτηκτον ἀπὸ τῶν ἀκρωτηρίων
 τὸ νεῷ τῆς Νίκης, σταθμὸν :: ΠΗΗΗ·
 χρυσίον ἐπίτηκτον ἀπὸ τῆς ἀσπίδος,
 τῆς πρὸς τῶι νεῶι, σταθμὸν ΗΗΗΗΗΗ·
 105 ἕτερον χρυσίον ἐπίτηκτον ἀπὸ τῶν
 ἀκρωτηρίων, σταθμὸν :: ΔΗΗΗ·

ἐν τῶι ἀρχαίαι <ε>ὼι ἄστατα·
 στέφαν[[αν]]ος χρυσῶς, ὃν Κόν[ων]
 ἀνέθηκε, ἄστατος· στέφανος[ς]
 χρυσῶς, ὃν οἱ ταμ[ί]αι ἀνέθει[σαν].
 οἱ ἐπ' Εὐβόλιδο ἄρχοντος·
 στέφανος χρυσῶς, ὃν οἱ πρέ[σβεις]
 ἀνέθεσαν οἱ μετὰ Δίωνος Λ[οκροῦ]
 στέφανος χρυσῶς, ὃν οἱ ταμ[ί]αι
 ἀνέθεσαν, οἱ ἐπὶ Δημοστρά[το]
 ἄρχον[τος], [ὅ]ν Τιμ[α]γόρας ἀνέ[θηκεν].
 ἄστα[τος], [ὅ]ν Τιμ[α]γόρας ἀνέ[θηκεν].
 στέφανω ὑποζύλω δύο· φιάλη
 ἀργυρῶ ἄστατος ἣν Κ[...].
 Εὐκολὴν ἀνέθηκε· φιάλη ἀ[ργυροῦ]
 ἄστατος, ἣν Γλαυκῶ Νο[...].
 ἀνέθηκεν· φιάλη ἀργυρῶ ἄστατος,
 ἣν Δημῶ Ἀκομένο γυνὴ ἀνέ[θηκεν].
 ἀσπίδω δύο ἀργυρῶ καὶ κρ[ανιδίω]
 δύο καὶ δεσάτιον ἀργυροῦν.
 φιάλη ὑπόζυλος ἐπίχρυσος·
 χρυσίον ἀπυρον, ὃ ἀνέθηκεν---
 ἄστατον· δακτύλιος χρυσῶς
 ἄστατος, ὃν Ἀρχεδικὴ ἀνέ[θηκεν]
 ἀπορρα[ν]τήριον χρυσόν, [ὅ]
 ὁ ἀνδριᾶς ἔχει· στεφάνη, [ἣν ἡ θεὸς]
 ἔχει· π<λ>ἄστρα, ἀ ἡ θεὸς ἔχει·
 ὄχθοῖος, ὃν ἡ θεὸς ἔχει· ἐπι τῶι
 τραχήλωι ὄμοι Π[...]
 αἰγίς χρυσῆ· γοργόνειον [ἀργυροῦν].
 φιάλη χρυσῆ, ἣν ἐν τῆι χεῖ[ρ]ι ἔχει·
 στέφανος χρυσῶς, ὃν ἡ βουλή,
 ἡ ἐπὶ Χαρισάνδρο ἄρχον[τος],
 ἀνέθηκεν· στέφανος χρ[υσῶς],
 ὃν Τιμόθεος ἀνέθηκεν·
 στέφανος χρυσῶς, ὃν [---]

'Ανάκον ὑδρίαί ἀργυρ[αί].
 πρώτη, σταθμὸν [Π]Η[ΗΗ]ΠΔΔΔΗΗ·
 δευτέρα, σταθμὸν [ΠΗΗΗ]ΠΔΔΔΔΠΠ·
 τρίτη, σταθμὸν [ΠΗΗΗ]ΔΔΔΔΗΗ.
 Δῆμητρος καὶ Κόρη[ς] ὑδρ[ί]αι ἀργυραί·
 πρώτη, σταθμὸν [ΠΗΗ]ΗΗ[ΔΔΓΓ]ΗΗΗΗ·
 δευτέρα, σταθμὸν [ΠΗΗ]ΗΔΔΔΠΠΗΗ·
 τρίτη, σταθμὸν [ΠΗΗΗ]ΔΔΔΠΠΗΗ·
 τετάρτη, σταθμὸν [ΠΗΗΗΗ]ΔΔΔΠΠΗΗ·
 πέμπτη, σταθμὸν [ΠΗΗ]ΗΗ[Π]ΠΠΗΗΗ.
 'Αφροδίτης ὑδρ[ί]αι ἀργ[υ]ρῶ μ[...]. ΗΗ.
 σταθμ[ί]α χαλκῶ ΔΗ·
 μάχιρα σιδ[η]ρῶς ἐλεφάντινον τὸ
 κολεὸν ἔχουσα, ἣν ἡ βολὴ ἀνέθηκεν, ἣ
 ἐπὶ Ἀντιγένοσ ἀρχοντος·
 βεῖδιον ἐλ(ε)φάντινον,
 ὃ Σμικυῖθη ἀνέθηκεν·
 παλλᾶδιον ἐλεφάντινον
 ἐπίχρυσον καὶ ἀσπίδ[ισ]τῆ ἐπίχρυσος,
 ὃ Ἀρχιάς ἀνέθηκεν· [χ]ρ[υ]στῆς λίθος
 ἐπὶ κίονος ζυλίνου· κυνῆ χ[αλκ]ῆ
 ἐπίχρυσος· μίαι [γ]ραμματ[έ]ων παρὰ
 τῆς βουλῆς τῆς ἔξ' Ἀρεῖο πάγο
 σση(μ)ασμένον·
 θρόνοι μεγάλοι τρεῖς ὄχ· ὕγιες
 ἀνακλιῆσαι ἔχοντες ἠλεφαντωμ[έ]νας·
 ἕτερος θρόνος ἀνάκλισιν ὄκ ἔχων·
 ὄνυξ ἤμέγας κατεργῶς·
 φιάλη χαλκῆ, ἣν Καλλίας
 Πλωθεύς ἀνέθηκεν·
 θρ[υ]όνος Θετταλικός·
 σὺδῆνη ἐλεφαντίνη,

- σφραγίδιον ἀργυρῶν δακτυλίων ἔχον.
- 110 τὰδε ἀργυρὰ ὑπόχαλκα· θυμιστήριον
 χαλκὰ ὑπερείσματα ἔχον, ὃ Ἀριστόκριτος
 [ἀνέθη]κεν, σταθμὸν :: ΧΗΗΗΗΔΔΔ·
 [θ]υμισ[τήριον] χαλκᾶ διερείματα ἔχον,
 [σ]ταθμ[ὸν]] ΗΗΔΔΠΗΗΗ·
- 115 [θ]υμισ[τήριον] χαλκᾶ διερείματα ἔχον,
 ὃ Κλεοστράτῃ ἀνέθηκεν, σταθμὸν ΧΗΗΗΔΔ·
 ὕδρια [. . . .] ληνὴ ἢ ἐπὶ Δυσινικήτο
 σταθμ[ὸν] . . .] ΔΔΔΔΠΗΗΗ·
 στέφαν[ος] . . .]ος ὁ παρ' Ἀδδηριτῶν
 120 σταθμ[ὸν] . . .] ΔΔΔΔ[. . .] ΗΗΗΗ
 ἕτερος στέφανος, ἀριστέιον ἐκ Παναθηναίων,
 [τ]ῶν ἐπὶ Δυσινικήτο, σταθμὸν ΗΗ·
 [σ]τέφανος, ὁ παρὰ Καρυστίων, σταθμὸν ΠΔΔ·
 [ἔ]τερος παρὰ Καρυστίων, σταθμὸν ΠΔΔΙΙΙΙ·
 125 [ἔ]τερο[ς] ὁ παρὰ Σιφνίων στέφανος : ΠΔΠΗΙΙΙΙ·
 ἕτερος στέφανος παρὰ δῆμο συλλογέων,
 τῶν ἐπὶ Δυσινικήτο, σταθμὸν :: ΔΔΔΠΗΗΙΩ·
 ἐπέτειοι ἐπὶ Λυσιστράτο· στέφανος, ὁ παρὰ
 δῆμο συλλογέων, τῶν ἐπὶ Λυσιστράτου
 130 ἄρχοντος, σταθμὸν : ΔΔΠΗ·
 ἔτ[ε]ρος στέφανος ἐπὶ Λυσιστράτο, ὃν
 ὁ δῆμος ἀνέθηκεν, σταθμὸν :: ΠΔΔ.
- ἢ] παρὰ Μηθυμαίων ἐπιχρυσος·
 δι(φ)ρος κατσαγῶς, ὕγι[σ] δύο
 θρόνοι τέτταρες, τότεν [ξ κ]ατσαγῶς·
 κλῖναι Μιλησιοργῆς Δ ἐπι[σκ]ε[υ]ῖς
 δεόμεναι· ὀκλαδία Δ·
 τράπεζα ἡλεφαντωμένη.
 στέφανοι ἐπέτειοι·
 στέφανος χρυσοῦς, ὁ παρὰ Ἀνδρίων,
 τῇ βουλῇ, τῇ ἐπὶ Ναυσιγένους
 ἄρχοντος, σταθμὸν ΗΔΔΠΗΗΗΗ·
 ἕτερος στέφανος ὁ παρὰ [[ἀν]] δῆμο
 (σ)υλλογέων, τῶν ἐπὶ Ναυσιγένους
 ἄρχοντος, σταθμὸν ΔΔΔΠΗΗΗΙΩ·
 ἕτερος στέφανος, ὁ παρὰ Τροζηνίων,
 τῇ βουλῇ, τῇ ἐπὶ Να(υ)σιγένου(υ)ς
 ἄρχοντος, σταθμὸν ΠΔΔΔΗΗΙΩ·
 ἕτερος στέφανος [ὁ] παρὰ Τροζηνίων
 τῶι δῆμοι, σταθμὸν ΗΗΔΔΙΩ :
- ἀνέθηκεν· στέφανος χρυσοῦς],
 ὃν Καλλικλεία ἀνέθη[κεν].
 στέφανος χρυσοῦς ὃ[ν ἢ βουλῇ],
 ἢ ἐπὶ Ἱπποδάμαντος,
 ἀνέθηκεν· [φ]ιάλη <ἀ>ργυρᾶ],
 ἦν Ἀριστοβούλη ἀνέ[θηκεν].
 ξυφομάχαιρα χαλκ[ῆ]
 πρὸς τῇ παραστάδ[ι].
 ξίφη δύο πρὸς τῇ π[αραστάδ]ι·
 στέφανος χρυσοῦς, ὃν ἢ βουλῇ],
 ἢ ἐπὶ Καλλέο ἄρχο[ντος ἀνέθηκεν].
 φιάλη ἀργυρᾶ, ἦν

 στέφανος χρυσοῦς, ὃν - - - - -]
 ἀνέθηκεν· φιάλη [ἀργυρᾶ, ἦν]
 Νικοφῶν Θημακ[ε]υς ἀνέθηκεν].

- Σελ. I.
1-15. Διέκρινα μόνον γράμματα χωρίς να δυ-
νηθῶ ναποτελέσω λέξεις.
21. Διέκρινα
.Ι.Ο. ΟΗ/ Ρ. \ Η
22-23. Διέκρινα
. . Χ Α Ο . . . Ο
Ι Κ Ι' . . Ω Ι' Ο Ν . Τ Α Ο Μ Ο Ν ; Γ Η Η Η
27. Εύστρατιάδης ἐσφαλμένως συνεπλήρωσεν·
[Ἀθηνᾶ Νίκη στέφανος ἀπὸ ληίων.
Περὶ Στεφάνου τοῦ Θάλλου ἰδέ· Kirchner,
Prosopogr. Att.
32. Μετ' ἀμφιβολίας ἔγραψα τὸν ἀριθμὸν· κατ'
Εὔστρ. εἶνε· [Δ]Δ[Δ]ΔΙΙ
34. Ἐσφαλμένως ὁ ἴδιος· ΑΝΤΙΝΑΙΔΙΑ ἀντὶ
τοῦ ΑΝΤΙΝΑΙΩΙΑ
35. Διέκρινα:
.ΟΚ.ΜΕ.ΛΛΓΙΑΙΧΡΥΞΑ.ΤΕΤΤΑΡΑΚΟΝΤΑ
Εὔστρ... . . . Α . . ΙΛΟΧ ΡΑΚΟ . . .
36. Δὲν δύναμαι νὰ συμπληρώσω ἄλλως τὰς
δύο κενὰς θέσεις.
37. ΧΡΥΞΙΟΝΟΠΑΡΑΑΡΙΞΤΑΡΧΩΙ.ΥΡΕΟΗ
Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὔστρατιάδου· ὁ [π]αρά
Ἀριστάρχου [ἀνετέθη] δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἐπὶ
τοῦ λίθου γράμματα, τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἀναγνωσθέντα,
προϋποθέτει δὲ καὶ ἔκφρασιν ἀσυνήθη.
41-42. Παραβ. C. I. A. II. 2, 708.9 «αἰ θύ-
ραι αἰ ἐν τῷ Ἐκατομπέδῳ τῶνδε [δ]έοντ[αι μὴ
ἐ]ντελεῖς [ε]ἶναι· περὶ τὴν τοῦ λέοντος κεφαλὴν
ἐλλ[είπει τῶν φύλλων] ἐνός, περὶ δὲ τὴν τοῦ
κριοῦ προτομὴν φύλλω[ν] ἐλλ[είπει] τῶν ἐλαττό-
νων Π κ.τ.λ.
51-52. Τῆς τελευταίας λέξεως ἀσαφῶς εἶδα
ΠΙΛ καὶ
52. .Λ ΙΟΙΚΗΚΙ
55. Ἄλλαι ἐπιγραφαὶ ἔχουν «ἀκρωτήριον ὀπί-
σθιον». Ὅμως καίπερ ἀσαφῶς φαίνονται·
.ΩΝΝΟ ΟΝΟΠΙΞΟΙΟΝ
58. Δὲν ἠδυνήθην νὰποτελέσω λέξεις ὡς καὶ ἐν
τῷ στίχῳ 61 ὅσον καὶ ἂν προσεπάθησα.
. . ΡΟΝΙΔΕΞΑΓ . . ΑΤΑΚ / Ι . . ΚΛΙ
77. Τῶν τελευταίων λέξεων φαίνονται·
ΤΟΔΕΗΨ . ΨΙΟΝ
93. Διέκρινα ΑΚΥΛΩΤΗ, ἴσως· ἀπὸ τοῦ ἀκύ-
λου ὡσπερ πτιλωτὸς ἀπὸ τοῦ πτίλου καὶ ραβδωτὸς
ἀπὸ τοῦ ράβδου.
107. Μεταξὺ τοῦ στίχου τούτου καὶ στίχ. 110
διακρίνονται·

Ξ Τ Ε Θ Α Ξ

117. ἴσως ΥΔΡΙΑ [.] ΑΓΝΗ
Σελ. II.
16-18. Πολὺ ἀσαφῆ καὶ ἀμυδρά.
23 κ.τ.λ. Συνεπλήρωσα τοὺς ἀριθμοὺς κατὰ
C. I. A. II. 2, 677, 678, 679.
65. Ἀμφιβάλλω, ἂν ὑπάρχει θέσις διὰ ΗΗΗΗ.
70. Οὔτω σαφέστατα. C. I. A. II. 2, 679·
ΓΗΗΗΗ^ΠΔΓΗΗ.
73-74. C. I. A. II. 2, 679, 11 καὶ 12·
ΓΗΗ[ΗΗ]^ΠΔΔΔΗΗ
ΓΗΗΗ^ΠΔ[ΔΗΗ]ΠΠ
84 ἴσως· ΜΙΑΤ . .
118. Διέκρινα· ΠΑΡΑΑΝΔΗΜΟ. Τὸ λάθος
ἴσως πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ ἐκ τῶν λέξεων
ΠΑΡΑΑΝΔΡΙΩΝ τῶν ἐν στίχῳ 115.
Σελ. III.
23. Κατ' Εὔστρ. Δ[Ο]ΚΙ
31 κτλ. Συνεπλήρωσα κατὰ C. I. A. II. 2,
676, 40 κ.τ.λ.
32. Ὁ λίθος ἔχει ΠΜΡΕΑΞ. Εὔστρ. συνε-
πλήρωσε Π[αλλάδιον].
33. Συμπληρωτέον· ἀλάβαστρον, τεῦχος,
ἀργεῖον ἢ ἄλλο τοιοῦτον.
34. Συμπληρωτέον κατὰ Michaëlis, Parthenon
σελ. 298, ἄρ. 56· ἱμάτια.
43-44. Συνεπλήρωσα τοὺς ἀριθμοὺς κατὰ
C. I. A. II. 1, 172.
52. Διέκρινα· ΝΗΓΙΞΤΑΧΥΨΔΙΙ
58. ἴσως συμπληρωνέον· Μηθυμναίων. Περὶ
τῆς συβήνης τῆς παρὰ Μηθυμναίων παραβ. Σελ.
Π στ. 106.
61. Διέκρινα ΤΟΥΤΩΝΠΟ·
66. Συνεπλήρωσα τὸν ἀριθμὸν κατὰ C. I. A. II.
2, 716, 9.
67. ΚΥΝΑΙΧΑΛΚΑΙΛΕ.ΑΔΠΙ·Ψ
ΧΑΛΚΑΙΠΞΤΥΡΑΚΕΞΗΔΞΩΡΑ
69. ΚΑΙΙΛΞΙΞΩΡΑΙΞΙΟΝΤΟΤΕΥΜ
Μὴ βλέπων ἄλλην διέξοδον διώρθωσα ἐν στ. 67
λεῖται καὶ ἐν στ. 69 καιροὶ.
77. Διέκρινα μόνον ΟΙΠΡΙ
Διέκρινα ΔΙΩΝΟΞΙ
84. Διέκρινα ΗΓΚΛΛ . Λ / .
86. Διέκρινα· ΓΛΑΥΚΩΝΟΞ . . ΓΥ
99. Διέκρινα· ΓΛΑΥΞΙ
100. Διέκρινα· ΓΟΡΓΟΝΕΙΟΝ /
119-121 εἶνε ἐξηλειμμένοι. Ἐν τοῖς στίχοις
τούτοις 121 φαίνονται μικρὰ λείψανα μόνον.
Ἐν Ἀθήναις, τῇ 15 Αὐγούστου 1903.

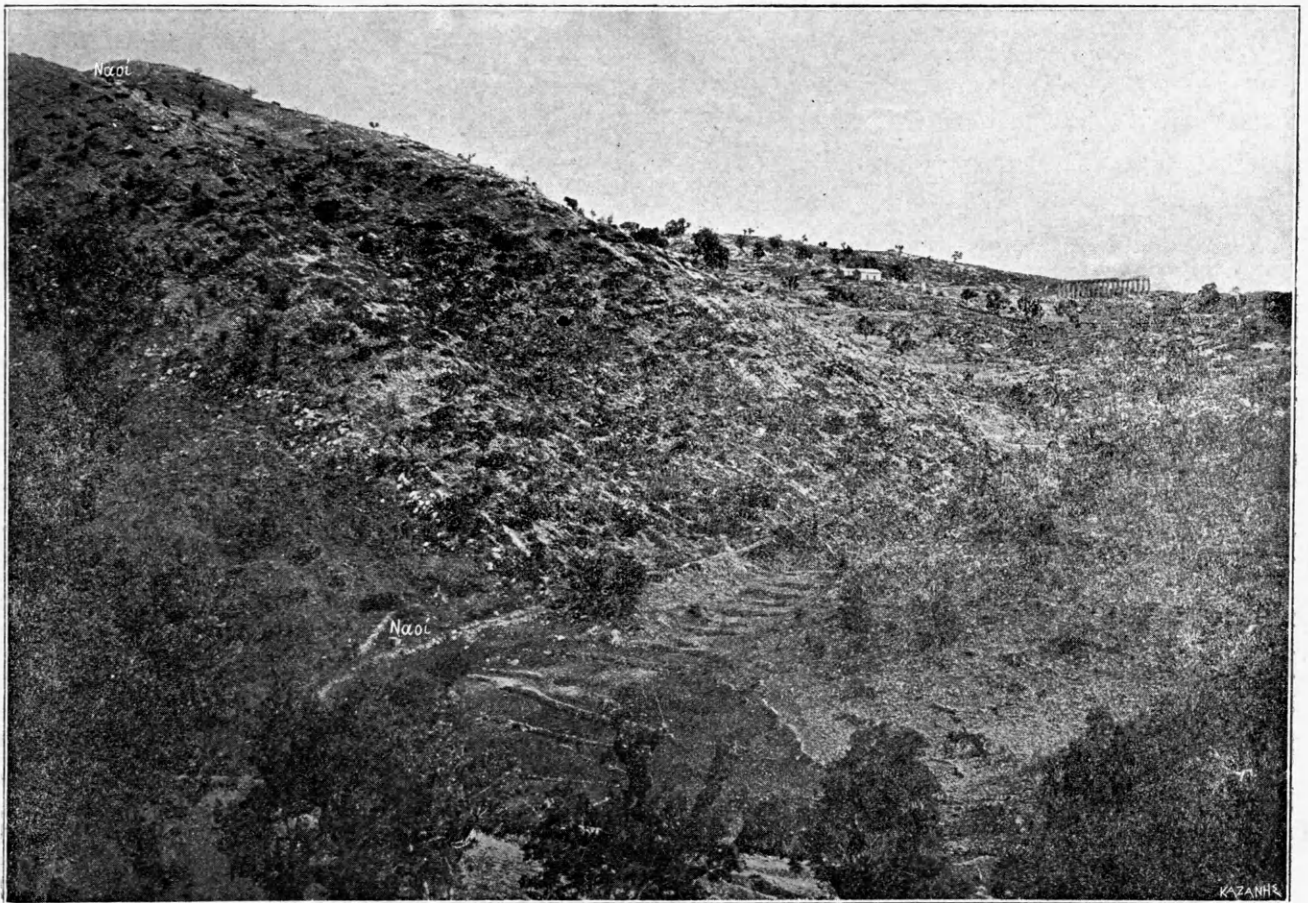
E. VAN HILLE

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΚΩΤΙΛΩΙ

Ὁ Πausανίας μετὰ τὸν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος λόγον του καὶ τὴν περιγραφὴν πηγῆς τινος ἐν τῷ Κωτίλω ὄρει, περὶ ἧς ἐλέγετο, ἐσφαλμένως κατὰ τὴν γνώμην του, ὅτι ἦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ ρεύματος τοῦ Λύμακος, καθόσον ταύτης τὸ ὕδωρ ἠφανίζετο ὀλίγον μακρὰν τοῦ

μέρους, ἔθεν ἀνέβλυζεν, λέγει¹, "Ἐστὶ δὲ ὑπὲρ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἐπικουρείου Κώτιλον μὲν ἐπέκλησιν, Ἀφροδίτη δὲ ἐστὶν ἐν Κωτίλω καὶ αὐτῇ ναὸς τε ἦν οὐκ ἔχων ἔτι ὄροφον καὶ ἄγαλμα ἐπεποίητο.

¹ Ἡ μὲν πηγὴ κατὰ τὴν γνώμην πάντων², ὅσοι

Εἰκὼν 1.

ἐκ τῶν νεωτέρων ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μνημονεύσωσι τὸ μέρος τοῦτο τῆς συγγραφῆς τοῦ Πausανίου, εἶνε ἢ εὕρισκομένη 10 περίπου λεπτὰ χαμηλότερον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς Δυσμάς κατὰ τὸ τέλος τοῦ κατωφερικοῦ δυσβάτου δρομίου,

ὅστις διὰ τινος ἀποκρήνου χαράδρας φέρει ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς μικρὰν κοιλάδα ὀνομαζομένην σήμερον ὡς ἐκ τοῦ λεκανοειδοῦς

¹ Πausanias VIII, XLI, 6.

² Frazer Pausanias IV, 405, 41, 10.

σχήματος αὐτῆς *Κοῦμπλα*. Ἡ ἰδία μικρὰ κοιλάς, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ γειτονεύουσαι πρὸς ταύτην ὁμοίου σχήματος κοιλαδίσκαι καλούμεναι ὡς ἐκ τούτου καὶ αὗται ὁμοίως *Κοῦμπλες*, ὠνομάζοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀναμφιβόλως καὶ τότε ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν, *Βᾶσσαι*¹· ἐκ τούτων δὲ καὶ τὸ ἐκεῖ που κείμενον ἀρχαῖον χωρίον, ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ὁποίου ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος, εἶχε τὸ αὐτὸ ὄνομα.

Τῆς ἐν λόγῳ πηγῆς τὸ ὕδωρ, οὐχὶ ἄλλως τε τοσοῦτον ἀφθονον κατὰ τὸ θέρος, ῥέει σήμερον ἐκ δύο πλησίον ἀλλήλων κειμένων θέσεων, ἐπὶ τῆς μιᾶς δ' ἐκ τούτων ὑπάρχει νεωτέρα κρήνη ἰδ. εἰκ. 1.

Τὸ ὕδωρ ἐξαφανίζεται καὶ σήμερον, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, βήματά τινα μακρὰν τῆς κρήνης.

Καὶ τὸ Κωτίλον ἔχει πρὸ πολλοῦ ταυτισθῆ πρὸς τὸν ΒΔ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἑκατοντάδα μέτρων ὑψηλότερον² τούτου κωνικὸν λόφον, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην κορυφὴν τοῦ Κωτίλου καὶ ὀνομάζεται σήμερον *Πα.Ιηαβ.λάκιζα*.

Ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος οὐδεμία ὁδὸς ἐπιτηδὲς κατεσκευασμένη φέρεται ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ Κωτίλου, οὔτε δὲ καὶ ἔγνη τοιαύτης ἀρχαίας ὁδοῦ, φερούσης κατ' εὐθειαν ἐκ τοῦ ναοῦ ἐπὶ τὸ Κωτίλον, σώζονται. Ὁ θέλων τὴν σήμερον νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ Κωτίλον, ἂν μὲν εἶνε πεζός, βαδίζει ἐκ τοῦ ναοῦ κατ' εὐθειαν πρὸς τὴν κορυφὴν, ὅπου φθάνει μετὰ 10 περίπου λεπτὰ κατόπιν ὀλίγον ἀποτόμου ἀναβάσεως· ἂν δὲ θέλῃ νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ ὑποζυγίου, προχωρεῖ ἐκ τοῦ μικροῦ φυλακείου διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν ἀρκετὰ πρὸς Β ἀκολουθῶν τὴν ρίζαν τοῦ λόφου καὶ εἶτα ἐκεῖθεν τρέπεται πρὸς τὴν κορυφὴν, ὅπου δύναται νὰ φθάσῃ ὁμαλώτερον.

Αἱ περίφημοι γηραιαὶ ὄρυες, αἵτινες σπανιώτεροι νῦν περιβάλλουσι καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπαντῶνται σποραδικῶς καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἡμῶν πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Κωτίλου, ἱκαναί, ὥστε νὰ μαρτυρήσωσιν, ὅτι ἄλλοτε καὶ τὸν λόφον τούτον, ὅπως καὶ ὄλον τὸ Κωτίλον ὄρος ἐκάλυπτον πυκνὰ δάση ὄρυων.

Ἡ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Κωτίλου ῥωμαντικὴ θέα, ὑπερτέρα ἐκείνης, ἣτις τοσάκις μετὰ δικαίου θαυμασμοῦ ἔχει περιγραφῆ ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος, ὡς ἔχουσα τὴν ὄψιν ἐλευθέραν καὶ πρὸς Βορρὰν καὶ Δυσμὰς θὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ ἐκεῖνον ἐκ τῶν μὴ ἀρχαιολόγων ἐπισκεπτῶν τοῦ Κωτίλου, ὅστις κεκμηκῶς, ἀφοῦ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφὴν, θὰ νομίσῃ ἴσως, ὅτι τὰ πενιχρὰ λείψανα τῶν ἐκεῖ δύο ἀσημάντων ἀρχαίων ναῶν, δὲν ἐδικαιολογοῦν τὸν κόπον τῆς ἀναβάσεως.

Ἀπὸ τοῦ Κωτίλου δύναται τις πρὸς τοὺς ἄλλοις νὰ ἐπισκοπήσῃ πρὸς Δυσμὰς καὶ ὀλόκληρον τὴν Φιγαλικὴν χώραν μετὰ τοῦ ὑπὸ τῶν τειχῶν περιβαλλομένου λόφου τῆς πόλεως Φιγαλείας. Ὅπισθεν τοῦ μέρους τῆς κορυφῆς τοῦ Κωτίλου, ὅπερ φαίνεται ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὑπάρχει πολὺ μικρὰ καὶ ὀλίγον βαθεῖα ἐλλειψοειδὴς κοιλάς (ἰδ. τοπογραφικὸν πίν. 11), περιβαλλομένη ὑπὸ βράχων καὶ ἔχουσα μόνον πρὸς Νότον ἀνοίγμα. Ἡ μικρὰ αὕτη κοιλάς καλλιουργεῖται νῦν καὶ ἀνήκει εἰς τοὺς ἐκ τοῦ χωρίου Σκληροῦ Δημ. Σταθόπουλον καὶ Γ. Τασσόπουλον. Ἐντὸς ταύτης ἐγένετο ἡ ἀνασκαφὴ ἡμῶν.

Πρὸς Βορρὰν τῆς μικρᾶς ταύτης κοιλάδος ὑπάρχει ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ περιπυροῦ μεγέθους κοιλάς, χωριζομένη ἀπὸ ταύτης διὰ σειρᾶς βράχων. Ἐντὸς αὐτῆς οὐδὲν λείψανον ἀρχαιότητος ὑπάρχει.

Ἡ πρὸς Δυσμὰς πλευρὰ τοῦ Κωτίλου εἶνε ἀποτομωτέρα, ὑπάρχει δὲ καὶ ἐκεῖ πηγὴ ὕδατος οὐχὶ τοσοῦτον ἀφθόνου ἑκατοντάδας τινὰς βημάτων χαμηλότερον τῆς κορυφῆς.

Ἀπὸ τοῦ πρὸς Νότον ἀνοίγματος τῆς κοιλάδος τῆς ἀνασκαφῆς ἄρχεται κατωφερικὴ χαράδρα φθάνουσα μέχρι τῆς ἐν ἀρχῇ μνημονευθείσης *Κοῦμπλας*. Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μέτρων ἐντὸς τῆς χαράδρας ταύτης ἀριστερῶς ὑπάρχει ἀρχαῖον λατομεῖον (τοπογρ. πίν. 11).

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς κοιλάδος σώζεται ἀρχαία πλατεῖα ὁδός, διὰ μικρᾶς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ βράχου κατεσκευασμένη, ἣς τὰ ἔγνη δύναται τις νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν πρὸς Β καὶ Ν ἐπὶ τοῦ Κωτίλου· (τοπογρ. πίν.).

Ἡ ὁδὸς αὕτη παρέρχεται παραλλήλως πρὸς τὴν μικρὰν κοιλάδα, χωρὶς νὰ φαίνηται, ὅτι διεκόπητο ποῦ, ὅπως συγκοινωνήσῃ διὰ διακλαδῶ-

¹ Ἡσύχιος· ἔλεγον δὲ βήσασαι τοὺς κοίλους καὶ δρυμώδεις τόπους. Παρ' Ὀμηροῦ συνηθέστατα, οὔρεος ἐν βήσασαι. Πβλ. Curtius Perponnesus I, 344, 32.

² Ὑψ. ναοῦ Ἀπόλλωνος 1131 μ. Curtius.

σεως πρὸς τοὺς μικροὺς ἐν ταύτῃ ναοῦς, φαίνεται δ' ὅτι ἦτο συνέχεια τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ἀπὸ τοῦ Λουκαίου ὄρους, ἀκολουθοῦντες κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς κορυφογραμμὰς μετέβαινον εἰς Φιγάλειαν.

Ἰχνη τῆς αὐτῆς ὁδοῦ φαίνεται, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ τῆς μακρᾶς κορυφοσειρᾶς, ἣτις ὑπέρκειται πρὸς ἀριστερὰ τῆς ἐξ Ἀνδριτσαίνης εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος φερούσης ὁδοῦ, ὀλίγον πρὶν ἀναβῶμεν τὸν ἀπότομον ὁρομίσκον τοῦ πρὸς Β τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ὑψώματος.

Πλὴν τῆς μεγάλης ταύτης ὁδοῦ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κωτίλου καὶ ἑτέρα μικροτέρα ἀτραπὸς (ἴδ. ἐν τοπογρ. πίνακι), ἐπίσης ἐκ Β πρὸς Ν βαίνουσα, αὕτη δὲ φαίνεται, ὅτι συνεικονῶναι πρὸς τὴν μικρὰν κοιλάδα ἀντικρῦ τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ νοτιωτέρου ναοῦ.

Ὅτι ὁ ἐν λόγῳ λόφος εἶνε τὸ Κωτίλον τοῦ Πausανίου, οὐδεὶς ἀμφέβαλλε¹ καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν, ἐβεβαιώθη δὲ τοῦτο καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ εὐρεθείσης ὑφ' ἡμῶν χαλκῆς ἐπιγραφῆς, περὶ ἧς πραγματευόμεθα κατωτέρω.

Δύο μικρὰ ἐξογκώματα τοῦ ἐδάφους ἐκ χρώματος καὶ λίθων, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντελῶς ἀκατεργάστων, ἐσχηματισμένα, ἐφαίνοντο πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν κατὰ τὰς θέσεις, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν οἱ ναοί.

Πλησίον τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς κοιλάδος εὐρίσκοντο δύο ἢ τρεῖς τετραγωνικῶς κατεργασμένοι ὀψωσοῦν μεγάλοι λίθοι, καὶ πολλὰ θραύσματα κεραμίδων στέγης ἦσαν διεσπαρμένα ἐπὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἐπιφανείας τῆς κοιλάδος.

Τὰ σημεῖα ταῦτα ἔβλεπον οἱ κατὰ διαφόρους περιόδους ἐπισκεπτόμενοι τὴν θέσιν ταύτην νεώτεροι περιηγηταὶ καὶ λίαν ὀρθῶς ἀπέδιδον εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Πausανίου μνημονευόμενον ναὸν τῆς Ἀφροδίτης.

Ὁ Frazer μὴ δυνάμενος νὰ φαντασθῆ ποτε, ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης θὰ ἦτο τῶ ὄντι τοσοῦτον ἀπλοῦν οἰκοδόμημα, ὅποια τὰ ὑφ' ἡμῶν εὐρεθέντα, ἐξήγησεν, ὡς φαίνεται, τὰ ἐξογκώματα μετὰ τῶν μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων, ὡς λείψανα μικρᾶς χριστιανικῆς ἐκκλησίας κτισθείσης ἐπὶ ἀρχαίου ναοῦ. Τοιαύτη ὅμως οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης τοῦ Κωτίλου, διότι οὔτε

¹ Frazer ἔ. ἀ. καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς.

κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἡμῶν εὐρέθησαν σημεῖα χριστιανικῆς ἐκκλησίας, οὔτε καὶ ἐκ παραδόσεως σώζεται ἡ μνήμη τοιαύτης παρὰ τοῖς χωρικοῖς.

Ὅτε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1902 διέτριβον παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος, ἐπιβλέπων ἐντολῇ τοῦ κ. Καββαδίου τὰς ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομένας ἐργασίας τῆς ἀναστηλώσεως τούτου, ἀφοῦ εἶχον ἀποπερατώσῃ μικρὰν ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τοῦ Λουκαίου, παρὰ τὸ χωρίον Μπέρεκλα, ἀνασκαφὴν ναοῦ τινος τοῦ Πανός, ἐξετέλεσα τῇ συναινέσει τοῦ κ. Καββαδίου μικρὰν ἀνασκαφὴν ἐντὸς τῆς μνημονευθείσης μικρᾶς κοιλάδος τοῦ Κωτίλου.

Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη διήρκεσε δέκα περίπου ἡμέρας, εἰργάζοντο δὲ συνήθως πέντε τὸ πολὺ ἐργάται.

Ἐλπίδας δι' εὐρεσιν μεγάλων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων δὲν εἶχον, διότι ἦτο καταφανές, ὅτι ἡ ἐπίχωσις δὲν ἦτο τόσον βαθεῖα ἐντὸς τῆς κοιλάδος, ἥλπιζον ὅμως πάντοτε, ὅτι θὰ εὕρισκον τὰ θεμέλια¹ τοῦ ὑποτιθεμένου μεγάλου ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ μικρὰ ἀφιερώματα, τὰ ὅποια δὲν λείπουσι ποτὲ ἐκ τῶν ἀρχαίων ναῶν.

Τὰς ἐλπίδας μου περὶ τῆς εὐρέσεως τοιούτων μικρῶν ἀφιερωμάτων ἐνίσχυον καὶ αἱ συγκεχυμένα ἀφηγήσεις τῶν χωρικῶν περὶ εὐρέσεως εἰδωλίων (χαλκῶν;) κατὰ τὴν ἐπιπόλαιον καλλιέργειαν τῆς κοιλάδος.

Τὴν ἀνασκαφὴν ἤρχισα ἐπὶ τοῦ πρὸς νότον ἐξογκώματος κατὰ τὸ σημεῖον, ὅπου εὐρέθη εὐθύς τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἐργασιῶν ἡ νοτιοανατολικὴ γωνία τοῦ νοτιωτέρου οἰκοδομήματος, ἐξηκολούθησα δὲ καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν τὴν ἀνασκαφὴν κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν, ἀκολουθῶν τὴν ἐξωτερικὴν γραμμὴν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ

¹ Ὁ Ross, Reisen σελ. 100 λέγει περὶ τῶν λειψάνων: Mehre grosse Quadern(;), die aus dem Boden hervorblicken, bezeichnen noch die Stelle des Tempels der Aphrodite, und Bruchstücke der Dachziegel sind über den Acker zerstreut. Von späteren Reisenden, welche den Platz nach der Erntezeit besuchten, wo kein Getreide die Trümmer verbarg, habe ich gehört, dass sie noch mehr Reste dort gesehen. Falls der Tempel überhaupt mit Bildwerk geschmückt war, würde eine Ausgrabung hier gewiss belohnend sein; denn beider so gesicherten Lage des Ortes auf einer über tausend Meter hohen Bergspitze ist nicht anzunehmen, dass etwas verschleppt worden sei, und wahrscheinlich ist alles nur wenige Fuss hoch mit aufgeschwemmtem Erdreich überdeckt.

οικοδομήματος τούτου, παρά τὸν ὁποῖον ἔσκαπτον μικρὰν τάφρον πλάτους περίπου 1,00. Ὁ ἀποκαλυπτόμενος τοῖχος ἦτο ἐκτισμένος διὰ λίθων οὐχὶ τοσοῦτον μεγάλων μετρίως μόνον κατειργασμένων καὶ ἐχόντων ἀνώμαλον τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν, ὁμοίων δηλαδή πρὸς τοὺς ἐν σωρῶν εὐρισκομένους ἄνωθεν τοῦ ἐδάφους· ἀνώμαλοι πρὸς τούτοις ἦσαν καὶ αἱ ὀριζόντιαι γραμμαὶ αἱ χωρίζουσαι τοὺς διαφόρους δόμους.

Εὐθὺς τὴν πρώτην ἡμέραν ἤρχισα νὰ εὕρισκω μικρὰς πηλῖνας προτομὰς γυναικείας καὶ τεμάχια τῶν κεραμίδων τῆς στέγης ἔτι πλείονα τῶν ἐπὶ

τῆς ἐπιφανείας τῆς κοιλάδος διεσπαρμένων, τὴν δὲ δευτέραν ἡμέραν ἀνεῦρον ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τῆς νοτιοανατολικῆς γωνίας παρὰ τὸν τοῖχον, τὴν μικρὰν χαλκῆν ἐπιγραφὴν (ἴδ. κατωτέρω).

Τὰ σημεῖα ταῦτα ἦσαν ἄρκετὰ ἐνθαρρυντικὰ διὰ τὴν μικρὰν ἀνασκαφὴν μου, ἀλλ' ἐγὼ ἀνυπομονῶν νὰ ἀνακαλύψω τὸ κτίριον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, τὸ ὁποῖον ἀνέμενον πάντως καλλίτερον τοῦ οικοδομήματος, ὁποῖον ἐφαίνετο ἐκ τοῦ ἀποκαλυφθέντος ἐνὸς τοίχου, ὅτι θὰ ἦτο τὸ ὑπὸ τοῦ νοτίου ἐξογκώματος καλυπτόμενον, διέκοψα προσωρινῶς τὴν παρὰ τὸν τοῖχον τοῦτον σκαφὴν

Εἰκὼν 2.

καὶ ἀπεφάσισα νὰ δοκιμάσω καὶ ἐν τῷ πρὸς Β ἐξογκώματι, ὑποθέτων, ὅτι ἐκεῖ θὰ ἀνεκαλύπτετο τὸ ἀξιολογώτερον οἰκοδόμημα. Μετὰ βραχὺν χρόνον ἀπεκαλύφθη καὶ ὑπὸ τὸ δεύτερον ἐξογκώμα τοῖχος ὅμοιος πρὸς τὸν ὑπὸ τὸ νότιον τοιοῦτο εὐρεθέντα, ὥστε ἐφάνη, ὅτι καὶ τὸ κατὰ τὴν θέσιν ταύτην οἰκοδόμημα θὰ ἦτο ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἀνήκεν ὁ πρὸς νότον εὐρεθεὶς τοῖχος, ἐπειδὴ δ' ὅμως ἐνταῦθα εὕρισκοντο πλείονες προτομαί, εὐρέθησαν δ' εὐθὺς ἐν ἀρχῇ καὶ δύο ἀργυρᾶ νομίσματα, ὡς καὶ τινὰ μικρὰ χαλκᾶ κάτοπτρα, ἀπεφάσισα νὰ ἀποπερατώσω πρῶτον κατὰ τοῦτο τὸ σημεῖον τὴν ἀνασκαφὴν. Ὁ

εὐρεθεὶς τοῖχος ἀνήκεν εἰς τὴν νοτιὰν πλευρὰν μικροῦ τετραγωνικοῦ οἰκοδομήματος, ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐνταῦθα ἢ ἐπίχωσις ἦτο ἐλαχίστη, ἀπεκαλύφθη τοῦτο τελείως μετ' ὀλίγων ἡμερῶν ἐργασίαν.

Ἐπὶ τῆς εἰκόνας 2 παρίσταται τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο κατὰ φωτογραφίαν ληφθεῖσαν ἀπὸ τοῦ ὀπίσθιου αὐτοῦ μέρους καὶ ἀφ' ὑψηλοτέρου σημείου ὡς ἐκ τοῦ ἀκαταλλήλου σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους, καὶ τῆς μὴ ἐπαρκοῦς σκαφῆς εἰς ἰκανὴν ἀπόστασιν τοῦ περὶ αὐτὸ χώρου. Τὸ διάγραμμα τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος εἰκονίζεται καὶ ἐν τῷ τοπογραφικῷ σχεδίῳ πρὸς βορρᾶν.

Ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς εἰκόνας καὶ τοῦ σχεδίου, τὸ εὐρέθην οἰκοδόμημα ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς τετραγώνου δωματίου (πλ. 4,45 μῆκ. 4,80), καὶ ἑνὸς κατὰ τὸ ἡμισυ περίπου μικροτέρου (μῆκ. 2,80) πρόδομου συνεχομένου πρὸς τοῦτο. Ὁ πρόδομος συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ δωματίου διὰ θύρας (πλ. 1,20) εὐρισκομένης οὐχὶ ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κοινοῦ εἰς ἀμφοτέρω τοίχου, ἐτέρα δὲ πλατυτέρα θύρα (πλ. 2 μ.) ἀντικρὺ τῆς θύρας ταύτης ἐχρησίμευε πρὸς εἴσοδον εἰς τὸν πρόδομον ἐκ τῶν ἔξω.

Τὸ οἰκοδόμημα διευθύνεται ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, εὐρίσκεται δὲ ὁ πρόδομος μετὰ τῆς εἰσόδου κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος.

Ἐντὸς τοῦ τετραγώνου δωματίου ἀντικρὺ τοῦ μέσου περίπου τοῦ δυσμικοῦ τοίχου ὑπάρχει βάθρον ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς οὐχὶ τοσοῦτον καλῶς διατηρουμένου τετραγώνου λίθου ἐπιτεθειμένου ἐφ' ἐτέρου ὀρθογωνίου τιτανολίθου (μῆκ. 1,25 πλ. 0,65). ὅστις εἶνε τεχνικῶς κατεργασμένος καὶ εἶχε ληφθῆ ἐξ ἄλλου ἀρχαιοτέρου καὶ ἐντεχνοτέρου οἰκοδομήματος, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ, ὁμοιάζοντος πρὸς πολλοὺς λίθους χρησιμεύοντας ὡς συνδέσμους τῶν μεσαίων τοίχων πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος⁷.

Οἱ τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε διπλοῖ, ἀποτελοῦνται δηλαδὴ ἐκ μιᾶς ἐξωτερικῆς καὶ μιᾶς ἐσωτερικῆς σειρᾶς λίθων, κατὰ μῆκος ἐκτισμένων.

Αἱ δύο αὗται σειραὶ τῶν λίθων συνδέονται πρὸς ἀλλήλας κατὰ ἀκανόνιστα ἀποστήματα διὰ μεγαλειτέρων λίθων πατούντων καὶ ἐπὶ τῶν δύο σειρῶν. Οἱ λίθοι εἶνε ἐλάχιστα μόνον καὶ λίαν ἐπιπολαίως κατεργασμένοι, συνήθως μικροί, καὶ ἔχουσι σχῆμα ὁμοιάζον πρὸς τετραγωνικὸν ἀλλὰ λίαν ἀκανόνιστον. Οἱ διάφοροι δόμοι δὲν χωρίζονται διὰ κανονικῶν ὀριζοντιῶν γραμμῶν ἀπ' ἀλλήλων.

Μεγαλείτεροί πως εἶνε οἱ λίθοι κατὰ τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν καὶ τὰς γωνίας. Ὡς συνδετικὸν μέσον ἐχρησίμευσε κατὰ τὴν οἰκοδομὴν πηλὸς ἐκ κοινοῦ χώματος. Ἐπίχρισμα οἰονόηποτε δὲν ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσω ἐπὶ τῶν τοίχων, μολοντί εἶνε δυνατόν νὰ ὑπῆρχε τοιοῦτον.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς οἰκοδομίας ὁμοιάζει τὰ μέγιστα πρὸς τὸν σήμερον ἐν χρήσει ἐν τοῖς ἐπὶ τοῦ

⁷Π6λ. Blouet, Exped. II πίν. 12 fig. 1.

Κωτίλου ὄρους χωρίσις, δυσκόλως δὲ θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐν τοῖς ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἐρειπίοις ἀρχαῖον κτίριον, ἂν ταῦτα ἀνεκαλύπτοντο ἐν ἄλλῃ τινι θέσει καὶ ὑπὸ ἀλλοίας περιστάσει.

Οἱ τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος ἄρχονται ἀπὸ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ εἶνε καὶ τὸ δάπεδον αὐτοῦ· οὐδεμίᾳ δὲ ἰδικιτέρα ἐργασία ἔχει γίνῃ ἐν τῷ βράχῳ πρὸς ἐνθεσιν θεμελίων. Κατὰ πόσον ὁ βράχος ἐξωμαλύνθη διὰ νὰ ἰσοπεδωθῇ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἐπετέθη ἐν γένει τὸ οἰκοδόμημα, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῇ, διότι ὡς ἐκ τῆς λίαν μαλακῆς συστάσεως τοῦ βράχου δὲν διατηροῦνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ τὰ ἴχνη τῆς τυχόν γενομένης ἐργασίας. Ἰψηλότερος ἦτο πάντως ὁ βράχος κατὰ τὸ δυσμικὸν μέρος, ὅπου καὶ σήμερον εὐρίσκεται οὗτος ὀλίγον μόνον βαθύτερον τῆς ἀνωτάτης σωζομένης σειρᾶς λίθων ἔξωθεν τοῦ δυσμικοῦ τοίχου.

Οἱ τοῖχοι ἔχουσι πάχος 0,60-0,50, ὀλίγον παχύτερος (περίπου 0,70) εἶνε ὁ τοῖχος ὁ χωρίζων τὸν πρόδομον ἀπὸ τοῦ τετραγώνου δωματίου, διατηροῦνται δὲ οἱ τοῖχοι οὗτοι εἰς ὕψος 0,80-1 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους.

Ὅτι οἱ τοῖχοι ἦσαν μέχρι τῆς στέγης ὁμοίως πρὸς τὰ διατηρούμενα τμήματα κατεσκευασμένοι, δεῖκνύεται ἐκ τῶν πολλῶν, ἀπὸ τούτων βεβαίως καταπεσόντων, λίθων, οἵτινες εὐρίσκοντο ἐντὸς καὶ πλησίον τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἦσαν ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους, δι' ὧν εἶνε ἐκτισμένα τὰ ὑπολειφθέντα μέρη.

Ἡ στέγη θὰ ἦτο ξυλίνη, ἀπλουστάτη δὲ ὅπως καὶ τὸ οἰκοδόμημα. Οὐδὲν μέλος εὐρέθην οἰασθῆποτε ἀρχιτεκτονικῆς διακοσμῆσεως.

Τῶν κεραμίδων εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια καὶ ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἦσαν αὗται περίπου τοῦ σχήματος τῶν ἐκ τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας κεραμίδων καὶ ἔφερον ἐρυθροπὸν γάνωμα. Ἰχνη θύρας δὲν παρατήρησα οὔτε κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν εἴσοδον, οὔτε κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μεσαίου τοίχου, τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπῆρχον θύραι ξύλιναι, ὧν οὐδὲν ὑπελείφθη ἴχνος.

Τὸ ἔδαφος περὶ τὸ οἰκοδόμημα ἐσκάφη μόνον εἰς ἀπόστασιν 0,80 ἕως 0,90 ἀπὸ τῶν τοίχων, καὶ μόνον κατὰ τὴν νοτιᾶν πλευρὰν ἐσκάφη τοῦτο εἰς

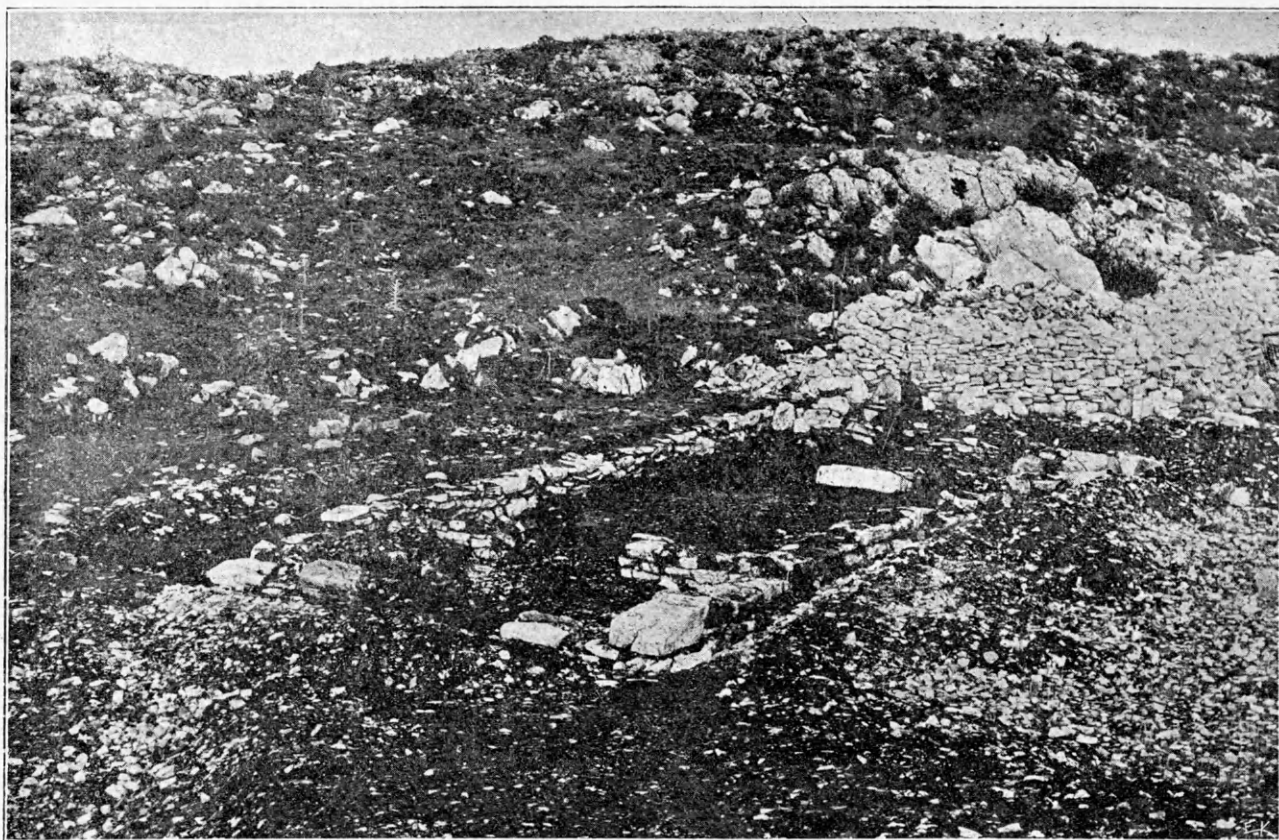
μεγαλειτέραν ἀπόστασιν. Περιωρίσθη δ' ἐπὶ τοσοῦτον ἡ σκαφή, διότι οἱ ἀγροί, ἐφ' ὧν εὐρέθησαν τὰ οἰκοδομήματα, εἶνε ιδιόκτητοι καὶ μόνον μετὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν αὐτῶν θὰ γίνη δυνατὸν νὰ ἐρευνηθῇ περισσότερο ὄλον τὸ γειτνιαζόν πρὸς τε τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο καὶ πρὸς τὸ ἄλλο, περὶ οὗ θὰ ἠμιλήσωμεν κατωτέρω, ἔδαφος.

Περισσότερας πληροφορίας περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διασκευῆς τῶν οἰκοδομημάτων ἀμφιβάλλομεν, ἂν θὰ παράσχη ἡ τοιαύτη σκαφή, πιθανώτα-

τον ὅμως εἶνε, ὅτι θὰ διαφωτίσῃ σκοτεινά τινὰ ζητήματα, ἅτινα ἐγεννήθησαν διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν.

Παρὰ τὴν ΒΑ γωνίαν ἔξωθεν τοῦ οἰκοδομήματος ὑπάρχει ἀβαθῆς λεκάνη πλ. 0,40, μῆκ. 0,65 εἰς τρία τετραυσιμένη, ἴσως ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς θέσει, ἐπὶ λίθων σχηματιζόντων ὡσεὶ τοῖχον ὕψ. 0,70 περίπου.

Περὶ τὸ οἰκοδόμημα ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς δύο δωματίοις, εὐρίσκοντο

Εἰκὼν 3.

πλεῖσται γυναικεῖαι πήλιναι προτομαί, χαλκᾶ τινὰ κατόπτρα, ὀλίγα νομίσματα, πλεῖστοι ἀστράγαλοι, ὧν τινες κεχρωματισμένοι, καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ ἀντικείμενα.

Τῶν εὐρημάτων τούτων ἐλάχιστα εὐρίσκοντο μακρὰν τῶν τοίχων τοῦ κτιρίου· τὰ πλεῖστα ἦσαν πλησίον τούτων, τοποθετηθέντα ἀρχῆθεν ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ καταπεσόντα ἀπὸ τῶν τοίχων, ὅπου ἦσαν ἀνηρτημένα· ἀλλ' ἰδίως κατὰ τὰς γωνίας ἦσαν σεσωρευμένα τὰ διάφορα

ταῦτα ἀντικείμενα, ἀναμῖξ αἱ προτομαὶ μετὰ τῶν χαλκῶν κατόπτρων καὶ τῶν ἀστράγαλων· ἐσωρεύθησαν δ' ἐκεῖ, ὅπως παρασκευασθῆ ἴσως θέσις δι' ἄλλα ἀφιερώματα, ἀφοῦ ὑπερεπληρώθησαν οἱ τοῖχοι τοῦ μικροῦ οἰκοδομήματος.

Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εὐρίσκοντο ἐντὸς στρώματος πάχους 0,10 περίπου, εὐρισκομένου ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους καὶ ἀποτελουμένου ἐκ χώματος καὶ ὑπολειμμάτων πυρῶν. Τὸ στρώμα τοῦτο θὰ ἀπετέλει τὸ ἔδαφος τοῦ οἰκοδομήμα-

τος, ἐφαίνοντο δ' ὅτι ἦσαν περισσότερα τὰ ὑπολείμματα τῶν πυρῶν ἐν τῷ προδόμῳ.

Ἐν τῷ στρώματι τούτῳ εὐρίσκοντο πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ὁστᾶ μικρῶν ζώων, διεκρίθησαν δ' ἰδίως τοιαῦτα λαγῶν.

Ὅμοιον πρὸς τὸ ἄρτι περιγραφέν οἰκοδόμημα εἶνε καὶ τὸ κατὰ τὸ νότιον μέρος τῆς μικρᾶς κοιλάδος ἀποκαλυφθὲν (εἰκ. 3, διάγραμμα ἐν τῷ τοπογραφικῷ πίνακι). Ἀποτελεῖται καὶ τοῦτο ἐξ ἑνὸς προδόμου καὶ ἑνός, ὀρθογωνίου ἐνταῦθα, δωματίου, ἀλλ' ἐνῶ παρὰ τῷ βορειοτέρῳ οἰκοδομήματι ὁ πρόδομος εἶνε μεγαλειότερος τοῦ ἡμίσεος τοῦ τετραγώνου δωματίου, καταλαμβάνει οὗτος ἐν τῷ νοτίῳ οἰκοδομήματι χῶρον ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς τετάρτου τοῦ μεγάλου δωματίου. Εἶνε δὲ καὶ ἐν γένει τὸ δεύτερον τοῦτο οἰκοδόμημα ἐπιμηκέστερον τοῦ πρώτου (15,60×6,85). Διευθύνεται τοῦτο ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ὁ πρόδομος εἶνε κατὰ τὸ νότιον μέρος.

Ἐν τῷ μεγάλῳ δωματίῳ ὑπάρχει καὶ ἐνταῦθα τὸ βάθρον ἀντικρὺ περίπου τῆς θύρας καὶ εἰς ἀπόστασιν 2,75 ἀπὸ τοῦ βορείου τοίχου.

Τὸ βάθρον ἀποτελεῖται ἐνταῦθα ἐξ ἑνὸς μόνου τετραγώνου ἐπιμήκους τιτανολίθου, κατὰ πλάτος τεθειμένου (μήκ. 1,35, πλ. 0,65), ἐπὶ τοῦ ὁποίου σώζονται ἐνταῦθα καὶ δύο ὀπαί, ἐν αἷς ἦσαν ἐντεθειμένοι αἱ πλίνθοι δύο ἰσταμένων ἀγαλμάτων. Ἡ πρὸς δεξιὰ ὀπή ἔχει διάμ. 0,35, ἡ δ' ἄλλη πρὸς ἀριστερὰ εἶνε κατὰ τὸ ἡμισυ μικρότερα.

Ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομίας τῶν τοίχων καὶ τρύτου τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τοῦ βορειοτέρου, μόνον δ' αἱ γωνία ἐνταῦθα καὶ πρὸ πάντων ἡ νοτιανατολική, εἶνε ἐκτισμένοι διὰ λίθων μεγαλειότερων καὶ ὀλίγον ἐπιμελέστερον κατεργασμένων ἐκ τῆς νοτιανατολικῆς δὲ γωνίας τούτου φαίνεται, ὅτι προέρχονται καὶ οἱ ὀλίγοι τεχνικῶς ὀπωσθήποτε κατεργασμένοι λίθοι, οἵτινες ἦσαν καταφανεῖς καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς κατὰ τὸ στόμιον τῆς κοιλάδος.

Ἐπιμελέστερόν πως εἶνε ἐπίσης ἐκτισμένη καὶ ἡ ἄλλη ἀνατολική πλευρά, ὡς ἀποτελοῦσα τὴν πρόσοψιν τοῦ οἰκοδομήματος.

Καὶ τούτου οἱ τοῖχοι διατηροῦνται εἰς ὕψος 0,80 περίπου.

Ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους ὑπῆρχε καὶ ἐν τῷ

οἰκοδομήματι τούτῳ λεπτὸν στρώμα γῆς μετὰ ὑπολείμματων πυρῶν. Τὰ εὐρήματα καὶ ἐνταῦθα ἦσαν ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ βορειοτέρου οἰκοδομήματος, ἀλλ' ἦσαν πολὺ ὀλιγώτερα· προτομαὶ ἰδίως ἐλάχισται σχετικῶς εὐρέθησαν.

Τεμάχια κεραμίδων εὐρέθησαν καὶ ἐνταῦθα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ οἰκοδομήματος πολλά, μετὰ τούτων δὲ καὶ τεμάχιον ἀκροκέραμου καλυπτομένης κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῆς ἄκρον δι' ἡμικυκλικὸν δίσκου, ἐφ' οὗ σώζεται μέρος ἀναγλύφου σφιγγός καὶ ἐν τῷ πεδίῳ βόδακες. Ὁ ὅλος δίσκος θὰ εἶχεν ἀναγλύπτους δύο ἀντωπούς Σφιγγας καὶ βόδακας. Ἡ ἀκροκέραμος αὕτη (εἰκ. 4,) ἦτις κατὰ τὴν τεχντροπλίαν τῆς σφιγγός ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τοὺς πληροῦντας τὸν χῶρον τοῦ πεδίου βόδακας φαίνεται, ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν ἕκτον π.

Εἰκὼν 4.

Χ. αἰῶνα, εἶνε τὸ ἀρχαιότατον εὐρημα τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν.

Καὶ ἂν δὲν ἀνεμένομεν συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πausανίου τὴν εὐρεσιν ναοῦ ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ κοιλάδι τοῦ Κωτίλου, τὰ ἐν τοῖς δυσὶν οἰκοδομήμασι γεγόμενα εὐρήματα θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι ταῦτα εἶνε οἱκοι λατρείας θεοῦ, δηλαδὴ ναοί. Οἰκήματα, ἐν οἷς ἐκαίοντο θυσίαι καὶ ἀνηρτῶντο ἀφιερῶματα, δὲν ἠδύναντο νὰ ἦσαν τι ἄλλο ἢ ναοί. Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν εὐρημάτων, τὰ διαγράμματα τῶν δύο οἰκοδομημάτων μαρτυροῦσι σαφῶς περὶ τοῦ προορισμοῦ των.

Ὅσον πρωτογενῆ καὶ ἀπλᾶ καὶ ἂν εἶνε ταῦτα, δὲν δύναται τις νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ ἀμέσως τὸν σηκὸν μετὰ τοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ ἐν

τῶ μεγαλειτέρῳ ὀματίῳ καὶ τὸν πρόναον ἐν τῶ μικροτέρῳ. Ὁπισθόδομον δὲν ἔχουσιν οἱ δύο οὗτοι ναοί.

Ἡ ἔξωθεν τοῦ βορειοτέρου ναοῦ εὐρεθεῖσα λεκάνη (ἰδ. ἄνωτ. σελ. 161) εἶνε τὸ περιρραντήριο, ὁμοία δὲ ἀλλὰ μικροτέρα λεκάνη εὐρέθη οὐχὶ κατὰ χώραν ἐν τῶ προνάῳ τοῦ νοτίου ναοῦ.

Ὅσον δὴποτε μικροὶ καὶ ἂν εἶνε οἱ μέχρι τοῦδε γνωστοὶ Ἑλληνικοὶ ναοί, οὐδέποτε στεροῦνται τῆς ἰδιαζούσης εἰς τοὺς ναοὺς ἀρχιτεκτονικῆς διακοσμήσεως, καὶ ἀπὸ τῶν ἀπλουστάτων δὲ οὐδέποτε λείπουσιν οἱ ἀντικρῦ τῆς εἰσόδου κίονες, οἵτινες θεωροῦνται ὡς μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ ναοῦ, διότι καὶ τὸ λεγόμενον πρότυπον¹ τούτων, τὸ Μυκηναϊκὸν μέγαρον, ἔχει ἤδη τοὺς δύο τούτους κίονας ἐν τῇ αὐτῇ θέσει.

Ἄν ἐκ τῶν εὐρημάτων ἡμῶν προῦκυπτεν, ὅτι οἱ ναοὶ τοῦ Κωτίλου ἦσαν ἀρχαιότεροι τῶν γνωστών Ἑλληνικῶν ναῶν, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οὗτοι ἀποτελοῦσι μίαν τῶν πρώτων βαθμίδων ἐν τῇ γενέσει τοῦ Ἑλληνικοῦ ναοῦ, καὶ θὰ ἠδύναντο ἴσως νὰ συντελέσωσι καὶ οὗτοι εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν γνώσεων ἡμῶν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ βαθμιαίας διαμορφώσεως τούτου.

Ἄλλ', ὡς εἶδομεν, τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ἡμῶν γενομένων εὐρημάτων, δὲν εἶνε παλαιότερον τοῦ ἔκτου αἰῶνος, εἶνε ἐπομένως τοῦτο τὸ ἀνώτατον ὄριον, μέχρι τοῦ ὁποῖου δικαιοῦμεθα ἐλλόγως νὰ ἀναγάγωμεν τοὺς ναοὺς ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ τύπος τοῦ Ἑλληνικοῦ ναοῦ εἶχεν ἤδη τελείως διαπλασθῆ.

Ἄπλοῖ ναοὶ χωρικῶν χάριν τῆς λατρείας μόνον, ἄνευ τάσεως πρὸς ἐπίδειξιν καὶ ἄνευ ἄλλου τινος πλαγίου σκοποῦ οἰκοδομηθέντες ἐπὶ τοῦ ἀποκέντρου τούτου μέρους, τὸ ὁποῖον μόνον αἱ ποιμενίδες καὶ οἱ ἄλλοι πιστοὶ τοῦ θεοῦ λάτρεις ἐπεσκέπτοντο συνήθως, περιωρίσθησαν εἰς τὰ ἀναγκαιότατα διὰ τὴν λατρείαν μέρη, τὸν πρόναον καὶ τὸν σηκόν.

Πρὸς ἴδρυσιν καὶ φύλαξιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ, πρὸς τέλεσιν τῶν θυσιῶν καὶ ἀπόθεσιν τῶν διαφόρων ἀφιερωμάτων, τὰ δύο ταῦτα μέρη ἦσαν ἀρκετὰ διὰ τοὺς πτωχοὺς κατοίκους τῶν Βασσῶν καὶ τοὺς λοιποὺς ἀγρότας τῆς πόλεως Φιγαλείας.

¹ Perrot Chipiez, Hist. de l'art VII, 350.

Ὁ ὀπισθόδομος δὲν ἦτο τόσο ἀναγκαῖος, ἐνῶ ὁ πρόναος δὲν ἠδύνατο, ὡς φαίνεται, νὰ λείπη ἀπὸ παντὸς ἀρχαίου ναοῦ.

Ὁ μικρότερος τῶν δύο ναῶν ὁ πρὸς βορρᾶν ἔχει τὸν πρόναον πρὸς ἀνατολάς, ὅπως συνήθως οἱ Ἑλληνικοὶ ναοί, ἀλλ' ὁ νοτιώτερος ναὸς ὁ καὶ μεγαλειότερος εἶνε πρὸς νότον ἐστραμμένος. Αἰτία τῆς ἀσυνήθους ταύτης, ἂν καὶ ὄχι πρωτοφανοῦς διευθύνσεως τοῦ ναοῦ εἶνε μόνον τὸ σχῆμα τῆς μικρᾶς καὶ στενῆς κοιλάδος, ἐν ἣ εὔρηται ὁ ναός. Ἄν ἦτο οὗτος πρὸς ἀνατολάς ἐστραμμένος θὰ κατελάμβανεν ὅλον τὸ πλάτος τῆς κοιλάδος καὶ ἡ εἰσόδος αὐτοῦ θὰ ἀπεκλείετο ὑπὸ τῶν ὀριζόντων ταύτην πρὸς ἀνατολάς βράχων.

Ὁ Πausανίας κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ παρὰ τοῦτον μέρους τοῦ Κωτίλου ὄρους, δὲν ἀνῆλθεν, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τοῦ Κωτίλου, ἐνθα ἦσαν οἱ δύο ναοί, ἄλλως δὲν θὰ ἐμνημόνευε μόνον τὸν ἓνα τούτων, καὶ θὰ ἔλεγέ τι χαρακτηριστικὸν περὶ τῆς ἀπλότητος αὐτῶν. Ὅτι ὁ εἰς τῶν δύο ναῶν ἦτο τελείως ἐξηφανισμένος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν παρατηρήθη ὑπὸ τοῦ Πausανίου δὲν εἶνε πιθανόν. Διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἀπεδείχθη, ὅτι καὶ οἱ δύο ναοὶ ἐξηφανίσθησαν συγχρόνως καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν, ἦτοι ὑπὸ μόνου τοῦ χρόνου, ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως ἀνθρωπίνων χειρῶν.

Διαφορὰ χρονολογίας τῶν εὐρημάτων ὡς πρὸς τὸ κατώτερον αὐτῶν ὄριον δὲν ὑπάρχει ἐν ἀμφότεροις. Οἱ τοῖχοι καὶ τῶν δύο ναῶν εἶχον καταρρεύσει ἀφ' ἑαυτῶν, οἱ αὐτοὶ δ' ὄγκοι εἶχον σχηματισθῆ ἐκ τούτων καὶ ἐφαίνοντο πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἐπὶ τῶν δύο. Μόνον τὰ ἀγάλματα, τοῦλάχιστον τοῦ ἑνός, εἶχον ἀφαιρεθῆ ἐγκαίρως, πρὸ τῆς καταρρέψεως τῶν τοίχων, ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ ἡ σειρά δέ, καθ' ἣν ἀναφέρει ὁ Πausανίας, τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν πηγὴν καὶ τὸ Κώτιλον μετὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, μαρτυρεῖ, ὅτι δὲν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ Κωτίλου. Ἄν τοῦτο συνέβαινε, φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ ἐμνημόνευε πρῶτον τὸ Κώτιλον, εἰς ὃ καὶ κατὰ πρῶτον θὰ μετέβαινε πάντως ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ μετὰ ταῦτα τὴν πηγὴν.

Ἐκ τῆς πηγῆς ἣ ἔκ τινος παρὰ ταύτην μέρους θὰ εἶδεν τὸ νοτιώτερον τῶν ἐν τῶ Κωτίλῳ οἰκοδο-

μημάτων και έρωτήσας έλαβε την άτελή πληροφορίαν περι ναού τής 'Αφροδίτης, ού τινος την έλλειψιν τής όροφής ίσως παρατήρησε και εκείθεν.

Έν σχέσει προς τας πληροφορίας του Πausανίου δέον ένταύθα να μνημονευθῆ, ότι έν τῷ βορειοτέρῳ ναῶν άνευρέθη τεμάχιον άπροσδιόριστον άγάλματος μαρμαρίνου μεγάλου, όπερ ίσως άνῆ-

κεν εις το άγαλμα, του όποιου την ύπαρξιν έν Κωτίλω έπληροφορήθη ο Pausanias. Το άμορφον τουτο τεμάχιον άπόκειται έν τῷ παρὰ τον Ναον του Έπικουρείου 'Απόλλωνος φυλακειῶ.

Δυτικώτερον του νοτίου ναού όλίγον μακράν τουτου σφίζονται τέσσαρες λίθοι κατά σειράν τεθειμένοι, λείψανα τοίχου άγνωστου χρήσεως.

Εικῶν 5.

Τὰ εύρήματα.

Τὰ κυριώτερα, τουλάχιστον τὰ πολυπληθέστερα, εύρήματα τής επί του Κωτίλου άνασκαφής ήμῶν άποτελοῦσιν αί πήλιναι γυναικειαι προτομαι και τὰ χαλκᾶ κάτοπτρα. Προς τούτοις εύρέθησαν

και όλίγα κοσμήματα γυναικῶν, νομίσματά τινα και άλλα μικρά άντικείμενα. 'Αγγείων έλάχιστα άσήμαντα τεμάχια εύρέθησαν· όλόκληρον ήτο μόνον το κατωτέρω άπεικονιζόμενον μικρόν άγγειον προς παιδιάν, έν εκ χρωματιστής ύέλου άλάβαστρον και τινες μικροί κοτυλίσκοι.

Ἐν ἄλλῃ τινι ἀνασκαφῇ γενομένη ἐπίσης ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1902 ἐν θέσει ἀπεχούρησιν περὶ τὰς 2 1/2 ὥρας τοῦ Κωτίλου, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μπέρεκλα, καὶ ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πιθανῶς πλευρᾶς τοῦ Λυκαίου ὄρους¹ ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ναοῦ τινος τοῦ Πανός καὶ ἐν αὐτῷ πλεῖστα εἰδώλια, μὴ δημοσιευθέντα εἰσέτι, χαλκᾶ, τοῦ τύπου τῶν ὑπὸ τοῦ Furtwängler ἐν Sitzungsber. der Bairischen Akademie Phil. Hist. Cl. 1899 Bd. II. Heft 4 ἐξετασθέντων ἀρκαδικῶν εἰδωλίων². Μετὰ τούτων εὑρέθησαν καὶ πηλίνα εἰδώλια τρόπου ἀντιστοιχοῦντος καθ' ὅλα πρὸς τὸν τῶν χαλκῶν. Παριστώσι ταῦτα³ κατὰ τὸ πλεῖστον ἄνδρας χωρικούς, βαρέα συνήθως περιβεβλημένους ἐνδύματα καὶ καλύμματα τῆς κεφαλῆς. Τὰ περιγράμματα τῶν σωμάτων αὐτῶν εἶνε ξηρὰ καὶ γωνιώδη, τὸ δὲ ἄτεχνον σχῆμα τῶν κεφαλῶν αὐτῶν καὶ ἡ ἀδεξιότης περὶ τὴν δῆλωσιν τῶν λεπτομερειῶν τούτων φθάνει παρὰ πολλοῖς μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ φαίνονται ταῦτα ὡς γελοιογραφίαι. Διαφέρουσι ταῦτα ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν πηλίνων εἰδωλίων, τοῦ τέλους τοῦ ἔκτου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος, καὶ κατὰ τὴν τεχνικὴν ἀπεργασίαν, διότι εἶνε πλήρη καὶ τὰ διάφορα αὐτῶν μέλη εἶνε ἰδιαίτερος κατεσκευασμένα καὶ συγκεκολλημένα ἐπὶ τοῦ κορμοῦ.

Τοῦ τύπου τῶν πηλίνων τούτων εἰδωλίων οὐδὲν εὑρέθη ἐπὶ τοῦ Κωτίλου, τούναντίον καὶ αἱ προτομαὶ καὶ τὰ ὀλίγα ἄλλα ἐν Κωτίλῳ εὑρεθέντα διαφόρων τύπων εἰδώλια οὐδόλως διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι εὑρισκομένων.

Πηλίναὶ προτομαὶ καὶ τεμάχια τοιούτων εὑρέθησαν περὶ τὰς διακοσίας⁴ δυστυχῶς ὅμως πᾶσαι σχεδὸν ἦσαν ἐφθαρμέναι, διότι ἐν τῷ ὑγρῷ ἐδάφει, ὁ πηλὸς αὐτῶν, ἀτελῶς ὠπτημένος, ὅπως ἐν γένει ὁ πηλὸς τῶν εἰδωλίων, δὲν ἀντέσχεν ἱκανῶς, καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ πλεῖστα αὐτῶν εἶχον ἐνωθῆ εἰς ἓν μίγμα μετὰ τοῦ ἐδάφους, διελύοντο δὲ εἰς τε-

μάχια, εὐθὺς ὡς ἐδοκίμαζέ τις νὰ ἀποχωρίσῃ αὐτὰς ἀπὸ τούτου.

Ἐν εἰκ. 5 ἀπεικονίζονται οἱ κυριώτεροι τύποι τῶν προτομῶν. Παριστώσι τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ στήθους νέας γυναικός.

Τῶν πλείστων τὸ στήθος εἶνε γυμνόν, τινῶν δὲ (ὡς εἰκ. 5 ἀρ. 7) καλύπτεται διὰ πολυπύχου χιτῶνος ἔχοντος βραχείας χειρίδας. Πλὴν τῶν ἀρ. 1, 3 καὶ 5 φέρουσι πᾶσαι στεφάνην, αἱ δὲ ὑπ' ἀρ. 2 καὶ 7, φαίνεται ὅτι εἶχον καὶ πέπλον, ὅστις καταπίπτει ὡς συνέχεια τῆς στεφάνης ἐπὶ τῶν ὤμων.

Αἱ προτομαὶ ἔχουσιν ὕψος ἀπὸ 0,07-0,11, εἶνε δὲ κατεσκευασμένα ἐκ λεπτῆς πλακῆς καὶ εἶνε κοῖλαι ὀπισθεν. Εἰς τὸ κοίλωμα ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς ἦτο ἰδιαίτερος προσκεκολλημένον, καὶ ὡς ἐκ

Εἰκὼν 6.

τούτου ἀπὸ τῶν πλείστων ἀπεσπασμένον, πρισματικὸν τεμάχιον πηλοῦ, ἔχον ὀπὴν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀνηρτῶντο αἱ προτομαί.

Ἀρχαικώτερα πασῶν φαίνεται ὡς ἐκ τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου αὐτῆς καὶ τῆς λοιπῆς ἐν γένει αὐστηρότητος, ὡς καὶ τῆς ὑπερβολικῶς ὑψηλῆς πολιοειδοῦς στεφάνης, ἢ ὑπ' ἀριθ. 2, ὁμοίως δὲ λίαν ἀρχαϊκὴν ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 5 ἄνευ στεφάνης. Ἄλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ προτομαὶ ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἐν γένει στρογγυλότητος τοῦ προσώπου αὐτῶν καὶ ἰδίως τῆς σιαγόνος, καὶ ἐκ ποιᾶς τινος σοβαρότητος εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν ὀφθαλμῶν, ὁμοιάζουσι πρὸς ἔργα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος.

Ἔργον νεώτερον, τοῦ Δ' ἰσως αἰῶνος, μιμεῖται

¹ Πβλ. Πρακτικὰ 1902, ἐνθα ἐξέφερα τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ θέσις εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν Νομίων ὄρεων, ἧτις νομίζω νῦν, μετὰ νέας ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ἐρεῦνας μου, ὅτι εἶνε ἐσφαλμένη.

² Ἐν πρὸ πάντων γυναικείων εἰδωλίων ὁμοιάζει τὰ μέγιστα πρὸς τὸ ἐκεῖ καὶ ἐν Jahreshfte des Oesterr. Instit. IV, 1901 σελ. 34 ἀπεικονιζόμενον.

³ Τὰ ἐν Jahresh. ἔ. ἀ. σελ. 38 ἐξεταζόμενα ἐκ Δουσσῶν εἰδώλια, ἅτινα ἄλλως τε εἶνε ἀρχαιότερα, δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ εἰδώλια ἡμῶν.

ή ύπ' ἀρ. 1 μετά τοῦ ἰδιοτρόπου σχηματισμοῦ τῆς κόμης.

Ἐκ τῆς ἐλαφρᾶς κλίσεως τῆς κεφαλῆς τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 συμπεραίνω, ὅτι ὁ τύπος οὗτος ἴσως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ προτομαὶ δὲν ἐφευρέθησαν ὡς τοιαῦται, ἀλλ' ὅτι εἰκονίζουσι τὸ ἄνω μέρος γνωστῶν ἀγαλμάτων· ὅτι δὲ ἀπεικονίζουσι θεὰν αἱ προτομαὶ ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς στεφάνης καὶ ἐκ τῆς γυμνότητος τοῦ στήθους. Ἄν εἰκονίζωσι τὴν Ἄρτεμιν ἢ τὴν Ἀφροδίτην, διότι μόνον περὶ τῶν δύο τούτων θεοτήτων δύναται νὰ γίνηται λόγος ἐν ἡ θέσει εὑρέθησαν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος. Ἡ γυμνότης καὶ ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 μαρτυροῦσι

μᾶλλον ὑπὲρ τῆς Ἀφροδίτης, ἀλλ' ὅμοιαι περὶ τοῦ προτομαὶ εὑρέθησαν καὶ ἐν Λουσοῖς ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐκεῖ δὲ εἶνε πολὺ πιθανώτερον, ὅτι παριστῶσι τὴν Ἄρτεμιν.

Αἱ προτομαὶ εὑρέθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ βορειοτέρῳ ναῷ, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ νοτιοτέρῳ ἀρκεταὶ ἐκ πάντων τῶν τύπων.

Ἐκ τῶν ὀλίγων ἀσημάντων πηλίνων εἰδωλίων διαφόρων ἄλλων γνωστῶν τύπων, ἅτινα εὑρέθησαν, ἀναφέρομεν ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα δύο μικροὺς γυναικείους κορμούς εὑρεθέντας ἐν τῷ βορειοτέρῳ ναῷ, διότι εἶνε πολὺ πιθανόν, ὅτι παριστῶσι τὴν Ἀφροδίτην.

Καὶ τῶν δύο εἶνε γυμνὸν τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώ-

Εἰκὼν 7.

ματος καὶ ὁ μὲν εἰς ὁμοιάζει πολὺ κατὰ τὴν στάσιν πρὸς τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου, παρὰ δὲ τῷ ἐτέρῳ ὁ δεξιὸς βραχίον ἀνασύρει τὸ ἱμάτιον ἐκ τῶν ὀπισθεν ὑπεράνω τοῦ δεξιοῦ ὤμου κατὰ τρόπον παραπλήσιον πρὸς τὴν Ἀφροδίτην τοῦ Ἀλκαμένου¹.

Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον εἶνε τὸ ἀνωτέρω εἰκονιζόμενον ἄνω μέρος εἰδωλίου Πανός (εἰχ. 6).

Ὁ θεὸς παρίσταται παίζων τοὺς διπλοῦς αὐλοῦς. Ἐφερε χιτῶνα μάλλινον μετὰ μακρῶν χειρῶν καὶ ἐπὶ τοῦ νώτου ἕτερον ἐπίβλημα, ἴσως δέρμα ζώου κακῶς διακρινόμενον, δεδεμένον διὰ τῶν δύο αὐτοῦ ἄκρων ἐπὶ τοῦ στήθους, κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ. Ὁ Πάν οὗτος εἶνε κοῖλος, ἐπομένως

¹ Furtwängler Meisterwerke.

κατὰ τοῦτο δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἐκ Μπέρεκλα εἰδῶλια, μολονότι ἡ κατασκευὴ τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ στόμα καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ μᾶλλον πρὸς τὸν τρόπον ἐκείνων ὁμοιάζουσι.

Περίεργον εἶνε τὸ μικρὸν ἄγγεῖον τῆς παρακειμένης εἰκόνος 7.

Ἐχει σχῆμα κυλινδρικὸν καὶ ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κοιλίας αὐτοῦ ὑπάρχει ἀνάγλυπτον τὸ παρ' αὐτὸ εἰκονισμένον ἀποτρόπαιον προσωπεῖον. Ὅλον τοῦ ἄγγεῖου τὸ σῶμα ἔχει γάνωμα τεφρὸν κακῆς ποιότητος. Τοῦ προσωπεῖου ἡ γενειὰς ἐξέχει τοῦ ἄγγεῖου καὶ χρησιμεύει πρὸς ἐκροὴν φέρουσα μικρὰν ὀπὴν κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς.

Ἐντὸς τοῦ ἄγγεῖου εἶνε ἐγκεκλεισμένον μικρὸν

σφαιριδίον, ἐχρησίμευε δ' ὡς φαίνεται τοῦτο πρὸς παιδιὰν μικρῶν παιδίων ὡς ἐξῆς. Ἄφου ἐπλήρουν τοῦτο ὕδατος, ἐφύτων διὰ τῆς μικρᾶς ὀπῆς τοῦ γενείου τοῦ προσωπείου, καὶ οὕτω ἀναταραττομένου τοῦ ὕδατος μετὰ τοῦ σφαιριδίου παρήγετο θόρυβος εὐάρεστος εἰς τὸν μικρὸν παῖδα.

Χαλκοῦν εἰδῶλιον εὐρέθη μόνον τὸ ἐν εἰκ. 8 ἄρ. 1 εἰκονιζόμενον. Παριστᾷ τοῦτο κόρην ἔχουσαν βρα-

χὺν χιτῶνα καὶ εἶνε λίαν ἀμελῶς καὶ ὄλως ἀτέχνως ἐξεργασμένον. Οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ χεῖλη εἶνε παρὰ φύσιν ἐσχηματισμένοι καὶ τὸ περίγραμμα δὲ τῆς κεφαλῆς εἶνε ὄλως ἀδέξιον. Οἱ βραχίονες καὶ οἱ πόδες εἶνε ἄνευ ἐνδείξεώς τινος λεπτομερειῶν, αἱ δὲ χεῖρες εἶνε παντελῶς ἄμορφοι. Τοῦ χιτῶνος αἱ πτυχαὶ εἶνε ξηραὶ καὶ δύσκαμπτοι καὶ ὄλως κατὰ συνθήκην ἐσχηματισμένοι. Κατὰ

1

2

4

3

Εἰκὼν 8.

τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τάσσεται μετὰ τῶν Ἀρκαδικῶν εἰδῶλιων (ἰδ. ἀνωτέρω σελ. 169), ἀλλ' εἶνε πολλῶ κακοτεχνότερον τούτων.

Ἴσταται ἐπὶ τῶν δύο ἄκρων μιᾶς γωνίας κατεσκευασμένης ἐκ δύο τεμαχίων χαλκῶν ράβδων (εἰκ. 8.1), καὶ φαίνεται, ὅτι ἀπεσπᾶσθη ἐκ σκεύους. Ὅτι παρίστα θεᾶν τινα, δὲν εἶνε πιθανόν.

Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων εὐρημάτων καταλέγεται καὶ τὸ ἐν εἰκ. 9, 6 εἰκονιζόμενον πλα-

κιδίον. Εἶνε τοῦτο λεπτότατον, ὕψ. 0,075 καὶ πλ. 0,045, καὶ ἦτό που προσκεκολλημένον. Αἱ κατὰ τὰ ἄκρα στιγμαὶ εἶνε ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐκτετυμμένοι καὶ φαίνεται, ὅτι προέρχονται ἐκ μικρῶν ἐξογκωμάτων, ἴσως κεφαλῶν ἤλων, οἵτινες ὑπῆρχον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἐφ' οὗ ἦτο προσκεκολλημένον τὸ πλακίδιον.

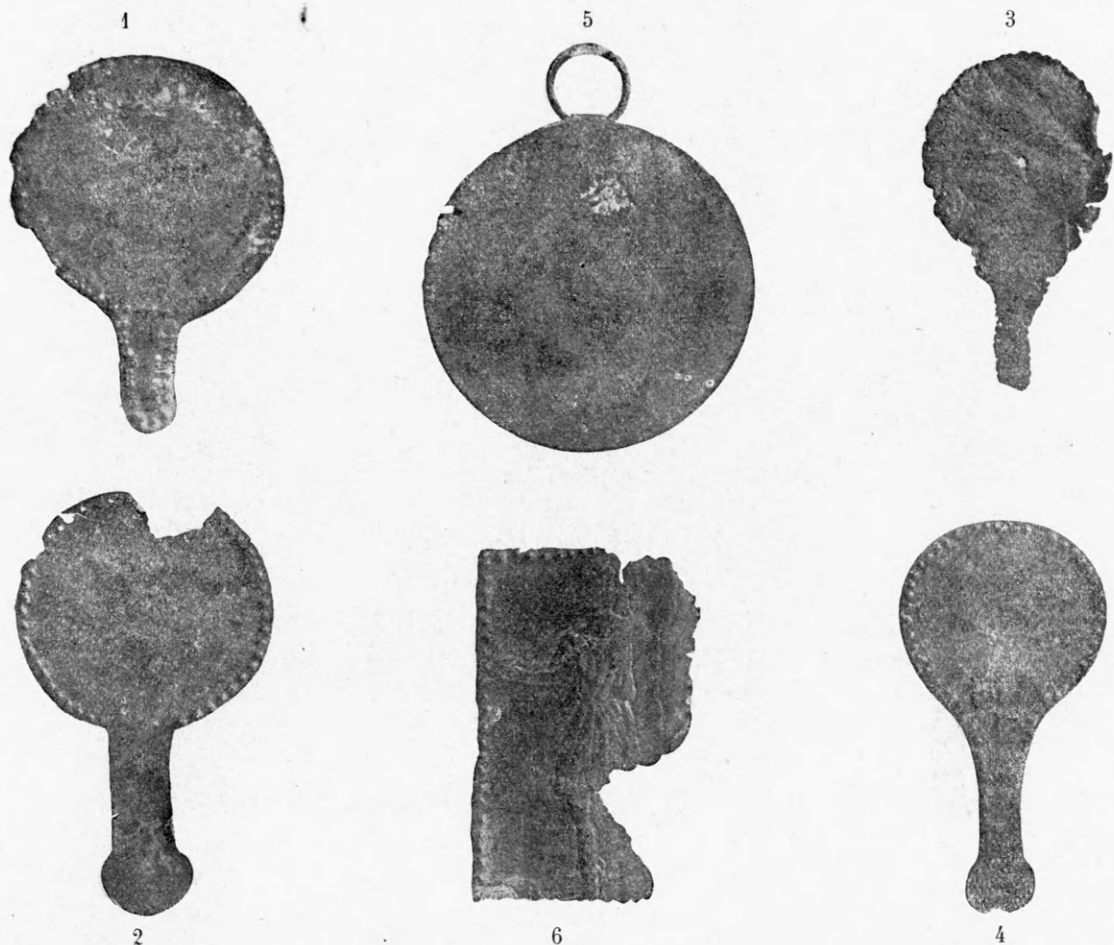
Ἐχει τοῦτο δι' ὀξείας ἐργαλείου κεχαραγμένην τὴν εἰκόνα τῆς ἐν Φιγαλείᾳ λατρευομένης Ἀρτέ-

μιδος, όπως εικονίζεται επί νομίσματος δημοσιευμένου ἐν J. H. St. VII πίν. V, 9, 10 (σελ. 110)¹. Ἡ ὁμοιότης εἶνε τοσοῦτον καταφανής, ὥστε δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἐτέρων λόγων πρὸς ἀπόδειξιν ταύτης. Ἐπ' ἀμφοτέρων κρατεῖ ἡ Ἄρτεμις διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ δόρυ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πλακιδίου ἔχει αὕτη ἐν τῇ δεξιᾷ ἀντικείμενόν τι λίαν ἀδεξίως εἰκονισμένον, ὅπερ ἠδύνατο νὰ δηλοῖ φιάλην, ἐνῶ ἐπὶ τοῦ νομίσματος κρατεῖ, κατὰ τὴν περιγραφὴν, πέλεκυν.

Ἡ ἀδεξιότης περὶ τὴν χάραξιν πρὸ πάντων τῶν λεπτομερειῶν τοῦ προσώπου ταύτης ἀντιστοιχεῖ τελείως πρὸς τὴν τέχνην τοῦ ἄρτι περιγραφέντος εἰδωλίου.

Τὸ τε χαλκοῦν εἰδῶλιον καὶ τὸ πλακιδίον ὡς καὶ ἡ ἀμέσως κατωτέρω περιγραφομένη μαρμαρίνη κεφαλὴ εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ μικροτέρου πρὸς βορρῆν ναοῦ.

Ἡ ἐπὶ τοῦ πίνακος 12 ὡσαύτως ἀπεικονιζομένη μαρμαρίνη κεφαλὴ (ὑψ. 0,11 μετὰ τοῦ σφ-

Εἰκὼν 9.

ζομένου μέρους τοῦ λαιμοῦ) ἐκ μικροῦ ἀγαλματίου, εἶνε λίαν ἀποτετριμμένη· καὶ ἐν ἡ καταστάσει ὅμως σώζεται, δεικνύει ὅτι κατεσκευάσθη λίαν ἀτέχνως, ὅπως καὶ τὰ δύο προηγηθέντα ἀντικείμενα. Ἡ εὕρεσις τῆς κεφαλῆς ταύτης μαρτυροῦσης περὶ τῆς ἐπιτοπίου κατασκευῆς ὡς ἐκ τῆς κακῆς αὐτῆς τέχνης, εἶνε λίαν παράδοξος ἐν χώρᾳ,

¹ Ὁμοιον νόμισμα εἰκονίζεται καὶ ἐν Br. Mus. Cat. Pel. πίν. XXXVI, 16 σελ. 197, 2 ἀλλὰ λίαν κατεστραμμένον.

ὁπόθεν ἔλειπε τὸ μάρμαρον καὶ ἦτο πολὺ δύσκολος ἢ ἄλλοθεν προμήθεια αὐτοῦ. Πλὴν τῆς κεφαλῆς ταύτης εὑρέθησαν καὶ δύο μικροὶ κορμοὶ μαρμαρίνων γυναικείων εἰδωλίων τέχνης ἀναλόγου πρὸς τὴν τῆς κεφαλῆς.

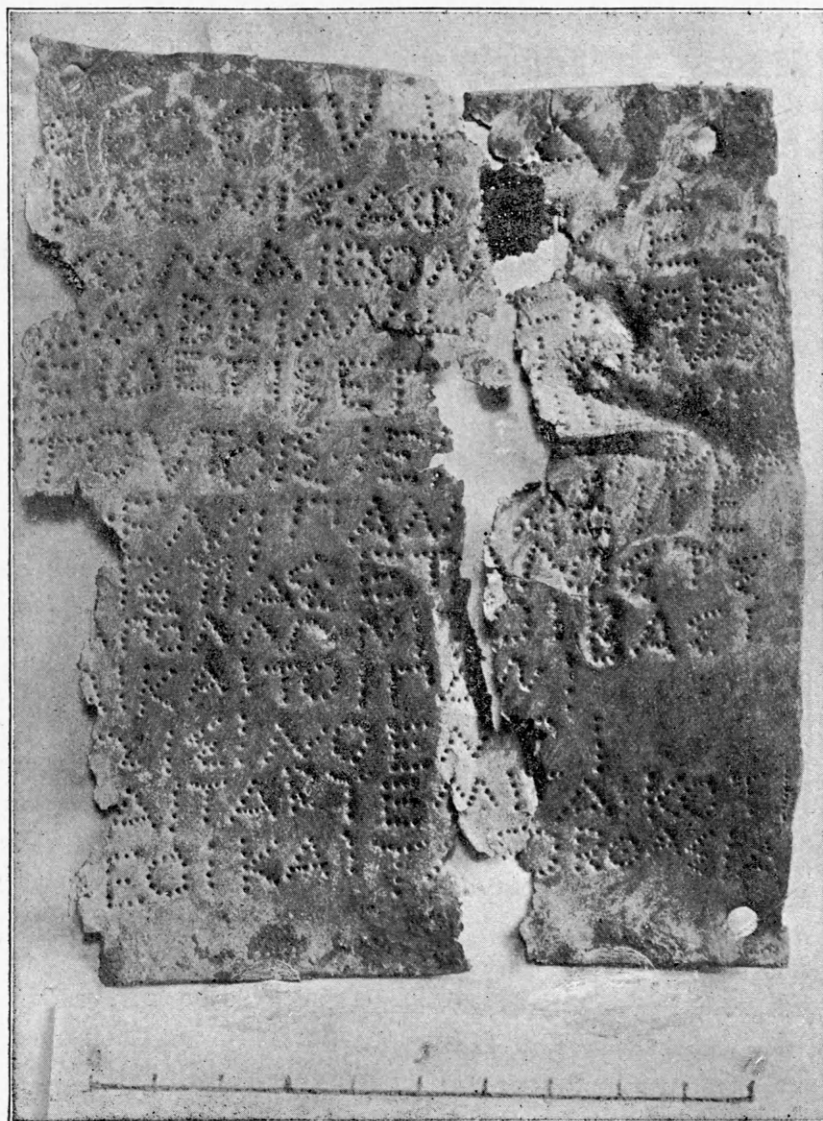
Τῶν εὑρεθέντων κατόπτρων αἱ διάφοροι μορφαὶ ἀπεικονίζονται ἐν ταῖς εἰκ. 8 καὶ 9. Τὰ πλεῖστα τούτων εὑρέθησαν ἐν τῷ βορειοτέρῳ ναῷ, ἀλλὰ τὰ μεγαλείτερα καὶ μεταξὺ τούτων τὰ δύο ἐν εἰκ.

8,2.3 (ύψ. μετά λαβῆς 0,27, τῶν μικροτέρων ύψ. 0,09) παριστώμενα, ἐντὸς τοῦ νοτιωτέρου.

Μόνον τοῦ ἐν εἰκ. 8, 2 ἀριστερὰ κατόπτρου ὁ δίσκος εἶνε κοῖλος καὶ ἡ λαβὴ ἐξ ἰδιαίτερου τεμαχίου κατεσκευασμένη. Ὀλίγων ἐκ τούτων ὁ χαλκὸς διατηρεῖται θαυμασίως. Τὰ ὀλίγα ἐπὶ τῶν κα-

τόπτρων ὑπάρχοντα κοσμήματα εἶνε κεχαραγμένα δι' ὀξέος ἐργαλείου.

Χαλκᾶ ψέλια, ὅπως τὸ ἐπὶ τοῦ πίνακος 12 εἰκονιζόμενον εὑρέθησαν καὶ ἄλλα τινα ἐντὸς τοῦ νοτιωτέρου ναοῦ. Ὅπως φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀπεικονίσεως, εἶνε κατεσκευασμένα ἐκ σύρματος τρι-

Εἰκὼν 10.

γωνικοῦ σχεδόν, μετρίου πάχους, ἀπολήγοντος εἰς ἀτέχνους κεφαλῆς ὄψεων. Γραμμικὰ κοσμήματα εἶνε ἐγκεχαραγμένα ἐπὶ τοῦ σύρματος.

Ἀντικείμενον πρὸς στολισμὸν γυναικὸς εἶνε καὶ ὁ μικρὸς χαλκοῦς ὄφρις, ὅστις ἀπεικονίσθη ἐπὶ τοῦ πίνακος.

Ὡσαύτως ἐν τῷ νοτιωτέρῳ ναῷ εὑρέθη καὶ ὁ

χαλκοῦς δακτύλιος μετὰ τῆς παραστάσεως πολεμιστοῦ. ὅστις εἰκονίζεται ἐπὶ τοῦ πίνακος 12, ὅπως καὶ δύο ἀργυροὶ δακτύλιοι, ὧν μόνον ὁ ἕτερος παρίσταται ἐπὶ τοῦ πίνακος 12. Ἐν τῇ λίαν μικρᾷ σφενδόνη τούτου ὑπάρχει κεχαραγμένη, λίαν ἐγκοίλως, μικροτάτη κεφαλὴ ἀνδρὸς πωγωνοφόρου ἔχοντος τὸ ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς κεκα-

λυμμένον διὰ πέπλου. Παραπλησία κεφαλή ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ σφενδόνῃ τοῦ μὴ ἀπεικονισθέντος ἀργυροῦ δακτυλίου. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πίνακος ἀπεικονίζεται καὶ ἐν μικρὸν ἀργυροῦν κομβίον εὐρεθὲν ὁμοίως ἐν τῷ βορειοτέρῳ ναῶ. Εἶνε τοῦτο ἐκ πολὺ λεπτοῦ ἀργυροῦ ἐλάσματος κατεσκευασμένον, κοῖλον, καὶ φέρει μικρὰ κοσμήματα διὰ κοκκίδων.

Ἀστράγαλοι εὐρέθησαν πολλοὶ ἐντὸς τοῦ βορειοτέρου ναοῦ, τινὲς δὲ τούτων ἦσαν βεβαμμένοι διὰ πρασίνου χρώματος¹. Εὐρέθη πρὸς τούτοις καὶ εἰς ὀστέινος κύβος ἔχων ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ διὰ στιγμῶν ἀπὸ τοῦ 1 ἕως τοῦ 6.

Ἐπὶ λεπτῆς χαλκῆς πλακὸς ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή (εἰκ. 10)

Θεὸς τύχα.

Κλένις ἀφῆκε

[Κ]όμαιθον ἐλύθρον

Ἰομβρίαν, Χοιροθύωνα.

5 Εἰ δέ τις ἐπιθυιάνε

τούτοις, ἱερά τὰ χρ(ε)μα-

(τα) ἐν(α)ί πάντα, εἴτε

ιστίας, ε(ι)τ' ἄλ(λ)ος τ(ι)ς,

τ' Ἀπόλλωνι τοῖ Βασ(σ)ί-

10 ται καὶ τοῖ Πανί

τῶι Σινόνετι

καὶ τ' Ἀρτέμι τῶι Κοτι-

λέοι καὶ τῶ Φορθασία.

Ἡ ἐπιγραφή εὐρέθη ὄχι μακρὰν τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ νοτιωτέρου ναοῦ, παρὰ τὸν Ἄν. τοῖχον, τεθραυσμένη εἰς δύο τεμάχια.

Ὅπως καὶ αἱ ἐν Λουσοῖς² εὐρεθεῖσαι ἐπιγραφαί, ἦτο καὶ αὕτη προσηλωμένη πρὸς ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν τεσσάρων κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῆς ὀπῶν· τὸ σημεῖον τῆς προσηλώσεως ἐπὶ τοῦ τοίχου δὲν θά ἦτο πολὺ ὑψηλὰ, τοῦτο τοῦλάχιστον δύναται τις νὰ συμπεράνη ἐκ τῆς σμικρότητος τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὰ γράμματα ἀποτελοῦνται ἐκ στιγμῶν ἐντετυμμένων δι' ὀξείας ἐργαλείου ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ἐπιφανείας τῆς πλακός. Εἰς πολλὰ σημεῖα τὸ ἐργαλεῖον, δι' οὗ ἀπετελέσθησαν αἱ στιγμαί, διέτρησε

¹ Πβλ. ἀστραγάλους ἐν Ἀσκληπιείῳ C. I. A. II 766. 23 καὶ 32. Mitt. XV, 1890 σελ. 381, 21, 22 ἐν Καθειρίῳ, καὶ ἀλλαχοῦ.

² Jahresh. Oest. Inst. 5. 2. σελ. 65 κέ.

τὴν πλάκα καὶ οὕτως ἔχομεν ἀντὶ στιγμῶν μικρὰς ὀπᾶς.

Τὰ γράμματα δὲν ἀπετελέσθησαν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας, εἶνε δ' ἄλλα μικρότερα καὶ ἄλλα μεγαλύτερα. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου στίχου τὸ τελευταῖον γράμμα τῆς τελευταίας λέξεως ἐχαράχθη πλαγίως πρὸς τὰ ἄνω, ἐπειδὴ ὁ χώρος δὲν ἤρκει διὰ νὰ γραφῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων εὐθείας. Ἡ ἐπιγραφή περιέχει ἀπελευθέρωσιν δούλων, διαφέρει δ' ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀπελευθερωτικῶν ἐπιγραφῶν, καθόσον οὐδεμίαν φέρει χρονολογίαν, οὐδὲ γίνεται ἡ ἀπελευθέρωσις ὑπὸ τύπον ἀφιερώσεως εἰς τὸν θεόν, κοινὸν δ' ἔχει μετὰ τούτων τὸν ὀρισμὸν ποινῆς ἐν περιπτώσει προσβολῆς τῆς ἀπελευθέρωσεως ταύτης ὑπὸ οἰουδῆποτε.

Στ. 1. Κλένις = Κλεῖνις ἰδ. Pape Eigennamen. Πβλ. τὰ ἐπίσης ἀρκαδικὰ Νῆικις Collitz - Bechtel Dial Insch. 1181, 31 καὶ Κρίνις αὐτόθι 1200, 3.

Στ. 2 - 3. ἀφῆκε.. ἐλύθρον· καὶ ἐν τῇ ἡλειακῇ ἐξ Ὀλυμπίας ἐπιγραφῆς Ergebnisse Die Inscr. N° 12 σελ. 31 - 32 (Collitz - Bechtel 5. α'. 1161), ἀφῆκεν ἐλευθάρως. Ἐλύθρον ἀντὶ ἐλεύθερον· δὲν δύναμαι νὰ εἶπω, ἂν ἡ τροπὴ τῆς διφθογγου eu εἰς u καὶ ἡ συγκοπὴ τοῦ e πρὸ τοῦ ρ ἐν τῶ μέσῳ τῆς λέξεως εἶνε ἰδιωτισμοὶ τῆς Ἀρκαδικῆς διαλέκτου, ἢ ἂν εἶνε ἐνταῦθα μόνον σφάλματα τοῦ χαράκτου· δι' ὁμοίας συγκοπὰς πβλ. καὶ στίχον 6 χροματα καὶ 8 τὴν τελευταίαν λέξιν. Ἴσως ἡ γραφὴ ἐλύθρον προϋποθέτει Ἀρκαδικὸν τινα τύπον ἐλουθρον, ὅστις εὐρίσκεται ἐν τῇ Κρητικῇ διαλέκτῳ (ἴδε van Herwerden Lex. Suppl. ei dial.).

Διὰ τὸ ὄνομα Κόμαιθος πβλ. Bechtel - Fick Personenn. 172 καὶ σελ. 47.

Στίχ. 4. Ἰομβρίας πρῶτον νῦν ἀπαντᾷ· ὑπάρχει ἐν τούτοις τὸ ὄνομα Ἰομβρίων, Pape Eigenn.

Χοιροθύωνα εἶνε ἐσχηματισμένον κατὰ τὸ Βουθύων Bechtel - Fick σελ. 80 καὶ ἀπαντᾷ ἐπίσης κατὰ πρώτην φοράν.

Στίχ. 5. εἰ δέ τις ἐπιθυιάνε· οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τὸ ἐπιθυιάνε (ἴσως ἐπιθυγιάνε, εἶνε ὁ Ἀρκαδικὸς τύπος ἀντὶ ἐπιθυγιάνε. Διὰ τὴν φράσιν πβλ. τὸ ἐν Δελφικαῖς ἀπελευθερωτικαῖς ἐπιγραφαῖς σύνθηρες εἰ δέ κά τις ἐφάπτηται.

Στίχ. 7. Πρὸ τοῦ σφζομένου πρώτου γράμμα-
τος τοῦ στίχου ὑπάρχει ἡ στιγμὴ, δι' ἧς ἐν τῇ
ἐπιγραφῇ ἐχωρίζοντο, οὐχὶ πάντοτε, αἱ διάφοροι
λέξεις ἀπ' ἀλλήλων· πρὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης
σφζονται ὀλίγαι στιγμαὶ μικρότεραι, λείψανα
ἀναμφιβόλως τοῦ Α τοῦ χρομα(τα). ἔτι ἴσως ἀντὶ
ἔναι = εἶναι.

Στίχ. 8. Δὲν κατώρθωσα νὰ ἀναγνώσω μετ'
ἀπολύτου βεβαιότητος τὸν στίχον τοῦτον. Τὸ πιθα-
νώτερον εἶνε ὅτι ἐν τῷ .ιστίας, πρὸ τοῦ ὁποίου
λείπεται τὸ πολὺ δύο (ἴσως δὲ ἐν μόνον) γράμματα,
κρύπτεται κύριόν τι ὄνομα προσώπου, περὶ τοῦ
ὁποίου ὁ Κλεῖνις θὰ εἶχεν ἰδιαιτέρους λόγους νὰ
φοβῆται, ὅτι ἠδύνατο νὰ προσβάλῃ τὴν ἀπελευθε-
ρωσιν, ἔπεται δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ὁ γενικὸς ὄρισμὸς
ε(ἴ)τ(ε) ἄλ(λ)ος τ(ι)ς.

Στίχ. 9-10 Ἀπόλλωνι τῷ Βασ(σ)ίται. Βασ-
σίτας καλεῖται ὁ Ἀπόλλων ἐκ τοῦ χωρίου Βᾶσσαι,
ἐν ᾧ ἐλατρεύετο καὶ ἔκειτο τὸ ἱερὸν αὐτοῦ, ὁμοίως
καλεῖται ἐν Σπάρτῃ Ἀκρίτας ὁ ἐν Ἀκρα ἢ Ἀκραῖς
λατρευόμενος (Pauly - Wissowa). Δὲν ὑπάρχει ἀμ-
φιβολία ὅτι ὁ Ἀπόλλων οὗτος εἶνε ὁ κληθεὶς μετὰ
ταῦτα Ἐπικούριος, ἐξ ἧς ἀφορμῆς διηγεῖται ὁ
Παυσανίας (VIII, 41, 8), ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ
ἡμῶν δὲν ὀνομάζει τοῦτον εἰσέτι Ἐπικούριον, ὑπο-
θέτω, ὅτι εἶνε τοῦτο λόγος ἀρκῶν, ὅπως δεχθῶμεν
ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἀρχαιότερα τοῦλάχιστον τοῦ 420,
ὁπότε κατὰ τὴν μᾶλλον ἀσπαστὴν γνώμην ἐκλήθη
ὁ Ἀπόλλων Ἐπικούριος καὶ ὠκοδομήθη ὁ νέος
μεγαλοπρεπὴς αὐτοῦ ναός¹.

Στίχ. 10-11 Τῷ Πανὶ τῷ Σινόεντι. Τὸ ἐπί-
θετον Σινόεις (ἐκ τοῦ ῥήματος σινῶω ἢ σίνομι,
οὐτινος ἢ ῥιζικὴ σημασία εἶνε κακοποιῶ, κακουργῶ)
εἶνε νέον διὰ τὸν Πᾶνα, συμφωνεῖ ἐν τούτοις πλη-
ρέστατα πρὸς τὰς ἰδέας, ἃς εἶχον πρὸ πάντων οἱ
ποιμένες, ἐξ ὧν κυρίως θὰ ἀπηρτίζετο καὶ τότε ὁ
πληθυσμὸς τῶν Βασσῶν, περὶ τοῦ Πανὸς ὡς δυ-
σκόλου καὶ κακοποιῦ θεοῦ. Πβλ. πρὸ πάντων
Θεοκρ. Εἰδ. 1 στ. 15 κέ. Τὸν Πᾶνα δεδοίκα-

¹ Frazer ἔ. ἀ. σελ. 404 Philologus 4, 1849 σελ. 235-237.
"Ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἀρχαιότερον ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπεδείχθη, ὡς
μοι φαίνεται, ἐπαρκῶς διὰ τῆς ἀνασκαφῆς παρὰ τὸν σφζόμενον ναὸν
τοῦ Ἀπόλλωνος, μολοντί δὲν εὑρέθησαν ἴχνη τοῦ ἀρχαίου τούτου
κτιρίου, ὅπερ εἶνε ἄλλως τε πολὺ φυσικόν, ἂν, καὶ εἶνε πιθανόν, τοῦτο
ὁμοίαζε κατὰ τὴν οἰκοδομίαν πρὸς τοὺς ἐν Κωτιλῶ ναοὺς.

μεσ... ἔστι δὲ πικρός, καὶ οἱ αἰεὶ δριμεῖα χολὰ
ποτὶ ῥῖνα κάθηται.

Στ. 12. Ἀρτέμι ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκ
Λουσῶν. πβλ. Jahrh. Oest. Inst. 4 σελ. 84. 17.

Στ. 12-13 Τῷ Κοτιλέοι καὶ τῷ Φορθασίᾳ.
Ἀμρότεροι οἱ προσδιορισμοὶ ἀποδίδονται εἰς τὴν
Ἀρτεμιν, ἥτις, ὡς φαίνεται, θὰ εἶχε δύο ἱερά ἐν
Βάσαις, ἢ καὶ ἐν γένει ἐν Φιγαλείᾳ. Τὸ ἐπίθετον
Ἵορθασία (τὸ αὐτὸ βεβαίως πρὸς τὸ παραδεδομένον
ὀρθωσία, ἴδ. Pauly-Wissowa Real Enc.) τῆς Ἀρτέ-
μιδος εἶνε γνωστόν, ἐλατρεύετο δ' ὡς τοιαύτη ἡ
Ἀρτεμις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀρκαδίας. Ἐν Φιγα-
λείᾳ ἀναφέρει ὁ Παυσανίας ὅτι ἐλατρεύετο ἡ Ἀρ-
τεμις Σώτειρα καὶ ἡ Εὐρυνόμη. Τῷ Κοτιλέοι εἶνε
δοτικὴ τοπικὴ, σημαίνει δ' ὅτι παρὰ Παυσανίᾳ ἡ
ἐν μετὰ δοτικῆς ἐν τῷ Ἀφροδίτῃ ἐν Κωτιλῶ.
Ὅπως ἀπροσδοκῆτως μνημονεύει ἡ ἐπιγραφὴ τὴν
Ἀρτεμιν ἐν Κωτιλέῳ, ἐνῶ πᾶς τις κατὰ τὴν
παράδοσιν τοῦ Παυσανίου θὰ ἀνέμενεν Ἀφροδί-
την ἐν Κωτιλέῳ.

Παρὰ Παυσανίᾳ παραδίδεται Κωτιλῶ ἀντὶ Κω-
τιλέῳ, δὲν ὑπάρχει ὁμοίως ἀμφιβολία, ὅτι ἡ
ἐπιγραφὴ διέσωσε τὸν ἐγχώριον τύπον τοῦ ὀνόμα-
τος, ἐνῶ ὁ Παυσανίας ἴσως μετεχειρίσθη τὸν κοι-
νὸν τύπον. Καὶ τὰ δύο παράγονται ἐκ τῆς ἧς καὶ τὸ
ῥῆμα κωτίλλω καὶ τὸ ἐπίθετον κωτίλος ῥίζης.
Σημαίνουν ταῦτα διὰ λόγον ἐξαπατῶ, παραπείθω
καὶ ἀπατηλός, γλυκύς· καὶ ἡ σημασία δ' αὕτη
ἀρμόζει μᾶλλον πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἀφιερώσεως
τοῦ χωρίου εἰς τὴν Ἀφροδίτην. Ἐσφαλμένη ὅλως
εἶνε ἡ γραφὴ Κωτιλίον καὶ Κότυλον (ἴδε καὶ Cur-
tius Peloponnesos I, 344, 32).

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ πλεονάζουσιν αἱ ἀρχαιότεραι
μορφαὶ τῶν γραμμάτων Φ R V F κατὰ τὴν ὑπὸ
τοῦ Kirehhoff (Studien zur Gesch. d. griech. Al-
phab. σελ. 158) γενομένην διάκρισιν· ἀπαντᾷ ἐν
τούτοις ἡ νεωτέρα μορφή τοῦ Ο καὶ τοῦ Ω ἂν καὶ
δὲν εἶνε ἀκόμη ἐν γενικῇ καὶ ἀποκλειστικῇ χρήσει,
διότι ἀντὶ τούτου συνηθέστερον γράφεται ἀκόμη τὸ
Ο. Τὸ σταυροειδὲς + = χ καὶ ὄχι ξ ὡς ἐν ταῖς
ἀρχαιότεραις Ἀρκαδικαῖς ἐπιγραφαῖς, τὸ πρῶτον
ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡμῶν. Ὁ χωρισμὸς τῶν
λέξεων διὰ στιγμῆς εὐρίσκεται καὶ ἐν ταῖς ἀρχαιο-
τέραις καὶ ἐν ταῖς νεωτέραις ἐπιγραφαῖς.

Εἶνε τόσον ὀλίγαι αἱ γνωσταὶ Ἀρκαδικαὶ ἐπιγρα-

φαί, ὥστε δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι γνωρίζομεν μετὰ βεβαιότητος τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἀρκαδικοῦ ἀλφαβήτου. Κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε παραδεδεγμένα (ἴδ. Kirchoff *ε. ἀ. πβλ. καὶ Olympia die Ergebnisse. Inschriften ἀρ. 31 σελ. 68*) ἡ ἐπιγραφή ἡμῶν ὡς ἐκ τῆς ἀναμίξεως τῶν παλαιότερων καὶ νεωτέρων γραμμῶν καὶ πρὸ πάντων ὡς ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ω ἔπρεπε νὰ ἀνῆκεν εἰς τοὺς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ δ' αἰῶνος χρόνους, ἐν τούτοις ἐγὼ ἕνεκα τοῦ λόγου, ὃν ἐξέθηκα ἀνωτέρω (σελ. 181) εἶμαι διατεθειμένος μᾶλλον νὰ δεχθῶ, ὅτι ἡ ἐπιγραφή εἶνε ἀρχαιότερα καὶ ὅτι πάντως ἐχαράχθη πρὸ τῆς ἐπισήμου ἀντικαταστάσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Βασίτα, διὰ τοῦ Ἐπικουρίου, ἥτοι τοῦλάχιστον πρὸ τοῦ 420 π. X.

Ἐντὸς τοῦ βορειοτέρου ναοῦ εὐρέθη πρὸς τούτοις ἐν μικρὸν τμήμα ταινίας ἐφ' ἧς εἶνε ἐντετυπωμένα τὰ γράμματα . . ΟΙΩΝΙΕ . . , καὶ ἕτερον μικρὸν τεμάχιον ἔχον τὰ γράμματα ΑΡ(τέμιδος;).

Εὐρέθησαν πρὸς τούτοις ὀλίγα νομίσματα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ βορειοτέρου ναοῦ, δὲν ἀπεικονίσθησαν ὁμοίως, διότι ὁμοία τούτοις ἔχουσιν ἤδη δημοσιευθῆ ἄλλαχοῦ.

Τὸ ἀρχαιότερον τούτων εἶνε ὑπόχαλκος δραχμὴ Σικυῶνος, ἔχουσα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὀψεως περιστερὰν ἐν πτήσει, καὶ ἀνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς οὐρᾶς ταύτης Σ Ε, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας τὸ αὐτὸ πτηνὸν εἰς ὀλίγον διάφορον θέσιν ἐντὸς στεφάνου ἐλαίας. Ὁ τύπος ὀλίγον μόνον διαφέρει ἀπὸ τὸν ἐν πίνακι VII, 18 (σελ. 38, 26-29) τοῦ British Mus. Cat. of the Coins, Peloponn., εἰκονιζομένῳ, οὔτινος ἡ χρονολογία ὀρίζεται μετὰ τοῦ 431 καὶ 400 π. X.

Ὅμοίως τῆς Σικυῶνος καὶ ὀλίγον μόνον νεώτερα εἶνε τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα ἔχοντα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὀψεως πτηνὸν ὁμοιον πρὸς τὸ τοῦ προηγουμένου, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας ἐντὸς στεφάνου ἐλαίας τὸ μονογράφημα ΕΥ. Πβλ. Brit. Mus. *ε. ἀ. Πίν. IX, 1 σελ. 48, 149-150*. Ὁ R. Weil ἐν Zts. f. Numism. VII, 1880 σελ. 376 ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ γράμματα ΕΥ ἀναφέρονται εἰς τὸν Εὐφρόνα, ὅστις περὶ τὸ 366 π. X. κατάρθρωσε τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἀρκαδῶν καὶ Ἀργείων νὰ εἰσαγάγῃ δημο-

κρατικὸν πολίτευμα εἰς Σικυῶνα, κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ νομίσματα ἀνάγονται εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ δ' αἰῶνος.

Ἐν νόμισμα χαλκοῦν Μαντινείας ἐφαρμένον, ἔχον ἀφ' ἐνὸς μὲν κεφαλὴν Παλλάδος πρὸς δεξιὰ καὶ ἀφ' ἐτέρου τὴν γνωστὴν μορφήν, ἣτις ἐξηγήθη ὑπὸ τοῦ Σβορώνου (*Études archéolog. et numism. 1 fasc. pl. 1, 7*) ὡς Ὀδυσσεὺς παρὰ τοῖς Ἀρκάσιν¹. Ὁ Σβορώνος ὡς χρόνον κοπῆς τῶν νομισμάτων τούτων δέχεται τὸ 370 π. X.

Τῆς Ἡλίδος εὐρέθησαν ἐπίσης δύο χαλκᾶ ἔχοντα ἀμφότερα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὀψεως κεφαλὴν τοῦ Διὸς, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας ἵππον. Τὸ ἐν ἔχει μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ ἵππου ΔΙ καὶ πρὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ Ε, καὶ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ Brit. Mus. *ε. ἀ. XV, 6* πρὸ τοῦ 271 π. X. Τὸ δὲ ἕτερον ἔχει ἀνωθεν τοῦ ἵππου FA καὶ μεταξὺ τῶν ποδῶν τούτου ΓΥ, εἶνε δὲ ὅμοιον πρὸς τὸ Brit. Mus. Cat. Pelop. σελ. 71, 145-148, πίν. XIV, 16 τοῦ 312-271 π. X.

Μία ἀργυρᾶ δραχμὴ Χαλκίδος, ἔχουσα κεφαλὴν γυναικείαν μετ' ἐνωτίου πρὸς δεξ. ὁμοίαν περίπου πρὸς Brit. Mus. Catal. Coins, Cent. Gr. πίν. XX, 12, καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὀψεως ἀετὸν κρατοῦντα ὄφιν πρὸς ἀριστερὰ καὶ τὴν ἐπιγραφήν ΧΑΛ ὁμοίως πρὸς Brit. Mus. *ε. ἀ. πίν. XX ἀρ. 9*. Τὸ νόμισμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους μετὰ τοῦ 369 καὶ 336 π. X. (πβλ. καὶ Head-Σβορώνου I, 455).

Καὶ τὰ νομίσματα ταῦτα προφανῶς κατελέγοντο μετὰ τοῦ τῶν ἀφιερωθέντων εἰς τὸν ναὸν ἀντικειμένων.

Ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύεται, οἱ ναοὶ ἡμῶν ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ κατὰ τὸν ε' καὶ δ' αἰῶνα, ἀν δὲ τῶ ὄντι ἡ εὐρεθεῖσα παρὰ τὸν νοτιώτερον ναὸν ἀκροκέραμος εἶνε τοῦ 5' αἰῶνος, ὡς ὑποθέτομεν (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 164), τότε καὶ ἡ χρονο-

¹ Τὸ ἡμέτερον νόμισμα εἶνε πολὺ ἐφαρμένον, ἐν τούτοις, ἐνῶ ἡ μορφή τοῦ λεγομένου Ὀδυσσεὺς κατὰ τὰ ἄλλα φαίνεται, ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Σβορώνου ἀπεικονιζόμενον νόμισμα, διαφέρει ὡς πρὸς τὸν πῖλον τούτου. Ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Σβορώνου ὁ πῖλος εἶναι κωνικός καὶ ἔχει πλατὺν γῦρον, οὕτω δ' ὁμοιάζει καὶ οὐκ ὀλίγον πρὸς τὸ ἄλλοθεν γνωστὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὀδυσσεὺς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου νομίσματος ὁ πῖλος εἶνε πάλιν κωνικός καὶ ἔχει ἔμπροσθεν μακρὸν προπέτασμα, ἀλλ' ὀπίσθεν εἶνε στρογγύλος καὶ ἔχει τὸ προπέτασμα πολὺ ὑψηλότερον κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας, εἶνε δηλαδὴ ὁμοίως πρὸς τὸν πῖλον ὃν συνήθως ἔχει ὁ Ἐρμῆς, οὐδέποτε δὲ αἱ γνωσταὶ εἰκόνες τοῦ Ὀδυσσεὺς.

λογία τῆς οἰκοδομῆς τῶν ναῶν θὰ ὀρίζεται κατὰ τὸν 5' αἰῶνα.

Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομῆς αὐτῶν οὐδὲν δύναται δυστυχῶς ὠρισμένον συμπέρασμα νὰ ἐξαχθῇ. Φαίνεται ὅτι ὁ τρόπος οὗτος ἦτο πάντοτε συνήθης ἐν ταῖς κατὰ τὸ τμήμα τοῦτο τῆς Ἀρκαδικῆς πόλεσιν, διότι καὶ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος εὐρέθησαν μικρά, καθ' ὅμοιον τρόπον ἐκτισμένα, ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, τοῦ 5' ἴσως αἰῶνος (πάντως παλαιότερα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος), καὶ ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ἀνεκάλυψα ἐγὼ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ λήγοντος ἔτους ἐν ὁμοίως ἐκτισμένον δωμάτιον πλησίον τοῦ ἵπποδρόμου.

Πότε κατεστράφησαν οἱ ναοὶ δὲν δυνάμεθα ἐπίσης νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος. Ἐκ τῶν νομισμάτων φαίνεται, ὅτι ὑφίσταντο οὗτοι καὶ κατὰ τὸν 8' αἰῶνα, μετὰ τὸν συνοικισμὸν τῆς Μεγαλοπόλεως. Νεώτερα τοῦ γ' αἰῶνος ἀντικείμενα δὲν ἀνεκαλύφθησαν.

Ὁ Πausanias λέγει ὅτι, ὅτε αὐτὸς περιῶδευε τὴν Φιγαλικὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ β' αἰῶνος μ. Χ., ὁ ναός, ὃν οὗτος μόνον ἀναφέρει ἐπὶ τοῦ Κωτίλου, δὲν εἶχε πλέον ὄροφον ἀπὸ πόσου δ' ὅμως χρόνου εἶχεν ἤδη καταπέση οὗτος καὶ ἐπομένως εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ δι' ἄγνωστον λόγον τὸ ἱερόν, δὲν λέγει ὁ Πausanias.

Ἴσως ἡ παρακμὴ καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν ναῶν ἤρχισε μετὰ τὴν ἐπισκιάσασαν τούτους οἰκοδομὴν τοῦ λαμπροῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος καὶ συνετελέσθη κατὰ τὸν 8' αἰῶνα καὶ ὡς ἐκ τῆς παρακμῆς τῶν Ἀρκαδικῶν πόλεων προελθούσης ἐκ τῆς κτίσεως τῆς Μεγαλοπόλεως.

Ὅτι οἱ ναοὶ ἀνῆκον εἰς θηλείας θεότητας, θὰ ὑπεθέτομεν καὶ ἐκ μόνης τῆς φύσεως τῶν εὐρεθέντων ἀφιερωμάτων καὶ ἂν δὲν εἶχομεν ἄλλας μαρτυρίας ἐπιβεβαιούσας τοῦτο.

Ὁ Πausanias εἶνε ὁ μόνος ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ὅστις μνημονεύει τὸ Κώτιλον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, πάντως δὲ οἱ νεώτεροι, ὅσοι ἔμιλουσιν περὶ τούτων, ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Πausanίου λαμβάνουσιν ἀφορμὴν.

Πρὸς τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ, ὅτι θὰ ἐγενεῖτο ποτε δυσκολία διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς πληροφορίας ταύτης τοῦ Παυ-

σανίου περὶ λατρείας καὶ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἐν Κωτίλῳ.

Οὐδὲν τῶντι ἐκώλυε νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐν Κωτίλῳ ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη. Εἰς τὸν ῥωμαντικὸν καὶ μυστηριώδη τοῦτον τόπον, ἀποκεκλεισμένον διὰ πυκνοῦ δάσους δρυῶν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου, ἐσύχναζον, ὅπως καὶ σήμερον, ἔτι μᾶλλον τότε ποιμένες παντὸς φύλου καὶ ἡλικίας, δὲν θὰ ἦσαν δὲ σπάνια ἐν αὐτῷ αἱ τερπναὶ σκηναί, ἃς ἐγνώρισεν ἡ εὐχαρὶς βουκολικῆ τοῦ Θεοκρίτου μούσα.

Λοιπὸν θὰ εἶχε πολὺ δικαίως καὶ φυσικῶς ἔδραν ἐν αὐτῷ ἡ Ἀφροδίτη, ἡ κωτίλη θεὰ τοῦ ἔρωτος, οὐδὲ θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν ἰδιαιτέραν φύσιν διὰ τὴν Ἀφροδίτην ταύτην ὡς ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἰδιαιτέρας ὄλως φύσεως τόπου τῆς λατρείας αὐτῆς.¹ Καὶ τὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν ἀποτελούμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ γυναικείων κοσμημάτων εἶνε φύσεως τοιαύτης, ὥστε νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς ναὸν τῆς Ἀφροδίτης. Ἰδιαιτέρως μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς Ἀφροδίτης τὰ δύο εἰδώλια (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 171) ἄτινα, ὡς εἴπομεν, πιθανώτατα παριστῶσι τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὰ κάτοπτρα δὲ ὡς ἐκ τοῦ ἐρωτικοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν ἦσαν ἀρμοδιώτατα ὡς ἀφιερώματα ἐν ναῷ Ἀφροδίτης.

Ἄλλ' ἐν τῇ ἀνωτέρω δημοσιευομένη ἐπιγραφῇ, μετὰ τῶν θεῶν, εἰς τὴν κυριότητα τῶν ὁποίων περιέρχονται τὰ χρήματα τῶν τυχόν προσβαλλόντων τὴν ἀπελευθέρωσιν, εἶνε καὶ ἡ Ἀρτεμις ἡ Κωτίλεω, δὲν ὀνομάζεται δὲ ἡ Ἀφροδίτη.

Ἄν τὸ Κώτιλον δὲν ἦτο τόπος ἀνάρμοστος πρὸς λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, ἤρμοζε τοῦτο ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς θεᾶς τῶν δασῶν, τῆς παρθένου κυνηγοῦ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὰ εὐρήματα ὅπως ταῦτα ἠδύνατο νὰ προσαρμωθῶσιν εἰς τὴν φύσιν τῆς Ἀφροδίτης, ἔτι μᾶλλον συνεφώνουν πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος. Εἶνε γνωστὸν, ὅτι αἱ κόραι ἀφιέρουν εἰς τὴν προστάτιν αὐτῶν θεᾶν τὰ ἀντικείμενα τοῦ στολισμοῦ τῶν ὡς καὶ τὰ παίγνια αὐτῶν.² Οἱ κατάλο-

¹ Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἐλατρεύετο καὶ ἀλλαχοῦ ἡ Ἀφροδίτη ἐν ὁμοίοις τόποις, παραπέμπομεν εἰς τὴν ἐν Τροιζήνι ἀναφερομένην Ἀφροδίτην ἐμ Βάσιαις Bull. X, 141 στίχ. 14.

² Preller.-Robert Griech. Mythol. 319.

γοι τῶν ἀφιερωμάτων τῆς Βραυρωνίας ¹ Ἀρτέμιδος μαρτυροῦσι περὶ τούτου. Καὶ τὸ κάτοπτρον δὲν λείπει ἐκ τῶν καταλόγων τούτων. Ὅπως δὲ ἐν τῷ Κωτίλῳ, εὐρέθησαν καὶ παρὰ τὸν ναὸν τῆς ἐν Λουσοῖς Ἀρτέμιδος ὡς ἀφιερώματα πρὸ πάντων προτομαὶ καὶ γυναικεῖα κοσμήματα ². Λοιπὸν εἶνε εὐλογώτατον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ Ἄρτεμις ἢ Κωτιλέῳ τῆς ἐπιγραφῆς ἐλατρεύετο ἐν ἐνὶ τῶν ἀνακαλυφθέντων ναῶν.

Διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν εὐρέθησαν ἐν Κωτίλῳ δύο ναοί, καὶ ἔχομεν δύο θεάς, περὶ ὧν παραδίδεται ὑπὸ διαφόρων πηγῶν, ἰδιαιτέρως περὶ ἑκατέρας, ὅτι ἐλατρεύοντο, ἐν ᾧ τόπῳ εὐρέθησαν οἱ ναοί. Λοιπὸν οὐδὲν φυσικώτερον τοῦ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἑκατέρα τῶν θεῶν ἐλατρεύετο ἐν τῷ ἐτέρῳ τῶν ναῶν, τότε δὲ ἐν τῷ μεγαλειτέρῳ τούτων, τῷ πρὸς νότον, θὰ ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη. Ἐκ τῶν εἰρημένων δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ τοῦτο, διότι ταῦτα ἦσαν, ὡς εἶπομεν, τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ἐν τοῖς δύο ναοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ βάρους τοῦ μεγαλει-

¹ CIA II. 751 καὶ λοιπὰς.

² Jahresh. ἔ. ἀ. σελ. 47.

τέρου σφύζονται αἱ ὀπαὶ πρὸς ἔνθεσιν τῶν πλίνθων δύο ἀγαλμάτων, τοῦ ἐνὸς κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου μικροτέρου τοῦ ἐτέρου, εἶνε δὲ πολὺ εὐχολον νὰ σκεφθῶμεν ὡς φυσικὸν σύνναον τῆς Ἀφροδίτης τὸν μικρὸν Ἐρωτα. Ἄν δεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῷ νοτιωτέρῳ ναῷ ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη, ἐξηγεῖται καὶ τὸ ὅτι ὁ Παυσανίας μόνον τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὸν ναὸν ταύτης ἀναφέρει, διότι μόνον τοῦτον εἶδεν ἐκ τῆς θέσεως πλησίον τῆς πηγῆς τῶν Βασσῶν. Μία μεγάλη δυσκολία ὑπάρχει πάντοτε ὡς πρὸς τὴν παραδοχὴν λατρείας καὶ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἐν Κωτίλῳ, εἶνε δὲ αὕτη τὸ ὅτι ἐν τῇ εὐρεθείσῃ ἐπιγραφῇ, ἐνῶ μνημονεύονται ἄλλοι θεοί, δὲν μνημονεύεται ἡ Ἀφροδίτη, ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς ὁποίας θὰ ἦτο προσηρτημένη ἢ ἐπιγραφή.

Τὴν δυσκολίαν ταύτην ὁμολογοῦμεν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιλύσωμεν, ἴσως δὲ διευκρινηθῇ τὸ ζήτημα τῶν ἐν Κωτίλῳ λατρευομένων θεῶν κάλλιον, ἂν ἐπιτελεσθῇ καὶ ἡ ἀνασκαφὴ ὅλου τοῦ παρὰ τοὺς ναοὺς χώρου.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ.

ΑΙ ΜΗΤΡΑΙ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΚΑΣΤΡΟΥ ΣΗΤΕΙΑΣ

Τέσσαρα σχεδὸν ἔτη ἔχουσι παρέλθει, ἀφ' ὅτου εὐρέθησαν τυχαίως αἱ δύο τοῦ Παλαικάστρου μητραι καὶ ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1900 Τεῦχος 1 σελ. 26-50 πιν. 3, 4). Κατὰ τὸ χρονικὸν ὄμως αὐτὸ διάστημα ἔγιναν αἱ μεγάλαι ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι ἐν Κρήτῃ καὶ σπουδαῖαι ἀνακαλύψεις αἱ διαφωτίζουσαι τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς τέχνας τῶν προελληνικῶν χρόνων, αἱ ὁποῖαι τόσας μεταβολὰς ἐπήνεγκον εἰς τὰ μέχρι τοῦδε ἐγνωσμένα περὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ τόσα νέα κεφάλαια τῆς προελληνικῆς ἱστορίας ἔμελλον νὰ συμπληρώσωσιν ἢ νὰ δημιουργήσωσιν.

Ἰδίως εἰς τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας τῶν Μυκηναίων λαῶν τόσον πενιχραὶ καὶ ἀσαφεῖς ἦσαν μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης αἱ κτηθεῖσαι ἐκ τῶν ἐν

Ἑλλάδι ἀνασκαφῶν γνώσεις, ὥστε ὁ μὲν Reichel ἐπελάβετο ἐν τῷ περὶ τῆς προελληνικῆς θρησκείας βιβλίῳ αὐτοῦ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ὑπῆρχον εἰδωλα λατρευτικά ἐν τῇ θρησκείᾳ ἐκείνῃ, ὁ δὲ κ. Τσουντας καθορῶν τὸ ἐλλιπὲς τοῦ ὕλικου ὁμολογεῖ ἐν τῷ ἐξαιρετῷ αὐτοῦ βιβλίῳ περὶ Μυκηναίων καὶ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ (σελ. 157), ὅτι εὐχαρίστως θὰ παρήρχετο τὸ κεφάλαιον τῆς θρησκείας, ἂν τῷ ἦτο ἐπιτετραμμένον.

Ἄλλ' ἀκριβῶς εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο αἱ ἐν Κρήτῃ ἀνακαλύψεις ὑπῆρξαν ἐκτάκτως γόνιμοι καὶ διδακτικαί, σήμερον δὲ κατέχομεν τόσα στοιχεῖα θρησκευτικοῦ περιεχομένου ἐκ Κρήτης, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὄχι μόνον ἔχομεν τοὺς θεοὺς καὶ τὰ ἱερά ἀλλὰ καὶ ὅτι δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας καὶ δοξασίας καὶ

νά παρακολουθήσωμεν τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα καὶ τοὺς λατρευτικοὺς τύπους τῶν προϊστορικῶν τῆς Κρήτης λαῶν· ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος θὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ θὰ βασισθῇ κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα τοῦλάχιστον ἐπὶ τοῦ ἐκ Κρήτης ὕλικου.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι μέγα μέρος τοῦ ὕλικου τούτου εὑρεθὲν κατὰ τὰς τελευταίας ἀνασκαφὰς (π. χ. τὰ ἐκ πορσελάνης λαμπρὰ εἰδῶλα τῆς Κνωσοῦ καὶ ἡ γραπτὴ λάρναξ τῆς Ἀγίας Τριάδος) δὲν ἐδημοσιεύθη ἀκόμη, ὥστε νὰ γίνῃ κοινὸν κτῆμα, ἀλλ' οἱ ἐπισκεφθέντες τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας ἔχουσι ἤδη ὑπ' ὄψει πάντα τὰ στοιχεῖα, ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἡ δημοσίευσις καὶ τῶν τελευταίων εὐρημάτων πάντως δὲν θὰ βραδύνη.

Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν οὕτως πλουσίου καὶ διδακτικοῦ ὕλικου σχετιζομένου πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν Μυκηναίων λαῶν ἐν Κρήτῃ ἐθεώρησα ἐμαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τῶν μητρῶν τοῦ Παλαικάστρου καὶ νὰ προβῶ εἰς νέαν ἐρμηνείαν τῶν ἐπ' αὐτῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων σύμφωνα πρὸς τὰ νεωστὶ ἀνακαλυφθέντα θρησκευτικὰ μνημεῖα.

Εἰς τὴν λύσιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος τῶν λαῶν τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, καθὼς καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς γραφῆς, φρονῶ ὅτι προέδραμε πάντων ὁ ὀξύνους Ἀγγλος ἀρχαιολόγος κ. Α. Evans. Ὅπως ἐκ τῶν σφραγιδολίθων καὶ ἄλλων τινῶν μικρῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ ἔτη ἐπιμελῶς συνέλεξεν ἰδίως ἐν Κρήτῃ, ἐξήγαγε τὴν ὑπαρξίν τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀλφαβήτου καὶ ἐσχημάτισε τὴν περὶ γραφῆς θεωρίαν του¹, τὴν ὁποίαν κατόπιν τόσον λαμπρῶς ἀπέδειξε διὰ τῶν ἐν Κνωσῷ ἀνασκαφῶν καὶ τῆς εὐρέσεως τῶν ἐνεπιγράφων πινακίδων τοῦ ἀνακτόρου, ἐπεβεβαίωσαν δὲ καὶ αἱ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Κρήτης ἀνασκαφαί, οὕτως καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας ἐξ ὁμοίων μνημείων ὁρμηθεὶς ἐμόρφωσεν ἰδέας καὶ διετύπωσε θεωρίας², αἵτινες ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα γενομένων ἀνακαλύψεων ἀπεδείχθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀληθεῖς καὶ πραγματικαί. Μόνον εἰς ἓν πρᾶγμα νομίζω ὅτι ὁ κ. Evans

δὲν ἐπέτυχε τοῦ ἀκριβοῦς ἐλλείψει ἐπαρκῶν στοιχείων, δὲν ἐτόνισε δηλ. τὴν σπουδαιότητα τῆς κυρίας Μυκηναίας θηλείας θεότητας, ἐνῶ τούναντιον ὑπερέχουσιν ἔδωκε θέσιν εἰς τὸν ἄρρενα θεὸν τὸν φέροντα τὴν δίκυκλον ἀσπίδα καὶ τὸν δίστομον πέλεκυν, ὃν ὑποθέτει ὡς τὸ κύριον ὄπλον τοῦ θεοῦ τούτου, καὶ τοῦτο ἵνα διευκολυνθῇ ἢ ἐκ τοῦ διπλοῦ πελέκεως (λάβρυς) ἐτυμολογία τοῦ Λαβυρίνθου καὶ ἡ ἀφιέρωσις τρόπον τινὰ τοῦ Κνωσίου ἀνακτόρου εἰς τὸν θεὸν τοῦτον τὸν Δία Λαβρανδέα, τὸν θεὸν τοῦ διπλοῦ πελέκεως.

Αἱ παραστάσεις τῶν μητρῶν τοῦ Παλαικάστρου ἀνεγνωρίσθησαν μὲν καὶ τότε, ὅτι ἦσαν θρησκευτικοῦ περιεχομένου, καὶ ὅτι ἐν αὐταῖς ἔχομεν θεότητας καὶ ἱερά σύμβολα, ἀλλ' ἐλλείπει ἄλλων ὁμοίων μνημείων προσέπιπτον μεμονωμένοι καὶ ξενότροποι, καὶ διὰ τοῦτο ἐζητήθη ἡ ἐρμηνεία αὐτῶν ἀλλαχοῦ ἐν τῇ Φοινίκῃ καὶ τῇ Ἀσσυροβαβυλωνιακῇ θρησκείᾳ. Ἦδη ὁμολογῶ ἀδιστακτικῶς ὅτι μετὰ τὰς νέας ἀνακαλύψεις ἡ ἐρμηνεία ἐκείνη ἐξηλέγχθη πεπλανημένη, καὶ ὅτι αἱ μὲν πινακίδες εἶναι ἀναμφιβόλως προϊόντα Κρητικῆς τέχνης, τὰ δὲ εἰκονιζόμενα εἶναι ἀντικείμενα τῆς λατρείας τοῦ ἐγχωρίου λαοῦ. Αἱ παρατηρηθεῖσαι δὲ τότε ὁμοιότητες πρὸς θεότητας Ἀσιατικὰς δυνατὸν νὰ ἔχωσι τὴν ἀρχὴν καὶ τὰς ρίζας εἰς σχέσεις καὶ συγγενείας χρόνων ἀπομεμακρυσμένων, αἵτινες τότε μόνον θὰ φωτισθῶσιν, ὅταν διαλευκανθῇ καὶ τὸ ἐθνολογικὸν ζήτημα τῶν προϊστορικῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης.

Πρὸ τῆς ἐρμηνείας τῶν παραστάσεων ὀφείλω νὰ παρατηρήσω καὶ πάλιν ὅτι αἱ πινακίδες αὗται ἦσαν μῆτραι τεχνίτου καὶ οὐδὲν ἄλλο. Ὁ κ. Milani ὅστις τὸ δεύτερον ἐδημοσίευσε τὰς πινακίδας ταύτας¹ ὑποστηρίζει διὰ μακρῶν ὅτι δὲν ἦσαν μῆτραι, ὡς φαίνονται, ἀλλὰ πίνακες ἰδεογραφικοί, εἰκόνες τινὲς δηλ. θρησκευτικαὶ τῆς προελληνικῆς θρησκείας, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἔχουσι σημασίαν ἑκατοντάκις μείζονα τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἀποδοθείσης εἰς αὐτὰς ὡς μῆτρας, κατὰ τοῦτο δὲ λέγει ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς χρυσοὺς δακτυλίους τῶν Μυκηναίων τοὺς ἔχοντας τὰς ἐντύπους παραστάσεις, οἱ ὁποῖοι, λέ-

¹ A. Evans, Cretan Pictographs, London 1895.

² Ἐν τῇ πραγματείᾳ τῇ ἐπιγραφομένῃ Mycenaean Tree and Pillar Cult 1901.

¹ Studi e Materiali di Archeologia e Numismatica. τόμ. I, σελ. 175-186.

γει, ὅτι δὲν ἐχρησίμευον ὡς σφραγίδες κατὰ τὸν Furtwängler.

Καὶ ὅτι μὲν οἱ μνημονεύμενοι χρυσοῖ δακτύλιοι μὲ τὰς θρησκευτικὰς παραστάσεις ἦσαν πραγματικαὶ σφραγίδες ἀποδεικνύουσιν ἀναντιρρήτως αἱ ἑκατοντάδες τῶν ἐκ πηλοῦ ἀποτυπωμάτων τῶν εὑρεθέντων εἰς Κνωσόν, Γουρνιά, Ζάκρον, Ἀγίαν Τριάδα, ὧν πολλὰ σαφέστατα ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν σφενδονῶν τῶν χρυσῶν δακτυλίων καὶ ἐπομένως ἐκ τοιούτων προέρχονται¹, φέρουσι δὲ τινα καὶ ἀναλόγους θρησκευτικὰς παραστάσεις². Οἱ ἄλλοι λόγοι τοὺς ὁποίους προβάλλει ὁ κ. Milani πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του καταρρέουσιν εὐκόλως, διότι καὶ ὁ σχιστόλιθος ἔχει ἀρκετὴν ἀντοχήν, ἵνα χρησιμεύῃ πρὸς χώνευσιν μεταλλικῶν ἀντικειμένων, καὶ ὅτι ἀμφότεραι αἱ ὄψεις τῶν πινακίδων φέρουσι παραστάσεις δὲν ἐμποδίζει εἰς τίποτε, διότι πάλιν ἐν μέγα μέρος τῆς μιᾶς ἐπιφανείας μένει λεῖον, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ πρὸς ἐπιχάλυψιν τοῦ τύπου τῆς ἐτέρας μήτρας κατὰ τὴν χώνευσιν καὶ ὅτι προσαρμόζονται ἀκριβῶς ἀλλήλαις αἱ δύο μήτραι ὡς δύο ἡμίση βιβλίου εἶναι ἐναντίον τῆς ἰδέας του, διότι ὡς ὀρθῶς παρατήρησεν ὁ κ. P. Wolters ἐξετάσας τὰς μήτρας ἐν τῷ Μουσείῳ, εἶναι αὐτάρχεις, ἕκαστος δηλ. τῶν ἐγγεγλυμμένων τύπων δύναται νὰ χωνευθῇ, ἂν κατὰ διαφόρους τρόπους, τοὺς ὁποίους ἐξετέλεσεν ὁ ἴδιος ἐν τῷ Μουσείῳ, προσαρμοσθῶσιν αἱ δύο πινακίδες, δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον ἐν μέρος τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἑκατέρας μήτρας ἔμεινε κενὸν καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ κενὰ ταῦτα μέρη εὔρηται ἡ αὐλαξ καὶ ἡ χοανώδης κοιλότης πρὸς ἔγχυσιν τοῦ μετάλλου. Ἦτο ἐπὶ τέλους ἀνάγκη, ἂν ἐπρόκειτο περὶ εἰκόνων θρησκευτικῶν καὶ οὐχὶ μητρῶν, νὰ ὑπάρχωσι παραστάσεις καὶ εἰς τὰς δύο ἐπιφανείας ἑκάστης πλακὸς καὶ αἱ ἱεραὶ παραστάσεις νὰ εἶναι ἐγγεγλυμμένα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀσαφεῖς καὶ δυσδιάκριτοι; ἢ τί θέλουσι τότε αἱ ἐπιμελῶς εἰς ἑκάστην παράστασιν λελαξευμένα αὐλακες καὶ αἱ χοανώδεις κοιλότητες, εἰς ἃς καταλήγουσι πᾶσαι αἱ αὐλακες; Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσο καταφανὲς ὥστε μετὰ πεποιθήσεως βεβαιῶ ὅτι οὐδεὶς

ἰδὼν τὰς πινακίδας δύναται νὰ τὰς ἐκλάβῃ ἄλλως ἢ ὡς μήτρας, τὸ δὲ ἀμάρτημα τοῦ κ. Milani ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ἔδωκε περισσοτέραν πίστιν εἰς τὴν φαντασίαν ἢ εἰς τὸν αὐτόπτην μάρτυρα κ. Halbherr, ὅστις προσεπάθησε νὰ τὸν μεταπέισῃ ἀλλὰ ματαίως. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ σπάσματά τινα καὶ ἀπολεπίσματα τοῦ σχιστολίθου τῶν μητρῶν ἐκλαμβάνει καὶ ἐρμηνεύει ὡς νεφέλας καὶ ὄρη, διότι, ὡς ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος, ταῦτα εἶναι ἀναγκαῖα νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰς ἱεράς εἰκόνας, μὴ πειθόμενος πάλιν εἰς τὸν αὐτόπτην μάρτυρα, ὅστις τοῦ ἔλεγεν ὅτι ταῦτα εἶναι « intaccature, sfaldature e guasti più o meno profondi », ἐκφυλλίσματα καὶ βλάβαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον βαθεῖαι¹.

Προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν παραστάσεων παραπέμποντες εἰς τοὺς φωτοτυπικούς πίνακας τοὺς γενομένους ἐκ τῶν ἀρνητικῶν ἀποτυπωμάτων κατὰ τὴν πρώτην δημοσίευσιν (Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1900 πιν. 3, 4).

Ἡ κυρία παράστασις τῆς πρώτης ἐπιφανείας τῆς πρώτης μήτρας εἶναι ἡ γυναικεῖα μορφή, ἣν περιεγράψαμεν τότε, ἐχαρκτηρίσαμεν δὲ ὡς τὴν Ἀστορέτ ἢ Ἀστάρτην τῆς Ἀσσυροβαβυλωνιακῆς θρησκείας, εὑρισκομένην μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων προσώπων τῆς θείας Τριάδος δηλ. τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης (Σαμᾶς καὶ Σίν). Ἦδη παραβάλλοντες αὐτὴν πρὸς ὁμοίας παραστάσεις πειθόμεθα, ὅτι αὕτη οὐδεμία ἄλλη εἶναι ἢ ἡ κυρία θεότης τῆς Κρητικῆς θρησκείας ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις, τῆς ὁποίας λατρευτικὰ εἰδῶλα κατὰ πρῶτον ἀνεκαλύφθησαν ἐν Πρινιᾷ κατὰ τὸ 1900 καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ ἀρχαιολόγου κ. Sam Wide² Ἐπειτα εὑρέθησαν εἰς Γουρνιά Ἱεραπέτρου ὑπὸ τῆς Ἀμερικανίδος H. Boyd ἄλλα κατὰ τὸ 1901 μὴ δημοσιευθέντα εἰσέτι, ταῦτα μάλιστα ἐντὸς μικροῦ ἱεροῦ, ἐν ᾧ ἐσώζετο ἀκόμη καὶ ὁ βωμός. Μετὰ ἐν ἔτος (1902) εὑρέθησαν ὅμοια τοῖς

¹ Milani Studi e Materiali τόμ. I σ. 177 σημ.

² Athen. Mittheil. 1901 σ. 247 ἔξ. Παρατηρῶ χάριν ἀκριβείας, ὅτι τὰ εἰδῶλα ταῦτα καὶ τινα ἀκόμη τεμάχια μὴ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Wide δὲν εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Halbherr, ὡς ἐσφαλμένως ἀναφέρει ὁ κ. Wide, ἀλλὰ τυχαίως ὑπὸ χωρικοῦ, ἐγὼ δὲ πληροφορηθεὶς τὸ πρᾶγμα παρὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ χωρίου Πρινιᾷ προέβην ἀμέσως εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτῶν διὰ τὸ Μουσεῖον. Ὁ κ. Halbherr παρακαλέσας ἔλαβε παρὰ τῆς Ἐφορείας τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεως, τὴν ὁποῖαν ὕστερον παρεχώρησεν εἰς τὸν κ. Wide.

² Παραβ. O. Hogarth, The Zacro sealings, Journal of Hel. Studies vol. XXII σ. 76 ἔξ.

³ Αὐτόθι σ. 76 εἰκ. 1-7.

άνωτέρω λατρευτικά είδωλα τῆς θεᾶς ἐντὸς μικροῦ ἱεροῦ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἀνακαλυφθέντος σχεδὸν ἀθίκτου ὑπὸ τοῦ κ. Evans (Annual of the Brit. School, VIII 1901-1902 σ. 95). Τελευταῖον δὲ πρό τινων μηνῶν εὐρέθησαν τὰ κάλλιστα πάντων καὶ ἀριστουργήματα πλαστικῆς δύο ἐκ πορσελάνης χρωματιστὰ είδωλα τῆς θεᾶς ἐντὸς δύο ὑπογείων θησαυρῶν τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ¹. Εἰς πάντα ταῦτα τὰ είδωλα πιστεύω ὅτι ἔχομεν τὴν αὐτὴν θεὰν τὴν κατ' ἐξοχὴν θεότητα τῆς ἐποχῆς ταύτης. Καὶ πῶς μὲν ἐκαλεῖτο ἡ θεότης αὕτη μένει ἄγνωστον, καὶ οὐδὲ εἶναι πιθανὸν νὰ γνωσθῆ τὸ ὄνομά της, ἐφ' ὅσον μάλιστα μένουσιν εἰς ἡμᾶς ἀπρόσιτα τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἐποχῆς, τίνα ὅμως θέσιν εἶχεν ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν λαῶν τούτων ἡ θεότης, ποῖαι ιδιότητες ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὴν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν διαφόρων αὐτῆς παραστάσεων ἐν τοῖς μνημείοις τῆς τέχνης.

Κατὰ ταῦτα ἡ θεὰ αὕτη, ἂν μὴ ἦτο ἡ μόνη, ἦτο ὅμως ἡ πρωτεύουσα θεότης ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Εἰκονίζεται ἄλλοτε μὲν ἐντελῶς ἀνθρωπόμορφος καθὼς ἐν ταῖς παραστάσει τῶν μητρῶν καὶ ἐν τοῖς ἐκ πορσελάνης είδώλοις τῆς Κνωσοῦ, ἄλλοτε ἐν σχήματι κώνου κολούρου, περὶ ὃν περιελίσσονται ὄφεις, ὅπως ἐν είδώλοις τοῦ Πριניᾶ καὶ τῶν Γουρνιῶν, καὶ ἄλλοτε τέλος μόνον κατὰ τὸ ἡμισυ ἀνθρωπόμορφος ἦτοι τὸ ἄνω μέρος, ἐν ᾧ τὸ κάτω εἶναι κύλινδρος· κατὰ τὸν τελευταῖον τρόπον εἰκονίζετο ἐν είδώλοις τοῦ Πριניᾶ, ἐν ἐνὶ είδώλῳ τῶν Γουρνιῶν καὶ εἰς ἄλλο ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Κνωσοῦ².

Ὡς ἀνθρωπόμορφος θεότης παρίσταται φοροῦσα τὴν πλουσίαν ἐσθῆτα τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς μετὰ πολλῶν στολίδων καὶ ποικιλμάτων, ὑψοῦσα δὲ ἐκατέρωθεν τὰς χεῖρας συμμετρικῶς ἄλλοτε μὲν κρατεῖ ὄφεις (ὡς ἐν τοῖς ἐκ πορσελάνης είδώλοις τῆς Κνωσοῦ), ἄλλοτε δὲ ἄνθη καὶ ἄλλοτε τοὺς διστόμους πελέκει (ὡς ἐν ταῖς ἡμετέραις μήτραις).

Ἦτο θεὰ τῆς φύσεως καὶ τοῦ γυναικείου κάλλους· διὰ τοῦτο εἰκονίζεται ὡς γυνὴ εὐσωμος με μαστοὺς μεγάλους (γυμνοὺς ἐξερχομένους τοῦ

περιορμίου ἐν τοῖς ἐκ πορσελάνης είδώλοις τῆς Κνωσοῦ). Ταυτόχρονως ἦτο θεὰ τῆς θήρας καὶ δαμάτειρα τῶν θηρῶν καὶ τῶν ἐρπετῶν (πότνια θηρῶν), διὰ τοῦτο εἰκονίζεται κρατοῦσα ὄφεις (είδωλα Κνωσοῦ καὶ Πριניᾶ), λέοντας (A. Evans, Tree and Pillar Cult εἰκ. 44), πτηνὰ (Perrot et Chipiez, VI εἰκ. 432, 2), αἰγάγρους (Tsountas-Manatt εἰκ. 154-155). Πρὸς τοῦτοις ἦτο θεὰ τῆς γῆς καὶ τῆς βλαστῆσεως (δότειρα ἐάων), ὡς π. χ. ἐν τῷ μεγάλῳ χρυσοῦ δακτυλίῳ τῶν Μυκηνῶν καὶ ἐν τῇ πρώτῃ μήτρᾳ. Τέλος ἦτο ἡ θεὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς καταστροφῆς, δι' ἣ εἰκονίζεται ὅτ' ἐν τῇ μὲν τεινουςα τὸ τόξον (Tsountas-Manatt εἰκ. 153), ὅτ' ἐν τῇ δὲ πάλλουσα τὸν δίστομον πέλεκυν ἐν ἐκατέρᾳ χειρὶ, ὅπως ἐν τῇ δευτέρᾳ μήτρᾳ, ἢ φέρουσα αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὤμων ὡς φέρεται ἐν ἐγγεγλυμμένῳ φακοειδεῖ λίθῳ ἐκ Κνωσοῦ¹. Εἶχεν ἄρα ἡ θεὰ αὕτη ιδιότητας αἰ ὁποῖαι κατόπιν εἰς τὴν Ἑλλ. ἐποχὴν ἀπεδίδοντο εἰς διαφόρους θηλείας θεότητας τὴν Ἀφροδίτην, τὴν Ἀθηνᾶν, τὴν Γῆν, τὴν Ἄρτεμιν, τὴν Ῥέαν, ὥστε ἂν παραδεχθῶμεν, ὅπερ κατ' ἐμὲ εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θεότητα ἀπέδιδον πάσας ταύτας τὰς ιδιότητας, ἔχομεν θρησκείαν τινὰ μητριαρχικὴν καὶ εἰδός τι γυναικοκρατικοῦ μονοθεϊσμοῦ. Καὶ ἔχει μὲν παρατηρηθῆ καὶ ἄρρηθ θεὸς εἰς τὰ Μυκηναϊκὰ μνημεῖα κρατῶν μεγάλῃν δίκυκλον ἀσπίδα π. χ. ἐν τῷ μεγάλῳ χρυσοῦ δακτυλίῳ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ γραπτῇ πινακίδι (Tsountas Manatt πίν. XX), ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸς ἔχει θέσιν δευτερεύουσαν χρησιμεύων ἴσως ὡς θεότης ὑπηρετικῆ ἢ συμπληρωματικῆ τῆς θηλείας θεότητος. Περὶ τῶν τερατομόρφων ὄντων δὲν προσθέτω τι, διότι ἤδη ἔχουσιν ἀναγνωρισθῆ ὡς δαίμονες τινες καὶ οὐχὶ θεοὶ πρωτεύοντες.

Τῆς κατ' ἐξοχὴν ἄρα θεότητος ταύτης ἔχομεν τὴν εἰκόνα ἐν ταῖς μήτραις, καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ὑπὸ τὴν εἰρηνικὴν αὐτῆς μορφήν ὡς θεᾶς τῆς φύσεως τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἀνθέων, δι' ἣ κρατεῖ ἄνθος ἐν ἐκατέρᾳ χειρὶ, ἄλλο δὲ ἐκφύεται ἐκ τῆς κεφαλῆς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ μήτρᾳ ὑπὸ τὴν ἀντίθετον τὴν πολεμικὴν καὶ καταστρεπτικὴν, δι' ἣ κρατεῖ ἐν ἐκατέρᾳ χειρὶ τὸ πανώλεθρον αὐτῆς ὄργανον τὸν δίστομον πέλεκυν. Τὰς δύο ἄλλας παρα-

¹ Καὶ ταῦτα δὲν ἐδημοσιεύθησαν ἀκόμη.

² Ἴδε τὰς ἀνωτέρω δημοσιεύσεις τῶν είδώλων τοῦ Πριניᾶ ὑπὸ Wide καὶ τῆς Κνωσοῦ ὑπὸ Evans.

¹ Annual of the Br. Sch. VIII σ. 102 εἰκ. 59.

στάσεις τὰς ἐκατέρωθεν τῆς θεᾶς ἐν τῇ πρώτῃ πινακίδι ἐξηγοῦμεν ὡς Ἥλιον καὶ Σελήνην. Ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἄστρα ἐθεωροῦντο ἱερά καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν Μυκηναϊκῶν λαῶν καθίσταται μὲν πιθανὸν ἐξ ἀντιπαραβολῆς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἐλλείπουσιν ὅμως καὶ ἐνδείξεις ἐξ αὐτῶν τῶν Μυκηναϊκῶν μνημείων. Οὕτως ὁ μὲν ἡλιακὸς δίσκος εὑρηται προσκεκολλημένος ἐν ἐνὶ τῶν κωνικῶν εἰδωλίων τῶν Γουρνιῶν ἄνωθεν τοῦ ἱεροῦ ζεύγους τῶν κεράτων (*cornes de consecration*), ἀμφοτέρω δὲ ὅτε Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη εὐρίσκονται ἐν τῷ μεγάλῳ χρυσοῦ δακτυλίῳ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηναίων, καὶ ἐν κυλίνδρῳ μυκηναϊκῷ ἐξ αἱματίτου εὐρεθῆντι ἐν Σαλαμίῳ τῆς Κύπρου¹. Ἀκτινωτὸς ἥλιος ὡς ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μήτρᾳ εὑρηται ἐν Μυκηναϊκῷ ἐγγεγλυμμένῳ λίθῳ². Σελήνη δὲ μόνον ἐν φακοειδῇ σφραγιδολίθῳ ἀπὸ Λιγόρτυνον Κρήτης³.

Περὶ τοῦ μικροτέρου δισκοειδοῦς ἀντικειμένου ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρηται ἡ ἡμισέληνος ὀφείλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἐγὼ οὔτε ἔγραψα οὔτε διενεόηθην ὅτι εἰκονίζει εἰδῶλον ὀπλοφόρον ἢ παλλάδιον, καθὼς λέγει ὁ κ. Milani, ἀγνοῶ δὲ ἂν ἡ παρεξήγησις αὕτη προῆλθεν ἐξ ἀτελοῦς γνώσεως τῆς γλώσσης ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς συγχύσεως. Εἰς τὴν πρώτην δημοσίευσιν περιέγραψα ἀπλῶς τὴν παράστασιν ταύτην ὡς δίσκον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰκονίζονται δύο κύκλοι ὁμόκεντροι κοκκιδωτοί. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων κύκλων εὑρηται ἡ λεπτή μήνη, ἐν τῷ κέντρῳ δὲ ὑπάρχει μικρὸς σταυρὸς, ὅστις φαίνεται ὅτι εἰς τὴν θρησκείαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο ἱερὸν σύμβολον, ὅχι μόνον ὑπὸ τὸ σχῆμα τὸ λεγόμενον ἀγκιστρῶτον (*Swastika*) ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπλοῦς ἰσοσκελῆς. Τοιοῦτος σταυρὸς ἰσοσκελῆς (Ἑλληνικὸς) ἐκ μαρμάρου εὐρέθη τελευταῖον ἐν ἐνὶ τῶν δύο θησαυρῶν τῆς Κνωσοῦ μετὰ τῶν ἐκ πορσελάνης εἰδῶλων καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ἀντικειμένων, ἐξ οὗ ὑποτίθεται ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ, ἕτερος δὲ ὁμοίου σχήματος ἐκ πορσελάνης μικρὸς εὐρέθη ἐν τῷ ἀνακτόρῳ, καὶ ὁμοιος

γραπτὸς εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου ἀναθηματικοῦ βόος ἐξ Ἀγίας Τριάδος.

Ἡ ἄλλη ὄψις τῆς πρώτης μήτρας φέρει παράστασιν ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον τότε ἐξέλαβον ὡς τὸ διάδημα τῆς Αἰγυπτίας θεᾶς Ἴσιδος τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῶν κεράτων τῆς δαμάλεως, τῆς ὁποίας πολλάκις καὶ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν φέρει. Σήμερον φρονῶ ὅτι ἔχομεν σύμβολον θρησκευτικὸν οὐχὶ πλέον Αἰγυπτιακὸν ἀλλὰ καθαρῶς Κρητικὸν τὸ λεγόμενον *ζεῦγος τῶν ἱερῶν κεράτων* (*cornes de consecration*). Τὸ σύμβολον τοῦτο εἶχε παρατηρηθῆ κατὰ πρῶτον κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν Μυκηναίων εἰς τὰς ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος προσόψεις τῶν νεῶν¹ τὰς εὐρεθείσας εἰς τὸν τρίτον καὶ τέταρτον τάφον τῆς ἀκροπόλεως, ἔπειτα ὡς ἐπίθημα βωμοῦ εἰς ἐγγεγλυμμένους χρυσοὺς δακτυλίους τῶν Μυκηναίων² καὶ εἰς τὸν ἐκ χρυστάλλου φακοειδῆ λίθον τοῦ Ἰδαίου ἀντροῦ³, εἶχον δὲ εὐρεθῆ καὶ δύο τοιαῦτα κερατοειδῆ ἐπιθήματα ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ Πατσοῦ τῷ ἀφιερῶμένῳ τῷ Κραναίῳ Ἑρμῆ⁴ εὐρισκόμενα ἀπὸ ἐτῶν ἐν τῷ Μουσείῳ Ἑρακλείου ἐκ δωρεᾶς τοῦ κ. Θ. Τριφύλλη, ἀλλὰ δὲν εἶχε δοθῆ πολλὴ σημασία εἰς τὸ σύμβολον αὐτὸ οὐδὲ εἶχε κατανοηθῆ ἡ σπουδαιότης του. Ἀφ' οὗ ὅμως ἤρχισαν αἱ ἐν Κρήτῃ ἀνασκαφαὶ κατεδείχθη ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ συνηθέστερον θρησκευτικὸν σύμβολον. Τοιαῦτα ἱερά κέρατα παρετηρήθησαν γραπτὰ μὲν εἰς τὴν πηλίνην λάρνακα τοῦ Παλαικάστρου τῆς Σητείας⁵ καὶ εἰς τοιχογραφίας τῆς Κνωσοῦ εἰκονίζουσας προσόψεις ναῶν⁶ εἰς τὴν περιφήμον λιθίνην λάρνακα τῆς Ἀγίας Τριάδος (μὴ δημοσιευθεῖσαν εἰσέτι) εἰς μέγα ἀγγεῖον λιθίνον ἐκ Γουρνιῶν (ἀδημοσίευτον), αὐτούσια δὲ εὐρέθησαν δύο μὲν κατὰ χώραν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Κνωσοῦ ἐκ πηλοῦ κεκοιναμένου ἰσθῆστω⁷, ἐν ἐν Παλαικάστρῳ ἐξ ὁμοίου ὑλικοῦ⁸, ἄλλο μέγα ἐκ λίθου εἰς Γουρνιά κατὰ τὴν ἐφετεινὴν ἀνασκαφὴν (ἀδημοσίευτον). Ἐπίσης τὸ κερατοειδὲς ἐπίθημα παρατηρεῖται ἐπὶ βωμοῦ ἀναγλύφου εἰς τεμάχια λιθίνου

¹ Schuchardt Schliem. Ausgr. σ. 232 εἰκ. 191.

² A. Evans Tree and Pillar Cult σ. 37 ἐξ., εἰκ. 58, 56, 63.

³ ἔ. ἀ. εἰκ. 59.

⁴ ἔ. ἀ. σ. 38 εἰκ. 19.

⁵ Annual of the Brit. Sch. VIII σ. 297 ἐξ. πίν. XVIII.

⁶ A. Evans Tree etc. σ. 94 ἐξ. εἰκ. 66 πίν. V.

⁷ Annual of the Br. Sch. VIII 1901-1902 σ. 96 εἰκ. 55.

⁸ ἔ. ἀ. σ. 314 εἰκ. 27.

¹ Cesnola Salamina πίν. XIII 29 καὶ Evans Tree and Pillar Cult σ. 169 εἰκ. 47.

² Furtwängler Gem. πίν. III. 22. A. Evans Tree and Pillar σ. 161 εἰκ. 41.

³ Evans ἔ. ἀ. σ. 185 εἰκ. 59.

ἀγγείου ἐκ Κνωσοῦ¹ καὶ ἐπὶ βωμοειδῶν ἐκ πηλοῦ ἀναθημάτων τῆς Κνωσοῦ. Τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὡς ἱεροῦ συμβόλου κατέδειξεν ὁ κ. Evans ἤδη ἀπὸ τοῦ 1901 ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ τοῦ γνωστοῦ βιβλίου *Tree and Pillar Cult* (§ 15).

Τὸ τριπλοῦν ἀντικείμενον τὸ κάτωθι τοῦ κερατοειδοῦς ἐπιθήματος τῆς μήτρας ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς τὸ ἄνω μέρος πασσάλου ἐφ' οὗ ἦτο προσηλωμένον τὸ ἱερὸν σύμβολον ἵνα φέρηται κατὰ τὰς πομπὰς καὶ λιτανείας, ἀλλ' ἐπιμελής ἐξέτασις τοῦ πρωτοτύπου μὲ ἐπεισεν ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τρεῖς αὐλακας, δι' ὧν ἐνεχεῖτο τὸ μέταλλον κατὰ τὴν χώνευσιν τοῦ συμβόλου.

Ὁ κ. Milani² τὰς μὲν αὐλακας ἐκλαμβάνει ὡς ἡμισέληνον τὸ δὲ ἐπιθήμα ὡς τὸ ἥμισυ βωμοῦ ὁμοίου πρὸς τὸν εὐρισκόμενον πρὸ τοῦ ἀσπιδόφορου εἰδώλου τοῦ εἰκονιζομένου ἐν τῇ γραπτῇ πινακίδι ἐξ ἀσβέστου τῶν Μυκηναίων.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ πινακίδι ἐπὶ τῆς ἐτέρας ἐπιφανείας εὑρηται ἡ Μυκηναϊκὴ θεότης ὑπὸ τὴν πολεμικὴν καὶ καταστρεπτικὴν ιδιότητα ὡς εἶπομεν προηγουμένως. Ἡ στάσις, οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου ἢ τεχνοτροπία ἐν τῇ ἐκτελέσει εἶναι ἐντελῶς τὰ αὐτά, μόνον δὲ ἡ διακόσμησις τῆς πλουσίας ἐσθῆτος παραλλάσσει μικρὸν ἐν ταῖς λεπτομερείαις.

Ἐν τῇ ἄλλῃ ὄψει τῆς πινακίδος ὑπάρχουσιν αἱ παραστάσεις δύο διστόμων πελέκεων ἐνὸς μεγάλου καὶ ἐνὸς μικροτέρου. Τὸ τριπλοῦν ἐκάστου σχῆμα καὶ ἡ πλουσία διακόσμησις εἶναι λίαν ἐπιτυχή. Ἦσαν καὶ οὗτοι θρησκευτικὰ σύμβολα ἐκ τῶν ἱερωτέρων, ἔχουσι δὲ εὐρεθῆ τοιοῦτοι ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Κρήτῃ πάμπολλοι, εἴτε αὐτούσιοι ἐκ χαλκοῦ ἢ ἀναθηματικοὶ ἐκ διαφόρων ὑλῶν, ἢ ἀπεικονιζόμενοι εἰς ἄλλα μνημεῖα τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς. Ὁ δίστομος πέλεκυς φαίνεται ὅτι ἦτο ἐκ τῶν συνηθεστάτων ἐργαλείων καὶ τῶν χρησιμωτάτων ὅπλων τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ σύμβολον οὕτως ἅγιον καὶ ἱερὸν, ὥστε ὁ κ. Evans καὶ ἄλλοι ἀρχαιολόγοι νομίζουσιν, ὅτι, ὅπου εὐρίσκεται ἐν τοῖς μυκηναϊκοῖς μνημείοις, ἀντιπροσωπεύει τὸν ἄρρενα πολεμικὸν θεὸν τῶν Μυκηναίων,

τὸν Δία, ὅστις ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ διστόμου πελέκεως (λάβρυς) ὠνομάσθη καὶ Ζεὺς Λαβρανδεύς· ἐξ αὐτοῦ δὲ ἔχει τὴν ἀρχὴν κατ' αὐτοὺς καὶ ὁ Λαθύρινθος, ὅστις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὸ τῆς Κνωσοῦ τὸ ἀνάκτορον, ἐν ᾧ πόσον συχνὰ εὑρηται ἢ παράστασις τοῦ διπλοῦ πελέκεως, καὶ τὸ ὅποιον ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν Δία τὸν Λαβρανδέα¹ τὸν θεὸν τοῦ διπλοῦ πελέκεως.

Ὁρειχάλκινοι διπλοὶ πελέκεις ἔχουσιν εὐρεθῆ εἰς ὄλας σχεδὸν τὰς ἀπὸ τετραετίας γενομένας ἀνασκαφὰς ἐν Κρήτῃ (πλὴν τῆς Κνωσοῦ ἔνθα εἶχον ἐπιμελῶς ἀφαιρεθῆ τὰ μεταλλικὰ ἐν γένει ἀντικείμενα), ὥστε τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου κατέχει ἤδη παμπόλλους· πρὸς τούτοις ἔχουσιν εὐρεθῆ μικροὶ ἐκ λεπτῶν χαλκῶν ἐλασμάτων ἀρκετοὶ λ.χ. ἐν τῷ Δικταίῳ ἄντρῳ², ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Κνωσοῦ εἰς μικρὸς ἐπίχρυσος³, εἰς ἄλλος ἐκ στεατίτου ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Κνωσοῦ⁴. Παραστάσεις δὲ διπλῶν πελέκεων ὡς ἱερῶν συμβόλων ἔχομεν ἐν τῇ λάρνακι τοῦ Παλαικάστρου⁵, ἐν τῷ μεγάλῳ χρυσῷ δακτυλίῳ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηναίων, καὶ ἐν τῇ λιθίνῃ λάρνακι τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐν ἣ εἰκονίζονται χρυσοὶ ἐπὶ δύο ὑψηλῶν κίωνων⁶.

Τὰ δύο θρησκευτικὰ σύμβολα ὁ διπλοῦς πέλεκυς καὶ τὸ κερατοειδὲς ἐπιθήμα συνευρίσκονται πολλάκις ἐν τοῖς μνημείοις. Εἰς τὰ δύο κερατοειδῆ ἐπιθήματα τοῦ Κρανταίου Ἐρμοῦ τὰ ὅποια ἀνεφέραιμεν προηγουμένως εὑρηται ἐν τῷ μέσῳ ἀπόφυσις, ἐν ἣ πιθανώτατα ἐγομφοῦτο ὁ στειλεὸς διστόμου πελέκεως, ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Κνωσοῦ εὐρέθη ὁ μικρὸς ἐκ στεατίτου πέλεκυς παρὰ τὰ κερατοειδῆ ἐπιθήματα, ἐν τῇ λάρνακι τοῦ Παλαικάστρου εἰκονίζεται ὁ διπλοῦς πέλεκυς προσπεφυκῶς διὰ τοῦ στειλεοῦ εἰς τὸ μέσον τοῦ κερατοειδοῦς ἐπιθήματος. Πολλάκις ὁ διπλοῦς πέλεκυς εὑρηται ἐμπεπηγμένος ἀπ' εὐθείας εἰς κεφαλὴν βοός μεταξὺ τῶν κεράτων καθὼς εἰς τὰς ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος πολυαριθμοὺς βοοκεφαλὰς τὰς εὐρεθείας ἐν τῷ τετάρτῳ τάφῳ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηναίων⁸, καὶ

¹ A. Evans *Mycenaean Tree* κτλ. § 5.

² D. Hogarth *The Dictean cave in Annual of the Br. Sch.* VI. σ. 109 εἰκ. 40.

³ *Annual of B. S.* VIII σ. 101 εἰκ. 58.

⁴ *Αὐτ.* εἰκ. 57.

⁵ *Αὐτ.* σ. 297 πίν. XVIII.

⁶ Ἀδημοσίετος ἀκόμη.

⁷ Schuchard *Schl. Ausgr.* 290.

¹ Evans *Tree* σ. 103 εἰκ. 2.

² *Studi e Materiali* τόμ. I σ. 183.

εις πήλινον ἀποτύπωμα μυκηναϊκοῦ σφραγιδολίθου ἐκ Κνωσοῦ¹. Εἰς μυκηναϊκὸν δὲ ἀγγεῖον εὑρεθὲν ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου εἰκονίζονται κεφαλαὶ βοῶν φέρουσαι ἐκάστη διπλοῦν πέλεκυν, εἰς δὲ τὸν μεταξὺ τῶν κεφαλῶν χώρον εὑρηται κερατοειδὲς ἐπίθημα φέρον ἐπίσης ἐμπεπηγμένον ἄλλον διπλοῦν πέλεκυν². Ὡστε ὁ διπλοῦς πέλεκυς ὡς ἱερὸν σύμβολον ἄλλοτε μὲν εὑρίσκεται ἐν μέσῳ τῶν κεράτων βοοκεφαλῆς τοῦ συνήθους θύματος ἐν ταῖς θυσίαις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (θυσία βοῶς τελεῖται ἐν μιᾷ τῶν ἐπιφανειῶν τῆς μὴ δημοσιευθείσης εἰσέτι λάρνακος τῆς Ἀγίας Τριάδος), ἄλλοτε δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἄλλου ἱεροῦ συμβόλου τοῦ κερατοειδοῦς ἐπιθήματος. Ὑποθέτω ἄρα ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ θυσιασθέντος βοῶς καὶ τὸ ζευγὸς τῶν ἱερῶν κεράτων (ἢ τὸ κερατοειδὲς ἐπίθημα) ἦσαν κατ' ἀρχὰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ ὅτι τὸ δεύτερον εἶναι ἀπλουστέρα καὶ συντομωτέρα παράστασις τοῦ πρώτου, καὶ ὅτι κεφαλὴ βοῶς καὶ κερατοειδὲς ἐπίθημα εἶχον τὴν αὐτὴν ἱερότητα καὶ σημασίαν. Μικραὶ χρυσαῖ κεφαλαὶ βοῶς ἄριστα ἐξεργασμέναι εὑρέθησαν τελευταῖον τρεῖς εἰς Ἀγίαν Τριάδα ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, μία δὲ ἄλλη ἠγγράσθη ὑπὸ τοῦ Μουσείου πρὸ ὀλίγου εὑρεθεῖσα ὑπὸ χωρικοῦ παρὰ τὰ Μάλλια τῆς Πεδιάδος. Καὶ αἱ βοοκεφαλαὶ ἄρα ἐθεωροῦντο ὡς ἱερὰ σύμβολα.

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις τολμῶ νὰ διατυπώσω ὡς ἐξῆς τὴν περὶ τῶν ἱερῶν τούτων συμβόλων γνώμην μου. Ὁ διπλοῦς πέλεκυς ἦτο τὸ σύνθημα ὄπλον, δι' οὗ ἐπλήττετο ὁ βοῦς τὸ θῦμα τὸ προσφερόμενον εἰς τὴν κυρίαν θεότητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ βουπλήξ³, ὡς τοιοῦτον χρήσιμον ἐν ταῖς θυσίαις ὄργανον ὁ δίστομος πέλεκυς εὑρίσκετο πάντοτε ἐν τῷ ἱερῷ ταυτοχρόνως ἦτο καὶ τὸ ὄπλον τὸ ὁποῖον πολλάκις εἰκονίζετο φέρουσα ἡ θεότης ὡς ὄργανον τοῦ πολέμου καὶ τῆς καταστροφῆς. Ἡ κεφαλὴ τοῦ βοῶς μετὰ τὴν θυσίαν, τὸ βούκρανον, ἔμενεν ἐν τῷ ἱερῷ ἢ ἐν τῷ βωμῷ χρόνον τινα, τὰ δὲ κέρατα τοῦ βοῶς ἐκόσμου ἀνέκαθεν τὸν βωμόν⁴. Ἀμφότερα ὁ τε πέλεκυς καὶ τὸ

βούκρανον ἦσαν τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο πρὸ τοῦ εἰδώλου τοῦ θεοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, οἱ δὲ πιστοὶ βλέποντες αὐτὰ πάντοτε ἐν ταύτῃ θέσει ἤρχισαν νὰ θεωρῶσιν αὐτὰ ὡς πράγματα ἱερὰ. Κατὰ μικρὸν τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ ἐγένοντο διὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς λατρείας τὰ ἀγιώτερα καὶ ἱερώτερα θρησκευτικὰ σύμβολα, ὥστε καὶ αὐτὰ μόνον ἐδήλου καὶ ἐσήμαινον τὴν τοῦ θεοῦ παρουσίαν, κατήντησαν δὲ νὰ ἀντιπροσωπεύωσι τὴν θεότητα καὶ νὰ ἀξιώωνται θείας λατρείας καὶ προσκυνήσεως. Τὸ πρᾶγμα δὲν πρέπει νὰ φανῆ παράδοξον μάλιστα δι' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἅς ἀναλογισθῶμεν δὲ σήμερον πόσης ἀγιότητος καὶ εὐλαβείας σύμβολον ἐγένετο διὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς θρησκείας ὁ σταυρὸς τὸ μᾶλλον ταπεινὸν καὶ περιφρονούμενον θανατικὸν ὄργανον τῶν ἐθνικῶν. Ἐχομεν ἄρα ἐν ταῖς μήτραις τοῦ Παλαικάστρου τὴν Μυκηναϊκὴν θεότητα δῖς, τὸν δίστομον πέλεκυν ἐπίσης δῖς, τὸν ἠλιακὸν δίσκον καὶ τὴν ἡμισέληνον μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τὸ ζευγὸς τῶν ἱερῶν κεράτων. Πάντα ταῦτα εἰκονίζουσι τὰ ἀγιώτερα τῆς πρωτοκρητικῆς λατρείας, ἦτοι τὴν θεὸν καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῆς σύμβολα. Αἱ δύο μήτραι τοῦ Παλαικάστρου ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ χωνευτοῦ τεχνίτου πρὸς κατασκευὴν μεταλλικῶν εἰδωλίων τῆς θεᾶς καὶ τῶν ἱερῶν συμβόλων, ἵνα ἀγοράζωνται ὑπὸ τῶν πιστῶν τῶν προσερχομένων εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς. Τὸ ἐργαστήριον τοῦ τεχνίτου πιθανῶς θὰ ἔκειτο παρὰ τὸ ἱερὸν ἢ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ.

Οὕτως ἐρμηνεύω νῦν ἐκ τῶν συγγενῶν μνημείων τὰς μήτρας ταύτας. Θεωρῶ αὐτὰς ἔργα Κρητικὰ εἰκονίζοντα πράγματα τῆς ἐγχωρίου θρησκείας, τὰ δὲ κατασκευαζόμενα δι' αὐτῶν ἀντικείμενα ἐχρησίμευον, ἵνα ἀνατίθενται ὡς ἀναθήματα εἰς τὸ ἱερὸν ἢ νὰ φέρωνται ὡς περιάπτα ἀλεξίκακα ὑπὸ τῶν πιστῶν. Καὶ ἐν τῇ συλλήψει αὐτῶν αἱ δύο πινακίδες εἶναι ἀπαύγασμα ἐγχωρίων θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ λατρευτικῶν ἐθίμων καὶ κατὰ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν εἶναι προϊόντα Κρητικῆς τέχνης.

¹ Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης Ὀκτωβρίῳ 1903.

¹ Annual of Br. Sch. σ. 402 εἰκ. 60.

² A. Evans Tree etc. σ. 9 εἰκ. 3.

³ Ἰλιάδος 6 135. Ὀδυσ. Γ. 449.

⁴ Παραβ. καὶ ἐπίγραμμα Ἀντιπάτρου Σιδωνίου εἰς βωμόν κεραιῶν Ἀνθολογ. Ἑλλ. V 10.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ.

ΑΓΑΛΜΑ ΛΙΘΙΝΟΝ ΕΞ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ¹

(Πίν. 10).

Ὁ κ. Καββαδίας, ὡς Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀγγέλλων μετὰ προφανοῦς χαρᾶς τοῖς ἐν Γεν. Συνελεύσει Ἑταίροις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὴν ἀνέλκυσιν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντικυθήρων τῶν νῦν ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσεῖῳ εὕρισκομένων ἀρχαιοτήτων, ἐν τοῖς πρώτοις ὠνόμασεν ὡς σπουδαιότατον εὑρημα ἄγαλμα (Πίν. 10) νεανίου μαρμαρίνου διατηρούμενον καλῶς, ἄμεμπτον δὲ τὴν τέχνην καὶ ἐκφράζον αἶσθημα ψυχῆς σπουδαῖον, ὥρισε δὲ συνάμα τὴν Σχολὴν καὶ τὴν χρονολογίαν εἰς ἣν ἀνήκει. (Ὅρα Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. 1900, σελ. 95). Μὴ ἔχων ὅμως ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ τὸ πρωτότυπον, ἤτοι τὴν Ὀμηρικὴν εἰκόνα, καὶ μὴ δυνηθεὶς ἔνεκα τούτου μαντεῦσαι τὸ ψυχικὸν αἶσθημα τοῦ νεανίου, ἀφῆκεν ἀόριστα τὰ αἰτία τῆς διευθύνσεως τῶν τε χειρῶν, τῆς κεφαλῆς, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀφῆκε δὲ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ τὸν νεανίαν ἀνώνυμον. Ἄλλοι δὲ ἀγνοῶ τίσι τεκμηρίοις ἐπίστησαν ὅτι ὁ νεανίας οὗτος εἶη ἀθλητῆς ἢ στρατιώτης· ὁ δὲ κ. Σβορώνος καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Ὀρθριάδην τὸν Λακεδαιμόνιον ἐκεῖνον, δεῖγμα ἔνδοξον σπαρτιατικῆς ἀνδρείας, ἀσκήσεως καὶ σκληραγωγίας, χαρακτηριστικὰ ἐκ διαμέτρου ἀτυχῶς ἐναντία τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἡμετέρου νεανίου ὡς ἐν τοῖς ἐπομένοις γενήσεται δῆλον.

Ἐγὼ δὲ τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἣν εἶδον ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσεῖῳ τὸ ἄνω ἀναφερόμενον ἐκ Παρίου μαρμάρου ἄγαλμα τοῦ νεανίου φυσικοῦ μεγέθους σχεδὸν ἀκέραιον, μόνου τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος καὶ τῆς ἀριστερᾶς κνήμης ἔλλειπόντων²,

¹ Τὸ προκείμενον ἄρθρον τοῦ σεβαστοῦ Β' ἀντιπροέδρου τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας ἢ ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπιτροπεία ἐθεώρησε πρέπον νὰ δημοσιεύσῃ, καίτοι μὴ συμμεριζομένη τινὰς τῶν ἐν αὐτῷ γνωμῶν τοῦ συντάκτου.

² Ἐκ τούτων ἢ μὲν κνήμη ἀπὸ τοῦ γόνατος κατερχομένη ἀφῆκεν ἐπὶ τῆς βάσεως τὸ ἔχνος τοῦ ποδὸς μεθ' οὗ συνείχετο, ὁ δὲ βραχίον ἀνεγκύσθη μετὰ τοῦ ἀγάλματος ἀπεσαρκωμένος οὕτως εἶπεν ὑπὸ τῶν θαλασσίων ζωύφιων τῶν διατρυπησάντων τὸ μάρμαρον, ὅπως ἐμφωλεύσωσιν ἐν αὐτῷ. Καίτοι δὲ οὕτω ἄμορφος, διακρίνεται τὸ σχῆμα αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ τῆς χειρὸς τῆς κρατούσης ποτὲ τῷ δόρῳ.

ἐνόησα ὅτι τὸ εὑρημα ἦν πολύτιμον, ὡς πιστὴ ἀπομίμησις ἐξόχου ἀνδριαντοποιοῦ, τῆς Ὀμηρικῆς γνωστῆς εἰκόνας, ἤτοι τῆς περιγραφῆς τοῦ φόνου τοῦ Λυκάονος ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως (Ὅρα ἐφημερίδα «Ἄστυ» τῆς 24 Φεβρ. 1901).

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπώθησας τοὺς Τρῶας μέχρι τῆς διαβάσεως τοῦ Σκαμάνδρου, διὰ στρατηγῆματος θαυμαζομένου καὶ νῦν ὑπὸ τῶν στρατηγικῶν ἀνδρῶν, διήρπασεν αὐτοὺς εἰς δύο, καὶ τοὺς μὲν ἐδίωκε πρὸς τὸ πεδίον, ἤτοι πρὸς τὸ Ἴλιον, τοὺς δὲ ἑτέρους ἠνάγκασε νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὸν ποταμόν. Εἰσπηδήσας δὲ καὶ αὐτὸς πολλοὺς ἐν τῷ ὕδατι ἐφόνευσεν, εἶτα ἐκλέξας δώδεκα νέους ὡς ποινήν τοῦ φονευθέντος Πατρόκλου, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ ποταμοῦ, καὶ δεσμίους ἔστειλεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον· αὐτὸς δὲ ἐπανήρχετο πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ φόνου καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν ἐκ τοῦ ποταμοῦ φευγόντων. Ἰλ. Φ. 1-33.

Ἐντεῦθεν ἄρχεται (Φ. 34) ἡ περιγραφή τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ ἀτυχοῦς προτελευταίου υἱοῦ τοῦ Πριάμου Λυκάονος, ὃν ὡς ἐνόησεν ὁ Ἀχιλλεὺς φεύγοντα ἐκ τοῦ ποταμοῦ «γυμνόν, ἄτερ κόρυθος τε καὶ ἀσπίδος, οὐδ' ἔχεν ἔγχος», διότι πάντα ταῦτα, ἐνοχλοῦντα αὐτόν, ἔνεκα τοῦ καμάτου, ὃν ἠσθάνετο φεύγων, καὶ τοῦ ἰδρώτος, εἶχε ῥίψει κατὰ γῆν, ἐθαύμασεν ἀπορῶν πῶς ἐπίστρεψεν ἐκ τῆς Λήμνου, εἰς ἣν τὸν εἶχε στείλει αἰχμάλωτον. Ἰλ. Φ. στ. 34-53.

Ἐνῶ δὲ ὁ Ἀχιλλεὺς ἠτοιμάζετο νὰ ῥίψῃ κατ' αὐτοῦ καὶ πάλιν τὸ φονικόν του δόρυ, ὁ Λυκάων τὸν ἐπλησίασε πεφοβισμένος, ἐπιθυμῶν νὰ θίξῃ τῶν γονάτων αὐτοῦ, ἵν' ἀποφύγῃ τὸν κακὸν θάνατον καὶ τὴν μέλαιναν μοῖραν. Καὶ ὁ μὲν δῖος Ἀχιλλεὺς ὕψωσε τὸ μακρὸν δόρυ θέλων νὰ τὸν πληγώσῃ, ὁ δὲ Λυκάων ὑπέδραμε καὶ ἔλαβε τῶν γονάτων τοῦ ἥρωος κύψας, τὸ δὲ δόρυ, διαβάν ὑπὲρ τῶν νώτων τοῦ Λυκάονος ἐνεπήχθη εἰς τὴν γῆν ἐπιθυμοῦν νὰ θίξῃ ἀνθρωπίνης σαρκός. (Ὅρα εἰκ. ἀριθ. 1).

Ὁ δὲ Λυκάων διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς τῶν χειρῶν, ἐχούσης ἐλαφρῶς τοὺς δακτύλους πρὸς τὴν παλάμην καμπτομένους, ἰκέτευε¹, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας ἐκράτει τὸ πεπηγμένον ἐν τῇ γῇ δόρυ οὐδὲ ἄφινεν αὐτό, καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα ἔλεγε:

« Γουνοῦμαι σε κ.τ.λ.

Ἰλ. Φ. στ. 74 ἕως 96.

Πρὸς τοὺς ἰκετευτικούς λόγους τοῦ Λυκάωνος ὁ Ἀχιλλεὺς δι' ἀμειλίχτου φωνῆς ἀπήντησε.

« Νήπιε, κ.τ.λ.

Ἰλ. Φ. στ. 99 ἕως 113.

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Ἀχιλλεῶς τὰ γόνατα καὶ ἡ καρδιά τοῦ Λυκάωνος παρέλυσαν, ἀφῆκε τὸ δόρυ

Εἰκὼν ἀριθ. 1.

καὶ ἐκαθέσθη ἀναπετάσας ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας. Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς σύρας τὸ ὄξύ ξίφος του ἔτυψεν αὐτὸν κατὰ τὴν κλεῖδα παρὰ τὸν αὐχένα κ.τ.λ. Ἰλ. Φ. στ. 114-135.

Ἐνταῦθα λήγει ἡ περιγραφή τοῦ ἐπεισοδίου. Κυρίως ὅμως ἡ καθ' ἑαυτὸ εἰκὼν, ἣν πιστῶς ἐμιμήθη ὁ ἄγνωστος ἀνδριαντοποιός, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 64 στίχου.

« Ὡς ὠρμαινε μένων »

καὶ λήγει εἰς τὸν στίχον 113.

¹ Οὕτω ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ λαὸς ἰκετεύει τοὺς ἄρχοντας. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἀντὶ τοῦ προσαγορεύειν ἀλλήλους ἐν τῇσι ὁδοῖσι προσκυνέουσι κατιέντες μέχρι τοῦ γόνατος τὴν χεῖρα. Βιβλ. II, Κεφ. 80.

Τὴν Ὀμηρικὴν ταύτην περιγραφὴν ἔχων ἐν τῇ μνήμῃ ἀνεγνώρισα, ὡς εἶπον ἀρχόμενος, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄγαλμα ἦν πιστὴ ἀντιγραφή τῆς Ὀμηρικῆς εἰκόνας ὑπὸ ἀνδριαντοποιοῦ οὐχὶ τοῦ τυχόντος, ἐλέγχοντος δὲ καὶ ἐμὲ ὡς ἀτόπως καὶ ἀδέικως γράψαντα ἐν τῷ ἐμῷ συγγράμματι « Ἰλιάδος Στρατηγικὴ Διασκευὴ καὶ Τοπογραφία », σελ. 18 - τάδε: « Πολλοὶ παλαιοὶ τε καὶ νέοι ἐμιμήθησαν ἐπὶ μαρμάρου ἢ διὰ γραφῆς τὸν θάνατον Λυκάωνος παρὰ τὸν Σκάμανδρον καὶ τὸν μὲν φόβον ἐξήγησαν ἴσως καὶ τὸ φιλόζων τοῦ Λυκάωνος, κρατοῦντος διὰ μιᾶς χειρὸς τὸ ριφθὲν κατ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ γῇ ἐμπεχθὲν ἔγχος Ἀχιλλεῶς, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας τῶν γονάτων αὐτοῦ. Οὐδέποτε ὅμως ζωγράφος ἢ γλύπτης ἐξήγησε τὸ ἀμειλίχτον τῶν Ἀχιλλεῶς λόγων καὶ τὴν ἐκ τούτων ἀλλοίωσιν τῆς ψυχῆς τοῦ Λυκάωνος, τὴν ἀδυσώπητον ὀργὴν τοῦ Ἑλλήνος ἥρωος κατὰ τῶν Τρώων, μάλιστα δὲ τὴν πρὸς τὸν βίον ὀλιγοβίαν μετὰ τὸν Πατρόκλου θάνατον ».

Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ἔγραφον ταῦτα πρὸ ἐτῶν εἴκοσι μὴ ἑωρακῶς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὐδὲν μνημεῖον πιστῶς μιμούμενον τὴν θαυμασίαν Ὀμηρικὴν εἰκόνα, νῦν δὲ μετὰ τὴν ἀνέλπιστον ἀληθῶς ἀνακάλυψιν τοιοῦτου ὅσον ἐπόθουν μνημεῖου, πρὸ τοῦ ἐλεεινοῦ διὰ τὸν φόβον καὶ τὴν φιλοζωίαν Λυκάωνος ἰστάμενος, ὁμολογῶ τὴν ἐμὴν ἐνοχὴν ἀπὸ τοῦδε¹, πεπεισμένος, ὅτι ὁ τόσον ἐπιτυχῶς διὰ τῆς σμίλης ἐγχαράξας ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τὰ ἄνω μνημονευθέντα τῆς ψυχῆς αἰσθήματα τοῦ δυστυχοῦς Πριαμίδου, μετὰ τῆς αὐτῆς ἀναμφιβόλως ἐπιτυχίας οὐ μόνον τὰ φυσικὰ τοῦ Ἀχιλλεῶς χαρακτηριστικά, γνωστὰ ἐκ τῆς Ἰλιάδος, ἀντέγραψεν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ αἰσθήματα, τὴν ζωηρὰν δηλονότι ὀργὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν φονέων τοῦ φιλάτου αὐτῷ Πατρόκλου, καὶ τὴν ἀξιοπρεπεῖα ἀταραξίαν αὐτοῦ πρὸ τῶν ἀναποδράστων ὀδυνηρῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου, καὶ οὐδὲν ἀφαιρέσας ἢ ἀλλοιώσας τῆς τοῦ ποιητοῦ περιγραφῆς, ἀκριβέστερος δὲ κατὰ γε τοῦτο καὶ αὐτοῦ τοῦ Φειδίου, μεταβαλόντος τὴν Ὀμηρικὴν εἰκόνα τοῦ Διός, ὅτε ἐξετέλει τὸ ἄγαλμά του ἐν τῷ ναῷ τῆς

¹ Ὡς γνωστὸν τὸ τοῦ Ἀχιλλεῶς ἄγαλμα οὐκ ἀνευρέθη εἰσέτι, μὲν οὐ πιθανῶς μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντικυθέρων.

Ὀλυμπίας, καὶ ποιήσαντος τὸν μέγιστον τῶν θεῶν καθήμενον οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀκροτάτης κορυφῆς τοῦ πολυδειράδος Ὀλύμπου, ἔνθα εὗρεν αὐτὸν καθήμενον μόνον ἢ Θέτις (Ἰλ. Α στ. 498-499), ἀλλ' ἐπὶ θρόνου ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, κοσμήματα ἀρμόζοντα μὲν ἴσως τῷ βασιλεῖ τῶν Περσῶν ἢ ἄλλων λαῶν τῆς Ἀσίας, πάντη ὁμῶς περιττὰ τῷ νεφεληγερέτῃ θεῷ. Ἄλλως τε δὲ οὐχὶ τὴν περιβάλλουσαν τὸ ἔργον τοῦ κλεινοῦ ἀνδριαντοποιοῦ πολυτέλειαν ἐθαύμαζον οἱ τότε, ἀλλὰ τὸ ἀπέριπτον μεγαλεῖον τοῦ πρωτοτύπου, ἧτοι τοῦ ἐν τῇ Ἰλιάδι Διός, τοῦ κατανεύοντος τῇ θείᾳ αὐτοῦ κεφαλῇ πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς δοθείσης τῇ Θέτιδι ὑποσχέσεως τοῦ τιμῆσαι τὸν υἱὸν αὐτῆς Ἀχιλλεῖα.

Ἡ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὄφρῳσι νεῦσε Κρονίων
ἀμβρόσια δ' ἄρα χαίται ἐπερώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλίλιξεν Ὀλυμπον.

Ἰλ. Α. 528-530.

Ὁ ἀνδριαντοποιὸς οὗτος ὁ καὶ λάτρης τῶν Ὀμηρικῶν εἰκόνων, τὴν μὲν Ἀσιατικὴν ἐθνικότητα τοῦ Λυκάονος παρέστησε διὰ τοῦ στρογγύλου σχήματος τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου του, τὸ δὲ ἐν τῷ Σκαμάνδρῳ πάθημά του, τὸν ἐκ τούτου κάματον, καὶ τὸν ἐνοχλοῦντα αὐτὸν ἰδρῶτα διὰ τῆς ἐλαφρᾶς πίεσεως τῆς κομφῆς καὶ ὁμοίας τῇ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Πραξιτελείου Ἑρμοῦ κόμης, καὶ τῶν διὰ σμίλης λεπτῶν ἐπὶ τοῦ προσώπου χαραγμάτων, ἐπίνοιαι γλυπτικῆς, παριστῶσαι ἔτι καὶ νῦν ἀπὸ τινος ἀποστάσεως τὸν νεανίαν ὡς ἄνδρα ἐξεληθόντα ἀπὸ τεθολωμένου ὕδατος, (ὡς ἦν τότε τὸ τοῦ Σκαμάνδρου ὕδωρ, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εἰσβολῆς πολλῶν ἀρμάτων καὶ Τρώων ὀπλιτῶν), ἐνοχλούμενον ὑπὸ ἰδρῶτος καὶ ἔνεκα τούτου ἀπογυμνωθέντα τῆς βαρείας πανοπλίας, καὶ οὕτω γυμνὸν συναντηθέντα τῷ Ἀχιλλεῖ ἐντρομον ἐκ τοῦ φόβου καὶ ὀλοφυρόμενον ἀπέναντι τοῦ ὑπερμέτρως κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου ὠργισμένου Πηλείδου. Τὴν δὲ βασιλικὴν αὐτοῦ καταγωγὴν καὶ θηλυπρεπῆ ἀνατροφὴν ἀποδεικνύει τὸ ἀπαλὸν καὶ ἀβροδίαιτον σῶμά του,

θαυμασίως διατηρηθὲν, σῶμα μηδέποτε ἰδὸν Γυμνάσιον ἢ Παλαίστραν, ὡς μὴ ἔχον οὐδὲν σημεῖον ἀσκήσεως ἢ σκληραγωγίας, ἀλλ' εἰς εὐωχίας μετὰ φίλων ἀναστρεφόμενον, προπάντων δὲ οἱ γυναικὸς βραχίονες αὐτοῦ καὶ αἱ ἐκτάκτως μικραὶ, λεπτοφυεῖς ἀριστοκρατικαὶ χεῖρές του, προωρισμέναι μόνον εἰς θωπείας καὶ μειλιχίους πρὸς τὴν ξανθὴν Ἀφροδίτην καὶ τὰς Χάριτας ἄθλους.

Τὸν δὲ φόνον τοῦ Λυκάονος καὶ τὴν ἐκσφενδόμισιν τοῦ νεκροῦ του εἰς τὸν Σκάμανδρον τὸν μέλλοντα φέρειν αὐτὸν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον βορᾶν τῶν ἰχθύων Ἰλ. Φ. στ. 114-127, οὐ περιέλαβεν ὁ ἀνδριαντοποιὸς ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, νομίσας ἴσως τὰς κακὰς καὶ ἀεικεῖς ταύτας πράξεις¹ ὡς ἀποτελούσας ἄλλην εἰκόνα, ἢ μᾶλλον μὴ ἐπιτρεπομένας εἰς κοινὴν θέαν, ὡς ἀποτροπαίας. Οὕτω καὶ οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ἀπεμάκρυναν παρόμοια θεάματα ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ μόνον δι' ἀγγέλων ἐγνώριζον τοῖς θεαταῖς.

Ἐλπίζω ὅτι ἡ μελετωμένη ἐπανάληψις τῶν ἐν τῷ βυθῷ τῆς τῶν Ἀντικυθήρων θαλάσσης ἐρευνῶν, διὰ τελειοτέρων ἀνελκυστικῶν μηχανημάτων, ἀνευρήσει καὶ ἀνελκύσει τὸ ἐκεῖ πιθανῶς κείμενον τοῦ Ἀχιλλέως ἄγαλμα πρὸς συμπλήρωσιν καὶ πρὸς ἀσφαλέστερον ὄρισμόν τῆς σχολῆς καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ θαυμασίου τούτου συμπλέγματος, ἀλλὰ καὶ ἄνευ αὐτοῦ τὸ εὑρημα ἐστὶ πολύτιμον ὡς τὸ μόνον βέβαιον καὶ πιστὸν ἀπομίμημα Ὀμηρικῆς εἰκόνας.

Ἡ θέσις ἣν κατεῖχεν ὁ μὴ ἔτι εὔρεθεις Ἀχιλλεύς, ἀπέναντι τοῦ Λυκάονος, ἀφ' ἑαυτῆς ὀρίζεται ἔκ τε τῆς ἱκετευτικῆς στάσεως τοῦ σώματος τοῦ Λυκάονος, καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ὀμμάτων, ὀρώντων τὸν ὠραῖον καὶ μέγαν Πηλείδην, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὸς ἑαυτὸν².

Ἀθῆναι 5 Ἰανουαρίου 1904.

Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΚΡΗΣ

¹ Ὅρα Ἰλιάδ. Χ. στ. 395 καὶ Ψ στ. 175, ἔνθα ὁ Ποιητὴς κατακρίνει παρομοίως πράξεις.

² Ἰλ. Φ. στ. 108. Οὐχ ὀράας, οἷος καγὼ καλὸς τε μέγας τε;

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Εἰς τὴν σημείωσιν 3 τῆς 50 σελίδος πρόσθετες καὶ τὰ ἐξῆς (Παράβ. καὶ Athen. Mittheil. 1890 σελ. 2). Δύο δὲ ἔτι ἔργα τοῦ ἐν Ἀκροπόλει Μουσείου καθ' ὁμοίον ἔχουσι τρόπον διεσκευασμένην τὴν κόμην κατὰ τὸ μέτωπον ἢ ὑπ' ἀριθ. 621 ἀνδρική κεφαλὴ (Athen. Mittheil. ἔ. ἀ. σελ. 7, σημ. = Lechat, au Musée de l'Acropole σελ. 344 σημ. 1) καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 660 γυναικεία κεφαλὴ.

Δ. Φ.

Τὸ πόρισμα, εἰς ὃ καταλήγω ἐν τέλει τοῦ ἀνωτέρω δημοσιευομένου ἄρθρου μου «Νομισματικὸν εὑρημα ἐξ Ἐπιδαύρου» περὶ τῆς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος μεγάλης κυκλοφορίας τῶν ἀθηναϊκῶν ἀργυρῶν νομισμάτων συγχρόνως τοῖς μακεδονικοῖς, ἐξάγεται καὶ ἐκ νομισματικοῦ εὑρήματος γενομένου κατὰ τὰς Πάτρας καὶ δημοσιευθέντος ὑπὸ Newton ἐν Numismatik Chronica 1853-4 σελ. 31 καὶ ἐξῆς (πρόβλ. ἰδίᾳ σελ. 35-37).

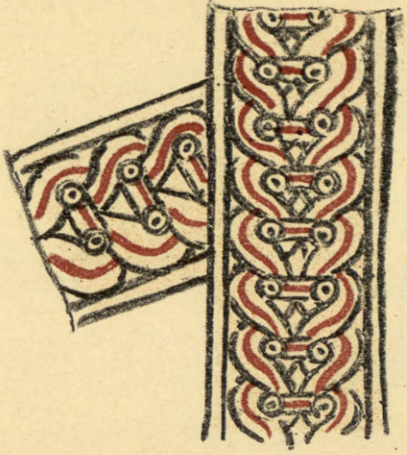
Δ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

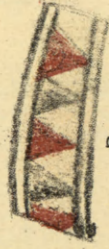
ΑΝΑΓΛΥΠΤΟΣ ΕΡΙΤΥΜΒΙΟΣ ΑΡΧΑΙΚΗ ΣΤΗΛΗ

ΜΕΤΟΠΗ. ΓΟΡΓΟΝΕΙΟΝ

A.

B.

ΜΕΤΟΓΗ. ΚΥΝΗΓΟΣ

ΜΕΤΟΠΗ. ΓΕΡΣΕΥΣ

ΜΕΤΟΓΗ. ΧΕΛΙΔΩΝ

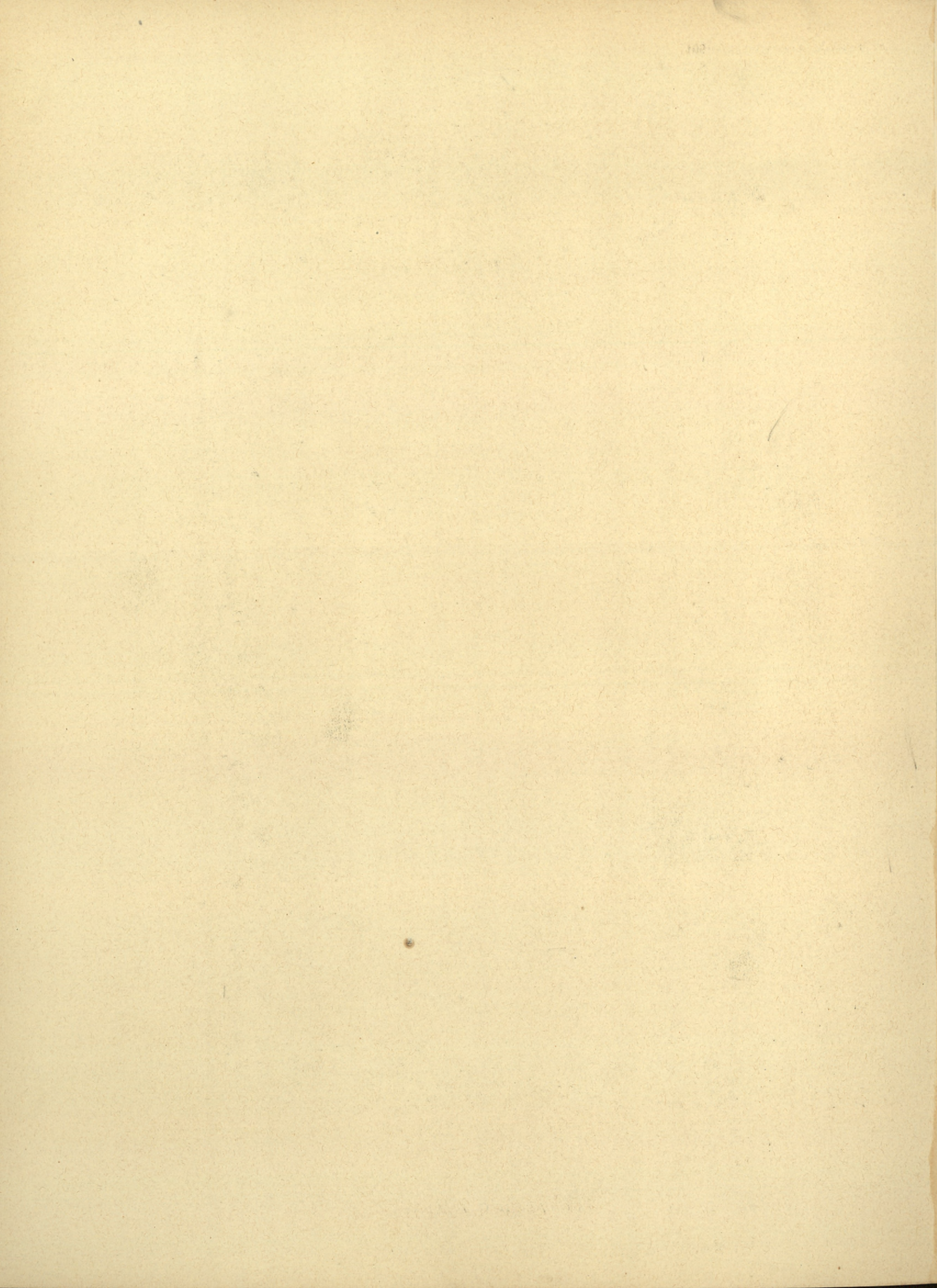
ΜΕΤΟΠΗ. ΤΡΕΙΣ ΕΝΘΡΟΝΙΣΜΕΝΑΙ ΘΕΟΤΗΤΕΣ

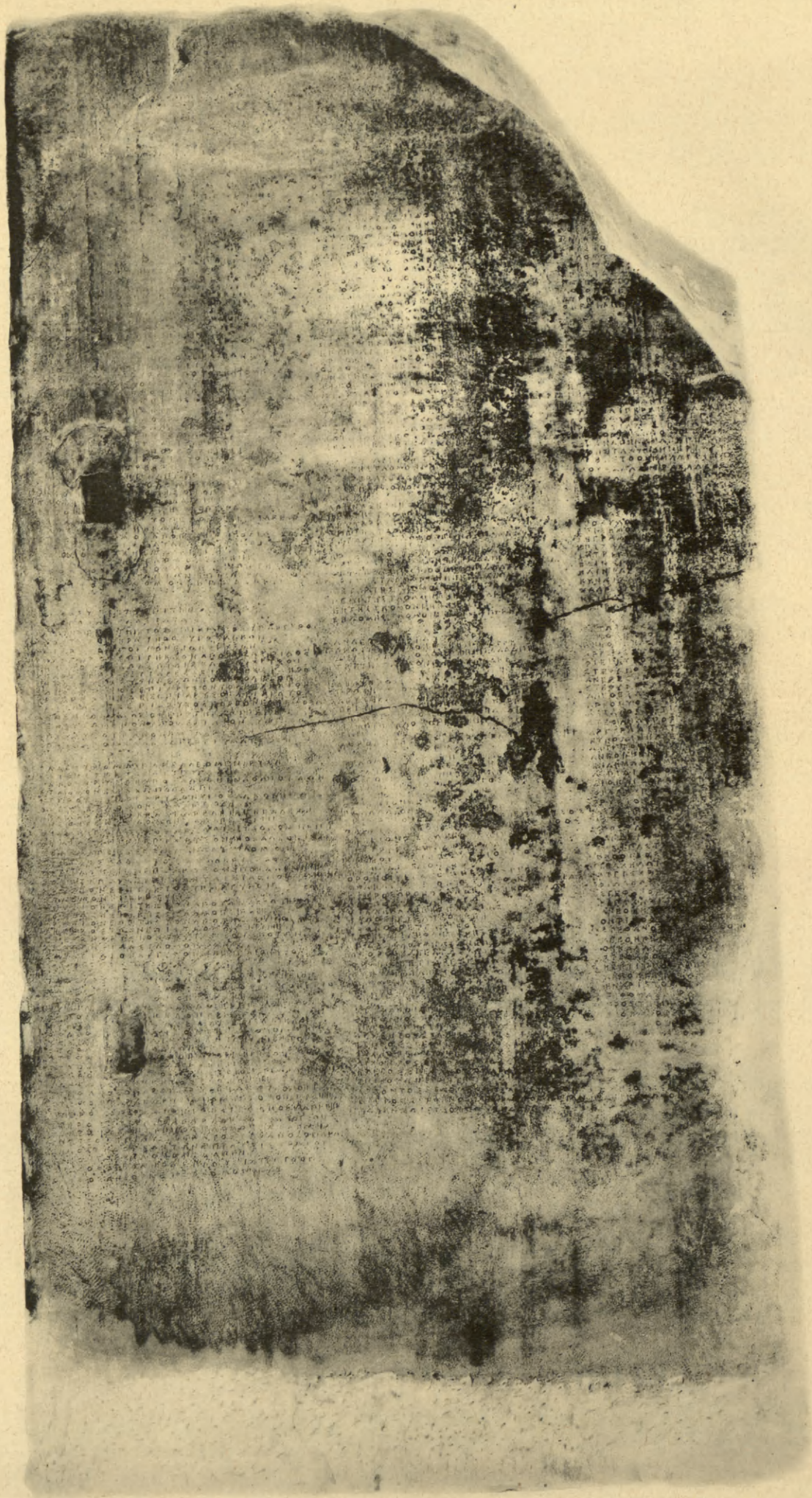

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΝ ΕΥΡΗΜΑ ΕΞ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ΠΟΤΑΜΩΝ Ο ΑΥΛΗΤΗΣ

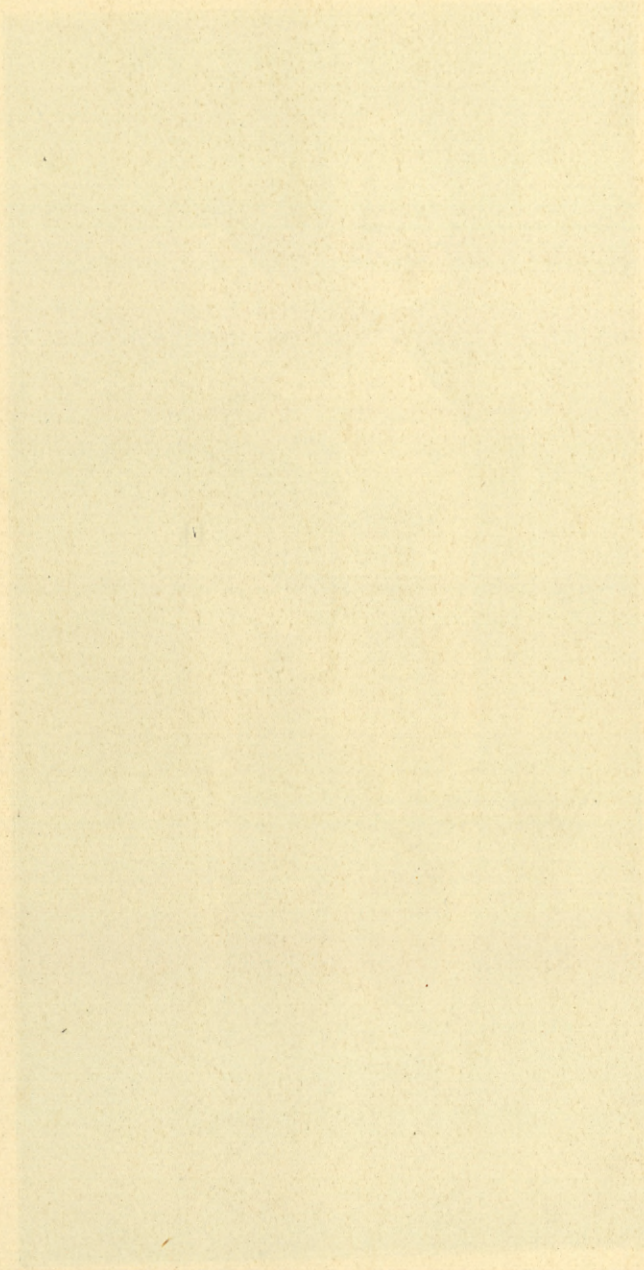

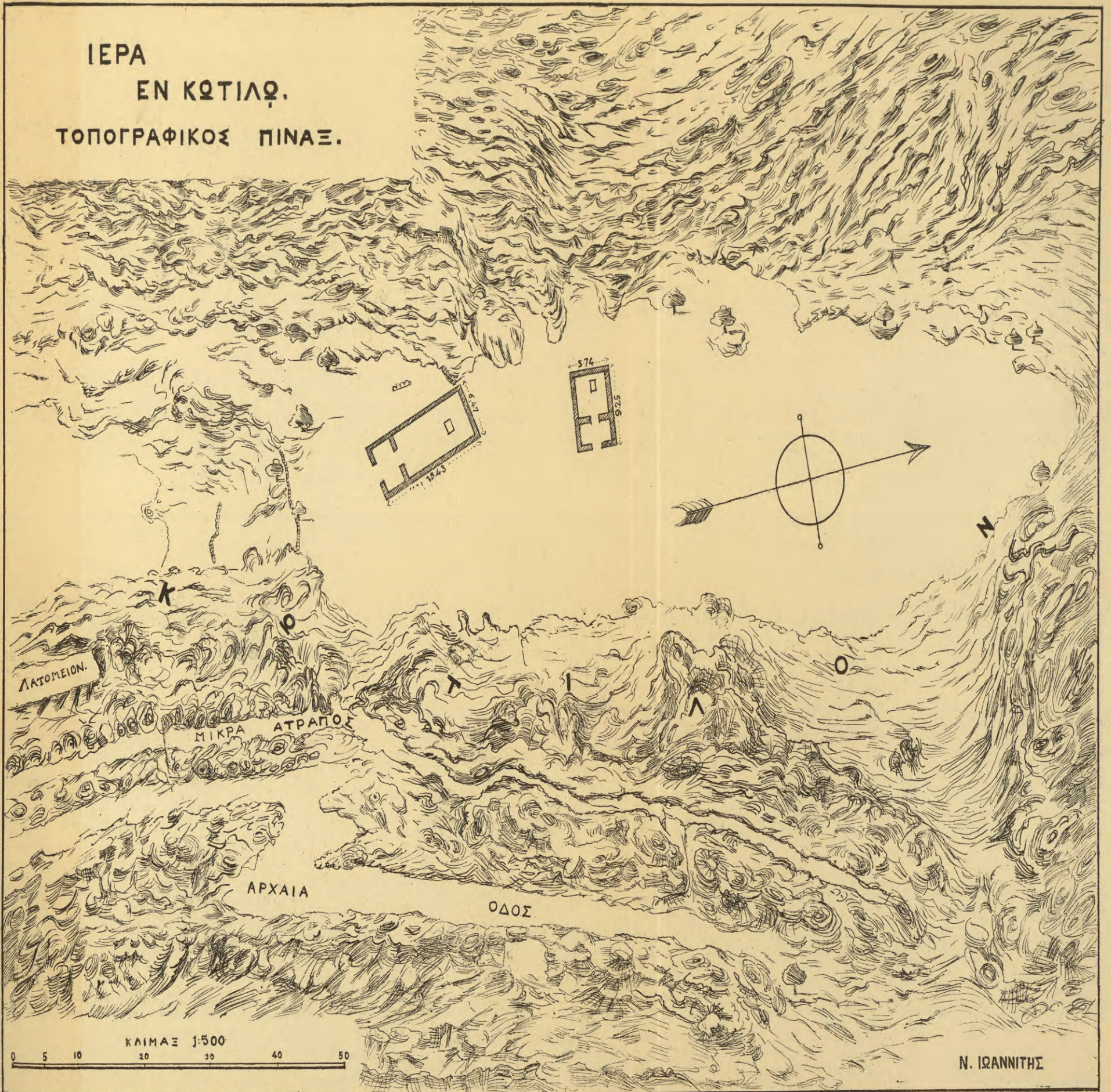
ΤΑΜΙΑΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΞ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΑΓΑΛΜΑ ΛΙΘΙΝΟΝ ΕΞ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ

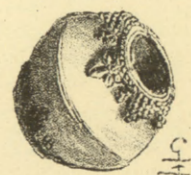
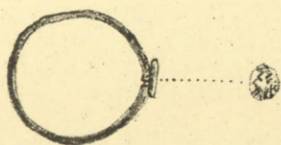
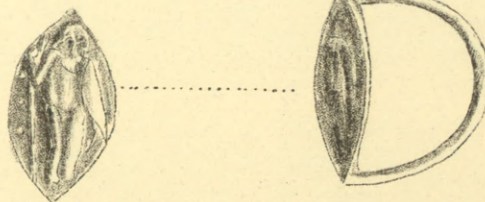
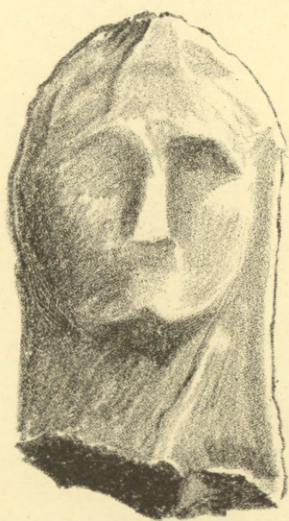
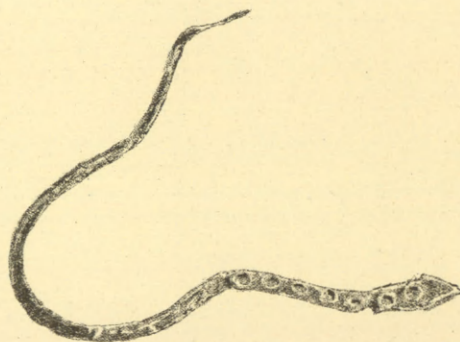
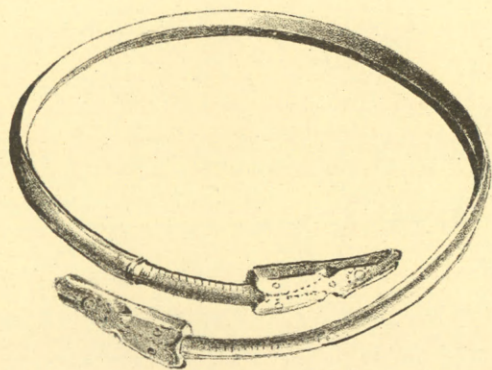
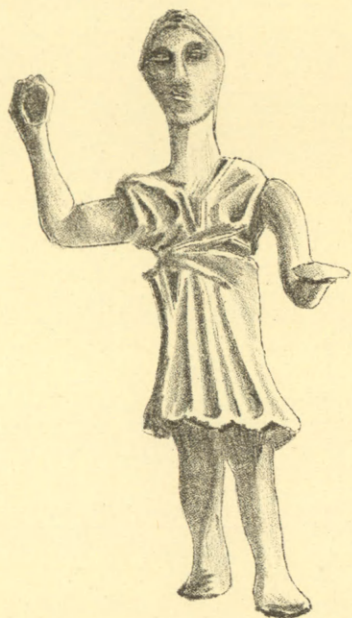
ΙΕΡΑ
ΕΝ ΚΩΤΙΛΩ.
ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ.

1917

1917

54

